

IUSTINUS.
TROGI POMPEI
HISTORiarUM PHILIPPICARUM

EPITOMA.

RECENSUIT

IUSTUS IEEP.

EDITIO MINOR.

LIPSIAE
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.
MDCCLXVIII.

TROGI POMPEI
HISTORIARUM
PHILIPPICARUM
EPITOMA.

LIPSIÆ TYPIS B. G. TEUBNERI.

IUSTINUS.

1

PRAEFATIO IUSTINI.

Cum multi ex Romanis, etiam consularis dignitatis viri, 1
res Romanas Graeco peregrinoque sermone in historiam con-
tulissent: seu aemulatione gloriae sive varietate et novitate
operis delectatus vir priscae eloquentiae, Trogus Pompeius,
Graecas et totius historias orbis Latino sermone composuit,
ut, cum nostra Graece, Graeca quoque nostra lingua legi
possent: prorsus rem magni et animi et corporis adgressus.
Nam cum plerisque auctoribus singulorum regum vel popu- 2
lorum res gestas scribentibus opus suum ardui laboris videa-
tur, nonne nobis Pompeius Herculea audacia orbem terrarum
adgressus videri debet, cuius libris omnium saeculorum, re-
gum, nationum populorumque res gestae continentur? et quae 3
historici Graecorum, prout commodum cuique fuit, inter se
segregati occupaverunt, omissis quae sine fructu erant, ea
omnia Pompeius divisa temporibus et serie rerum digesta
composuit. Horum igitur quattuor et quadraginta voluminum 4
(nam totidem edidit) per otium, quo in urbe versabamur,
cognitione quaeque dignissima excerpsi et omissis his, quae
nec cognoscendi voluptate incunda nec exemplo erant neces-
saria, breve veluti florum corpusculum feci, ut haberent et
qui Graece didicissent, quo admonerentur, et qui non didicis-
sent, quo instruerentur. Quod ad te ** non tam cognoscendi 5
[magis] quam emendandi causa transmisi, simul ut et otii mei,
cuius et Cato reddendam operam putat, apud te ratio constaret.
Sufficit enim mihi in tempore iudicium tuum, apud posteros, 6
cum obtrectationis invidia decesserit, industriae testimonium
habituro.

LIBER I.

1 1. Principio rerum gentium nationumque imperium penes
 reges erat, quos ad fastigium huius maiestatis non ambitio
 popularis, sed spectata inter bonos moderatio provehebat.
 2 Populus nullis legibus tenebatur: arbitria principum pro legi-
 3 bus erant. Fines imperii tueri magis quam proferre mos
 4 erat: intra suam cuique patriam regna finiebantur. Primus
 omnium Ninus, rex Assyriorum, veterem et quasi avitum gen-
 5 tibus morem nova imperii cupiditate mutavit. Hic primus
 intulit bella finitimis et rudes adhuc ad resistendum populos
 6 terminos usque Libyae perdomuit. Fuere quidem temporibus
 antiquiores Sesosis Aegypti et Scythiae rex Tanaus,
 7 quorum alter in Pontum, alter usque Aegyptum excessit. Sed
 longinqua, non finitima bella gerebant, nec imperium sibi,
 sed populis suis gloriam quaerebant, contentique victoria
 imperio abstinebant. Ninus magnitudinem quaesitae domina-
 8 tionis continua possessione firmavit. Domitis igitur proximi-
 mis cum accessione virium fortior ad alios transiret et pro-
 xima quaeque victoria instrumentum sequentis esset, totius
 9 orientis populos subegit. Postremum bellum illi fuit cum
 Zoroastre, rege Bactrianorum, qui primus dicitur artes magi-
 cas invenisse et mundi principia siderumque motus diligen-
 10 tissime spectasse. Hoc occiso et ipse decessit, relicto adhuc
 impubere filio Ninya et uxore Semiramide.

1 2. Haec neque inmaturo ausa tradere imperium nec ipsa
 palam tractare, tot ac tantis gentibus vix patienter uni viro,
 nedum feminae parituris, simulat se pro uxore Nini filium,
 2 pro femina puerum. Nam et statura utriusque mediocris et
 vox pariter gracilis et liniamentorum qualitas matri ac filio
 3 similis. Igitur brachia et crura calciamentis, caput tiara tegit;
 et ne novo habitu aliquid occultare videretur, eodem ornatu
 et populum vestiri iubet: quem morem vestis exinde gens
 4 universa tenet. Sic primis initiis sexum mentita puer esse
 5 credita est. Magnas deinde res gessit; quarum amplitudine

ubi invidiam superatam putat, quae sit fatetur quemve simu-
 lasset. Nec hoc illi dignitatem regni ademit, sed admiratio- 6
 nem auxit, quod mulier non feminas modo virtute, sed etiam
 viros anteiret. Haec Babyloniam condidit murumque urbi 7
 cocto latere circumdedit, harenae vice bitumine interstrato,
 quae materia in illis locis passim invenitur et e terra exaestuat.
 Multa et alia praeclara huius reginae fuere: siquidem non 8
 contenta adquisitos viro regni terminos tueri, Aethiopiam
 quoque imperio adiecit. Sed et Indis bellum intulit, quos 9
 praeter illam et Alexandrum Magnum nemo intravit. Ad 10
 postremum cum concubitus filii petisset, ab eodem inter-
 lecta est, duo et XXX annos post Ninum regno potita. Fi- 11
 lius eius Ninya contentus elaborato a parentibus imperio belli
 studia deposuit et veluti sexum cum matre mutasset, raro a
 viris visus in feminarum turba consenuit. Posterius quoque 12
 eius id exemplum secuti responsa gentibus per internuntios
 dabant. Imperium Assyrii, qui postea Syri dicti sunt, mille 13
 trecentis annis tenuere.

3. Postremus apud eos regnavit Sardanapallus, vir mu- 1
 liere corruptior. Ad hunc videndum (quod nemini ante eum 2
 permissum fuerat) praefectus ipsius Medis praepositus, no-
 mine Arbactus, cum admitti magna ambitione aegre obtinuis-
 set, invenit eum inter scortorum greges purpuras colorem
 et muliebri habitu, cum mollitia corporis et oculorum lascivia
 omnes feminas anteiret, pensa inter virgines partientem.
 Quibus visis indignatus tali feminae tantum virorum subiec- 3
 tum tractantesque ferrum et arma habentes parere, progres-
 sus ad socios quid viderit refert: negat se ei parere posse,
 qui se feminam malit esse quam virum. Fit igitur coniu- 4
 ratio; bellum Sardanapallo infertur. Quo ille audito non ut
 vir regnum defensurus, sed, ut metu mortis mulieres solent,
 primo latebras circumspicit, mox deinde cum paucis et in-
 compositis in bellum progreditur. Victus in regiam se rece- 5
 pit, ubi extracta incensaque pyra et se et divitias suas in in-
 cendium mittit, hoc solo imitatus virum. Post hunc rex con- 6
 stituitur interfectus eius Arbactus, qui praefectus Medorum
 fuerat. Is imperium ab Assyriis ad Medos transfert.

4. Post multos deinde reges per ordinem successionis 1

2 regnum ad Astyagen descendit. Hic per somnum vidit ex
 3 naturalibus filiae, quam unicam habebat, vitem enatam, cuius
 4 palmite omnis Asia obumbraretur. Consulti harioli ex ea-
 5 dem filia nepotem ei futurum, cuius magnitudo praenuntie-
 6 tur, regnique ei amissionem portendi responderunt. Hoc
 7 responso exterritus neque claro viro neque civi filiam suam,
 8 ne paterna maternaque nobilitas nepoti animos extolleret, sed
 9 ex gente obscura tum temporis Persarum Cambysi, medio-
 10 cri viro, in matrimonium tradidit. Ne sic quidem somnii
 11 metu deposito gravidam ad se filiam arcessit, ut sub avi po-
 12 tissimum oculis partus necaretur. Natus infans datur occi-
 13 dendus Harpago, regis arcanorum participi. Is veritus, si ad
 14 filiam mortuo rege venisset imperium, quia nullum Astyages
 15 virilis sexus genuerat, ne illa necati infantis ultionem, quam
 16 a patre non potuisset, a ministro exigeret, pastori regii pe-
 17 coris puerum exponendum tradit. Forte eodem tempore et
 18 ipsi pastori natus filius erat. Eius igitur uxor audita regis
 19 infantis expositione summis precibus rogat sibi perferri
 20 ostendique puerum. Cuius precibus fatigatus pastor, rever-
 21 sus in silvam, invenit iuxta infantem canem feminam parvulo
 22 ubera praebentem et a feris alitibusque defendentem. Motus
 23 et ipse misericordia, qua motam etiam canem viderat, puerum
 24 defert ad stabula, eadem cane anxie prosequente. Quem
 25 ubi in manum mulier accepit, veluti ad notam adlusit, tantus-
 26 que in illo vigor et duleis quidam blandientis infantis risus
 27 apparuit, ut pastorem ultro rogaret, permetteret sibi sive
 28 fortunae ipsius sive spei suae puerum nutrire. Atque ita
 29 permutata sorte parvulorum hic pro filio pastoris educatur,
 30 ille pro nepote regis exponitur. Nutrici postea nomen Spaco
 31 fuit, quia canem Persae sic vocant.

1 5. Puer deinde cum inter pastores esset, Cyri nomen
 2 accepit. Mox rex inter ludentes sorte delectus cum per las-
 3 civiam contumaces flagellis cecidisset, a parentibus puero-
 4 rum querella regi delata, indignantibus a servo regio inge-
 5 ruit, quos homines servilibus verberibus adfectos: ille arcessito
 6 puero et interrogato, cum nihil mutato vultu fecisse se ut
 7 regem respondisset, admiratus constantiam in memoriam som-
 8 ni responsique revocatur. Atque ita cum et vultus similitudo

et expositionis tempora et pastoris confessio convenirent,
 1 nepotem agnovit. Et quoniam defunctus sibi somnio videre-
 2 tur agitato inter pastores regno, animum minacem dumtaxat
 3 in illo fregit. Ceterum Harpago amico suo infestus in ultio-
 4 nem servati nepotis filium eius interfecit epulandumque patri
 5 tradidit. Sed Harpago ad praesens tempus dissimulato do-
 6 lore odium regis in vindictae occasionem distulit. Interiecto
 7 deinde tempore cum adolevisset Cyrus, dolore orbitatis ad-
 8 monitus scribit ei, ut ablegatus ab avo in Persas fuerit; ut
 9 occidi eum parvulum avus iusserit; ut beneficio suo servatus
 10 sit; ut regem offenderit; ut filium amiserit. Hortatur exerci-
 11 tum paret et pronam ad regnum viam ingrediatur, Medorum
 12 transitionem pollicitus. Epistula quia palam ferri nequibat, 10
 13 regis custodibus omnes aditus obsidentibus, exinterato le-
 14 pori inseritur lepusque in Persas Cyro ferendus fido servo
 15 traditur; addita retia, ut sub specie venatoris dolus lateret.

6. Lectis ille epistulis eadem somnio adgredi iussus est, 1
 2 sed praemonitus, ut quem primum postera die obvium habu-
 3 isset, socium coeptis adsumeret. Igitur antelucano tempore 2
 4 ruri iter ingressus obvium habuit servum de ergastulo cuius-
 5 dam Medi, nomine Soebaren. Huius requisita origine ut in 3
 4 Persis genitum audivit, demptis conpedibus adsumptoque co-
 5 mite Persepolim regreditur. Ibi convocato populo iubet 4
 6 omnes praesto cum securibus esse et silvam viae circum-
 7 datam excidere. Quod cum strenue fecissent, eosdem pos- 5
 8 tera die apparatis epulis invitat; dein cum alacriores ipso 6
 9 convivio factos videret, rogat: si condicio ponatur, utrius
 10 vitae sortem legant, hesterni laboris an praesentium epula-
 11 rum? Praesentium ut adclamavere omnes, ait hesterni simili-
 12 lem labori omnem vitam acturos, quoad Medis pareant: se
 13 secutos, hodiernis epulis. Laetis omnibus, bellum Medis in- 7
 14 fert. Astyages meriti sui in Harpago oblitus summam belli 8
 15 eidem committit: qui exercitum acceptum statim Cyro per 9
 16 deditionem tradidit regisque crudelitatem perfidia defectionis
 17 ulciscitur. Quod ubi Astyages audivit, contractis undique 10
 18 auxiliis ipse in Persas proficiscitur: et repetito alacrius cer-
 19 tamine pugnantibus suis partem exercitus de tergo ponit et
 20 tergiversantes ferro agi in hostes iubet ac denuntiat suis, 11

ni vincerent, non minus fortes post terga inventuros quam a frontibus viros: proinde videant, fugientibus haec an illa 12 pugnantis acies rumpenda sit. Ingens post necessitatem 13 pugnandi animus exercitui eius accessit; pulsataque cum Persarum acies paulatim cederet, matres et uxores eorum obviam 14 occurrunt; orant in proelium revertantur: cunctantibus sublata veste obscena corporis ostendunt rogantes, num in 15 uteros matrum vel uxorum vellet refugere? Hac repressi castigatione in proelium redeunt et facta inpressione quos fugiebant 16 fugere compellunt. In eo proelio Astyages capitur; cui Cyrus nihil aliud quam regnum abstulit nepotemque in illo 17 magis quam victorem egit, eumque ducem genti Hyrcanorum praeposuit. Nam in Medos reverti ipse noluit. Hic finis imperii Medorum fuit. Regnaverunt annis CCCL.

1 7. Initio regni Cyrus Soeharem, coeptorum socium, quem iuxta nocturnum visum ergastulo liberaverat comitemque in omnibus rebus habuerat, Persis praeposuit sororemque suam ei in matrimonium dedit. Sed civitates, quae Medorum 2 tributariae fuerant, mutato imperio etiam condicionem suam mutata arbitantes a Cyro defecerunt: quae res multorum 3 bellorum Cyro causa et origo fuit. Domitis deinde plerisque cum adversus Babylonios bellum gereret, Babylonis rex 4 Lydorum Croesus, cuius opes divitiaeque insignes ea tempestate erant, in auxilium venit; victusque iam desolatus 5 in regnum refugit. Cyrus quoque post victoriam compositis in Babylonia rebus bellum transfert in Lydiam. Ibi fortuna prioris proelii percussum iam Croesi exercitum nullo negotio 6 fundit; Croesus ipse capitur. Sed quanto bellum minoris 7 periculi, tanto et mitior victoria. Croeso et vita et patrimonii partes et urbs Barene concessa sunt, in qua etsi non regiam 8 vitam, proximam tamen maiestati regiae degeret. Haec 9 clementia non minus victori quam victo utilis fuit: quippe ex universa Graecia, cognito quod inlatum Croeso bellum esset, 10 auxilia velut ad commune extinguendum incendium confluxebant: tantus Croesi amor apud omnes urbes erat; passurusque 11 Cyrus grave bellum Graeciae fuit, si quid in Croeso crudelius consulisset. Interiecto deinde tempore, occupato 12 in aliis bellis Cyro, Lydi rebellavere, quibus iterum victis

arma et equi adempti iussique cauponas et ludicras artes et lenocinia exercere. Ac sic gens industria quondam potens 13 et manu strenua effeminata mollitie luxuriaque virtutem pristinam perdidit, et quos ante Cyrum invictos bella praestiterunt, in luxuriam lapsos otium ac desidia superavit.

Fuere Lydis multi ante Croesum reges variis casibus 14 memorabiles, nullus tamen fortunae Candauli comparandus. Hic uxorem, quam propter formae pulchritudinem deperibat, 15 praedicare omnibus solebat, non contentus voluptatum suarum tacita conscientia, nisi etiam matrimonii reticenda publicaret, prorsus quasi silentium damnus pulchritudinis esset. 16 Ad postremum, ut adfirmationi suae fidem faceret, nudam sodali suo Gygi ostendit. Quo facto et amicum in adulterium uxoris sollicitatum hostem sibi fecit et uxorem, velut tradito alii amore, a se alienavit. Namque brevi post tempore 17 caedes Candauli nuptiarum praemium fuit et uxor mariti sanguine dotata regnum viri et se pariter adultero tradidit.

8. Cyrus subacta Asia et universo oriente in potestatem redacto Scythis bellum infert. Erat eo tempore regina 2 Scytharum Tamyris, quae non muliebriter adventu hostium territa, cum prohibere eos transitu Oaxis fluminis posset, transire permisit, et sibi faciliorem pugnam intra regni sui terminos rata et hostibus obiectu fluminis fugam difficiliorem. Itaque Cyrus traiectis copiis, cum aliquantisper in Scythiam 3 processisset, castra metatus est. Dein postera die simulato metu, quasi refugiens castra deseruisset, ita vini adfatim et ea, quae epulis erant necessaria, reliquit. Quod cum nuntiatum reginae esset, adolescentulum filium ad insequendum eum cum tertia parte copiarum mittit. Cum ventum ad castra Cyri esset, ignarus rei militaris adolescens, veluti ad epulas, non ad proelium venisset, omissis hostibus insuetos barbaros vino se onerare patitur, priusque Scythae ebrietate 7 quam bello vincuntur. Nam cognitis his Cyrus reversus per noctem saucios opprimit omnesque Scythas cum reginae filio interfecit. Amisso tanto exercitu et, quod gravius dolendum, 9 unico filio Tamyris orbitatis dolorem non in lacrimas effudit, sed in ultionis solacia intendit hostesque recenti victo-

10ria exultantes pari insidiarum fraude circumvenit: quippe
 11 simulata diffidentia propter vulnus acceptum refugiens Cyrum
 12 ad angustias usque perduxit. Ibi compositis in montibus in-
 13 sidiis ducenta milia Persarum cum ipso rege trucidavit. In
 qua victoria etiam illud memorabile fuit, quod ne nuntius
 14 quidem tantae cladis superfuit. Caput Cyri amputatum in
 utrem humano sanguine repletum conici regina iubet cum hac
 exprobratione crudelitatis: 'satis te' inquit 'sanguine, quem
 14 sitisti cuiusque insatiabilis semper fuisti.' Cyrus regnavit an-
 nis XXX, non initio tantum regni, sed continuo totius tempo-
 ris successu admirabiliter insignis.

1 9. Huic successit filius Cambyses, qui imperio patris Ae-
 2 gyptum adiecit: sed offensus superstitionibus Aegyptiorum
 3 Apis ceterorumque deorum aedes dirui iubet. Ad Ammonis
 quoque nobilissimum templum expugnandum exercitum mit-
 4 tit, qui tempestatibus et harenarum molibus oppressus in-
 5 teriit. Post haec per quietem vidit fratrem suum Mergim reg-
 6 naturum. Quo somnio exterritus non dubitavit post sacrile-
 7 gia etiam parricidium facere. Erat enim difficile, ut parceret
 8 suis, qui cum contemptu religionis grassatus etiam adver-
 9 sus deos fuerat. Ad hoc tam crudele ministerium magum
 10 quendam ex amicis delegit, nomine Gometen. Interim ipse
 11 gladio sua sponte evaginato in femur graviter vulneratus oc-
 12 cubuit poenasque luit seu imperati parricidii seu perpetrati
 13 sacrilegii. Quo nuntio accepto magus ante famam amissi regis
 14 occupat facinus prostratoque Mergide, cui regnum debebatur,
 15 fratrem suum subiecit Oropasten. Erat enim decorus et cor-
 16 poris liniametis persimilis, ac nemine subesse dolum arbi-
 17 trante pro Mergide rex Oropasta constituitur. Quae res
 eo occultior fuit, quod apud Persas persona regis sub specie
 12 maiestatis occultitur. Igitur magi ad favorem populi concili-
 13 andum tributa et militiae vacationem in triennium permittunt,
 14 ut regnum, quod fraude quaesierant, indulgentiae largitioni-
 15 bus confirmarent. Quae res suspecta primo Ostani, viro no-
 16 bili et in coniectura sagacissimo, fuit. Itaque per internun-
 17 tios quaerit de filia, quae inter regias pauciores erat, an Cyri
 16 filius rex esset. Illa nec se ipsam scire ait nec ex alia posse
 17 cognoscere, quia singulae separatim recludantur. Tum per-

tractare caput dormienti iubet: nam mago Cambyses aures
 utrasque praeciderat. Factus deia per filiam certior sine 18
 auribus regem esse, optimatibus Persarum rem indicat et
 in caedem falsi regis impulsos sacramenti religione obstrin-
 git. VII tantum conscii fuere huius coniurationis, qui ex 19
 continenti, ne dato in paenitentiam spatio res per quemquam
 narraretur, occultato sub veste ferro ad regiam pergunt. Ibi 20
 obviis interfectis ad magos perveniunt, quibus ne ipsis qui-
 dem animus in auxilium sui defuit, siquidem stricto ferro 21
 duos de coniuratis interficiunt. Ipsi tamen corripuntur a 22
 pluribus: quorum alterum Gobryas medium amplexus, cunc-
 tantibus sociis, ne ipsum pro mago transfoderent, quia res
 obscuro loco gerebatur, vel per suum corpus adigi mago
 ferrum iussit: fortuna tamen ita regente illo incolumi magus 23
 interficitur.

10. Occisis magis magna quidem gloria recuperati regni 1
 principum fuit, sed multo maior in eo, quod, cum de regno
 ambigerent, concordare potuerunt. Erant enim virtute et 2
 nobilitate ita pares, ut difficilem ex his populo electionem
 aequalitas faceret. Ipsi igitur viam invenerunt, qua de se 3
 iudicium religioni et fortunae committerent, pactique inter se 4
 sunt, ut die statuta omnes equos ante regiam primo mane per-
 5 ducerent, et cuius equus inter solis ortum hinnitum primus
 edidisset, is rex esset. Nam et solem Persae unum deum 5
 esse credunt et equos eidem deo sacros ferunt. Et erat 6
 inter coniuratos Dareus, Hystaspi filius, cui de regno sollicito
 equi custos ait, si ea res victoriam moraretur, nihil negotii
 superesse. Per noctem deinde equum pridie constitutam diem 7
 ad eundem locum ducit ibique equae admittit, ratus ex volup-
 8 tate veneris futurum quod evenit. Postera die itaque, cum 8
 ad statutam horam omnes convenissent, Darei equus co-
 gnito loco ex desiderio feminae hinnitum statim edidit et seg-
 9 nibus aliis felix auspiciis domino primus emisit. Tanta 9
 moderatio ceteris fuit, ut audito auspicio confestim equis de-
 10 silierint et Dareum regem salutaverint. Populus quoque 10
 universus secutus iudicium principum eundem regem consti-
 11 tuit. Sic regnum Persarum septem nobilissimorum virorum 11
 virtute quaesitum tam levi momento in unum conlatum est.

12 Incredibile prorsus tanta patientia cessisse eos, quod ut eri-
 13 perent magis, mori non recusaverint. Quamquam praeter
 formam virtutemque hoc imperio dignam etiam cognatio Da-
 14 reo iuncta cum pristinis regibus fuit. Principio igitur regni
 Cyri filiam in matrimonium recepit, regalibus nuptiis regnum
 firmaturus, ut non tam in extraneum translatum quam in fa-
 15 miliam Cyri reversum videretur. Interiecto deinde tempore
 cum Assyrii descivissent et Babyloniam occupassent diffici-
 lisque urbis expugnatio esset, aestuante rege unus de inter-
 fectoribus magorum, Zopyrus, domi se verberibus lacerari
 toto corpore iubet, nasum, aures et labia sibi praecidi, atque
 16 ita regi inopinanti se offert. Attonitum et quaerentem Da-
 reum causas auctoremque tam foedae lacerationis tacitus quo
 proposito fecerit edocet, formatoque in futura consilio trans-
 17 fugae titulo Babyloniam proficiscitur. Ibi ostendit populo
 laniatum corpus, queritur crudelitatem regis, a quo in regni
 petitione non virtute, sed auspicio, non iudicio hominum,
 18 sed hinnitu equi superatus sit; iubet illos ex amicis exemplum
 19 capere, quid hostibus cavendum sit; hortatur non moenibus
 magis quam armis confidant, patianturque se commune bel-
 20 lum recentiore ira gerere. Nota nobilitas viri pariter et vir-
 tus omnibus erat, nec de fide timebant, cuius veluti pig-
 21 nora vulnera corporis et iniuriae notas habebant. Constitui-
 tur ergo dux omnium suffragio, et accepta parva manu semel
 atque iterum cedentibus ex consulto Persis secunda proelia
 22 facit. Ac postremo universum sibi creditum exercitum Da-
 23 reo prodit urbemque ipsam in potestatem eius redigit. Post
 haec Dareus bellum Scythis infert, quod sequenti volumine
 refertur.

LIBER II.

1 1. In relatione rerum ab Scythis gestarum, quae satis
 amplae magnificaeque fuerunt, principium ab origine repe-
 2 tendum est. Non enim minus industria initia quam imperium
 habuere, nec virorum magis quam feminarum virtutibus cla-

ruere: quippe cum ipsi Parthos Bactrianosque, feminae autem 3
 eorum Amazonum regna condiderint, prorsus ut res gestas 4
 virorum mulierumque considerantibus incertum sit, uter apud
 eos sexus illustrior fuerit. Scytharum gens antiquissima sem- 5
 per habita, quamquam inter Scythas et Aegyptios diu con-
 tentio de generis vetustate fuerit: Aegyptiis praedicantibus, 6
 initio rerum, cum aliae terrae nimio fervore solis arderent,
 aliae rigerent frigoris inmanitate, ita ut non modo primae ge-
 nerare homines, sed ne advenas quidem recipere ac tueri pos-
 sent, priusquam adversus calorem vel frigus velamenta cor-
 poris invenirentur vel locorum vitia quaesitis arte remediis
 mollirentur, Aegyptum ita temperatam semper fuisse, ut ne- 7
 que hiberna frigora nec aestivi solis ardores incolae eius pre-
 merent, solum ita fecundum, ut alimentorum in usum homi- 8
 num nulla terra feracior fuerit. Iure igitur ibi primum homi- 9
 nes natos videri debere, ubi educari facillime possent. Contra 10
 Scythae caeli temperamentum nullum esse vetustatis argu-
 mentum putabant: quippe naturam, cum primum incrementa 11
 caloris ac frigoris regionibus distinxit, statim ad locorum pa-
 tientiam animalia quoque generasse: sed et arborum ac fru- 12
 gum pro rerum condicione apte genera variata. Et quanto 13
 Scythis sit caelum asperius quam Aegyptiis, tanto et corpora
 et ingenia esse duriora. Ceterum si mundi, quae nunc partes 14
 sunt, aliquando unitas fuit, sive inluvies aquarum principio
 rerum terras obrutas tenuit, sive ignis, qui et mundum genuit,
 cuncta possedit, utriusque primordii Scythas origine prae-
 stare. Nam si ignis prima possessio rerum fuit, qui paulatim 15
 extinctus sedem terris dedit, nullam prius quam septentriona-
 lem partem hiemis rigore ab igne secretam, adeo ut nunc
 quoque nulla magis rigeat frigoribus; Aegyptum vero et totum 16
 orientem tardissime temperatum, quippe qui etiam nunc tor-
 renti calore solis exaestuaret. Quod si omnes quondam terrae 17
 submersae profundo fuerunt, profecto editissimam quamque
 partem decurrentibus aquis primum detectam, humillimo au-
 tem solo eandem aquam diutissime immoratum; et quanto 18
 prior quaeque pars terrarum siccata sit, tanto prius animalia
 generare coepisse. Porro Scythiam adeo editiorem omnibus 19
 terris esse, ut cuncta flumina ibi nata in Maeotim, tum deinde

20 in Ponticum et Aegyptium mare decurrant; Aegyptum autem, quae tot regum, saeculorum cura inpensaue munita sit et adversum vim incurrentium aquarum tantis structa molibus, tot fossis concisa, ut, cum his arceantur, illis recipiantur aquae, nihilo minus coli nisi excluso Nilo non potuerit nec possit, videri hominum vetustate ultima: quae aggerationibus regum
21 sive Nili trahentis limum terrarum recentissima videatur. His igitur argumentis superatis Aegyptiis antiquiores semper Scythae visi.

1 2. Scythia autem in orientem porrecta includitur ab uno latere Ponto, ab altero montibus Rhiphaeis, a tergo Asia et
2 Phasi flumine. Multum in longitudinem et latitudinem patet.
3 Hominibus inter se nulli fines: neque enim agrum exercent, nec domus illis ulla aut tectum aut sedes est, armenta et pecora semper pascentibus et per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosque secum in plaustris vehunt, quibus coriis imbrium hiemisque causa tectis pro domibus
4 utuntur. Iustitia gentis ingenii culta, non legibus. Nullum scelus apud eos furto gravius: quippe sine tecti munimento pecora et armenta habentibus quid inter silvas superesset, si
7 furari liceret? Aurum et argentum non perinde ac reliqui mortales adpetunt. Lacte et melle vescuntur. Lanae iis usus ac vestium ignotus, et quamquam continuis frigoribus urantur, pellibus tamen ferinis ac murinis utuntur. Haec contentia illis morum quoque iustitiam edidit, nihil alienum concupiscentibus: quippe ibidem divitiarum cupido est, ubi et usus.
11 Atque utinam reliquis mortalibus similis moderatio abstinentiaeque alieni foret: profecto non tantum bellorum per omnia
12 saecula terris omnibus continuaretur, neque plus hominum ferrum et arma quam naturalis fatorum condicio raperet:
14 prorsus ut admirabile videatur, hoc illis naturam dare, quod Graeci longa sapientium doctrina praeceptisque philosophorum consequi nequeunt, cultosque mores incultae barbariae
15 conlatione superari. Tanto plus in illis proficit vitiorum ignorantio quam in his cognitio virtutis.

1 3. Imperium Asiae ter quaesivere; ipsi perpetuo ab
2 alieno imperio aut intacti aut invicti mansere. Dareum, regem Persarum, turpi ab Scythia submoverunt fuga: Cyrum

cum omni exercitu trucidaverunt; Alexandri Magni ducem 4
Zopyrionem pari ratione cum copiis universis deleverunt; Romanorum audire, non sensere arma. Parthicum et Bactrianum imperium ipsi condiderunt. Gens laboribus et bellis 7
aspera; vires corporum immensae; nihil parare, quod amittere timeant, nihil victores praeter gloriam concupiscunt. Primus Scythias bellum indixit Sesosis, rex Aegyptius, missis primo lenonibus, qui hostibus parendi legem dicerent. Sed Scythae iam ante de adventu regis a finitimis certiores 9
facti legatis responderunt: tam opulenti populi ducem iasolentiam adversus inopes occupasse bellum, quod magis domi fuerit illi timendum, quod belli certamen anceps, praemia victoriae nulla, damna manifesta sint. Igitur non expectaturos Scythias, dum ad se veniatur, cum tanto sibi plura in hoste concupiscenda sint, ultroque praedae ituros obviam. Nec dicta res morata. Quos cum tanta celeritate venire rex didicisset, in fugam vertitur exercituque cum omni apparatu belli relicto in regnum se recepit. Scythas ab Aegypto paludes prohibere. Inde reversi Asiam perdomitam vectigalem fecere, modico tributo magis in titulum imperii quam in victoriae praemium inposito. XV annis pacandae Asiae immorati uxorum flagitatione revocantur, per legatos denuntiantibus, ni redeant, subolem se ex finitimis quaesituras nec passuras, ut in posteritatem Scytharum genus per feminas interciderat. His igitur Asia per mille quingentos annos vectigalis fuit. Pendendi tributi finem Ninus, rex Assyriorum, inposuit.

4. Sed apud Scythas medio tempore duo regii iuvenes, Ylinos et Scolopitus, per factionem optimatum domo pulsam ingentem iuventutem secum traxere et in Cappadociae ora iuxta amnem Thermodonta conederunt subiectosque Themiscyrios campos occupavere. Ibi per multos annos spoliare finitimos adsueti conspiratione populorum per insidias trucidantur. Horum uxores cum viderent exilio additam orbitatem, arma sumunt finesque suos submoventes primo, mox etiam inferentes bella defendunt. Nubendi quoque finitimis animum omisere servitutem, non matrimonium appellantes. Singulare omnium saeculorum exemplum, ausae rem publicam augere sine viris, iam etiam cum contemptu viro-

7 rum tuentur. Et ne feliciores aliae aliis viderentur, viros,
 8 qui domi remanserant, interficiunt. Ultionem quoque cae-
 9 sorum coniugum excidio finitimorum consequuntur. Tum
 pace armis quaesita, ne genus interiret, concubitus finitimo-
 10 rum ineunt. Si qui mares nascerentur, interficiebant. Virgi-
 11 nes in eundem ipsis morem, non otio neque lanificio, sed ar-
 meris, equis, venationibus exercebant, inustus infantum dex-
 12 terioribus mammis, ne sagittarum iactus impediatur; unde
 dictae Amazones. Duae his reginae fuere, Marpessa et Lam-
 pedo, quae in duas partes agmine diviso, inclitae iam
 opibus, vicibus gerebant bella, soli terminos alternis defen-
 13 dentes, et ne successibus deesset auctoritas, genitas se
 14 Marte praedicabant. Itaque maiore parte Europae subacta
 15 Asiae quoque nonnullas civitates occupavere. Ibi Epheso
 multisque aliis urbibus conditis partem exercitus cum ingenti
 16 praeda domum dimitunt. Reliquae, quae ad tuendum Asiae
 imperium remanserant, concursu barbarorum cum Marpessa
 17 regina interficiuntur. In huius locum filia eius Orithya regno
 succedit, cui praeter singularem belli scientiam eximia ser-
 18 vatae in omne aevum virginitatis admiratio fuit. Huius vir-
 tute tantum additum gloriae et famae Amazonum est, ut Her-
 19 culi rex, cui duodecim stipendia debebat, quasi impossibile
 igitur profectus longis novem navibus comitante principum
 20 Graeciae iuventute inopinantes adgreditur. Duae tum soro-
 res Amazonum regna tractabant, Antiopae et Orithya: sed
 21 Orithya foris bellum gerebat. Igitur cum Hercules ad litus
 Amazonum adplicuit, infrequens multitudo Antiopae regina
 22 nihil hostile metuente erat. Qua re effectum est, ut paucae
 repentino tumultu excitae arma sumerent facilemque victo-
 23 riam hostibus darent. Multae itaque caesae captaeque: in
 his duae Antiopae sorores, Melanippe ab Hercule, Hippo-
 24 lyte a Theseo. Sed Theseus obtenta in praemium captiva
 25 tum. Hercules post victoriam Melanippen captivam sorori
 reddidit et pretium arma reginae accepit. Atque ita functus
 26 imperio ad regem revertitur. Sed Orithya, ubi conperit bel-
 lum sororibus inlatum et raptorem esse Atheniensium princi-

pem, hortatur comites frustra et Ponti sinum et Asiam
 edomitam esse dicit, si Graecorum non tam bellis quam ra-
 pinis pateant. Auxilium deinde a Sagylo, rege Scythiae, 27
 petit: genus Scytharum esse: cladem virorum, necessitatem
 armorum, belli causas ostendit, adsecutasque virtute, ne
 segniores viris feminas habere Scythae viderentur. Motus 28
 ille domestica gloria mittit cum ingenti equitatu filium Pana-
 sagorum in auxilium. Et ante proelium dissensione orta 29
 ab auxiliis desertae bello ab Atheniensibus vincuntur: recep- 30
 taculum tamen habuere castra sociorum, quorum auxilio
 intactae ab aliis gentibus in regnum revertuntur. Post Ori- 31
 thyam Penthesilea regno potita est, cuius Troiano bello in-
 ter fortissimos viros, cum auxilium adversus Graecos ferret,
 magna virtutis documenta exilire. Interfecta deinde Pen- 32
 thesilea exercituque eius absumpto paucae, quae in regno
 remanserant, aegre se adversum finitimos defendentes us-
 que ad tempora Alexandri Magni duraverunt. Harum Mini- 33
 thya sive Thalestris regina, concubitu Alexandri per dies
 tredecim ad subolem ex eo generandam obtento, reversa
 in regnum brevi tempore cum omni Amazonum nomine inter-
 cidit.

5. Scythae autem tertia expeditione Asiana cum annis 1
 octo a coniugibus et liberis afuissent, servili bello domi
 excipiuntur: quippe coniuges eorum longa expectatione vi- 2
 rorum fessae nec iam teneri bello, sed deletos ratae servis
 ad custodiam pecorum relictis nubunt, qui reversos cum vie- 3
 toria dominos velut advenas armati finibus prohibent. Qui- 4
 bus cum varia victoria fuisset, admonentur Scythae mutare
 genus pugnae, memores non cum hostibus, sed cum servis
 proeliandum, nec armorum, sed dominorum iure vincendos:
 verbera in aciem, non arma adferenda, omissoque ferro
 virgas et flagella ceteraque servilis metus paranda instru-
 5 menta. Probato omnes consilio instructi, sicut praeceptum
 erat, postquam ad hostem accessere, inopinantibus verbera-
 6 intenta: adeoque illos perculerunt, ut quos ferro non pote-
 rant, metu verberum vincerent, fugamque non ut hostes
 7 victi, sed ut fugitivi servi capesserent. Quicumque capi po-
 tuerunt, supplicia crucibus luerunt. Mulieres quoque male

sibi consciae partim ferro, partim suspendio vitam finierunt.
 8 Post haec pax apud Scythas fuit, usque tempora Ianthiri re-
 9 gis. Huic Dareus, rex Persarum, sicut supra dictum est,
 10 cum filiae eius nuptias non obtinisset, bellum intulit et ar-
 matis septingentis milibus hominum Scythiam ingressus, non
 facientibus hostibus pugnae potestatem metuens, ne inter-
 rupto ponte Histri reditus sibi intercluderetur, amissis LXXX
 11 milibus hominum trepidus refugit: quae iactura abundante
 12 multitudine inter damna numerata non est. Inde Asiam et Ma-
 13 cedoniam domuit: Ionas quoque navali proelio superat. Dein
 cognito quod Athenienses Ioniis contra se auxilium tulissent,
 omnem impetum belli in eos convertit.

1 6. Nunc quoniam ad bella Atheniensium ventum est,
 quae non modo ultra spem gerendi, verum etiam ultra gesti-
 fidem peracta sunt, operaque Atheniensium, quae effectu
 maiora quam voto fuere, paucis urbis origo repetenda est,
 2 et quia non, ut ceterae gentes, a sordidis initiis ad summa
 3 crevere. Soli enim praeterquam incremento etiam origine
 4 gloriantur: quippe non advenae neque passim collecta popu-
 li conluvis originem urbi dedit, sed eodem innati solo,
 5 quod incolunt, et quae illis sedes, eadem origo est. Primi
 lanificii et olei et vini usum docuere. Arare quoque ac
 6 serere frumenta glandem vescentibus monstrarunt. Litterae,
 caerimoniae ac facundia et hic civilis disciplinae ordo veluti
 7 templum Athenas habent. Ante Deucalionis tempora regem
 habuere Cecropem, quem, ut omnis antiquitas fabulosa est,
 biforem tradidere, quia primus marem feminae matrimonio
 8 iunxit. Huic successit Cranaus, cuius filia Atthis nomen re-
 9 gioni dedit. Post hunc Amphictyon regnavit, qui primus Mi-
 10 nervae urbem sacravit et nomen civitati Athenas dedit. Huius
 temporibus aquarum inluyies maiorem partem populorum
 11 Graeciae absumpsit. Superfuerunt, quos refugia montium re-
 ceperunt, aut ad regem Thessaliae Deucalionem ratibus evecti
 12 sunt, a quo propterea genus hominum conditum dicitur. Per
 ordinem deinde successionis regnum ad Erechtheum descen-
 dit, sub quo frumenti satio est Eleusine a Triptolemo reperta,
 13 in cuius muneris honorem noctes initiorum sacratae. Tenuit
 14 et Aegeus, Thesei pater, Athenis regnum, a quo per divor-

tium discedens Medea propter adultam privigni aetatem Col-
 chos cum Medio filio ex Aegeo suscepto concessit. Post
 15 Aegeum Theseus ac deinceps Thesei filius Demophoon, qui
 auxilium Graecis adversus Troianos tulit, regnum possedit.

Erant inter Athenienses et Dorienses simulatium veteres
 16 offensae, quas vindicaturi bello Dorienses de eventu proelii
 oracula consuluerunt. Responsum superiores fore, ni regem
 17 Atheniensium occidissent. Cum ventum esset in bellum, mi-
 18 litibus ante omnia custodia regis praecipitur. Atheniensibus
 19 eo tempore rex Codrus erat, qui et responso dei et prae-
 ceptis hostium cognitis permutato regis habitu pannosus, sar-
 menta collo gerens castra hostium ingreditur: ibi in turba
 20 obsistentium a milite, quem falce astu convulneraverat, in-
 terficitur. Cognito regis corpore Dorienses sine proelio dis-
 cedunt. Atque ita Athenienses virtute ducis pro salute pa-
 21 triae morti se offerentis bello liberantur.

7. Post Codrum nemo Athenis regnavit, quod memoriae
 1 nominis eius tributum est. Administratio rei publicae annua
 2 magistratibus permissa. Sed civitati nullae tunc leges erant,
 3 quia libido regum pro legibus habebatur. Legitur itaque
 4 Solon, vir iustitiae insignis, qui velut novam civitatem legi-
 bus conderet: qui tanto temperamento inter plebem sena-
 5 tumque egit (cum, si quid pro altero ordine tulisset, alteri
 displiceretur videretur), ut ab utrisque parem gratiam tra-
 heret. Huius viri inter multa egregia illud memorabile fuit.
 6 Inter Athenienses et Megarenses de proprietate Salaminae
 7 insulae prope usque interitum armis dimicatum fuerat. Post
 8 multas clades capital esse apud Athenienses coepit, si quis
 legem de vindicanda insula tulisset. Sollicitus igitur Solon,
 9 ne aut tacendo parum rei publicae consuleret aut censendo
 offenderet sibi, subitam dementiae simulat, cuius venia non
 dicturus modo prohibita, sed et facturus erat. Deformis ha-
 10 bitu more vaecordium in publicum evolat factoque concursu
 11 hominum, quo magis consilium dissimulet, insolitis sibi ver-
 sibus suadere populo coepit, quod vetabatur, omniumque
 12 animos ita cepit, ut extemplo bellum adversus Megarenses
 decerneretur insulaque devictis hostibus Atheniensium fieret.

8. Interea Megarenses memores inlati Atheniensibus:

belli et deserti, ne frustra arma movisse viderentur, matro-
 2 nas Atheniensium in Eleusiniis sacris noctu oppressuri na-
 tus conscendunt. Qua re cognita dux Atheniensium Pisistra-
 tus inventum in insidiis locat, iussis matronis solito cla-
 3 more ac strepitu etiam in accessu hostium, ne intellectos se
 sentiant, sacra celebrare: egressosque navibus Megarenses
 inopinantes adgressus delevit ac protinus classe captiva in-
 4 termixtis mulieribus, ut speciem captarum matronarum prae-
 berent, Megara contendit. Illi cum et navium formam et pe-
 5 titam praedam cognoscerent, obvii ad portum procedunt,
 quibus caesis Pisistratus paulum a capienda urbe afuit. Ita
 6 Dorienses suis dolis hosti victoriam dedere. Sed Pisistratus,
 quasi sibi, non patriae vicisset, tyrannidem per dolum occu-
 7 pat: quippe voluntariis verberibus domi adfectus lacerato-
 8 que corpore in publicum progreditur, advocata contione vul-
 nera populo ostendit, de crudelitate principum, e quibus
 9 haec se passum simulabat, queritur; adduntur vocibus lacri-
 mae et invidiosa oratione multitudo credula accenditur: amore
 10 plebis invisum se senatui simulat: obtinet ad custodiam cor-
 poris sui satellitum auxilium, per quos occupata tyrannide
 per annos XXXIII regnavit.

1 9. Post huius mortem Diocles, alter ex filiis, per vim
 2 stuprata virgine a fratre puellae interficitur. Alter, Hippias
 nomine, cum imperium paternum teneret, interfectorem fra-
 3 tris comprehendi iubet, qui cum per tormenta conscios cae-
 dis nominare cogeretur, omnes amicos tyranni nominavit,
 4 quibus interfectis quaerenti tyranno, an adhuc aliqui con-
 scii essent, neminem ait superesse, quem amplius mori
 5 gestiat, quam ipsum tyrannum. Qua voce eiusdem se ty-
 ranni victorem post vindictam pudicitiae sororis ostendit.
 6 Huius virtute cum admonita civitas libertatis esset, tandem
 7 Hippias regno pulsus in exilium agitur, qui profectus in Per-
 sas ducem se Dareo inferenti Atheniensibus bellum, sicut
 8 supra significatum est, adversus patriam suam offert. Igitur
 Athenienses audito Darei adventu auxilium a Lacedaemoniis,
 9 socia tum civitate, petiverunt, quos ubi viderunt quadridui
 teneri religione, non expectato, instructis decem milibus
 civium et Plataeensibus auxiliariis mille adversus sescenta

milia hostium in campis Marathonis in proelium egrediuntur.
 Miltiades et dux belli erat et auctor non expectandi auxilii: 10
 quem tanta fiducia ceperat, ut plus praesidii in celeritate
 quam in sociis duceret. Magna igitur in pugnam euntibus 11
 animorum alacritas fuit, adeo ut, cum mille passus inter
 duas acies essent, citato cursu ante iactum sagittarum ad
 12 hostem venerint. Nec audaciae eius eventus defuit: pugna-
 tum est enim tanta virtute, ut hinc viros, inde pecudes puta-
 res. Victi Persae in naves confugerunt, ex quibus multae 13
 suppressae, multae captae sunt. In eo proelio tanta virtus 14
 singulorum fuit, ut, cuius laus prima esset, difficile iudi-
 cium videretur. Inter ceteros tamen Themistoclis adolescen- 15
 tis gloria emicuit, in quo iam indoles futurae imperatoriae
 dignitatis apparuit. Cynegiri quoque militis Atheniensis glo- 16
 ria magnis scriptorum laudibus celebrata est, qui post proelii 17
 innumeras caedes cum fugientes hostes ad naves egisset,
 onustam navem dextra manu tenuit nec prius dimisit quam
 manum amitteret: tum quoque amputata dextera navem si- 18
 nistra comprehendit, quam et ipsam cum amisisset, ad pos-
 19 tremum morsu navem detinuit. Tantam in eo virtutem fuisse.
 ut non tot caedibus fatigatus, non duabus manibus amissis vic-
 tus, truncus ad postremum et velut rabida fera dentibus dimi-
 caverit. Ducenta milia Persae seu proelio sive naufragio ami- 20
 sere. Cecidit et Hippias, tyrannus Atheniensis, auctor et con- 21
 citor eius belli, dis patriae ultoribus poenas repetentibus.

10. Interea et Dareus, cum bellum restauraret, in ipso 1
 apparatu decedit, relictis multis filiis et in regno et ante reg-
 num susceptis. Ex his Ariaemenes maximus natu aetatis pri- 2
 vilegio regnum sibi vindicabat, quod ius et ordo nascendi et
 natura ipsa gentibus dedit. Porro Xerxes controversiam non 3
 de ordine, sed de nascendi felicitate referebat: nam Ariae- 4
 menem primum quidem Dareo, sed privato provenisse: se
 regi primum natum. Fratres itaque suos, qui ante geniti 5
 essent, privatum patrimonium, quod eo tempore Dareus
 habuisset, non regnum vindicare sibi posse: se esse, quem
 primum in regno iam rex pater sustulerit. Huc accedere, 6
 quod Ariaemenes non patre tantum, sed et matre privatae
 adhuc fortunae, avo quoque materno privato procreatus

7 sit: se vero et matre regina natum et patrem non nisi re-
 gem vidisse; avum quoque maternum Cyrum se regem ha-
 8 buisse, non heredem, sed conditorem tanti regni: et si in
 aequo iure utrumque fratrem pater reliquisset, materno ta-
 9 men se iure et avito vincere. Hoc certamen concordi animo
 ad patrum suum Artaphernen veluti ad domesticum iudicem
 10 deferunt, qui domi cognita causa Xerxem praeposuit: adeo-
 que fraterna contentio fuit, ut nec victor insultaverit nec vic-
 tus doluerit ipsoque litis tempore munera invicem miserint,
 iucunda quoque inter se non solum, sed credula convivia ha-
 buerint, iudicium quoque ipsum sine arbitris, sine convitio
 11 fuerit. Tanto moderatius tum fratres inter se maxima regna
 12 dividebant, quam nunc exigua patrimonia partiuntur. Igitur
 Xerxes bellum a patre coeptum adversus Graeciam quin-
 13 quennium instruxit. Quod ubi primum didicit Demaratus, rex
 Lacedaemoniorum, qui apud Xerxen exulabat, amicior pa-
 triae post fugam quam regi post beneficia, ne inopinato bello
 opprimerentur, omnia in tabellis ligneis magistratibus per-
 14 scribit eandemque cera superinducit delita, ne aut scriptura
 sine tegmine indicium daret aut recens cera dolum prode-
 ret: fido deinde servo perferendas tradit, iusso magistratibus
 15 Spartanorum tradere. Quibus perlatis Lacedaemone quaes-
 tioni res diu fuit, quod neque scriptum aliquid viderent nec
 frustra missas suspicarentur, tantoque rem maiorem, quanto
 16 esset occultior, putabant. Haerentibus in coniectura viris soror
 17 regis Leonidae consilium scribentis invenit. Erasa igitur cera
 18 belli consilia deteguntur. Iam Xerxes septingenta milia de
 19 regno armaverat et trecenta milia de auxiliis, ut non inmerito
 proditum sit, flumina ab exercitu eius siccata Graeciamque
 20 omnem vix capere exercitum eius potuisse. Naves quoque
 21 deciens centum milium numero habuisse dicitur. Huic tanto
 22 agmini dux defuit. Ceterum si regem spectes, divitias, non
 duces laudes: quarum tanta copia in regno eius fuit, ut, cum
 flumina multitudine consumerentur, opes tamen regiae super-
 23 essent. Ipse autem primus in fuga, postremus in proelio
 semper visus est; in periculis timidus; sicubi metus abesset,
 24 inflatus; denique ante experimentum belli fiducia virium vel-
 uti naturae ipsius dominus et montes in planum deducebat

et convexa vallium aequabat et quaedam maria pontibus ster-
 nebat, quaedam ad navigationis commodum per compendium
 ducebat.

11. Cuius introitus in Graeciam quam terribilis, tam turpis 1
 ac foedus discessus fuit. Namque cum Leonida, rex Spartanorum, 2
 cum III milibus militum angustias Thermopylarum occu-
 passet, Xerxes contemptu paucitatis eos pugnam capessere iu-
 bet, quorum cognati Marathonica pugna interfecti fuerant: qui 3
 dum ulcisci suos quaerunt, principium cladis fuere: succe-
 dente dein inutuli turba maior caedes editur. Triduo ibi cum 4
 dolore et indignatione Persarum dimicatum: quarta die cum 5
 nuntiatum esset Leonidae a XX milibus hostium summum ca-
 cumen teneri, tum hortatur socios, recedant et se ad me-
 liora patriae tempora reservent: sibi cum Spartanis fortunam 6
 experiendam: plura patriae quam vitae debere: ceteros
 ad praesidia Graeciae servandos. Audito regis imperio dis- 7
 cessere ceteri, soli Lacedaemonii remanserunt. Initio huius 8
 belli sciscitantibus Delphis oracula responsum fuerat, aut
 regi Spartanorum aut urbi cadendum. Et idcirco rex Leo- 9
 nidas, cum in bellum proficisceretur, ita suos firmaverat, ut
 ire se parato ad moriendum animo scirent. Angustias prop- 10
 terea occupaverat, ut cum paucis aut maiore gloria vince-
 ret aut minore damno rei publicae caderet. Dimissis igitur so- 11
 ciis hortatur Spartanos, meminerint qualitercumque proelia-
 tis cadendum esse: caverent, ne fortius mansisse quam dimi-
 casse videantur; nec expectandum, ut ab hoste circumveni- 12
 rentur, sed dum nox occasionem daret, securis et laetis super-
 veniendum: nusquam victores honestius quam in castris hos- 13
 tium perituros. Nihil erat difficile persuadere persuasis mori: 14
 statim arma capiunt et sescenti viri castra quingentorum milium 15
 irrumpunt statimque regis praetorium petunt, aut cum illo
 aut, si ipsi oppressi essent, in ipsius potissimum sede mori- 16
 turi. Tumultus totis castris oritur. Spartani, postquam re- 17
 gem non inveniunt, per omnia castra victores vagantur; cae-
 dunt sternuntque omnia, ut qui sciunt se pugnare non spe vic- 18
 toriae, sed in mortis ultionem. Proelium a principio noctis 17
 in maiorem partem diei tractum. Ad postremum non victi, sed 18
 vincendo fatigati inter ingentes stratorum hostium catervas

19 occiderunt. Xerxes duobus vulneribus terrestri proelio acceptis experiri maris fortunam statuit.

1 12. Sed Atheniensium dux Themistocles cum animadvertisset Ionas, propter quos bellum Persarum susceperunt, in auxilium regis classe venisse, sollicitare eos in partes suas 2 statuit, et cum conloquendi copiam non haberet, quo applicitari erant, symbolos proponi et saxis proscribi curat: 'quae vos, Iones, dementia tenet? quod facinus agitis? bellum inferre olim conditoribus vestris, nuper etiam vindicibus 4 cogitatis? An ideo moenia vestra condidimus, ut essent qui nostra deleterent? Quid si non haec Dareo prius et nunc Xerxi belli causa nobiscum foret, quod vos rebellantes non destituimus? Quin vos in haec castra vestra ex 7 ista obsidione transitis? aut si hoc parum tutum est, at vos commisso proelio ite cessim, inhibete remis et a bello discedite.' Ante navalis proelii congressionem miserat Xerxes III milia militum armatorum Delphos ad templum Apollinis diripiendum, prorsus quasi non cum Graecis tantum, 10 sed et cum dis immortalibus bellum gereret: quae manus tota imbribus et fulminibus deleta est, ut intellegeret, quam 11 nullae essent hominum adversum deos vires. Post haec Thespias et Plataeas et Athenas vacuas hominibus incendit, et quoniam ferro in homines non poterat, in aedificia igne 12 grassatur. Namque Athenienses post pugnam Marathoniam praemonente Themistocle, victoriam illam de Persis non finem, sed causam maioris belli fore, CC naves fabricaverunt. Adventante igitur Xerxe (consulentibus Delphis oraculum responsum fuerat, salutem muris ligneis tuerentur) 13 Themistocles navium praesidium demonstratum ratus persuadet omnibus, patriam municipes esse, non moenia, civitatemque non in aedificiis, sed in civibus positam: melius itaque salutem navibus quam urbi commissuros; huius sententiae etiam deum auctorem esse. Probato consilio coniuges liberosque cum pretiosissimis rebus abditis insulis re- 17 licta urbe demandant; ipsi naves armati conscendunt. Exemplum Atheniensium et aliae urbes imitatae. Itaque cum adnata omnis sociorum classis et intenta in bellum navale esset angustiasque Salaminii freti, ne circumveniri a multitudine

posset, occupassent, dissensio inter civitatum principes oritur: qui cum deserto bello ad sua tuenda dilabi vellent, timens Themistocles, ne discessu sociorum vires minuerentur, per servum fidum Xerxi nuntiat, uno in loco eum contractam Graeciam capere facillime posse. Quod si civitates, quae 20 iam abire vellent, dissipentur, maiore labore ei singulas consecutandas. Hoc dolo inpellit regem signum pugnae dare. 21 Graeci quoque adventu hostium occupati proelium conlatis viribus capessunt. Interea rex velut spectator pugnae cum 22 parte navium in litore remanet. Artemisia autem, regina Halicarnasi, quae in auxilium Xerxi venerat, inter primos duces bellum acerrime ciebat: quippe ut in viro muliebrem timorem, 24 ita in muliere virilem audaciam cerneret. Cum anceps proelium esset, Iones iuxta praeceptum Themistoclis pugnae se paulatim subtrahere coeperunt: quorum defectio animos ceterorum fregit. Itaque circumspectantes fugam pelluntur Persae 26 et mox proelio victi in fugam vertuntur. In qua trepidatione multae captae naves, multae mersae; plures tamen non minus saevitium regis quam hostem timentes domum dilabuntur.

13. Hac clade perculsum et dubium consilii Xerxem 1 Mardonius adgreditur. Hortatur ut in regnum abeat, ne 2 quid seditionis moveat fama adversi belli et in maius, sicuti mos est, omnia extollens: sibi CCC milia armatorum lecta 3 ex omnibus copiis relinquat, qua manu aut cum gloria eius perdomiturum se Graeciam aut, si aliter eventus fuerit, sine eiusdem infamia hostibus cessurum. Probato consilio Mardonio exercitus traditur: reliquas copias rex ipse 4 deducere in regnum parat. Sed Graeci audita regis fuga 5 consilium ineunt pontis interrumpendi, quem ille Abydo veluti victor maris fecerat, ut interclusus reditu aut cum exercitu deleteretur aut desperatione rerum pacem victus petere cogeretur. Sed Themistocles timens, ne interclusi hostes 6 desperationem in virtutem verterent et iter, quod aliter non pateret, ferro patefacerent: satis multos hostes in Graecia remanere dicitans, nec augeri numerum retinendo oportere, cum vincere consilio ceteros non posset, eundem servum 7 ad Xerxem mittit certioreque consilii facit et occupare transitum maturata fuga iubet. Ille perculsus nuntio tradit du- 8

cibus milites perducendos: ipse cum paucis Abydum contem-
9 dit. Ubi cum solum pontem hibernis tempestatibus offen-
10 disset, piscatoria scapha trepidus traiecit. Erat res specta-
culo digna et aestimatione sortis humanae rerum varietate mi-
randa, in exiguo latentem videre navigio, quem paulo ante
vix aequor omne capiebat, carentem omni etiam servorum
ministerio, cuius exercitus propter multitudinem terris graves
11 erant. Nec pedestribus copiis, quas ducibus adsignaverat,
felicius iter fuit, siquidem cotidiano labori (neque enim ulla
12 est metuentibus quies) etiam fames accesserat. Multorum
deinde inopia contraxerat et pestem, tantaque foeditas
morientium fuit, ut viae cadaveribus implerentur alites-
que et bestiae escae inlecebris sollicitatae exercitum seque-
rentur.

1 14. Interim Mardonius in Graecia Olynthum expugnat.
2 Athenienses quoque in spem pacis amicitiamque regis solli-
citat, spondens incensae eorum urbis etiam in maius restitu-
3 tionem. Postquam nullo pretio libertatem his venalem videt,
incensis quae aedificare coeperant, copias in Boeotiam trans-
4 fert. Eo et Graecorum exercitus, qui centum milium fuit, se-
5 cutus est ibique proelium commissum. Sed fortuna regis
cum duce mutata non est. Nam victus Mardonius veluti ex
6 naufragio cum paucis profugit. Castra referta regalis opulen-
tiae capta. Unde primum Graecos diviso inter se auro Per-
7 sico divitiarum luxuria cepit. Eodem forte die, quo Mardonii
copiae deletae sunt, etiam navali proelio in Asia sub monte
8 Mycale adversus Persas dimicatum est. Ibi ante congressio-
nem, cum classes ex adverso starent, fama ad utrumque exer-
citus venit, vicisse Graecos et Mardonii copias occisione ce-
9 cidisse. Tantam famae velocitatem fuisse, ut, cum matutino
tempore proelium in Boeotia commissum sit, meridianis horis
in Asiam per tot maria et tantum spatii tam brevi horarum mo-
10 mento de victoria nuntiatum sit. Confecto bello, cum de prae-
miis civitatum ageretur, omnium iudicio Atheniensium virtus
11 ceteris praelata. Inter duces quoque Themistocles princeps
civitatum testimonio indicatus gloriam patriae suae auxit.

1 15. Igitur Athenienses aucti et praemiis belli et gloria
2 urbem ex integro condere moluntur. Cum moenia maiora

complexi fuissent, suspecti esse Lacedaemoniis coepere re-
putantibus, quibus ruina tantum incrementi dedisset, quantum
sit datura munita civitas. Mittunt ergo legatos, qui monerent, 3
ne munimenta hostibus et receptacula futuri belli extruant.
Themistocles ut vidit spei urbis invideri, non existimans 4
abrupte agendum, respondit legatis, ituros Lacedaemonem,
qui de ea re pariter cum illis consulant. Sic dimissis Spar- 5
tanis hortatur suos, opus maturent. Dein ipse interiecto tem- 6
pore in legatione proficiscitur, et nunc in itinere infirmitate si-
mulata, nunc tarditatem collegarum accusans, sine quibus agi
iure nihil posset, diem de die proferendo spatium consum-
mando operi quaerebat: cum interim nuntiatum Spartanis opus 7
Athenis maturari, propter quod denuo legatos mittunt ad in-
spiciendam rem. Tum Themistocles per servum magistratibus 8
scribit Atheniensium, legatos vinciant pignusque teneant, ne
in se gravius consulatur. Adiit deinde contionem Lacedaemo- 9
niorum: indicat permunitas Athenas esse et posse iam inla-
tum bellum non armis tantum, sed etiam muris sustinere: si 10
quid ob eam rem de se crudelius statuerent, legatos eorum in
hoc pignus Athenis retentos; graviter deinde castigavit eos, 11
quod non virtute, sed inbecillitate sociorum potentiam quae-
rerent. Sic dimissus veluti triumphatis Spartanis a civibus 12
excipitur.

Post haec Spartani, ne vires otio corrumperent et ut bis 13
inlatum a Persis Graeciae bellum ulciscerentur, ultro fines eo-
rum populantur. Ducem suo sociorumque exercitui deligunt 14
Pausaniam, qui pro ducatu regnum Graeciae adfectans proditi-
onis praemium cum Xerxe nuptias filiae eius paciscitur red-
ditis captivis, ut fides regis aliquo beneficio obstringeretur.
Scribit praeterea Xerxi, quoscumque ad se nuntios misisset, 15
interficeret, ne res loquacitate hominum proderetur. Sed 16
dux Atheniensium Aristides, belli socius, collegae conatibus
obviam euando, simul et in rem sapienter consulendo proditio-
nis consilia discussit. Nec multo post accusatus Pausanias
damnatur. Igitur Xerxes, cum proditionis dolum publicatum 17
videret, ex integro bellum instituit. Graeci quoque ducem 18
constituunt Cimona Atheniensem, filium Miltiadis, quo duce
apud Marathonem pugnatum est, iuvenem, cuius magnitudi-

19 nem futuram pietatis documenta prodiderant: quippe patrem
ob crimen peculatus in carcerem coniectum ibique defunctum
20 translatis in se vinculis ad sepulturam redemit. Nec in bello
iudicium deligentium fefellit, siquidem non inferior virtutibus
patris Xerxen, terrestri navalique bello superatum, trepidum
recipere se in regnum coëgit.

LIBER III.

1 1. Xerxes, rex Persarum, terror antea gentium, bello in
Graeciam infeliciter gesto etiam suis contemptui esse coepit:
2 quippe Artabanus, praefectus eius, deficiente cotidie regis
maiestate in spem regni adductus cum septem robustissimis
filiis regiam vesperi ingreditur (nam amicitiae iure semper illi
patebat), trucidatoque rege voto suo obsistentes filios eius
3 dolo adgreditur. Securi de Artaxerxe, puero admodum, fin-
git regem a Dareo, qui erat adulescens, quo maturius regno
potiretur, occisum; inpellit Artaxerxen parricidium parricidio
4 vindicare. Cum ventum ad domum Darei esset, dormiens
5 inventus, quasi somnum fingeret, interficitur. Dein cum unum
ex regis filiis sceleri suo superesse Artabanus videret metue-
retque de regno certamina principum, adsumit in societatem
6 consilii Bagabazum: qui praesenti statu contentus rem prodit
Artaxerxi, ut pater eius occisus sit, ut frater falsa parricidii
7 suspitione oppressus, ut denique ipsi pararentur insidiae.
His cognitis Artaxerxes, verens Artabani numerum filiorum,
in posterum diem paratum esse armatum exercitum iubet,
8 recogniturus et numerum militum et in armis industriam
singulorum. Itaque cum inter ceteros ipse Artabanus armatus
adsisteret, rex simulat se brevioris loricae habere, iubet
9 Artabanum secum commutare, exuentem se ac nudatum gladio
traicit, tum et filios eius corripit. Atque ita egregius
adulescens et caedem patris et se ab insidiis Artabani vindicavit.
1 2. Dum haec in Persis geruntur, interea Graecia omnis

ducibus Lacedaemoniis et Atheniensibus in duas divisa partes
ab externis bellis velut in viscera sua convertit. Fiant 2
igitur de uno populo duo corpora, et eorundem castrorum
homines in duos hostiles exercitus dividuntur. Hinc Lace- 3
daemonii communia quondam civitatum auxilia ad vires suas
trahere: inde Athenienses et vetustate gentis et gestis rebus
inlustres propriis viribus confidebant. Atque ita duo poten- 4
tissimi Graeciae populi institutis Solonis et Lycurgi legibus
pares ex aemulatione virium in bellum ruebant. Namque 5
Lycurgus cum fratre suo Polydectae, Spartanorum regi, suc-
cessisset regnumque sibi vindicare potuisset, Charillo, filio
eius, qui natus postumus erat, cum ad aetatem adultam per-
venisset, regnum summa fide restituit, ut intellegent omnes, 6
quanto plus apud bonos pietatis iura quam omnes opes vale-
rent. Medio igitur tempore, dum infans convalescit tutelam- 7
que eius administrat, non habentibus Spartanis leges instituit,
non inventione earum magis quam exemplo clarior: siquidem 8
nihil lege ulla in alios sauxit, cuius non ipse primus in se do-
cumentum daret. Populum in obsequia principum, principes ad 9
iustitiam imperiorum firmavit. Parsimoniam omnibus suasit, 10
existimans laborem militiae assidua frugalitatis consuetudine
faciliorem fore. Emi singula non pecunia, sed compensatione 11
mercium iussit. Auri argenti que usum ut omnium scelerum 12
materiam sustulit.

3. Administrationem rei publicae per ordines divisit: 1
regibus potestatem bellorum, magistratibus iudicia et annuos 2
successores, senatui custodiam legum, populo sublegendi
senatum vel creandi quos vellet magistratus potestatem per-
misit. Fundos omnium aequaliter inter omnes divisit, ut 3
aequata patrimonia neminem potentiorum altero redderent.
Convivari omnes publice iussit, ne cuius divitiae vel luxu- 4
ria in occulto essent. Iuvenibus non amplius una veste uti 5
toto anno permissum, nec quemquam cultius quam alterum
progredi nec epulari opulentius, ne imitatio in luxuriam ver-
teretur. Pueros puberes non in forum, sed in agrum deduci 6
praecepit, ut primos annos non in luxuria, sed in opere et in
laboribus agerent. Nihil eos somni causa substernere et 7
vitam sine pulmento degere neque prius in urbem redire,

8 quam viri facti essent, statuit. Virgines sine dote nubere
iussit, ut uxores eligerentur, non pecuniae, severiusque ma-
trimonia sua viri coercerent, cum nullis frenis dotis teneren-
9 tur. Maximum honorem non divitum et potentium, sed pro
gradu aetatis senum esse voluit, nec sane usquam terrarum
10 locum honoratiorem senectus habet. Haec quoniam primo
solutis antea moribus dura videbat esse, auctorem eorum
Apollinem Delphicum fingit et inde se ea ex praecepto nu-
minis detulisse, ut consuescendi taedium metus religionis
11 vincat. Dein ut aeternitatem legibus suis daret, iure iurando
obligat civitatem, nihil eos de eius legibus mutatu-
rum, priusquam reverteretur, et simulat se ad oraculum Delphicum
proficisci, consulturum quid addendum mutandumque legibus
12 videretur. Proficiscitur autem Cretam ibique perpetuum
exilium egit abicique in mare ossa sua moriens iussit, ne
relatis Lacedaemonem solutos se Spartani religione iuris iu-
randi in dissolvendis legibus arbitrarentur.

1 4. His igitur moribus ita brevi civitas convaluit, ut, cum
Messeniis propter stupratas virgines suas in sollemni Messe-
niorum sacrificio bellum intulissent, gravissima se execra-
tione obstrinxerint, non prius quam Messeniam expugnas-
sent reversuros, tantum sibi vel de viribus suis vel de for-
2 tuna spondentes. Quae res initium dissensionis Graeciae et
3 intestini belli causa et origo fuit. Itaque cum contra prae-
sumptionem suam annis X in obsidione urbis tenerentur et que-
rellis uxorum post tam longam viduitatem revocarentur, ve-
riti ne hac perseverantia belli gravius sibi quam Messeniis
4 nocerent: quippe illis quantum iuventutis bello intercidat,
mulierum fecunditate suppleri; sibi et bellis damna adsidua
5 et fecunditatem uxorum absentibus viris nullam esse; itaque
legunt iuvenes ex eo genere militum, qui post ius iurandum
in supplementum venerant, quibus Spartam remissis promi-
6 cuos omnium feminarum concubitus permisere, maturiorem
futuram conceptionem rati, si eam singulae per plures viros
7 experirentur. Ex his nati ob notam materni pudoris Par-
8 theniae vocati: qui cum ad annos XXX pervenissent, metu
inopiae (nulli enim pater existebat, cuius in patrimonium suc-
cessio speraretur) ducem Phalantum adsumunt, filium Arati,

qui auctor Spartanis fuerat iuventutis ad generandam subolem
domum remittendae, ut, sicuti dudum patrem eius nascendi 9
auctorem habuissent, sic ipsum spei ac dignitatis suae habe-
rent. Itaque nec salutatis matribus, e quarum adulterio infa-10
miam collegisse videbantur, ad sedes inquirendas proficis-
cuntur; diuque et per varios casus iactati tandem in Italiam 11
deferuntur et occupata arce Tarentinorum, expugnatis vete-
ribus incolis, sedes ibi constituunt. Sed post annos pluri-12
mos dux eorum Phalantus per seditionem in exilium protur-
batus Brundisium se contulit, quo expulsi sedibus suis veteres
Tarentini concesserant. His moriens persuadet, ut ossa sua 13
postremasque reliquias conterant et tacite spargi in foro
Tarentinorum curent: hoc enim modo recuperare illos pa-14
triam suam posse, Apollinem Delphis cecinisse. Illi arbi-15
trantes cum in ultionem sui civium fata prodidisse prae-
ceptis paruere. Sed oraculi diversa sententia fuerat. Per-16
peluitatem enim urbis, non amissionem hoc facto promiserat.
Ita ducis exulis consilio et hostium ministerio possessio Ta-17
rentina Partheniis in aeternum fundata, ob cuius beneficii 18
memoriam Phalanto divinos honores decrevere.

5. Interea Messeniis, cum virtute non possent, per insi- 1
dias expugnantur. Dein cum per annos octoginta gravia 2
servitutis verbera, plerumque et vincula ceteraque captae
civitatis mala perpessi essent, post longam poenarum patien- 3
tiam bellum restaurant. Lacedaemonii quoque eo conspira-
tius ad arma concurrunt, quod adversus servos dimicaturi vi-
debantur. Itaque cum hinc iniuria, inde indignitas animos 4
acueret, Lacedaemonii de belli eventu oraculo Delphis con-
sulto iubentur ducem belli ab Atheniensibus petere. Porro 5
Athenienses, cum responsum cognovissent, in contemptum
Spartanorum Tyrtaeum poetam claudo pede misere, qui tribus 6
proeliis fusus eo usque desperationis Spartanos adduxit, ut
servos suos ad supplementum exercitus manumitterent hisque
interfectorum matrimonia pollicerentur, ut non numero tan- 7
tum amissorum civium, sed et dignitati succederent. Sed 8
reges Lacedaemoniorum, ne contra fortunam pugnando maio-
ra detrimenta civitati infunderent, reducere exercitum volue-
runt, ni intervenisset Tyrtaeus, qui composita carmina exer- 9

citui pro contione recitavit, in quibus hortamenta virtutis,
 10 damnorum solacia, belli consilia conscripserat. Itaque tantum
 ardorem militibus iniecit, ut non de salute, sed de sepultura
 solliciti tesseras insculptis suis et patrum nominibus dextro
 11 brachio deligarent: ut, si omnes adversum proelium con-
 sumpsisset et temporis spatio confusa corporum liniamenta
 12 essent, ex indicio titulorum tradi sepulturae possent. Cum
 sic animatum reges exercitum viderent, curant rem hostibus
 13 nuntiare; Messeniis autem non timorem res, sed aemulatio-
 14 nem mutuam dedit. Itaque tantis animis concursus est, ut
 15 raro unquam cruentius proelium fuerit. Ad postremum ta-
 men victoria Lacedaemoniorum fuit.

1 6. Interiecto tempore tertium quoque bellum Messeni
 2 reparavere, in cuius auxilium Lacedaemonii inter reliquos
 3 socios etiam Athenienses adhibuere, quorum fideia cum sus-
 spectam habent, supervacaneos simulantes a bello eosdem
 4 dimiserunt. Hanc rem Athenienses graviter ferentes pecu-
 niam, quae erat in stipendium Persici belli ab universa Grae-
 cia collata, a Delo Athenas transferunt, ne deficientibus a
 5 fide societatis Lacedaemoniis praedae ac rapinae esset. Sed
 nec Lacedaemonii quiescere, qui cum Messeniorum bello oc-
 cupati essent, Peloponnenses inmiscere, qui bellum Athenien-
 6 sibus facerent. Parvae tunc temporis classe in Aegyptum
 missa vires Atheniensibus erant. Itaque navali proelio dimi-
 7 cantes facile superantur. Interiecto deinde tempore post
 reditum suorum aucti et classis et militum robore proelium
 8 reparant. Iam et Lacedaemonii omissis Messeniis adversus
 9 Athenienses arma verterant. Diu varia victoria fuit: ad pos-
 10 tremum aequo Marte utrimque discessum. Inde revocati
 Lacedaemonii ad Messeniorum bellum, ne medium tempus
 otiosum Atheniensibus relinquerent, cum Thebanis pacis-
 cuntur, ut Boeotiorum imperium his restituerent, quod tem-
 11 poribus belli Persici amiserant, ut illi Atheniensium bella sus-
 ciperent. Tantis furor Spartanorum erat, ut duobus bellis
 impliciti suscipere tertium non recusarent, dummodo inimicis
 12 suis hostes adquirerent. Igitur Athenienses adversus tantam
 tempestatem belli duos duces deligunt, Periclem, spectatae
 13 virtutis virum, et Sophoclen, scriptorem tragoediarum: qui

diviso exercitu et Spartanorum agros vastaverunt et multas
 Asiae civitates Atheniensium imperio adiecerunt.

7. His malis fracti Lacedaemonii in annos XXX pepi-
 gerunt pacem, sed tam longum otium inimicitiae non tulerunt.
 Itaque extra XV annos rupto foedere cum contemptu
 2 deorum hominumque lines Atticos populantur, et ne praedam
 3 potius quam pugnam expetisse viderentur, hostes ad proelium
 provocant. Sed Athenienses consilio Periclis ducis popula-
 4 tionis iniuriam differunt in tempus ultionis, supervacuam pug-
 nam existimantes, cum ulcisci hostem sine periculo possent.
 Dein interiectis diebus naves conscendunt et nihil sentienti-
 5 bus Lacedaemoniis totam Spartam depraedantur multoque
 plura auferunt quam amiserant, prorsus ut in comparatione
 6 damnorum longe pluris fuerit ultio quam iniuria. Clara qui-
 7 dem haec Periclis expeditio habita, sed multo clarior privati
 patrimonii contemptus fuit. Huius agros in populatione ce-
 8 terorum intactos hostes reliquerant, sperantes acquirere se
 illi posse aut periculum ex invidia aut ex suspitione proditio-
 nis infamiam. Quod ante prospiciens Pericles et futurum
 9 populo praedixerat et ad invidiae impetum declinandum agros
 ipsos dono rei publicae dederat, atque ita, unde periculum
 10 quaesitum fuerat, ibi maximam gloriam invenit. Post haec
 11 interiectis diebus navali proelio dimicatum est: victi Lacedae-
 monii fugerunt. Nec cessatum deinceps est, quin aut terra
 12 aut mari varia proeliorum fortuna invicem se trucidarent.
 Denique fessi tot malis pacem in annos L fecere, quam non
 13 nisi sex annis servaverunt. Nam indutias, quas proprio no-
 14 mine condixerant, ex sociorum persona rumpebant, quippe
 15 quasi minus periurii contraherent, si ferrent sociis auxilia
 potius quam si ipsi aperto proelio dimicassent. Hinc bellum
 16 in Siciliam translatum, quod priusquam expono, de Siciliae
 situ pauca dicenda sunt.

LIBER III.

1 1. Siciliam ferunt angustis quondam faucibus Italiae ad-
 2 haesisse diremptaque velut a corpore maiore impetu superi
 3 maris, quod toto undarum onere illuc vehitur. Est autem
 4 terra ipsa tenuis ac fragilis et cavernis quibusdam fistulisque
 5 ita penetrabilis, ut ventorum tota ferme flatibus pateat; nec
 6 non et ignibus generandis nutriendisque soli ipsius naturalis
 7 materia: quippe intrinsecus stratum sulphure et bitumine tra-
 8 ditur: quae res facit, ut spiritu cum igne in materia luctante
 9 frequenter et conpluribus locis nunc flammam, nunc vaporem,
 10 nunc fumum eructet. [Inde denique Aetnae montis per tot
 11 saecula durat incendium.] Et ubi acrior per spiramenta caver-
 12 narum ventus incubuit, harenarum moles egeruntur. Proxi-
 13 mum Italiae promuntorium Regium dicitur, ideo quia Graece
 14 'abrupta' hoc nomine pronuntiantur. Nec mirum, si fabulosa
 15 est loci huius antiquitas, in quem res tot coiere mirae: pri-
 16 mum quod nusquam latius torrens fretum, nec solum citato
 17 impetu, verum etiam saevo; neque experientibus modo ter-
 18 ribile, verum etiam procul visentibus. Undarum porro in
 19 se concurrentium tanta pugna est, ut alias veluti terga dan-
 20 tes in imum desiderare, alias quasi victrices in sublime ferri
 21 videas; nunc hic fremitum ferventis aestus, nunc illic gemitum
 22 in voraginem desidentis exaudias. Accedunt vicini et
 23 perpetui Aetnae montis ignes et insularum Aeolidum, veluti
 24 ipsis in undis alatur incendium: neque enim in tam angustis
 25 terminis aliter durare tot saeculis tantus ignis potuisset, nisi
 26 humoris nutrimentis aleretur. Hinc igitur fabulae Scyllam
 27 et Charybdin peperere; hinc latratus auditus; hinc monstri
 28 credita simulacra, dum navigantes magnis verticibus pelagi
 29 desidentis exterriti latrare putant undas, quas sorbentis
 30 aestus vorago conludit. Eadem causa etiam Aetnae montis
 31 perpetuos ignes facit. Nam aquarum ille concursus raptum
 32 secum spiritum in imum fundum trahit atque ibi suffocatum
 33 tam diu tenet, donec per spiramenta terrae diffusus nutrimenta
 34 ignis incendat. Iam ipsa Italiae Siciliaeque vicinitas, iam

promuntiorum altitudo ipsa ita similis est, ut quantum nunc
 admirationis, tantum antiquis terroris dederit, credentibus,
 coeuntibus in se promuntoriis ac rursus discedentibus solida
 intercipi absumentis navigia. Neque hoc ab antiquis in dulce-
 17 dinem fabulae compositum, sed metu et admiratione transeun-
 18 tium. Ea est enim procul insipientibus natura loci, ut sinum
 19 maris, non transitum putes: quo cum accesseris, discedere
 20 ac seungi promuntoria, quae ante iuncta fuerant, arbitrere.

2. Siciliae primo Trinacriae nomen fuit; postea Sicania
 1 cognominata est. Haec a principio patria Cycloperum fuit,
 2 quibus extinctis Cocalus regnum insulae occupavit. Post
 3 quem singulae civitates in tyrannorum imperium concesserunt,
 4 quorum nulla terra feracior fuit. Horum ex numero
 5 Anaxilaus iustitia cum ceterorum crudelitate certabat, cuius
 6 moderationis haud mediocrem fructum tulit: quippe decedens
 7 cum filios parvulos reliquisset tutelamque eorum Miccytho,
 8 spectatae fidei servo, commisisset, tantus amor memoriae
 9 eius apud omnes fuit, ut parere servo quam deserere regis
 10 filios mallent principesque civitatis obliti dignitatis suae
 11 regni maiestatem administrari per servum paterentur. Impe-
 12 rium Siciliae etiam Carthaginienses temptavere, diuque varia
 13 victoria cum tyrannis dimicatum. Ad postremum amisso
 14 Amilcare imperatore cum exercitu aliquantis per quievit victi.

3. Medio tempore cum Regini discordia laborarent
 1 civitasque per dissensionem divisa in duas partes esset, vete-
 2 rani ex altera parte ab Himera in auxilium vocati, pulsus
 3 civitate contra quos implorati fuerant et mox caesis quibus
 4 tulerant auxilium, urbem cum coniugibus et liberis sociorum
 5 occupavere, ausi facinus nulli tyranno comparandum: quippe
 6 ut Reginis melius fuerit vinci quam vicisse. Nam sive vic-
 7 toribus captivitate iure servissent sive amissa patria exulare
 8 necesse habuissent, non tamen inter aras et patrios lares
 9 trucidati crudelissimis tyrannis patriam cum coniugibus ac
 10 liberis praedam reliquissent.

Catinienses quoque cum Syracusanos graves paterentur,
 1 diffisi viribus suis auxilium ab Atheniensibus petiverunt: qui seu
 2 studio maioris imperii, quod Asiam Graeciamque penitus oc-
 3 cupaverant, seu metu factae pridem a Syracusanis classis, ne

Lacedaemoniis illae vires accederent, Lamponium ducem cum classe in Siciliam misere, ut sub specie ferendi Catiniensibus auxilii temptarent Siciliae imperium. Et quoniam prima initia frequenter caesis hostibus prospera fuerant, maiore denuo classe et robustiore exercitu Lachete et Chariade ducibus Siciliam petivere: sed Catinienses sive metu Atheniensium sive taedio belli pacem cum Syracusanis remissis Atheniensium auxiliis fecerant.

4. Interiecto deinde tempore, cum fides pacis a Syracusanis non servaretur, denuo legatos Athenas mittunt, qui sordida veste, capillo barbaque promissis et omni squaloris habitu ad misericordiam commovendam adquisito contionem deforme adeunt: adduntur precibus lacrimae, et ita misericordem populum supplices movent, ut damnarentur duces, qui ab his auxilia deduxerant. Igitur classis ingens decernitur: creantur duces Nicias et Alcibiades et Lamachos, tantisque viribus Sicilia repetitur, ut ipsis terrori essent, in quorum auxilia brevi post tempore revocato ad reatum Alcibiade duo proelia pedestria secunda Nicias et Lamachos faciunt; munitionibus deinde circumdatis hostes etiam marinis comitatibus in urbe clausos intercludunt. Quibus rebus fracti Syracusani auxilium a Lacedaemoniis petiverunt. Ab his mittitur Gylippus solus, sed qui instar omnium auxiliorum erat. Is audito genere belli iam inclinato statu auxiliis partim in Graecia, partim in Sicilia contractis opportuna bello loca occupat. Duobus deinde proeliis victus, congressus tertio occiso Lamacho et hostes in fugam compulit et socios obsidione liberavit. Sed cum Athenienses a bello terrestri in navale se transtulissent, Gylippus classem Lacedaemone cum auxiliis arcessit. Quo cognito et ipsi Athenienses in locum amissi ducis Demosthenen et Eurymedonta cum supplemento copiarum mittunt. Peloponnesii quoque communi civitatum decreto ingentia Syracusanis auxilia misere, et quasi Graeciae bellum in Siciliam translatum esset, ita ex utraque parte summis viribus dimicabatur.

5. Prima igitur congressione navalis certaminis Athenienses vincuntur, castra quoque cum omni publica ac privata pecunia amittunt. Super haec mala cum etiam terrestri proe-

lio victi essent, tunc Demosthenes censere coepit, ut abirent Sicilia, dum res quamvis adflictae nondum tamen perditae forent: neque in bello male auspicato amplius perseverandum: esse domi graviora et forsitan infelicia bella, in quae servare hos urbis apparatus oporteat. Nicias seu pudore male actae rei seu metu destitutae spei civium seu impellente fato manere contendit. Reparatur igitur navale bellum et animi a prioris fortunae procella ad spem certaminis revocantur: sed inscitia ducum [qui] inter angustias maris tuentes se Syracusanos adgressi facile vincuntur. Eurymedon dux in prima acie fortissime dimicans primus cedit: XXX naves, quibus praefuerat, incenduntur. Demosthenes et Nicias et ipsi victi exercitum in terram deponunt, tutiorem fugam rati itinere terrestri. Ab his relictas centum XXX naves Gylippus invasit: ipsos deinde insequitur: fugientes partim capit, partim caedit. Demosthenes amisso exercitu a captivitate gladio et voluntaria morte se vindicat: Nicias autem ne Demosthenis quidem exemplo ut sibi consuleret admonitus cladem suorum auxilium dedecore captivitatis.

LIBER V.

1. Dum Athenienses in Sicilia bellum per biennium cupidius quam feliciter gerunt, interim concitor et dux eius Alcibiades absens Athenis insimulatur mysteria Cereris initiorum, sacra nullo magis quam silentio sollemni, enuntiavisse, revocatusque a bello ad iudicium, sive conscientia sive indignitatem rei non ferens, tacitus in exilium Elidem profectus est. Inde, ubi non damnatum se tantum, verum etiam diris per omnium sacerdotum religiones devotum cognovit, Lacedaemona se contulit ibique regem Lacedaemoniorum impellit turbatis Atheniensibus adverso Siciliae proelio ultro bellum inferre. Quo facto omnia Graeciae regna velut ad extinguendum commune incendium concurrunt: tantum odium Athenienses immoderati imperii crudelitate contraxerant. Dareus quoque

rex Persarum memor paterni avitque in hanc urbem odii facta cum Lacedaemoniis per Tisafernem, praefectum Lydiae, societate omnem sumptum belli pollicetur. Et erat hic quidem titulus cum Graecis coeundi: re autem vera timebat, ne victis Atheniensibus ad se Lacedaemonii arma transferrent. Quis igitur miretur tam florentes Atheniensium opes ruisse, cum ad opprimendam unam urbem totius orientis vires concurrerent? Non tamen inertis neque incruento cecidere bello, sed proelii ad ultimum, victores etiam interdum, consumpti magis fortunae varietate quam victi sunt. Principio belli omnes ab his etiam socii desciverant, ut fit: quo se fortuna, eodem etiam favor hominum inclinat.

2. Alcibiades quoque motum adversus patriam bellum non gregarii militis opera, sed imperatoris virtutibus adiuvat: quippe acceptis V navibus in Asiam contendit et tributarias Atheniensium civitates auctoritate nominis sui ad defectionem compellit. Sciebant enim domi clarum, nec exilio videbant factum minorem, nec tam ablatum Atheniensibus ducem quam Lacedaemoniis traditum, parata qui cum amissis imperia pensaret. Sed apud Lacedaemonios virtus Alcibiadis plus invidiae quam gratiae contraxit. Itaque cum principes velut aemulum gloriae suae interficiendum insidiis mandassent, cognita re Alcibiades per uxorem Agidis regis, quam adulterio cognoverat, ad Tisafernen, praefectum Darei regis, profugit, cui se celeriter officii comitate et obsequendi gratia insinavit. Erat enim et aetatis flore et formae veneratione nec minus eloquentia etiam inter Athenienses insignis, sed in conciliandis amicitiarum studiis quam in retinendis vir melior, quia morum vitia sub umbra eloquentiae primo latebant. Igitur persuadet Tisaferni, ne tanta stipendia classi Lacedaemoniorum praeberet: vocandos enim in portionem muneris Ionios, quorum pro libertate, cum tributa Atheniensibus penderent, bellum susceptum sit. Sed nec auxiliis nimis enixe Lacedaemonios iuvandos: quippe memorem esse debere alienam se victoriam, non suam instruere; et eatenus bellum sustinendum, ne inopia deseratur. Nam regem Persarum dissentientibus Graecis arbitrum pacis ac belli fore, et quos suis non possit, ipsorum armis victurum: perfecto autem

bello statim ei cum victoribus dimicandum. Domesticis itaque bellis Graeciam obtinendam, ne externis vacet, exaequandasque vires partium et inferiores auxilio levandos. Non enim quieturos post hanc victoriam Spartanos, quia vides se libertatis Graeciae professi sint. Grata oratio Tisaferni fuit. Itaque commeatus maligne praebere, classem regiam non totam mittere, ne aut victoriam daret aut necessitatem deponendi belli inponeret.

3. Interea Alcibiades hanc operam civibus venditabat: 1 ad quem cum legati Atheniensium venissent, pollicetur his 2 amicitiam regis, si res publica a populo translata ad senatum foret, sperans ut aut concordante civitate dux belli ab omnibus legeretur aut discordia inter ordines facta ab altera parte in auxilium vocaretur. Sed Atheniensibus imminente periculo belli maior salutis quam dignitatis cura fuit. Itaque permittente populo imperium ad senatum transfertur. Qui cum 6 insita genti superbia crudeliter in plebem consulere, singulis tyrannidis sibi inpotentiam vindicantibus, ab exercitu Alcibiades exul revocatur duxque classi constituitur. Statim 7 igitur Athenas scribit, ex continenti se cum exercitu venturum receptorumque a quadringentis iura populi, ni ipsi redderent. Hac denuntiatione optimates territi primo urbem prode Lacedaemoniis temptavere: dein, cum id nequissent, in exilium profecti sunt. Igitur Alcibiades intestino malo patria liberata summa cura classem instruit atque ita in bellum adversus Lacedaemonios pergit.

4. Iam Sesto Mindarus et Pharnabazus, Lacedaemoniorum duces, instructis navibus expectabant. Proelio commisso 2 victoria penes Athenienses fuit. In eo bello maior pars exercitus et omnes ferme hostium duces caesi, naves LXXX captae. Interiectis quoque diebus, cum bellum Lacedaemonii a mari in 3 terram transtulissent, iterato vincuntur. His malis fracti pacem petiere: quam ne acciperent, opera eorum effectum est, quibus ea res quaestum praebebat. Interea et Syracusanorum 5 auxilia inlatum a Carthaginensibus Siciliae bellum domum revocavit. Quibus rebus destitutis Lacedaemoniis Alcibiades 6 cum classe victrici Asiam vastat, multis locis proelia facit, ubique victor recipit civitates quae defecerant, nonnullas

7 capit et imperio Atheniensium adicit, atque ita prisca navali gloria vindicata, adiecta etiam laude terrestri belli, desideratus civibus suis Athenas revertitur. His omnibus proeliis ducentae naves hostium et praeda ingens capta. Ad hunc redeuntis exercitus triumphum effusa omnis multitudo obviam procedit et universos quidem milites, praecipue tamen Alcibiaden miratur: in hunc oculos civitas universa, in hunc suspensa ora convertit; hunc quasi de caelo missum et ut ipsam Victoriam contuentur; laudant quae pro patria, nec minus admirantur quae exul contra gesserit, excusantes ipsi: iratum provocatumque fecisse. Enimvero tantum in uno viro fuisse momenti, ut maximi imperii subversi et rursus recepti auctor esset, et unde stetisset eo se victoria transferret, fietque cum eo mira quaedam fortunae inclinatio. Igitur omnibus non humanis tantum, verum et divinis eum honoribus onerant, certant secum ipsi, utrum contumeliosius eum exulerint an revocaverint honoratus. Ipsos illi deos gratulantes tulere obviam, quorum execrationibus erat devotus, et cui paulo ante omnem humanam opem interdixerant, eum, si queant, in caelo posuisse cupiunt. Expleant contumelias honoribus, detrimenta muneribus, execrationes precibus. Non Siciliae illis adversa pugna in ore est, sed Graeciae victoria; non classes per illum amissae, sed acquisitae; nec Syracusarum, sed Ioniae Hellespontique meminerunt. Sic Alcibiades numquam mediocribus nec in offensa nec in favore studiis suorum exceptus est.

5. Dum haec aguntur, et a Lacedaemoniis Lysander classi belloque praeficitur et in locum Tisafernis Dareus rex Persarum filium suum Cyrum Ioniae Lydiaeque praeposuit, qui Lacedaemonios auxiliis opibusque ad spem fortunae prioris erexit. Aucti igitur viribus Alcibiadem cum centum navibus in Asiam profectum, dum agros longa pace divites securus populatur et praedae dulcedine sine insidiarum metu sparsos milites habet, repentino adventu oppressere: tantaque caedes palantium fuit, ut plus vulneris eo proelio Athenienses acciperent, quam superioribus dederant; et tanta desperatio apud Athenienses erat, ut ex continenti Alcibiadem ducem Conone mutarent, arbitantes victos se non fortuna belli, sed

fraude imperatoris, apud quem plus prior offensa valisset quam recentia beneficia: fecisse autem eum priore bello ideo tantum, ut ostenderet hostibus, quem ducem sprevisset, et ut carius eis ipsam victoriam venderet. Omnia enim credibilia in Alcibiade vigor ingenii et morum luxuria faciebat. Veritus itaque multitudinis impetum denuo in voluntarium exitum proficiscitur.

6. Itaque Conon Alcibiadi suffectus, habens ante oculos cui duci successisset, classem maxima industria exornat: sed navibus exercitus deerat, fortissimis quibusque in Asiae populatione amissis. Armantur tamen senes aut inpuberes pueri, et numerus militum sine exercitus robore expletur. Sed non magnam bello moram aetas fecit inbellis: caeduntur passim aut fugientes capiuntur; tantaque strages aut occisorum aut captivorum fuit, ut Atheniensium deletum non imperium tantum, verum etiam nomen videretur. Quo proelio perditis et desperatis rebus ad tantam inopiam rediguntur, ut consumpta militari aetate peregrinis civitatem, servis libertatem, damnatis inopiam darent. Eaque in colluvione hominum domini antea Graeciae conscripto exercitu vix libertatem tuebantur. Iterum tamen fortunam maris experiendam decernunt. Tanta virtus animorum fuit, ut, cum paulo ante salutem desperaverint, [speraverint] victoriam. Sed neque is miles erat, qui nomen Atheniensium tueretur, neque eae vires, quibus vincere consueverant, neque ea scientia militaris in his, quos vincula, non castra continuerant. Itaque omnes aut capti aut occisi. Cum dux Conon proelio superfuisset solus, crudelitatem civium metuens cum octo navibus ad regem Cyprium concedit Euagoram.

7. At dux Lacedaemoniorum rebus feliciter gestis fortunae hostium insultat: captivas naves cum praeda bellica in triumphum modum ornatas mittit Lacedaemona ac tributarias Atheniensium civitates, quas metus dubiae belli fortunae in fide tenuerat, voluntarias recipit, nec aliud ditionis Atheniensium praeter urbem ipsam relinquit. Quae cuncta cum Athenis nuntiata essent, omnes relictis domibus per urbem discurrere pavidi; alius alium sciscitari; auctorem nuntii requirere; non pueros imprudentia, non senes debilitas, non

mulieres sexus inbecillitas domi tenet: adeo ad omnem aetatem tanti mali sensus penetraverat. In foro deinde coeunt atque ibi perpetua nocte, fortunam publicam questibus iterant. Alii fratres aut filios aut parentes deslent, cognatos alii, alii amicos cognatis cariores, et cum privatis casibus querellam publicam miscent: iam se ipsos, iam ipsam patriam perituram miserioremque incolumium quam amissorum fortunam iudicantes; sibi quisque ante oculos obsidionem, famem et superbum victoremque hostem proponentes; iam ruinam urbis et incendia, iam omnium captivitatem et miserrimam servitutem recordantes; feliciores prorsus priores urbis ruinas ducentes, quae incolumibus filiis parentibusque tectorum tantum ruinae taxatae sint: nunc autem non classem, in quam sicuti pridem confugiant, superesse; non exercitum, cuius virtute servati pulchriora possent moenia extruere.

8. Sic desletae ac prope perditae urbi hostes superveniunt et obsidione circumdata obsessos fame urgent. Sciebant enim neque ex advectis copiis multum superesse, et ne novae advehi possent providerant. Quibus malis Athenienses fracti post longam famem et adsidua suorum funera pacem petivere, quae an dari deberet, diu inter Spartanos sociosque deliberatum. Cum multi delendum Atheniensium nomen urbemque incendio consumendam censerent, negarunt se Spartani ex duobus Graeciae oculis alterum eruturos; pacem polliciti, si demissa Piraeum versus muri brachia deicerent navesque, quae reliquae forent, traderent rei publicae ex semet ipsis XXX rectores acciperent. In has leges traditam sibi urbem Lacedaemonii formandam Lysandro tradiderunt. Insignis hic annus expugnatione Athenarum et morte Darei regis Persarum et exilio Dionysii Siciliae tyranni fuit. Mutato statu Athenarum etiam civium condicio mutatur. XXX rectores rei publicae constituuntur, qui fiunt tyranni: quippe a principio tria milia sibi satellitum statuunt, quantum ex tot cladibus prope nec civium superfuera, et quasi parvus hic ad continendam civitatem exercitus esset, septingentos milites a victoribus accipiunt. Caedes deinde civium ab Alcibiade auspiciantur, ne iterum rem publicam sub obtentu liberationis invaderet. Quem cum profectum ad Ar-

taxerxen Persarum regem conperissent, citato itinere miserant, qui eum interciperent: a quibus occupatus, cum occidit aperte non posset, vivus in cubiculo, in quo dormiebat, crematus est.

9. Liberati hoc ultoris metu tyranni miseris urbis reliquias caedibus et rapinis exhauriunt. Quod cum displicere uni ex numero suo Therameni didicissent, ipsum quoque ad terrorem omnium interficiunt. Fit igitur ex urbe passim omnium fuga, repleturque Graecia Atheniensium exulibus. Quod etiam ipsum auxilium cum miseris eriperetur (nam Lacedaemoniorum edicto civitates exules recipere prohibebantur), omnes se Argos et Thebas contulere: ibi non solum tutum exilium egerunt, verum etiam spem recipiendae patriae receperunt. Erat inter exules Thrasybulus, vir strenuus et domi nobilis, qui audendum aliquid pro patria et pro salute communi etiam cum periculo ratus, adunatis exulibus castellum Phylen Atticorum finium occupat. Nec deerat quarundam civitatum tam crudelis casus miserantium favor. Itaque Ismenias, Thebanorum princeps, etsi publicis non poterat, privatis tamen viribus adiuvabat; et Lysias, Syracusanus orator, exul tunc quingentos stipendio suo instructos in auxilium patriae communis eloquentiae misit. Fit itaque asperum proelium: sed cum hinc pro patria summis viribus, inde pro aliena dominatione securius pugnaretur, tyranni vincuntur, victi in urbem refugerunt, quam exhaustam caedibus suis etiam armis spoliant. Deinde cum omnes Athenienses proditionis suspectos haberent, demigrare eos ex urbe iubent et in brachiis muri, quae diruta fuerant, habitare, extraneis militibus imperium tuentes. Post haec Thrasybulum corrumpere imperii societatem pollicentes conantur. Quod cum non contigisset, auxilia a Lacedaemoniis petivere, quibus accitis iterato proeliantur. In eo bello Critias et Hippomachus, omnium tyrannorum saevissimi, cadunt.

10. Ceteris victis cum exercitus eorum, ex quibus maior pars Atheniensium erat, fugeret, magna voce Thrasybulus exclamat: cur se victorem fugiant potius quam ut vindicem communis libertatis adiuvent? Civium illam meminerint aciem, non hostium esse: nec se ideo arma cepisse, ut aliqua victis

adimat, sed ut adempta restituat: XXX se dominis, non civitati
 3 bellum inferre. Admonet deinde cognationis, legum, sacrorum,
 tum vetusti per tot bella commilitii; orat misereantur exulum
 civium, si tam patienter ipsi serviant: reddant sibi patriam,
 4 accipiant libertatem. His vocibus tantum promotum est, ut
 reversus in urbem exercitus XXX tyrannos emigrare Eleusina
 5 iuberet, substitutis decem, qui rem publicam regerent: qui ni-
 hil exemplo prioris dominationis territi eandem viam crude-
 6 litatis adgressi sunt. Dum haec aguntur, nuntiatur Lacedae-
 mone, in bellum Athenienses exarsisse: ad quod comprimen-
 7 dum Pausanias rex mittitur. Qui misericordia exulis populi
 permotus patriam miseris civibus restituit et decem tyrannos
 8 ex urbe Eleusina emigrare ad ceteros iubet. Quibus rebus
 cum pax statuta esset, interiectis diebus repente tyranni non
 minus restitutos exules quam se in exilium actos indignantur,
 quasi vero aliorum libertas sua servitus esset, et bellum Athe-
 9 niensibus inferunt: sed ad colloquium veluti dominationem
 recepturi progressi, per insidias comprehensi ut pacis victi-
 mae trucidantur. Populus, quem emigrare iusserant, in ur-
 10 bem revocatur. Atque ita per multa membra civitas dissipata
 11 in unum tandem corpus redigitur, et ne qua dissensio ex
 ante actis nasceretur, omnes iure iurando obstringuntur, dis-
 12 cordiarum oblivionem fore. Interea Thebani Corinthiique
 legatos ad Lacedaemonios mittunt, qui ex manubiis portio-
 13 nem praedae communis belli periculi que peterent. Quibus
 negatis non quidem aperte bellum adversus Lacedaemonios
 decernunt, sed tacitis animis tantam iram concipiunt, ut sub-
 esse bellum intellegi posset.

1 Eodem forte tempore Dareus rex Persarum moritur,
 2 Artaxerxe et Cyro filiis relictis. Regnum Artaxerxi, Cyro
 3 civitates, quarum praefectus erat, testamento legavit. Sed
 Cyro iudicium patris iniuria videbatur: itaque occulte adver-
 4 sus fratrem bellum parabat. Quod cum nuntiatum Artaxerxi
 esset, accessit ad se fratrem et innocentiam dissimulatione
 belli simulantem conpedibus aureis vinxit: interfecissetque,
 5 ni mater prohibuisset. Dimissus igitur Cyrus iam non occulte
 bellum, sed palam, nec per dissimulationem, sed aperta pro-
 fessione parare coepit: auxilia undique contrahit. Lacedae-

monii memores Atheniensi bello enixe se eius opera adiutos,
 velut ignorantes contra quem bellum pararetur, decernunt
 auxilia Cyro mittenda, ubi res eius exegisset: quaerentes 7
 apud Cyrum gratiam et apud Artaxerxen, si vicisset, veniae
 patrocinia, cum nihil adversus eum aperte decrevissent. Sed 8
 cum in bello fors proelii utrumque fratrem pugnae obtulisset,
 prior Artaxerxes a fratre vulneratur: quem cum equi fuga 9
 periculo subtraxisset, Cyrus a cohorte regia oppressus in-
 terficitur. Sic victor Artaxerxes et praeda fraterni belli et
 exercitu potitur. In eo proelio decem milia Graecorum in 10
 auxilio Cyri fuere: quae et in cornu, in quo steterant, vice-
 runt et post mortem Cyri neque armis a tanto exercitu vinci
 neque dolo capi potuerunt: revertentesque inter indomitas 11
 nationes et barbaras gentes per tanta itineris spatia virtute
 se usque terminos patriae defenderunt.

LIBER VI.

1. Lacedaemonii, more ingenii humani quo plura ha- 1
 bent eo ampliora cupientes, non contenti accessione Athe-
 niensium opum vires sibi duplicatas totius Asiae imperium
 adfectare coeperunt: sed maior pars sub regno Persarum
 erat. Itaque Dercyllides dux in hanc militiam electus cum 2
 videret sibi adversus duos praefectos Artaxerxis regis, Pharnabazum et Tisafernen, maximarum gentium viribus succin-
 ctos dimicandum, pacificandum cum altero statuit. Aptior 3
 visus Tisafernes, vir et industria potior et militibus Cyri
 quondam regis instructor, in colloquium vocatur et statutis
 condicionibus ab armis dimittitur. Hanc rem Pharnabazus 4
 apud communem regem criminatur: ut Lacedaemonios Asiam
 ingressos non reppulerit armis, sed impensis regis aluerit
 mereaturque ab his, ut differant bella quam gerant, tamquam 5
 non ad unius summam imperii detrimentum omne perveniat.

6 Indignum ait bella non perfici, sed redimi; hostem pretio,
7 non armis submoveri. His vocibus regem Tisaferni aliena-
tum hortatur, ut in locum eius navalis belli ducem eligat Co-
nona Atheniensem, qui amissa bello patria Cypri exulabat:
8 quippe Atheniensibus, etsi fractae sint opes, manere tamen
9 navalem usum, nec, si eligendus sit ex universis, meliorem
9 alium esse. Acceptis igitur quingentis talentis iussus est
Conona classi praeficere.

1 2. His cognitis Lacedaemonii et ipsi a rege Aegypti Her-
2 cynione auxilia navalis belli per legatos petunt: a quo cen-
tum triremes et sexcenta milia modium frumenti missa; a ce-
3 teris quoque sociis ingentia auxilia contracta sunt. Sed tanto
exercitui et contra tantum ducem deerat dignus imperator.
4 Itaque postulantibus sociis Agesilaum, regem Lacedaemoni-
orum, propter responsa oraculi Delphici diu Lacedaemonii
5 an eum summae rei praeponerent deliberaverunt, quibus fu-
turus imperii finis denuntiabatur, cum regium claudicasset
6 imperium: erat enim pede claudus. Ad postremum statue-
runt melius esse incessu regem quam imperio regnum clau-
7 dicare. Postquam Agesilaum cum ingentibus copiis in Asiam
8 misere, non facile dixerim, quod aliud par ducem tam bene
9 comparatum fuerit: quippe aetas, virtus, consilium, sapientia
10 utrique prope una; gloria quoque rerum gestarum eadem:
11 quibus cum paria omnia fortuna dederit, invictum tamen ab
12 altero utrumque servavit. Magnus igitur amborum appara-
tus belli, magnae res gestae fuerunt. Sed Cononem seditio
13 militum invadit, quos praefecti regis fraudare stipendio so-
liti erant, eo instantius debita poscentibus, quo gravio-
14 rem sub magno duce militiam praesumebant. Itaque Conon diu
15 rege per epistulas frustra fatigato ad postremum ipse ad eum
16 pergit: a cuius aspectu et colloquio prohibitus est, quod eum
more Persarum adorare nolit; agit tamen cum eo per inter-
nuntios et queritur opulentissimi regis bella inopia dilabi, et
qui exercitum parem hostibus habeat, pecunia vinci, qua
praestet, inferioremque eum ea parte virum inveniri, qua
15 longe superior sit. Postulat dari sibi ministrum inpensae,
16 quia pluribus id mandare perniciosum sit. Dato stipendio
ad classem remittitur, nec moram agendis rebus facit: multa

fortiter, multa feliciter agit: agros hostiles vastat, urbes ex-
pugnat et quasi tempestas quaedam cuncta prostrernit. Quibus 17
rebus territi Lacedaemonii ad patriae subsidium revocandum
ab Asia Agesilaum decernunt.

3. Interim Pisandrus ab Agesilao proficiscente dux patriae 1
relictus ingentem classem summis viribus instruit, fortunam 2
belli temptaturus. Nec non et Conon tunc primum cum hostium 2
exercitu concursurus magna cura ordinat suos. Summa igitur 3
non † ducum tantum in eo proelio quam vulgi aemulatio 3
fuit. Nam et ipse dux Conon non tam Persis quam patriae 4
studebat, et sicuti adflicti Atheniensium rebus auctor amis- 5
sae dominationis fuerat, sic volebat idem haberi redditae pa- 5
triamque vincendo recipere, quam victus amiserat: eo spe 6
ciosius, quod ne ipsorum quidem Atheniensium, sed alieni 6
proelii viribus dimicet, pugnaturus periculo regis, victurus 6
praemio patriae, gloriamque diversis artibus quam priores 6
civitatis suae duces consecuturus: quippe illos vincendo Per- 7
sas patriam defendisse, se Persas victores faciendo restitutu- 7
rum patriam esse. Porro Pisandrus pro coniunctione Agesi- 8
lai etiam virtutum aemulator erat contendebatque, ne a rebus 8
gestis eius et gloriae splendore decederet, neve tot bellis ac 8
saeculis quaesitum imperium brevis momenti culpa subver- 8
teret. Eadem et omnium regum † cura erat, quos maior sol- 9
licitudo cruciabat, non tam ne ipsi quaesitas opes amitterent, 9
quam ne pristinas Athenienses reciperent. Sed quanto maius 10
proelium fuit, tanto et clarior victoria Cononis. Victi Lace- 11
daemonii fugam capesserunt, praesidia hostium Athenis de- 12
ducuntur, populo restituta dignitate condicio servilis eripi- 12
tur, multae quoque civitates recipiuntur.

4. Hoc initium Atheniensibus resumendae potentiae et 1
Lacedaemoniis habendae finis fuit. Namque veluti cum im- 2
perio etiam virtutem perdidissent, contemni a finitimis coe- 2
pere. Primi igitur Thebani Atheniensibus auxiliantibus bel- 3
lum his intulere: quae civitas ex finitimis incrementis virtute 4
Epaminondae ducis ad spem imperii Graeciae erecta est. 4
Fit itaque terrestre proelium; eadem Lacedaemoniorum for- 5
tuna, qua pugnatum adversus Conona navali proelio fuerat. 5
In eo bello Lysander, quo dux Athenienses victi a Lacedae- 6

7 moniis fuerant, interficitur. Pausanias quoque, alter dux La-
 8 cedaemoniorum, prodicionis accusatus in exilium abiit. Igi-
 tur Thebani potiti victoriam universum exercitum ad urbem
 Lacedaemoniorum ducunt, facilem expugnationem rati, quo-
 9 niam deserti a sociis omnibus erant. Quod metuentes Laceda-
 daemonii regem suum Agesilaum ex Asia, qui ibi magnas
 10 res gerebat, ad defensionem patriae arcessunt. Occiso enim
 11 Lysandro nullius alterius fiduciam ducis habebant. Cuius
 quoniam serus adventus erat, conscripto exercitu obviam
 12 hosti procedunt. Sed victis adversus paulo ante victores
 nec animus neque vires pares fuere: prima itaque congres-
 13 sione funduntur. Deletis iam suorum copiis supervenit rex
 Agesilaus, qui restituto proelio non difficulter recenti et
 multis expeditionibus indurato milite hostibus victoriam eri-
 puit; ipse tamen graviter sauciatur.

1 5. Quibus rebus cognitis Athenienses verentes, ne iterum
 Lacedaemoniis victoribus in pristinam sortem servitutis redi-
 2 gerentur, exercitum contrahunt eumque in auxilium Boeotio-
 rum per Iphicraten, XX quidem annos natum, sed magnae
 3 indolis iuvenem, duci iubent. Huius adolescentis supra aeta-
 4 tem virtus admirabilis fuit: nec umquam ante eum Athenien-
 ses inter tot tantosque duces aut spei maioris aut indolis ma-
 5 turioris imperatorem habuerunt, in quo non imperatoriae
 6 tantum, verum et oratoriae artes fuere. Conon quoque au-
 dito reditu Agesilai et ipse ex Asia ad depopulandos Laceda-
 7 daemoniorum agros revertitur: atque ita undique belli formi-
 8 dine circumstrepente clausi Spartani ad summam desperatio-
 nem rediguntur. Sed Conon vastatis hostium terris Athenas
 pergit, ubi magno civium gaudio exceptus plus tamen tristiti-
 9 ae ipse ex incensa et diruta a Lacedaemoniis patria quam
 laetitiae ex recuperata post tantum temporis cepit. Itaque
 quae incensa fuerant, praedarum sumptu et exercitu Persa-
 10 rum restituit; quae diruta, refecit. Fatum illud Athenarum
 fuit, ut ante a Persis crematae manibus eorum, et nunc a
 Lacedaemoniis dirutae ex spoliis Lacedaemoniorum restitui-
 11 erentur versaque vice haberent nunc socios, quos tunc hos-
 tes habuerant, et hostes nunc paterentur, cum quibus iuncti
 tunc artissimis societatis vinculis fuerant.

6. Dum haec geruntur, Artaxerxes rex Persarum legatos 1
 in Graeciam mittit, per quos iubet omnes ab armis discedere:
 qui aliter fecisset, cum se pro hoste habiturum: civitatibus
 libertatem suaque omnia restituit; quod non Graeciae labo- 2
 ribus adsiduisque bellorum internecivis odiis consulens fecit,
 sed ne occupato sibi Aegyptio bello, quod propter auxilia 3
 adversus praefectos suos Lacedaemoniis missa susceperat,
 exercitus sui in Graecia detinerentur. Fessi igitur tot bellis 4
 Graeci cupide parvare. Hic annus non eo tantum insignis 5
 fuit, quod repente pax tota Graecia facta est, sed etiam eo
 quod eodem tempore urbs Romana a Gallis capta est. Sed 6
 Lacedaemonii securi insidiantes, absentiam Arcadum specu-
 lati castellum eorum expugnant occupatoque praesidium in-
 ponunt. Itaque armato instructoque exercitu Arcades adhi- 7
 bitis in auxilium Thebanis amissa bello repetunt. In eo proe- 8
 lio Archidamus, dux Lacedaemoniorum, vulneratus: qui cum 9
 caedi suos iam ut victos videret, per praeconem corpora in-
 terfectorum ad sepulturam poscit (hoc est enim signum apud 10
 Graecos victoriae traditae): qua confessione contenti The-
 bani signum parcendi dedere.

7. Paucis deinde post diebus neutris quicquam hostile 1
 facientibus, cum quasi tacito consensu indutiae essent, Laceda-
 daemoniis alia bella adversus finitimos gerentibus, Thebani
 Epaminonda duce occupandae urbis eorum spem ceperunt.
 Igitur principio noctis taciti Lacedaemona proficiscuntur, 2
 non tamen adgredi incautos potuerunt: quippe senes et ce- 3
 tera inbellis aetas, cum adventum hostium praesensissent, in
 4 ipsis portarum angustiis armati occurrunt; et adversus XV
 milia militum non amplius centum iam effetae aetatis viri
 pugnae se offerunt. Tantum animorum viriumque patriae et 5
 penatium conspectus subministrat, tantoque praesentia quam
 recordatione sui maiores spiritus largiuntur. Nam ut videre, 6
 inter quae et pro quibus starent, aut vincendum sibi aut mori-
 7 riendum censuerunt. Pauci igitur sustinere senes aciem,
 8 cui par ante dies universa iuventus esse non potuit. In eo
 proelio duo duces hostium cecidere, cum interim Agesilai 9
 adventu nuntiato Thebani recessere. Nec bellum diu dila- 10
 tum, siquidem Spartanorum iuventus senum virtute et gloria
 4

incensa teneri non potuit, quin ex continenti acie decerneret.
 11 Cum victoria Thebanorum esset, Epaminonda, dum non ducis
 tantum, verum et fortissimi militis officio fungitur, graviter
 12 vulneratur. Quo audito his ex dolore metus et illis ex gaudio
 stupor incitur: atque ita velut ex placito consensu a proelio
 disceditur.

1 8. Post paucos deinde dies† Epaminonda decedit, cum
 2 quo vires quoque rei publicae ceciderunt. Nam sicuti telo si
 primam aciem praefregeris, reliquo ferro vim nocendi sustu-
 leris: sic illo velut mucrone teli ablato duce Thebanorum
 rei quoque publicae vires hebetatae sunt, ut non tam illum
 3 amisisse quam cum illo interisse omnes viderentur. Nam
 neque hunc ante ducem ullum memorabile bellum gessere,
 nec postea virtutibus, sed cladibus insignes fuere: ut mani-
 festum sit patriae gloriam et natam et extinctam cum eo
 4 fuisse. Fuit autem incertum, vir melior an dux esset. Nam
 6 et imperium non sibi semper, sed patriae quaesivit, et pecu-
 7 niae adeo parcus fuit, ut sumptus funeri defuerit. Gloriam
 quoque non cupidior quam pecuniae: quippe recusanti om-
 8 nia imperia ingesta sunt, honoresque ita gessit, ut orna-
 9 tum non accipere, sed dare ipsi dignitati videretur. Tam lit-
 terarum studium, iam philosophiae doctrina tanta, ut mira-
 bile videretur, unde tam insignis militiae scientia homini in-
 10 ter litteras nato. Neque ab hoc vitae proposito mortis ratio
 11 dissensit. Nam ut relatus in castra semianimis vocem spiri-
 tumque collegit, id unum a circumstantibus requisivit: num
 12 cadenti sibi scutum ademisset hostis? Quod ut servatum au-
 divit adlatumque velut laborum gloriaeque socium oscula-
 13 tus est, iterum quaesivit, utri vicissent. Ut audivit Thebanos,
 bene habere se rem dixit atque ita velut gratulabundus
 patriae exspiravit.

12 9. Huius morte etiam Atheniensium virtus intercudit: si-
 quidem amisso, cui aemulari consueverant, in segnitiam tor-
 3 poreque resoluti non ut olim in classem et exercitus, sed
 in dies festos apparatusque ludorum reditus publicos effun-
 4 dunt et cum actoribus nobilissimis poetisque theatra cele-
 brant, frequentius scenam quam castra visentes versificato-
 5 resque meliores quam duces laudantes. Tunc vectigal pu-

blicum, quo antea milites et remiges alebantur, cum urbano
 populo dividi coeptum.

Quibus rebus effectum est, ut inter otia Graecorum sor- 6
 didum et obscurum antea Macedonum nomen emergeret, et 7
 Philippus obses triennio Thebis habitus, Epaminondae et Pe-
 lopidae tum virtutibus eruditus, regnum Macedoniae Graeciae
 et Asiae cervicibus veluti iugum servitutis inponeret.

LIBER VII.

1. Macedonia ante a nomine Emathionis regis, cuius 1
 prima virtutis experimenta in illis locis extant, Emathia co-
 gnominata est. Huius sicuti incrementa modica, ita termini 2
 perangusti fuere. Populus Pelasgi, regio Bottia dicebatur. 3
 Sed postea virtute regum et gentis industria subactis primo 4
 finitimis, mox populis nationibusque, imperium usque extre-
 mos orientis terminos prolatum. In regione Paeonia, quae 5
 nunc portio est Macedoniae, regnasse fertur Pelegonus, pa-
 ter Asteropaei, cuius Troiano bello inter clarissimos vindi-
 ces urbis nomen accipimus. Ex alio latere in Europa reg- 6
 num Europus nomine tenuit. Sed et Caranus cum magna 7
 multitudine Graecorum sedes in Macedonia responso oraculi
 inssus quaerere, cum Emathiam venisset, urbem Edessam non
 sentientibus oppidanis propter imbrum et nebulae magnitu-
 dinem gregem caprarum imbrem fugientium secutus occupa-
 vit; revocatusque in memoriam oraculi, quo iussus erat du- 8
 cibus capris imperium quaerere, regni sedem statuit; religio- 9
 seque postea observavit, quocumque agmen moveret, ante
 signa eadem capras habere, coeptorum duces habiturus,
 quas regni habuerat auctores. Urbem Edessam ob memoriam 10
 muneris Aegeas, populum Aegeadas vocavit. Pulso deinde 11
 Mida (nam is quoque portionem Macedoniae tenuit) aliisque
 regibus pulsus in locum omnium solus successit primusque 12
 adunatis gentibus variorum populorum veluti unum corpus

Macedoniae fecit, crescentique regno valida incrementorum fundamenta constituit.

1 2. Post hunc Perdicca regnavit, cuius et vita illustis et
 2 mortis postrema, veluti ex oraculo praecepta, memorabilia
 3 fuere: siquidem senex moriens Argaeo filio monstravit lo-
 4 cum, quo condi vellet; ibique non sua tantum, sed et suc-
 5 cedentium sibi in regnum ossa poni iussit, praefatus, quoad
 6 ibi conditae posterorum reliquiae forent, regnum in familia
 7 mansurum; creduntque hac superstitione extinctam in Alexan-
 8 dro stirpem, quia locum sepulturae mutaverit. Argaeus mo-
 9 derate et cum amore popularium administrato regno succes-
 10 sorem filium Philippum reliquit: qui immatura morte raptus
 11 Aeropum parvulum admodum instituit heredem. Sed Macedo-
 12 nibus adsidua certamina cum Thracibus et Illyriis fuere,
 13 quorum armis veluti cotidiano exercitio indurati gloria belli-
 14 cae laudis finitimos terrebant. Igitur Illyrii infantiam regis
 15 pupilli contemnentes bello Macedonas adgrediuntur. Qui
 16 proelio pulsus rege suo in cunis prolato et pone aciemposito
 17 acius certamen repetivere, tamquam ideo victi antea fuis-
 18 sent, quod bellantibus sibi regis sui auspicia defuissent:
 19 futuri vel propterea victores, quod ex superstitione animum
 20 vincendi ceperant; simul et miseratio eos infantis tenebat,
 21 quem, si victi forent, captivum de rege facturi videbantur.
 22 Conserto itaque proelio magna caede Illyrios fudere, osten-
 23 deruntque hostibus suis priore bello regem Macedonibus,
 24 non virtutem defuisse. Huic Amyntas succedit et propria
 25 virtute et Alexandri filii egregia indole insigniter clarus:
 26 cui Alexandro tanta omnium virtutum natura ornamenta ex-
 27 titere, ut etiam Olympio certamine vario ludicrorum genere
 28 contenderit:

1 3. cum interim Dareus rex Persarum, turpi ab Scythia
 2 fuga submotus, ne ubique deformis militiae damnis haberetur,
 3 mittit cum parte copiarum Megabazum ad subigendam
 4 Thraciam ceteraque eius tractus regna: quibus pro ignobili
 5 momento erat accessura Macedonia. Qui brevi tempore
 6 executo regis imperio legatis ad Amyntam regem Macedo-
 7 niae missis obsides in pignus futurae pacis dari sibi postu-
 8 labat. Sed legati benigne excepti inter epulas ebrietate cres-

cente rogant Amyntam, ut apparatus epularum adiciat ius
 familiaritatis, adhibitis in convivium suum filiis et uxoribus:
 id apud Persas haberi pignus ac foedus hospitii. Quae ut
 2 venerunt, petulantius contrectantibus filius Amyntae Alexan-
 3 der rogat patrem, respectu aetatis ac gravitatis suae abiret
 4 convivio, pollicitus se hospitum temperaturum iocos. Quo
 5 digresso mulieres quoque paululum e convivio evocat, cul-
 6 tius exornaturus gratioresque reducturus. In quarum locum
 7 matronali habitu exornatos iuvenes opponit, eosque petu-
 8 lantiam legatorum ferro, quod sub veste gerebant, conpes-
 9 cere iubet. Atque ita interfectis omnibus ignarus rei Mega-
 10 bazus, cum legati non redirent, mittit eo cum exercitus
 11 parte Bubarem ut in bellum facile et medioere, dedigna-
 12 tus ipse ire, ne dehonestaretur proelio tam foedae gentis.
 13 Sed Bubares ante bellum amore filiae Amyntae captus omisso
 14 bello nuptias facit depositisque hostilibus animis in adfina-
 15 tatis iura succedit.

4. Post discessum a Macedonia Bubaris Amyntas rex de-
 1 cedit: cuius filio et successori Alexandro cognatio Bubaris
 2 non Darei tantum temporibus pacem praestitit, verum etiam
 3 Xerxen adeo conciliavit, ut, cum Graeciam veluti tempestas
 4 quaedam occupasset, inter Olympum Haemumque montes
 5 totius regionis eum imperio donaverit. Sed nec virtute mi-
 6 nus quam Persarum liberalitate regnum ampliavit.

Per ordinem deinde successionis regnum Macedoniae
 3 ad Amyntam, fratris eius Menelai filium, pervenit. Hic quo-
 4 que insignis industria et omnibus imperatoriis virtutibus in-
 5 structus fuit: qui ex Eurydice tres filios sustulit, Alexan-
 6 drum, Perdiccam et Philippum, Alexandri Magni Macedonis
 7 patrem, et filiam Euryonen: ex Gygaea autem Archelaum,
 8 Aridaeum, Menelaum. Cum Illyriis deinde et cum Olyathiis
 9 gravia bella gessit. Insiidiis etiam Eurydices uxoris, quae
 10 nuptias generi pacta occidendum virum regnumque adultero
 11 tradendum susceperat, occupatus fuisset, ni filia paelica-
 12 tum matris et sceleris consilia prodidisset. Functus itaque
 13 tot periculis senex decessit, regno maximo ex filiis Alexan-
 14 dro tradito.

5. Igitur Alexander inter prima initia regni bellum ab 1

Illyriis pacta mercede et Philippo fratre dato obside rede-
 2 mit. Interiecto quoque tempore per eundem obsidem cum
 Thebanis gratiam pacis reconciliat: quae res Philippo maxi-
 3 ma incrementa egregiae indolis dedit: siquidem Thebis tri-
 ennio obses habitus prima pueritiae rudimenta in urbe seve-
 4 ritatis antiquae et in domo Epaminondae, summi et philo-
 sophi et imperatoris, deposuit. Nec multo post Alexander
 5 insidiis Eurydices matris adpetitus occumbit, cui Amyntas
 in scelere deprehensae propter communes liberos, ignarus
 6 eisdem quandoque exitiosam fore, pepercerat. Frater quo-
 7 que eius Perdicae pari insidiarum fraude decipitur. Indignum
 prorsus libidinis causa liberos a matre vita privatos, quam
 scelerum suorum supplicis liberorum contemplatio vindica-
 8 verat. Perdicae hoc indignior caedes videbatur, quod ei
 apud matrem misericordiam ne parvulus quidem filius conci-
 9 liaverat. Itaque Philippus diu non regem, sed tutorem pu-
 10 illi egit. At ubi graviora bella iminebant serumque auxi-
 lium in expectatione infantis erat, compulsus a populo
 regnum suscepit.

1 6. Ut est ingressus imperium, magna de illo spes omni-
 bus fuit et propter ipsius ingenium, quod magnum sponde-
 2 bat virum, et propter vetera Macedoniae fata: quae cecine-
 rant, uno ex Amyntae filiis regnante florentissimum fore
 Macedoniae statum: cui spei scelus matris hunc residuum
 3 fecerat. Principio rerum, cum hinc caedes fratrum indigne
 peremptorum, inde hostium multitudo: hinc insidiarum me-
 tus, inde inopia continui belli et exhausti regni immaturam
 4 aetatem tironis urguerent: bella, quae velut conspiratione
 quadam ad opprimendam Macedoniae multarum gentium ex
 diversis locis uno tempore consuebant, quoniam omnibus
 5 par esse non poterat, dispensanda ratus alia interposita
 pactione componit, alia redimit facillimis quibusque ad-
 6 gressis, quorum victoria et militum trepidos animos firmaret
 et contemptum sibi hostium demeret. Primum illi cum Athe-
 niensibus certamen fuit: quibus per insidias victis metu belli
 7 gravioris, cum interficere omnes posset, incolumes sine
 pretio dimisit. Post hos bello in Illyrios translato multa mi-
 lia hostium caedit: urbem nobilissimam Larissam [capit.

Hinc Thessaliam] non praedae cupiditate, sed quod exer-
 8 citui suo robur Thessalorum equitum adiungere gestiebat,
 nihil minus quam bellum metuentem improvisis expugnat,
 unumque corpus equitum pedestriumque copiarum invicti 9
 exercitus fecit. Quibus rebus feliciter provenientibus Olym-
 10 piadem, Neoptolemi regis Molossorum filiam, uxorem du-
 cit, conciliante nuptias fratre patrueli, altore virginis, Ar-
 11 ryba rege Molossorum, qui sororem Olympiadis Troada
 in matrimonio habebat: quae causa illi exitii malorumque
 omnium fuit. Nam dum regni incrementa adfinitate Philippi 12
 adquisiturum sperat, proprio regno ab eodem privatus in
 exilio consenuit.

His ita gestis Philippus iam non contentus submovere 13
 bella ultro etiam quietos lacessit. Cum Methonen urbem 14
 oppugnaret, in praetereuntem de muris sagitta iacta dextrum
 oculum regis effodit. Quo vulnere nec segnior in bellum 15
 nec iracundior adversus hostes factus est, adeo ut interiectis 16
 diebus pacem deprecantibus dederit, nec moderatus tantum,
 verum etiam mitis adversus victos fuerit.

LIBER VIII.

1. Graeciae civitates, dum imperare singulae cupiunt, 1
 imperium omnes perdiderunt: quippe in mutuum exitium 2
 sine modo ruentes omnibus perire, quod singulae amitterent,
 non nisi oppressae senserunt: siquidem Philippus rex Ma- 3
 cedoniae, velut specula quadam libertati omnium insidiatus,
 dum contentiones civitatum alit auxilium inferioribus ferendo,
 victos pariter victoresque subire regiam servitutem coëgit.
 Causa et origo huius mali Thebani fuere, qui cum rerum 4
 potirentur, secundam fortunam inbecillo animo ferentes
 victos armis Lacedaemonios et Phocenses, quasi parva sup-
 plicia caedibus et rapinis luissent, apud commune Graeciae
 concilium superbe accusaverunt. Lacedaemoniis crimini da- 5
 tum, quod arcem Thebanam indutiarum tempore occupas-

6 sent; Phocensibus, quod Boeotiam depopulati essent: prorsus quasi post arma et bellum locum legibus reliquissent.
 7 Cum iudicium arbitrio victorum exerceretur, tanta pecunia
 8 damnantur, quanta exsolvi non posset. Igitur Phocenses cum agris, liberis coniugibusque privarentur, desperatis rebus Philomelo quodam duce velut deo irascentes templum
 9 Apollinis Delphis occupavere. Inde auro et pecunia divites
 10 conducto mercenario milite bellum Thebanis intulerunt. Factum Phocensium, tametsi omnes execrarentur propter sacrilegium, plus tamen invidiae Thebanis, a quibus ad hanc
 11 necessitatem compulsi fuerant, quam ipsis intulit. Itaque auxilia his et ab Atheniensibus et a Lacedaemoniis missa.
 12 Prima igitur congressione Philomelus Thebanos castris exiit.
 13 Sequenti proelio primus inter confertissimos dimicans cecidit et sacrilegii poenas impio sanguine luit. In huius locum dux Onomarchus creatur.

1 2. Adversus quem Thebani Thessalique non ex civibus suis, ne victoris potentiam ferre non possent, sed Philippum Macedoniae regem ducem eligunt, et externae domi-
 3 nationi, quam in suis timuerunt, sponte succedunt. Igitur Philippus, quasi sacrilegii, non Thebanorum ultor esset, omnes milites coronas laureas sumere iubet, atque ita veluti deo duce in proelium pergit. Phocenses insignibus dei
 4 conspectis conscientia delictorum territi abiectis armis fugam capessunt, poenasque violatae religionis sanguine et
 5 caedibus suis pendunt. Incredibile quantum ea res apud
 6 omnes nationes Philippo gloriae dedit: illum vindicem sacrilegii, illum ultorem religionum: quod orbis viribus expiari
 7 debuit, solum qui piacula exigeret extitisse. Dignum itaque qui a dis proximus habeatur, per quem deorum maiestas vindicata sit. Sed Athenienses audito belli eventu, ne in Graeciam Philippus transiret, angustias Thermopylarum
 8 pari ratione sicuti antea advenientibus Persis occupavere, sed nequaquam simili aut virtute aut causa: siquidem tunc pro libertate Graeciae, nunc pro sacrilegio publico; tunc a rapina hostium templa vindicaturi, nunc adversus vindices
 9 templorum raptos defensuri: aguntque propugnatores sceleris, cuius turpe erat alios vindices fuisse: immemores

prorsus, quod in dubiis rebus suis illo deo etiam consiliorum auctore usi fuerant: quod illo duce tot bella victores inierant, tot urbes auspiciato condiderant, tantum imperium terra marique quaesierant: quod nihil sine maiestate numinis eius aut privatae unquam aut publicae rei gesserant. Tantum facinus admisisse ingenia omni doctrina exulta, pulcherrimis legibus institutisque formata, ut quid posthac suscensere iure barbaris possent non haberent.

3. Sed nec Philippus melioris fidei adversus socios fuit: 1 quippe veluti timens, ne ab hostibus sacrilegii scelere vinceretur, civitates, quarum paulo ante dux fuerat, quae sub auspiciis eius militaverant, quae gratulatae illi sibi victoriam fuerant, hostiliter occupatas diripuit: coniuges liberosque omnium sub corona vendidit: non deorum immortalium 4 templis, non aedibus sacris, non dis penetibus publicis privatisque, ad quos paulo ante ingressus hospitaliter fuerat, pepercit: prorsus ut non tam sacrilegii ultor extitisse quam 5 sacrilegiorum licentiam quaesisse videretur. Inde veluti rebus egregie gestis in Cappadociam traicit: ubi bello pari perfidia gesto captisque per dolum et occisis finitimis regibus universam provinciam imperio Macedoniae adiungit. Deinde ad abolendam invidiae famam, qua insignis praeter 7 ceteros tunc temporis habebatur, per regna mittit et opulentissimas civitates, qui opinionem sererent regem Philippum magna pecunia locare et muros per civitates et fanas ac templa faciendam, et ut per praefatos susceptores sollicitarent. Qui cum in Macedonia venissent, variis dilationibus frustrati, vim regiae maiestatis timentes taciti proficiscebantur. Post haec Olynthios adgreditur: receperant 10 enim per misericordiam post caedem unius duos fratres eius, quos Philippus ex noverca genitos veluti participes regni interficere gestiebat. Ob hanc igitur causam urbem anti-11 quam et nobilem excindit et fratres olim destinato supplicio tradit praedaeque ingenti pariter et parricidii voto fruitur. Inde, quasi omnia quae agitasset animo ei licerent, aوريا in Thessalia, argenti metalla in Thracia occupat, et ne 13 quod ius vel fas inviolatum praetermitteret, piraticam quoque exercere instituit. His ita gestis forte evenit, ut eum 14

fratres duo, reges Thraciae, non contemplatione iustitiae eius, sed invicem metuentes, ne alterius viribus accederet, 15 disceptationum suarum iudicem eligerent. Sed Philippus more ingenii sui ad iudicium veluti ad bellum inopinantibus fratribus instructo exercitu supervenit regnoque utrumque non iudicis more, sed fraude latronis ac scelere spoliavit.

1 4. Dum haec aguntur, legati Atheniensium petentes pa-
2 cem ad eum venerunt. Quibus auditis et ipse legatos Athe-
3 rumque pax facta. Ex ceteris quoque Graeciae civitatibus
4 non pacis amore, sed belli metu legationes venire: siqui-
5 dem crudescente ira Thessali Boeotique orant, ut profes-
6 sum adversus Phocenses ducem Graeciae exhibeat; tanto
7 odio Phocensium ardent, ut obliti cladum suarum perire
8 ipsi quam non perdere eos praeoptarent, expertamque Phi-
9 lippi crudelitatem pati quam parcere hostibus suis mallent.
10 Contra Phocensium legati adhibitis Lacedaemoniis et Athe-
11 niensibus bellum deprecabantur, cuius ab eo dilationem ter-
12 iam emerant. Foedum prorsus miserandumque spectaculum,
13 Graeciam etiam nunc et viribus et dignitate orbis terrarum
14 principem, regum certe gentiumque semper victricem et
15 multarum adhuc urbium dominam alienis excubare sedibus
16 aut rogantem bellum aut deprecantem; in alterius ope spem
17 omnem posuisse orbis terrarum vindices, eoque discordia
18 sua civilibusque bellis redactos, ut adulentur ultro sordidam
19 paulo ante clientelae suae partem; et haec potissimum fa-
20 cere Thebanos Lacedaemoniosque, antea inter se imperii,
21 nunc Graeciae imperantis aemulos. Philippus inter haec
22 venditione gloriae suae tantarum urbium fastidium agitat
23 atque utros potius dignetur aestimat. Secreto igitur auditis
24 utrisque legationibus his veniam belli pollicetur, iure iu-
25 rando adactis responsum nemini prodituros; illis contra ven-
26 turum se auxiliumque laturum: utrosque vetat parare bel-
27 lum aut metuere. Sic variato responso securis omnibus
28 Thermopylarum angustias occupat.

1 5. Tunc primum Phocenses captos se fraude Philippi
2 animadvertentes trepidi ad arma confugiunt. Sed neque
3 spatium erat instruendi belli nec tempus ad contrahenda

auxilia; et Philippus excidium minabatur, ni fieret deditio.
Victi igitur necessitate pacta salute se dederunt. Sed pactio³
4 eius fidei fuit, cuius antea fuerat deprecati belli promissio.
Igitur caeduntur passim rapiunturque; non liberi parenti-⁵
6 bus, non coniuges maritis, non deorum simulacra templis
7 suis relinquuntur. Unum tantum miseris solacium fuit, quod,⁶
8 cum Philippus portione praedae socios fraudasset, nihil re-
9 rum suarum apud inimicos viderunt. Reversus in regnum,⁷
10 ut pecora pastores nunc in hibernos, nunc in aestivos saltus
11 traiciunt, sic ille populos et urbes, ut illi vel replenda vel
12 derelinquenda quaeque loca videbantur, ad libidinem suam
13 transfert. Miseranda ubique facies et excidio similis erat.⁸
14 Non quidem pavor ille hostilis nec discursus per urbem mi-⁹
15 litum erat; non tumultus armorum, non honorum atque ho-
16 minum rapina: sed tacitus maeror et luctus, verentibus ne¹⁰
17 ipsae lacrimae pro contumacia haberentur. Crescit dissimu-¹¹
18 latione ipsa dolor, hoc altius demissus, quo minus profiteri
19 licet. Nunc sepulchra maiorum, nunc veteres penates, nunc¹²
20 tecta, in quibus geniti erant quibusque genuerant, consi-
21 derabant, miserantes nunc vicem suam, quod in eam diem¹³
22 vixissent, nunc filiorum, quod non post eam diem nati essent.

6. Alios populos in finibus ipsis hostibus opponit; alios¹
2 in extremis statuit; quosdam bello captos in supplementis
3 urbium dividit. Atque ita ex multis gentibus nationibusque²
4 unum regnum populumque constituit. Compositis ordinatis-³
5 que in Macedonia rebus Dardanos ceterosque finitimos fraude
6 captos expugnat. Sed nec a proximis manus abstinet: si-⁴
7 quidem Arrybam regem Epiri, uxori suae Olympiadi ar-
8 tissima cognatione iunctum, pellere regno statuit; atque⁵
9 Alexandrum, privignum eius, uxoris Olympiadis fratrem,
10 puerum honestae pulchritudinis, in Macedoniam nomine so-
11 roris accessit, omnique studio sollicitatum spe regni simu-⁶
12 lato amore ad stupri consuetudinem perpulit, maiora in eo
13 obsequia habiturus sive conscientiae pudore sive regni be-
14 neficio. Cum igitur ad XX annos pervenisset, ereptum Ar-⁷
15 rybae regnum puero admodum tradit, scelestus in utroque.
16 Nam nec in eo ius cognationis servavit, cui ademit regnum,⁸
17 et eum, cui dedit, in pudicum fecit ante quam regem.

LIBER VIII.

1 1. In Graeciam Philippus cum venisset, sollicitatus pau-
 2 carum civitatum direptione et ex praeda modicarum urbium,
 3 quantae opes universarum essent, animo prospiciens, bel-
 4 lum toti Graeciae inferre statuit. In cuius emolumentum
 5 egregie pertinere ratus, si Byzantium, nobilem et mariti-
 6 mam urbem, receptaculum terra marique copiis suis futu-
 7 rum, in potestatem rede-gisset, eandem claudentem sibi por-
 8 tas obsidione cinxit. Haec namque urbs condita primo a
 9 Pausania, rege Spartanorum, et per septem annos possessa
 10 fuit; dein variante victoria nunc Lacedaemoniorum, nunc
 11 Atheniensium iuris habita est: quae incerta possessio effe-
 12 cit, ut nemine quasi suam auxiliis iuvante libertatem con-
 13 stantius tueretur. Igitur Philippus longa obsidionis mora ex-
 14 haustus pecuniae commercium de piratica mutuatur. Captis
 15 itaque centum LXX navibus mercium et distractis anhelan-
 16 tem inopiam paululum recreavit. Deinde, ne unius urbis
 17 oppugnatione tantus exercitus tereretur, profectus cum for-
 18 tissimis multas Chersonensi urbes expugnat, filiumque
 19 Alexandrum, decem et octo annos natum, ut sub militia pa-
 20 tris tirocinii rudimenta deponeret, ad se arcessit. In Scy-
 21 thiam quoque praedandi causa profectus est, more nego-
 22 tiantium impensas belli alio bello refecturus.

1 2. Erat eo tempore rex Scytharum Atheas, qui cum
 2 bello Histrianorum premeretur, auxilium a Philippo per
 3 Apollonienses petit, in successionem eum regni Scythiae
 4 adoptaturus: cum interim Histrianorum rex decedens et
 5 metu belli et auxiliorum necessitate Scythas solvit. Itaque
 6 Atheas remissis Macedonibus nuntiari Philippo iubet, neque
 7 auxilium eius se petisse neque adoptionem mandasse: nam
 8 neque vindicta Macedonum egere Scythas, quibus meliores
 9 forent, neque heredem sibi incolumi filio deesse. His au-
 10 ditis Philippus legatos ad Atheam mittit impensae obsidionis
 11 portionem petentes, ne inopia deserere bellum cogatur;
 12 quod eo promptius eum facere debere, quod missis a se in
 13 auxilium eius militibus ne sumptum quidem viae, non modo

officii pretia dederit. Atheas inclementiam caeli et terrae 7
 sterilitatem causatus, quae non patrimonii ditet Scythas,
 sed vix alimentis exhibeat, respondit nullas sibi opes esse,
 quibus tantum regem expleat; et turpius putare parvo de-8
 fungi quam totum abnuere; Scythas autem virtute animi et 9
 duritia corporis, non opibus censerit. Quibus inrisus Phi-10
 lippus soluta obsidione Byzantii Scythica bella adgreditur,
 praemissis legatis, quo securiores faceret, qui nuntient
 Atheae: dum Byzantium obsidet, vovisse se statuam Her-11
 culi, ad quam in ostio Histri ponendam se venire: pacatum
 accessum ad religionem dei petens, amicus ipse Scythis
 venturus. Ille, si voto fungi vellet, statuam sibi mitti iubet:12
 non modo ut ponatur, verum etiam ut inviolata maneat polli-
 cetur; exercitum autem fines ingredi negat se passurum. Ac13
 si invitis Scythis statuam ponat, eo digresso sublaturum
 versurumque aes statuae in aculeos sagittarum. His utrim-14
 que iritatis animis proelium committitur. Cum virtute et
 animo praestarent Scythae, astu Philippi vincuntur. XX mi-15
 lia puerorum ac feminarum capta, pecoris magna vis, auri
 argentique nihil. Ea primum fides inopiae Scythicae fuit.
 XX milia nobilium equarum ad genus faciendum in Macedo-16
 niam missa.

3. Sed revertenti ab Scythia Triballi Philippo occur-1
 runt; negant se transitum daturus, ni portionem praedae
 accipiant. Hinc iurgium et mox proelium; in quo ita in fe-2
 more vulneratus est Philippus, ut per corpus eius equus
 interficeretur. Cum omnes occisum putarent, praeda amissa 3
 est. Ita Scythica velut devota spolia paene luctuosa Ma-
 cedonibus fuere. Ubi vero ex vulnere primum convalluit, 4
 diu dissimulatum bellum Atheniensibus infert, quorum cau-5
 sae Thebani se iunxere, metuentes ne victis Atheniensibus
 veluti vicinum incendium belli ad se transiret. Facta igitur 6
 inter duas paulo ante infestissimas civitates societate lega-
 tionibus Graeciam fatigant; communem hostem putant com-
 munibus viribus submovendum: neque enim cessaturum Phi-7
 lippum, si prospere prima successerint, nisi omnem Grae-
 ciam domuerit. Motae quaedam civitates Atheniensibus se 8
 iungunt; quasdam autem ad Philippum belli metus traxit.

9 Proelio commisso, cum Athenienses longe maiore militum numero praestarent, adsiduis bellis indurata virtute Macedonum vincuntur; non tamen immemores pristinae gloriae cecidere: quippe adversis vulneribus omnes loca, quae tuenda a ducibus acceperant, morientes corporibus texerunt. Hic dies universae Graeciae et gloriam dominationis et vetustissimam libertatem finivit.

1 4. Huius victoriae callide dissimulata laetitia. Denique non solita sacra Philippus illa die fecit, non in convivio risit, non ludos inter epulas adhibuit, non coronas aut ungenta sumpsit, et quantum in illo fuit, ita vicit, ut victorem 2 nemo sentiret. Sed nec regem se Graeciae, sed ducem appellari iussit. Atque ita inter tacitam laetitiam et dolorem hostium temperavit, ut neque apud suos exultasse neque 4 apud victos insultasse videretur. Atheniensibus, quos passus infestissimos fuerat, et captivos gratis remisit et bello consumptorum corpora sepulturae reddidit, reliquiasque funerum ut ad sepulchra maiorum deferrent ultro hortatus est. 5 Super haec Alexandrum filium cum amico Antipatro, qui pacem cum his amicitiamque iungeret, Athenas misit. Thebanorum porro non solum captivos, verum etiam interfectorum 7 sepulturam vendidit. Principes civitatis alios securi percussit, alios in exilium ire coegit, bonaque omnium occupavit. Pulsos deinde per iniuriam in patriam restituit. Ex horum numero trecentos exules iudices rectoresque civitati 9 dedit: apud quos cum potentissimi quique rei eius ipsius criminis postulerentur, quod per iniuriam se in exilium egissent, huius constantiae fuerant, ut omnes se auctores faterentur meliusque cum re publica actum, cum damnati essent quam cum restituti, contenderent. Mira prorsus audacia: de iudicibus vitae necisque suae, quemadmodum possunt, sententiam ferunt contemnuntque absolutionem, quam dare inimici possunt, et quoniam rebus nequeunt ulcisci, verbis usurpant libertatem.

1 5. Compositis in Graecia rebus Philippus omnium civitatum legatos ad formandum rerum praesentium statum evocari Corinthum iubet. Ibi pacis legem universae Graeciae pro meritis singularum civitatum statuit, consiliumque om-

nium veluti unum senatum ex omnibus legit. Soli Lacedaemonii et regem et leges contempserunt, servitutem, non pacem rati, quae non ipsis civitatibus conveniret, sed a victore ferretur. Auxilia deinde singularum civitatum describuntur, sive adiuvandus ea manu rex oppugnante aliquo foret seu duce illo bellum inferendum. Neque enim dubium 5 erat imperium Persarum his apparatibus peti. Summa auxiliorum CC milia peditum fuere et equitum XV milia. Extra 7 hanc summam et Macedoniae exercitus erant et confinis domitarum gentium barbaria. Initio veris tres duces in Asiam 8 Persarum iuris praemittit, Parmenionem, Amyntam et Attalum, cuius sororem nuper expulsa Alexandri matre Olympiade propter stupri suspicionem in matrimonium receperat.

6. Interea, dum auxilia a Graecia coeunt, nuptias Cleopatrae filiae et Alexandri, quem regem Epiri fecerat, celebrat. Dies erat pro magnitudine duorum regum, et conlocantis filiam et uxorem ducentis, apparatibus insignis. Sed 3 nec ludorum magnificentia deerat: ad quorum spectaculum Philippus cum sine custodibus corporis medius inter duos Alexandros, filium generumque, contenderet, Pausanias, 4 nobilis ex Macedonibus adolescens, nemini suspectus, occupatis angustiis Philippum in transitu obtruncat diemque laetitiae destinatum foedum luctu funeris facit. Hic primis 5 pubertatis annis stuprum per iniuriam passus ab Attalo fuerat, cuius indignitati haec etiam foeditas accesserat: nam 6 perductum in convivium solutumque mero Attalus non suae tantum, verum et convivarum libidini velut scortorum iure subiecerat ludibriumque omnium inter aequales reddiderat. Hanc rem aegre ferens Pausanias querellam Philippo saepe 7 detulerat. Cum variis frustrationibus non sine risu differretur et honoratum insuper ducatu adversarium cerneret, iram in ipsum Philippum vertit ultionemque, quam ab adversario non poterat, ab iniquo iudice exegit.

7. Creditum est etiam immissum ab Olympiade matre 1 Alexandri fuisse, nec ipsum Alexandrum ignarum paternae caedis extitisse: quippe non minus Olympiadem repudium 2 et praelatam sibi Cleopatram quam stuprum Pausaniam doluisse. Alexandrum quoque regni aemulum fratrem ex no- 3

verca susceptum timuisse: eoque factum, ut in convivio
 antea primum cum Attalo, mox cum ipso patre iurgaret,
 4 adeo ut etiam stricto gladio eum Philippus consecutus sit
 5 aegreque a filii caede amicorum precibus exoratus. Quam-
 obrem Alexander ad avunculum se in Epirum cum matre,
 6 inde ad regem Illyriorum contulerat: vixque revocanti miti-
 gatus est patri precibusque cognatorum aegre redire com-
 7 pulsus. Olympias quoque fratrem suum Alexandrum, Epiri
 regem, in bellum subornabat: pervicissetque, ni filiae
 8 nuptiis pater generum occupasset. His stimulis irarum utri-
 9 que Pausaniam de impunitate stupri sui querentem ad tan-
 10 percussori etiam equos habuit praeparatos. Ipsa deinde au-
 dita regis nece cum titulo officii ad exequias cucurrisset, in
 cruce pendentis Pausaniae capiti eadem nocte, qua venit,
 coronam auream inposuit, quod nemo alius audere nisi
 11 haec superstite Philippi filio potuisset. Paucos deinde post
 dies reflexum corpus interfectoris super reliquias mariti cre-
 mavit et tumulum ei eodem fecit in loco parentarique ei-
 12 dem quotannis incussa populo superstitione curavit. Post
 haec Cleopatram, a qua pulsa Philippi matrimonio fuerat,
 in gremio eius prius filia interfecta, finire vitam suspensio
 coëgit; spectaculoque pendentis ultionem potita est, ad
 13 quam per parricidium festinaverat. Novissime gladium il-
 lum, quo rex percussus est, Apollini sub nomine Myrtales
 consecravit: hoc enim nomen ante Olympiadis parvulae
 14 fuit. Quae omnia ita palam facta sunt, ut timuisse videatur,
 ne facinus ab ea commissum non probaretur.

1 S. Decessit Philippus XL et septem annorum, cum annis
 2 XXV regnasset. Genuit ex Larisaea saltatrice filium Ari-
 3 daeum, qui post Alexandrum regnavit. Habuit et alios mul-
 tos ex variis matrimoniis regio more susceptos, qui partim
 4 fato, partim ferro periire. Fuit rex armorum quam convi-
 5 viorum apparatus studiosior, cui maxime opes erant instru-
 6 menta bellorum: divitiarum quaestus quam custodia soller-
 7 tior. Itaque inter cotidianas rapinas semper inops erat. Mi-
 8 sericordia in eo et perfidia pari iure dilectae. Nulla apud
 eum turpis ratio vincendi. Blandus pariter et insidiosus.

adloquio qui plura promitteret quam praestaret; in seria
 et iocos artifex. Amicitias utilitate, non fide colebat. Gra- 9
 tiam fingere in odio, instruere inter concordantes odia, apud
 utrumque gratiam quaerere sollemnis illi consuetudo. Inter 10
 haec eloquentia et insignis oratio, acuminis et sollertiae
 plena, ut nec ornatui facilitas nec facilitati inventionum
 deesset ornatus. Huic Alexander filius successit et virtute 11
 et vitiis patre maior. Itaque vincendi ratio utrique diversa. 12
 Hic aperta vi, ille artibus bella tractabat. Deceptis ille
 gaudere hostibus, hic palam fusis. Prudentior ille consilio, 13
 hic animo magnificentior. Iram pater dissimulare, plerum- 14
 que etiam vincere: hic ubi exarsisset, nec dilatio ultionis
 nec modus erat. Vini nimis uterque avidus: sed ebrietatis 15
 diversa vitia. Patri mos erat etiam de convivio in hostem
 procurrere, manum conserere, periculis se temere offerre;
 Alexander non in hostem, sed in suos saeviebat. Quam 16
 ob rem saepe Philippum vulneratum proelia remisere: hic
 amicorum interfecto convivio frequenter excessit. Regnare 17
 ille cum amicis nolebat, hic in amicos regna exercebat.
 Amari pater malle, hic metui. Litterarum cultus utrique si- 18
 milis. Sollertiae pater maioris, hic fidei. Verbis atque ora- 19
 tione Philippus, hic rebus moderatior. Parcendi victis filio 20
 animus et promptior et honestior. Frugalitati pater, luxuriae
 filius magis deditus erat. Quibus artibus orbis imperii fun- 21
 damenta pater fecit, operis totius gloriam filius consummavit.

LIBER X.

1. Artaxerxi regi Persarum ex paelicibus centum quin- 1
 decim filii fuere, sed tres tantum iusto matrimonio sus-
 cepti, Dareus, Ariarates et Ochus. Ex his Dareus contra 2
 morem Persarum, apud quos rex non nisi morte mutatur,
 per indulgentiam pater regem vivus fecit, nihil sibi ablatum 3
 existimans, quod in filium contulisset, sinceriusque gau-
 5
 IUSTINUS.

dium ex procreatione capturus, si insignia maiestatis suae
 4 vivus in filio conspexisset. Sed Dareus post nova paternae
 5 pietatis exempla interficiendi patris consilium cepit: scele-
 ratus, si solus parricidium cogitasset; tanto scelerator,
 quod in societatem facinoris adsumptos L fratres fecit parricidas.
 6 Ostenti prorsus genus, ubi in tanto populo non solum sociari,
 verum etiam sileri parricidium potuit, ut ex L liberis nemo inventus sit,
 quem aut paterna maiestas aut veneratio senis aut indulgentia patris a tanta inmanitate re-
 7 vocaret. Adeone vile paternum nomen apud tot numero filios fuit,
 ut, quorum praesidio tutus etiam adversus hostes esse debuerit,
 eorum insidiis circumventus tutior ab hostibus quam a filiis fuerit?

12 2. Causa parricidii scelerator ipso parricidio fuit: occiso quippe
 Cyro fraterno bello, cuius mentio supra habita est, Aspasian, paelicem
 eius, rex Artaxerxes in matrimonium receperat. Hanc patrem cedere
 sibi sicuti regnum Dareus postulaverat: qui pro indulgentia sua in
 4 liberos primo facturum se dixerat; mox paenitentia ductus, ut honeste
 negaret quod temere promiserat, Solis eam sacerdotio praefecit,
 quo perpetua illi ab omnibus viris pudicitia 5 imperabatur.
 Hinc exacerbatus iuvenis in iurgia primo patris erupit; mox facta
 cum fratribus coniuratione, dum patri insidias parat, deprehensus
 cum sociis poenas parricidii 6 dis paternae maiestatis ultoribus dedit.
 Coniuges quoque omnium cum liberis, ne quod vestigium tanti sceleris
 extaret, interfectae. Post haec Artaxerxes morbo ex dolore contracto
 decedit, rex quam pater felicior.

1 3. Hereditas regni Ocho tradita, qui timens parem coniurationem
 regiam cognatorum caede et strage principum replet, nulla, non sanguinis,
 non sexus, non aetatis misericordia permotus, scilicet ne innocentior
 fratribus parricidii 2 dis haberetur. Atque ita veluti purificato regno bellum
 3 dusiis infert. In eo adversus provocatorem hostium Codomannus
 quidam cum omnium favore processisset, hoste caeso victoriam
 suis pariter et prope amissam gloriam restituit. Ob haec decora
 idem Codomannus praeficitur Armeniis. Interiecto deinde tempore
 post mortem Ochi regis ob

memoriam pristinae virtutis rex a populo constituitur, Darei nomine,
 ne quid regiae maiestati deesset, honoratus; bellumque cum
 Alexandro magno diu variante fortuna magna 6 virtute gessit.
 Postremo victus ab Alexandro et a cognatis 7 occisus vitam pariter
 cum Persarum regno finivit.

LIBER XI.

1. In exercitu Philippi sicuti variae gentes erant, ita eo 1 occiso
 diversi motus animorum fuere: alii quippe iniusta 2 servitute
 oppressi ad spem se libertatis erigebant; alii tunc 3 dio longin-
 quae militiae remissam sibi expeditionem gaudebant; nonnulli
 facem nuptiis filiae accensam rogo patris subdita 4 dolebant.
 Amicos quoque tam subita mutatione rerum 5 haud mediocris
 metus ceperat, reputantes nunc provocatam Asiam, nunc Europam
 nondum perdomitam, nunc Illyrios, Thracas et Dardanos
 ceterasque barbaras gentes fidei dubiae et mentis infidae:
 qui omnes populi si pariter deficiant, sisti nullo modo posse.
 Quis rebus veluti medella 7 quaedam interventus Alexandri fuit:
 qui pro contione ita 8 vulgus omne consolatus hortatusque
 pro tempore est, ut et metum timentibus demeret et in spem
 omnes impelleret. Erat hic annos XX natus: in qua aetate ita
 9 moderate de se multa pollicitus est, ut appareret plura eum
 experimentis reservare. Macedonibus immunitatem cunctarum
 rerum praeter militiae vacationem dedit: quo facto tantum sibi
 favorem omnium conciliavit, ut corpus hominis, non virtutem
 regis mutasse se dicerent.

2. Prima illi cura paternarum exequiarum fuit, in quibus
 ante omnia caedis conscios ad tumulum patris occidit iussit.
 Soli Alexandro Lyncistarum, [parricidarum] fratri, 2 pepercit,
 servans in eo auspiciam dignitatis suae: nam regem eum
 primus salutaverat. Aemulum quoque imperii, Caranum,
 fratrem ex noverca susceptum, interfici curavit.

4 Inter initia multas gentes rebellantes conpescuit; orientes
 5 nonnullas seditiones extinxit. Quibus rebus erectus citato
 gradu in Graeciam contendit, ubi exemplo patris Corinthum
 6 evocatis civitatibus dux in locum eius substituitur. Incoha-
 7 tum deinde a patre Persicum bellum adgreditur: in cuius
 apparatu occupato nuntiatur Athenienses et Thebanos ab eo
 ad Persas defecisse auctoremque eius defectionis magno
 8 auri pondere a Persis corruptum Demosthenem oratorem
 a Triballis adfirmaverit producto in contionem auctore, qui
 in eo proelio, in quo rex ceciderit, se quoque vulneratum
 9 diceret. Qua opinione mutatos omnium ferme civitatum ani-
 10 mos esse; praesidia Macedonum obsideri. Quibus motibus
 occursurus tanta celeritate instructo paratoque exercitu Grae-
 ciam oppressit, ut, quem venire non senserant, videre se
 vix crederent.

1 3. In transitu hortatus Thessalos fuerat beneficiorumque
 Philippi patris maternaeque suae cum his sub Aeacidarum
 2 gente necessitudinis admonerat. Cupide haec Thessalis au-
 dientibus exemplo patris dux universae gentis creatus erat
 3 et vectigalia omnia redditusque suos ei tradiderant. Sed
 Athenienses, sicuti primi defecerant, ita primi paenitere
 4 coeperunt, contemptum hostis in admirationem vertentes
 pueritiamque Alexandri spretam antea supra virtutem vete-
 5 rum ducum extollentes. Missis itaque legatis bellum depre-
 cantur: quibus auditis et graviter increpatis Alexander bel-
 6 lum remisit. Inde Thebas exercitum convertit, eadem in-
 7 dulgentia usus, si parem paenitentiam invenisset. Sed
 Thebani armis, non precibus nec deprecatione usi sunt.
 Itaque victi gravissima quaeque supplicia miserrimae capti-
 8 vitatis experti sunt. Cum in consilio de excidio urbis deli-
 beraretur, Phocenses et Plataeenses et Thespienses et Or-
 chomenii, Alexandri socii victoriaeque participes, excidia
 urbium suarum crudelitatemque Thebanorum referebant,
 9 studia in Persas non praesentia tantum, verum et vetera ad-
 10 versus Graeciae libertatem increpantes: quam ob rem odium
 eos omnium populorum esse: quod vel ex eo manifestari,
 quod iure iurando se omnes obstrinxerint, ut victis Persis

Thebas diruerent. Adiciunt et scelerum priorum fabulas, 11
 quibus omnes scaenas repleverint, ut non praesenti tantum
 perfidia, verum et vetere infamia invisi forent.

4. Tunc Cleadas, unus ex captivis, data potestate di-
 cendi: non a rege se defecisse, quem interfectum audie-
 rint, sed a regis hereditate culpam esse; cuius tamen iam
 credulitatis, non perfidiae culpam esse; cuius tamen iam
 magna se supplicia pependisse deleta iuventute: nunc se 3
 num feminarumque sicuti infirmum, ita innoxium restare vul-
 4 gas, quod ipsum stupris contumeliisque ita vexatum esse,
 ut nihil amarius umquam sint passi; nec iam pro civibus se,
 qui tam pauci remanserint, orare, sed pro innoxio patriae
 solo et pro urbe, quae non viros tantum, verum et deos
 genuerit. Privata etiam regem superstitione deprecatur ge- 5
 niti apud ipsos Herculis, unde originem gens Aeacidarum
 trahat, actaeque Thebis a patre eius Philippo pueritiae:
 rogat urbi parcat, quae maiores eius partim apud se genitos 6
 deos adoret, partim educatos summae maiestatis reges vi-
 derit. Sed potentior fuit ira quam preces. Itaque urbs di- 7
 ruitur; agri inter victores dividuntur; captivi sub corona 8
 venduntur, quorum pretium non ex eminentium commodo,
 sed ex inimicorum odio extenditur. Miseranda res Athenien- 9
 sibus visa: itaque portas refugiis profugorum contra inter-
 dictum regis aperuere. Quam rem ita graviter tulit Alexan- 10
 der, ut secunda legatione denuo bellum deprecantibus ita
 demum remisit, ut oratores et duces, quorum fiducia to-
 tiens rebellent, sibi dedantur: paratisque Atheniensibus, ne 11
 cogantur subire bellum, eo res deducta est, ut retentis
 oratoribus duces in exilium agerentur, qui ex continenti ad 12
 Dareum profecti non mediocre momentum Persarum viribus
 accessere.

5. Proficiscens ad Persicum bellum omnes novercae 1
 suae cognatos, quos Philippus in excelsiorem dignitatis lo-
 cum provehens imperiis praefecerat, interfecit. Sed nec 2
 suis, qui apti regno videbantur, pepercit, ne qua materia
 seditionis procul se agente in Macedonia remaneret; et re- 3
 ges stipendiarios conspictoris ingenii ad commilitium secum
 trahit, segniores ad tutelam regni relinquit. Adornato deinde 4

exercitu naves onerat, undè conspecta Asia incredibili ardore mentis accensus duodecim aras deorum in belli vota statuit.
 5 Patrimonium omne suum, quod in Macedonia Europaque habebat, amicis dividit, sibi Asiam sufficere praefatus. Priusquam ulla navis litore excederet, hostias caedit petens victoriam bello, quo totiens a Persis petita Graeciae ultor
 7 electus sit, quibus longa iam satis et matura imperia contigisse quorumque tempus esse vices excipere melius acturos.
 8 Sed nec exercitus eius alia quam regis animorum praesumptio fuit: quippe obliti omnes coniugum liberorumque et longinqua domo militiae Persicum aurum et totius orientis opes iam quasi suam praedam ducebant, nec belli periculorumque, sed divitiarum meminerant. Cum delati in continentem essent, primus Alexander iaculum velut in hostilem terram
 11 iecit armatusque de navi tripudianti similis prosiluit atque ita hostias caedit, precatus ne se regem illae terrae invitae
 12 accipiant. In Ilio quoque ad tumulos eorum, qui Troiano bello ceciderant, parentavit.

1 6. Inde hostem petens militem a populatione Asiae prohibuit, parcendum suis rebus praefatus, nec perdenda ea,
 2 quae possessuri venerint. In exercitu eius fuere peditum XXXII milia, equitum III milia quingenti, naves centum
 3 octoginta duae. Hac tam parva manu universum terrarum orbem utrum admirabilis vicerit an adgredi ausus fuerit,
 4 incertum est. Cum ad tam periculosum bellum exercitum legeret, non iuvenes robustos nec primum florem aetatis, sed veteranos, plerosque etiam emeritae militiae, qui cum
 5 patre patruisque militaverant, elegit: ut non tam milites quam 6 magistros militiae electos putares. Ordines quoque nemo nisi sexagenarius duxit: ut, si principia castrorum cerneres,
 7 senatum te priscae alicuius rei publicae videre diceres. Itaque nemo in proelio fugam, sed victoriam cogitavit; nec in
 8 pedibus cuiquam spes, sed in lacertis fuit. Contra rex Persarum Dareus fiducia virum nihil astu agere, adfirmans suis
 9 occulta consilia victoriae furtivae convenire: nec hostem regni finibus arcere, sed in intimum regnum accipere, gloriosius
 10 ratus repellere bellum quam non admittere. Prima igitur
 11 congressio in campis Adraistiis fuit. In acie Persarum sex-

centa milia militum fuere, quae non minus arte Alexandri quam virtute Macedonum superata terga verterunt. Magna itaque caedes Persarum fuit. De exercitu Alexandri novem
 12 pedites, centum XX equites cecidere: quos rex impense ad
 13 ceterorum exemplum humatos statuis equestribus donavit cognatisque eorum immunitates dedit. Post victoriam maior
 14 pars Asiae ad eum defecit. Gessit et plura bella cum praefectis
 15 Darei, quos iam non tam armis quam terrore nominis sui vicit.

7. Dum haec aguntur, interim indicio captivi ad eum
 1 defertur insidias ei ab Alexandro Lyncistarum, genero Antipatri, qui praepositus Macedoniae erat, parari. Ob quam
 2 causam timens, ne quis interfecto eo in Macedonia motus
 3 oriretur, in vinculis eum habuit. Post haec Gordion urbem
 4 petit, quae posita est inter Phrygiam maiorem et minorem:
 5 cuius urbis potiundae non tam propter praedam cupido eum
 6 cepit, sed quod audierat in ea urbe in templo Iovis iugum
 7 Gordii positum, cuius nexum si quis solvisset, eum tota Asia
 8 regnaturum antiqua oracula cecinisse. Huius rei causa et
 9 origo illa fuit. Gordius cum in his regionibus bubus conductis araret, aves eum omnis generis circumvolare coeperunt.
 10 Perfectus ad consulendos augures vicinae urbis obviam in
 11 porta habuit virginem eximiae pulchritudinis; percontatus eam, quem potissimum augurem consuleret: illa audita causa
 12 consulendi, gnara artis ex disciplina parentum, regnum ei portendi respondit, polliceturque se et matrimonii et spei
 13 sociam. Tam pulchra condicio prima regni felicitas videbatur.
 14 Post nuptias inter Phrygas orta seditio est. Consulentes
 15 tibus de fine discordiarum oracula responderunt regem discordiis opus esse. Iterato quaerentibus de persona regis,
 16 iubentur eum regem observare, quem reversi primum in templum Iovis euntem plaustro repperissent. Obvius illis
 17 Gordius fuit, statimque eum regem consulant. Ille plaustum, quo vehenti regnum delatum fuerat, in templo Iovis
 18 positum maiestati regiae consecravit. Post hunc filius Mida
 19 regnavit, qui ab Orpheo sacrorum sollemnibus initiatus Phrygiam religionibus inplevit, quibus tutior omni vita quam armis
 20 fuit. Igitur Alexander capta urbe cum in templum Iovis
 21

16 venisset, iugum plaustris requisivit: quo exhibitum cum capitula
loramentorum intra nodos abscondita reperire non posset,
violentiis oraculo usus gladio loramenta caedit atque ita
resolutis nexibus latentia in nodis capita invenit.

1 8. Haec illi agenti nuntiatur Dareum cum ingenti exer-
2 citu adventare. Itaque timens angustias magna celeritate
Taurum transcendit, in qua festinatione quingenta stadia
3 cursu fecit. Cum Tarsum venisset, captus Cydni fluminis
amoenitate per mediam urbem influentis proiectis armis
plenus pulveris ac sudoris in praefrigidam undam se proiecit:
4 tum repente tantus nervos eius occupavit rigor, ut inter-
clusa voce non spes modo remedii, sed nec dilatio periculi
5 inveniretur. Unus erat ex medicis, nomine Philippus, qui
solus remedium pollicetur, sed et ipsum Parmenionis pridie
6 a Cappadocia missae epistolae suspectum faciebant, qui
ignarus infirmitatis Alexandri scripserat, a Philippo medico
caveret: nam corruptum illum a Dareo ingenti pecunia esse.
7 Tutius tamen ratus dubiae se fidei medici credere quam in-
8 dubitato morbo perire. Accepto igitur poculo epistulas
medico tradidit atque ita inter bibendum oculos in vultum
9 legentis intendit. Ut securum conspexit, laetior factus est
sanitatemque quarta die recepit.

1 9. Interea Dareus cum CCCC milibus peditum ac centum
2 milibus equitum in aciem procedit. Movebat haec multitudo
hostium respectu paucitatis suae Alexandrum: sed interdum
reputabat, quantas res cum ista paucitate gessisset quantos-
3 que populos fudisset. Itaque cum spes metum vinceret,
periculosius differre bellum ratus, ne desperatio suis cre-
ceret, circumvectus suos singulas gentes diversa oratione
4 adloquitur: Illyrios et Thracas opum ac divitiarum ostenta-
tione, Graecos veterum bellorum memoria internecivique
5 cum Persis odii accendebat; Macedonas autem nunc Europae
victae admonet, nunc Asiae expetitae; nec inventos illis toto
6 orbe pares viros gloriatur: ceterum et laborum finem hunc
7 et gloriae cumulum fore. Atque inter haec identidem con-
sistere aciem iubet, ut hac mora consuescant oculis turbam
8 hostium sustinere. Nec Darei segnis opera in ordinanda a
fuit: quippe omissis ducum officiis ipse omnia circum-

singulos hortari, veteris gloriae Persarum imperiique perpe-
tuae a dis immortalibus datae possessionis admonere. Post 9
haec proelium ingentibus animis committitur. In eo uterque
rex vulneratur. Tam diu certamen anceps fuit, quoad fugeret
Dareus. Exinde caedes Persarum secuta est. Caesa sunt 10
peditum sexaginta unum milia, equitum decem milia; capta
XL milia. Ex Macedonibus cecidere pedestres centum XXX,
equites CL. In castris Persarum multum auri ceterarum-11
que opum inventum. Inter captivos castrorum mater et 12
uxor eademque soror et filiae duae Darei fuere. Ad quas 13
visendas hortandasque cum Alexander veniret, conspectis
armatis invicem se amplexae, velut statim moriturae, con-
plorationem ediderunt. Provolutae deinde genibus Alexandri 14
non mortem, sed, dum Darei corpus sepeliant, dilationem
mortis deprecantur. Motus tanta mulierum pietate Alexander 15
et Dareum vivere dixit et timentibus mortis metum dempsit
easque et haberi ut reginas praecepit; filias quoque non sor-16
didius dignitate patris sperare matrimonium iussit.

10. Post haec opes Darei divitiarumque adparatum con- 1
templatus admiratione tantarum rerum capitur. Tunc primum 2
luxuriosa convivia et magnificentiam plurimum sectari; tunc
et Barsinen captivam diligere propter formae pulchritudinem
coepit: a qua postea susceptum puerum Herculem vocavit. 3
Memor tamen adhuc Dareum vivere Parmeniona ad occupan- 4
dam Persicam classem aliosque amicos ad recipiendas Asiae
civitates misit: quae statim audita fama victoriae ipsis Darei 5
praefectis cum auri magno pondere tradentibus se in potesta-
tem victorum venerunt. Tunc in Syriam proficiscitur, ubi 6
obvios cum infulis multos orientis reges habuit. Ex his pro 7
meritis singulorum alios in societatem recepit, aliis regnum
ademit suffectis in loca eorum novis regibus. Insignis prae- 8
ter ceteros fuit Abdalonymus, rex ab Alexandro Sidoniae
constitutus: quem Alexander, cum operam oblocare ad puteos 9
exhauriendos hortosque inrigandos solitus esset, misere vi-
tam exhibentem regem fecerat spretis nobilibus, ne generis
id, non dantis beneficium putarent. Tyrionum civitas cum 10
coronam auream magni ponderis per legatos in titulum gra-
tulationis Alexandro misisset, grate munere accepto Tyrum

11 se ire velle ad vota Herculi reddenda dixit. Cum legati
 rectius id eum Tyro vetere et antiquiore templo facturum
 dicerent, deprecantes eius introitum, ita exarsit, ut urbi
 12 excidium minaretur; confestimque exercitu insulae adplicato,
 non minus animosis Tyriis fiducia Carthaginiensium, bello
 13 excipitur. Augebat enim Tyriis animos Didonis exemplum,
 quae Carthagine condita tertiam partem orbis quaesisset:
 turpe ducentes, si feminis suis plus animi fuisset in imperio
 14 quaerendo quam sibi in tuenda libertate. Amota igitur inbelli
 aetate Carthaginem et accessitis mox auxiliis non magno post
 tempore per proditorem capiuntur.

1 11. Inde Rhodum Alexander, Aegyptum et Ciliciamque sine
 2 certamine recepit. Ad Iovem deinde Ammonem pergunt con-
 3 sulturus et de eventu futurorum et de origine sua. Namque
 mater eius Olympias confessa viro suo Philippo fuerat,
 Alexandrum non ex eo se, sed ex serpente ingentis magni-
 4 tudinis concepisse. Denique Philippus ultimo prope vitae
 suae tempore filium suum non esse palam praedicaverat.
 5 Qua ex causa Olympiada velut stupri conpertam repudio
 6 dimiserat. Igitur Alexander cupiens originem divinitatis ad-
 quirere, simul et matrem infamia liberare, per praemissos
 7 subornat antistites, quid sibi responderi vellet. Ingredientem
 8 templum statim antistites ut Ammonis filium salutant. Ille
 9 laetus dei adoptione hoc se patre censeri iubet. Rogat
 deinde, an omnes interfectores parentis sui sit ultus? Re-
 spondetur patrem eius nec interfici posse nec mori: regis
 10 Philippi plene peractam ultionem. Tertia interrogatione pos-
 centi victoriam omnium bellorum possessionemque terra-
 11 rum dari respondetur. Comitibus quoque suis responsum,
 12 ut Alexandrum pro deo, non pro rege colerent. Hinc illi
 aucta insolentia mirusque animo increvit tumor exempta
 comitate, quam et Graecorum litteris et Macedonum institutis
 13 didicerat. Reversus ab Ammone Alexandream condidit et
 coloniam Macedoniam caput esse Aegypti iubet.

1 12. Dareus cum Babyloniam per fugisset, per epistulas
 Alexandrum precatur, redimendarum sibi captivarum potes-
 tatem faciat, inque eam rem magnam pecuniam pollicetur.

Sed Alexander pretium captivarum regnum omne, non pe-
 2 cuiam petit. Interiecto tempore aliae epistulae Darei Ale-
 3 xandro redduntur, quibus filiae matrimonium et regni portio
 offertur. Sed Alexander sua sibi dari rescripsit iussitque 4
 supplicem venire, regni arbitria victori permittere. Tunc 5
 spe pacis amissa bellum Dareus reparat et cum quadringentis
 milibus peditum, centum milibus equitum obviam vadit Ale-
 xandro. In itinere nuntiatur uxorem eius ex collisione abiecti 6
 partus decessisse, eiusque mortem in lacrimatum Alexandrum
 exequiasque benigne prosecutum, idque eum non amoris,
 sed humanitatis causa fecisse. Nam semel tantum eam 7
 Alexandro visam esse, cum matrem parvulasque filias eius
 frequenter consolaretur. Tunc se ralus vere victum, cum 8
 post proelia etiam beneficiis ab hoste superaretur, gratum-
 que sibi esse, si vincere nequeat, quod a tali potissimum
 vinceretur. Scribit itaque et tertias epistulas et gratias agit, 9
 quod nihil in suos hostile fecerit. Offert deinde et maiorem 10
 partem regni usque Euphraten flumen et alteram filiam uxo-
 rem, pro reliquis captivis XXX milia talentum. Ad haec 11
 Alexander gratiarum actionem ab hoste supervacaneam esse
 respondit; nec a se quicquam factum in hostis adulationem, 12
 nec quod in dubios belli exitus aut in leges pacis sibi leno-
 cinia quaereret; sed animi magnitudine, qua didicerit adver- 13
 sum vires hostium, non adversus calamitates contendere;
 polliceturque praestaturum se ea Dareo, si secundus sibi, 14
 non par haberi velit. Ceterum neque mundum posse duobus 15
 solibus regi, nec orbem summa duo regna salvo statu terra-
 rum habere: proinde aut deditionem ea die aut in posteram 16
 aciem parat; nec polliceatur sibi aliam, quam sit expertus,
 victoriam.

13. Postera die aciem producant: cum repente ante 1
 proelium confectum curis Alexandrum somnus arripuit. Cum 2
 ad pugnam solus rex deesset, a Parmenione aegre excitatus,
 quaerentibus somni causas omnibus inter pericula, cum etiam
 in otio semper parcior fuerit: magno se aestu liberatum ait, 3
 somnumque sibi a repentina securitate datum, quod liceret
 cum omnibus Darei copiis configere; veritum se longam
 belli moram, si Persae exercitum divisissent. Ante proelium 4

5 utraque acies hostibus spectaculo fuit. Macedones multitu-
 6 dinem hominum, corporum magnitudinem armorumque pul-
 7 chritudinem mirabantur: Persae a tam paucis victa suorum
 8 tot milia stupebant. Sed nec duces circuire suos cessabant:
 9 Dareus vix denis Armeniis singulos hostes, si divisio fieret,
 10 evenire dicebat; Alexander Macedonas monebat, ne multi-
 tudine hostium, ne corporis magnitudine vel coloris novitate
 11 moverentur: tantum meminisse iubet, cum isdem se tertio
 pugnare; nec meliores factos putarent fuga, cum in aciem
 secum tam tristem memoriam caedum suarum et [tantum]
 12 sanguinis duobus proeliis fusi ferrent; et quemadmodum
 Dareo maiorem turbam hominum esse, sic virorum sibi.
 Hortatur, spernant illam aciem auro et argento fulgentem,
 in qua plus praedae quam periculi sit, cum victoria non
 ornamentorum decore, sed ferri virtute quaeratur.

1 14. Post haec proelium committitur. Macedones in fer-
 rum cum contemptu totiens a se victi hostis ruebant: contra
 2 Persae mori quam vinci praeoptabant. Raro in ullo proelio
 3 tantum sanguinis fuscum est. Dareus cum vinci suos videret,
 mori et ipse voluit, sed a proximis fugere compulsus est.
 4 Suadentibus deinde quibusdam, ut pons Cydni fluminis ad
 iter hostium impediendum interscinderetur, non ita se salutem
 suam velle consultum ait, ut tot milia sociorum hosti obiciat:
 5 debere et aliis fugae viam patere, quae patuerit sibi. Ale-
 xander autem periculosissima quaeque adgrediebatur, et ubi
 confertissimos hostes acerrime pugnare conspexisset, eo se
 semper immergebat periculaque sua esse, non militis vole-
 6 bat. Hoc proelio Asiae imperium rapuit, quinto post accep-
 7 tum regnum anno: cuius tanta felicitas fuit, ut post hoc
 nemo rebellare ausus sit patienterque Persae post imperium
 8 tot annorum iugum servitutis acceperint. Donatis relictis-
 9 que militibus XXXIII diebus praedam recognovit. In urbe
 10 deinde Susa XL milia talentum invenit. Expugnat et Perse-
 polim, caput Persici regni, urbem multis annis inlustrem
 refertamque orbis terrarum spoliis, quae interitu eius pri-
 11 mum apparere. Inter haec octingenti admodum Graeci
 occurrunt Alexandro, qui poenam captivitatis truncata
 corporis parte tulerant, rogantes ut sicuti Graeciam

se quoque ab hostium crudelitate vindicaret. Data po-12
 testate redeundi agros accipere maluerunt, ne non tam gau-
 dium parentibus quam detestandum sui conspectum repor-
 tarent.

15. Interea Dareus in gratiam victoris a cognatis suis 1
 aureis conpedibus catenisque in vico Parthorum Thara vincit-
 2 tur, credo ita dis immortalibus vindicantibus, ut in terra 2
 eorum, qui successuri imperio erant, Persarum regnum fini-
 3 retur. Alexander quoque citato cursu postera die supervenit; 3
 ibi cognovit Dareum clauso vehiculo per noctem exportatum.
 Iusso igitur exercitu subsequi cum sex milibus equitum fugien-4
 tem insequitur, in itinere multa et periculosa proelia facit.
 Emensus deinde plura milia passuum cum nullum Darei indi-5
 cium repperisset, respirandi equis data potestate unus ex
 militibus, dum ad fontem proximum pergit, in vehiculo Da-
 6 reum multis quidem vulneribus confossum, sed spirantem ad-
 huc invenit: qui applicito captivo cum civem ex voce co-6
 gnovisset, id saltem praesentis fortunae habere se solacium
 dixit, quod apud intellecturum locuturus esset nec incassum
 postremas voces emissurus. Perferri haec Alexandro iubet: 7
 se nullis in eum meritorum officiis maximorum illi debitorem
 mori, quod in matre liberisque suis regium eius, non hosti-
 8 lem animum expertus feliciter hostem quam cognatos propin-
 quosque sortitus sit; quippe matri et liberis suis ab eodem 8
 hoste vitam datam, sibi a cognatis ereptam, quibus et vitam
 et regna dederit. Quamobrem gratiam illis eam futuram, 9
 quam ipse victor volet. Alexandro referre se, quam solam 10
 moriens potest, gratiam: precari superum inferumque nu-
 mina et regales deos, ut illi terrarum omnium victori con-
 11 tingat imperium. Pro se iustam magis quam gravem sepul-
 12 turae veniam orare. Quod ad ultionem pertineat, iam non
 suam, sed exempli communemque omnium regum esse cau-
 sam, quam neglegere illi et indecorum et periculosum esse:
 quippe cum in altero iustitiae eius, in altero etiam utilitatis
 causa versetur. In quam rem unicum pignus fidei regiae, dex-13
 tram se ferendam Alexandro dare. Post haec porrexit manum
 expiravitque. Quae ubi Alexandro nuntiata sunt, viso cor-14
 pore defuncti tam indignam illo fastigio mortem lacrimis pro-

15 secutus est corpusque regio more sepeliri et reliquias eius
maiorum tumulis inferri iussit.

LIBER XII.

1. Alexander in persequendo Dareo amissos milites
magnis funerum impensis extulit, reliquis expeditionis eius
2 sociis tredecim milia talentum divisit. Equorum maior pars
3 aestu amissa, inutiles etiam qui superfuere facti. Pecunia
omnis, centum nonaginta milia talentum, Ecbatana congesta
eique Parmenio praepositus.
- 4 Dum haec aguntur, epistulae Antipatri Macedonia ei red-
duntur, quibus bellum Agidis, regis Spartanorum, in Grae-
cia; bellum Alexandri, regis Epiri, in Italia; bellum Zopy-
5 rionis, praefecti eius in Scythia, continebatur. Quibus varie
adfectus plus tamen laetitiae cognitis mortibus duorum aemu-
lorum regum quam doloris amissi cum Zopyrionis exercitus
6 cepit. Namque post profectionem Alexandri Graecia ferme
omnis in occasionem recipiendae libertatis ad arma concur-
7 rerat, auctoritatem Lacedaemoniorum secuta: Philippi Ale-
xandrique et pacem soli spreverant et leges respuerant.
8 Dux huius belli Agis rex Lacedaemoniorum fuit: quem motum
Antipater contractis militibus in ipso ortu oppressit.
9 Magna tamen utrimque caedes fuit. Agis rex cum suos terga
dantes videret, dimissis satellitibus, ut Alexandro felicitate,
non virtute inferior videretur, tantam stragem hostium edidit,
11 ut agmina interdum fugaret. Ad postremum, etsi a multitudine
victus, gloria tamen omnes vicit.
2. Porro Alexander rex Epiri, in Italiam auxilia Tarenti-
nis adversus Bruttios deprecantibus sollicitatus, ita cupide
profectus fuerat, veluti in divisione orbis terrarum Alexandro
Olympiadis sororis suae filio oriens, sibi occidens sorte con-
2 tigisset, non minorem rerum materiam in Italia, Africa Sici-
3 liaque, quam ille in Asia et in Persis habiturus. Huc acce-

debat, quod, sicut Alexandro magno Delphica oracula insi-
dias in Macedonia, ita huic responsum Dodonaei Iovis urbem
Pandosiam amnemque Acherusium praedixerat [fatalem].
Quae utraque cum in Epiro essent, ignarus eadem et in 4
Italia esse, ad declinanda fatorum pericula peregrinam mili-
tiam cupidius elegerat. Igitur cum in Italiam venisset, pri- 5
mum illi bellum cum Apulis fuit, quorum cognito urbis fato 6
brevis post tempore pacem et amicitiam cum rege eorum fecit.
Erat namque tunc temporis urbs Apulis Brundisium, quam 7
Aetoli secuti tum fama rerum in Troia gestarum clarissimum
et nobilissimum ducem Diomedem condiderant: sed pulsi ab 8
Apulis consulentes oracula responsum acceperant, locum
qui repetissent perpetuo possessuros. Hac igitur ex causa 9
per legatos cum belli comminatione restitui sibi ab Apulis
urbem postulaverant: sed ubi Apulis oraculum innotuit, in- 10
terfectos legatos in urbe sepelierant, perpetuam ibi sedem
habituros. Atque ita defuncti responso diu urbem possede-
runt. Quod factum cum cognovisset Alexander, antiquitatis 11
fata veneratus bello Apulorum abstinuit. Gessit et cum Brut- 12
tiis Lucanisque bellum multasque urbes cepit: cum Meta-
pontinis et Poediculis et Romanis foedus amicitiamque fecit.
Sed Bruttii Lucanisque cum auxilia a finitimis contraxissent, 13
acrius bellum repetivere. Ibi rex iuxta urbem Pandosiam et 14
flumen Acheronta, non prius fatalis loci cognito nomine quam
occideret, interficitur moriensque non in patria fuisse sibi
periculosam mortem, propter quam patriam fugerat, intel-
lexit. Corpus eius Thurii publice redemptum sepulturae tra- 15
diderunt.

Dum haec in Italia aguntur, Zopyrion quoque, praefec- 16
tus Ponti ab Alexandro magno relictus, otiosum se ratus, si
nihil et ipse gessisset, adunato XXX milium exercitu Scythis
bellum intulit caesusque cum omnibus copiis poenas temere 17
inlati belli genti innoxiae luit.

3. Haec cum nuntiata in Parthia Alexandro essent, simu- 1
lato maerore propter Alexandri cognationem exercitui suo
triduo luctum indixit. Omnibus deinde velut perpetrato bello 2
reditum in patriam expectantibus coniugesque ac liberos suos
animo iam quodam modo complectentibus ad contionem exer-

3 citum vocat: ibi nihil actum tot egregiis proeliis ait, si in-
 columis orientalis barbaria relinquatur; nec se corpus, sed
 regnum Darei petisse; persequendosque eos esse, qui a
 4 regno defeecerint. Hac oratione velut ex integro incitatis mi-
 5 litum animis Hyrcaniam Mardosque subegit. Ibi ei occurrit
 Thalestris sive Minithya Amazonum regina cum CCC mulie-
 ribus XXXV dierum inter confertissimas gentes itinere con-
 6 fecto, ex rege liberos quaesitura; cuius conspectus adven-
 tusque admirationi omnibus fuit et propter insolitum feminis
 7 habitum et propter expetitum concubitum. Ob hoc tredecim
 diebus otio a rege datis, ut est visa uterum implese, dis-
 ccessit.

8 Post haec Alexander habitum regum Persarum et diadema
 insolitum antea regibus Macedonicis, velut in leges eorum
 9 quos vicerat transiret, adsumit. Quae ne invidiosius in se
 uno conspicerentur, amicos quoque suos longam vestem au-
 10 ratam purpureamque sumere iubet. Ut luxum quoque sicut
 cultum Persarum imitaretur, inter paelicum regiarum greges
 11 electae pulchritudinis nobilitatisque noctium vices dividit. His
 rebus ingentes epularum apparatus adicit, ne ieiuna et de-
 structa luxuria videretur, conviviumque iuxta regiam magni-
 12 ficentiam ludis exornat, immemor prorsus tantas opes amitti
 his moribus, non quaeri solere.

1 4. Inter haec indignatio omnium totis castris erat, a
 Philippo illum patre tantum degenerasse, ut etiam patriae
 nomen eiuraret moresque Persarum adsumeret, quos propter
 2 tales mores vicerat. Sed ne solus vitiiis eorum, quos armis
 subiecerat, succubuisse videretur, militibus quoque suis per-
 misit, si quarum captivarum consuetudine tenerentur, ducere
 3 uxores: existimans minorem in patriam reditus cupiditatem
 futuram habentibus in castris imaginem quandam larum ac
 4 domesticae sedis; simul ex labore militiae molliorem fore
 5 dulcedinem uxorum. In supplementa quoque militum minus
 exhausti posse Macedoniam, si veteranis patribus tirones
 6 filii succederent, militaturi in vallo, in quo essent nati, con-
 stantioresque futuri, si non solum tirocinia, verum et incu-
 7 nabula in ipsis castris possissent. Quae consuetudo in suc-
 8 cessoribus quoque Alexandri mansit. Igitur et alimenta pueris

statuta et instrumenta armorum equorumque iuvenibus data,
 et patribus pro numero filiorum praemia statuta. Si quorum 9
 patres occidissent, nihilo minus pupilli stipendia patrum trahe-
 bant: quorum pueritia inter varias expeditiones militia erat.
 Itaque a parvula aetate laboribus periculisque indurati in-10
 victus exercitus fuere, neque aliter castra quam patriam ne-
 que pugnam aliud umquam quam victoriam duxere. Haec 11
 suboles nomen habuit Epigoni.

Parthis deinde domitis praefectus his statuitur ex nobi-12
 libus Persarum Andragoras: inde postea originem Parthorum
 reges habuere.

5. Interea et Alexander non regio, sed hostili odio sae- 1
 vire in suos coepit. Maxime indignabatur carpi se sermoni- 2
 bus suorum Philippi patris patriaeque mores subvertisse.
 Propter quae crimina Parmenion quoque senex, dignitate regi 3
 proximus, cum Philota filio, de utroque prius quaestionibus
 habitis, interficitur. Fremere itaque omnes universis castris 4
 coepere innoxii senis filiique casum miserantes, interdum se
 quoque non debere melius sperare dicentes. Quae cum nun- 5
 tiata Alexandro essent, verens ne haec opinio etiam in Ma-
 zedoniam divulgaretur et victoriae gloria saevitiae macula
 infuscaretur, simulat se ex amicis quosdam in patriam victo-
 6 riae nuntios missurum. Hortatur milites suis scribere, vario-
 rem habituros occasionem propter remotiorem militiam. Da- 7
 tos fascis epistularum tacite ad se deferri iubet; ex quibus 8
 cognito de se singulorum iudicio in unam cohortem eos, qui
 de rege durius opinati fuerant, contribuit, aut consumpturus
 eos aut in ultimis terris in colonias distributurus.

Inde Drancas, Euergetas Paruetas, Parapamesadas, 9
 Arios ceterosque populos, qui in radice Caucasi moraban-
 tur, subegit. Interea unus ex amicis Darei Bessus victus 10
 perducitur, qui regem non solum prodiderat, verum et inter-
 fecerat. Quem in ultionem perfidiae exeruciandum fratri Da- 11
 zei tradidit, reputans non tam hostem suum fuisse Dareum
 quam amicum eius a quo esset occisus. Et ut his terris no- 12
 men relinqueret, urbem Alexandream super amnem Tanaim
 condidit, intra diem septimum decimum muro sex milium pas-
 suum consummato, translatis earum civitatum populis, quas

13 Cyrus condiderat. In Bactrianis quoque Sogdianisque XII
urbes condidit, distributis his, quoscumque in exercitu sedi-
tiosos habebat.

1 6. His ita gestis sollemni die amicos in convivium con-
2 vocat: ubi orta inter ebrios rerum a Philippo gestarum
mentionem praeferre se patri ipse rerumque suarum magnitu-
3 dinem extollere caelo tenus coepit adstante maiore convi-
varum parte. Itaque cum unus e senibus, Clitos, fiducia
amicitiae regiae, cuius palmam tenebat, memoriam Philippi
tueretur laudaretque eius res gestas, adeo regem offendit, ut
4 telo a satellite raptio eundem in convivio trucidaverit. Qua
caede exultans mortuo patrocinium Philippi laudemque pater-
5 nae militiae obiectabat. Postquam satiatus caede animus con-
quievit et in irae locum successit aestimatio, modo perso-
nam occisi, modo causam occidendi considerans, pigere eum
6 facti coepit: quippe paternas laudes tam iracunde accepisse
se quam nec convitia debuisset; amicumque senem et in-
7 noxium a se occisum inter epulas et pocula lugebat. Eodem
igitur furore in paenitentiam quo pridem in iram versus
8 mori voluit. Primum in fletus progressus amplecti mortuum,
vulnera tractare, quasi audienti confiteri dementiam; arreptum
9 telum in se vertit peregrissetque facinus, nisi amici
10 intervenissent. Mansit haec voluntas moriendi etiam sequen-
tibus diebus. Accesserat enim paenitentiae nutricis suae et
sororis Cliti recordatio, cuius absentis eum maxime pudebat:
11 tam foedam illi alimentorum suorum mercedem redditam, ut,
in cuius manibus pueritiam egerat, huic iuvenis et victor pro
12 beneficiis funera remitteret. Reputabat deinde, quantum in
exercitu suo, quantum apud devictas gentes fabularum atque
invidiae, quantum apud ceteros amicos metum et odium sui
13 fecerit, quam amarum et triste reddiderit convivium suum,
14 non armatus in acie quam in convivio terribilior. Tunc Par-
menion et Philotas, tunc Amyntas consobrinus, tunc noverca
fratresque interfecti, tunc Attalus, Eurylochus, Pausanias
15 aliique Macedoniae extincti principes occurrerunt. Ob haec
illi quadriduo perseverata inedia est, donec exercitus universi
precibus exoratus est, precantis ne ita morte unius doleat,
16 ut universos perdat, quos in ultimam deductos barbariam

inter infestas et iritatas bello gentes destituit. Multum pro-17
fuere Callisthenis philosophi preces, condiscipulatu apud Aris-
totelen familiaris illi et tunc ab ipso rege ad prodenda me-
moriae acta eius accitus. Revocato igitur ad bella animo 18
Charasmos et Dahas in deditionem accepit.

7. Dein, quod primo ex Persico superbiae regiae more 1
distulerat, ne omnia pariter invidiosiora essent, non salutari,
sed adorari se iubet. Acerrimus inter recusantes Callisthe- 2
nes fuit. Quae res et illi et multis principibus Macedonum
exitio fuit, siquidem sub specie insidiarum omnes interfecti.
Retentus tamen est a Macedonibus modus salutandi regis ex- 3
plosa adoratione.

Post haec Indiam petit, ut oceano ultimoque oriente 4
finiret imperium. Cui gloriae ut etiam exercitus ornamenta 5
convenirent, phaleras equorum et arma militum argento in-
ducit exercitumque suum ab argenteis clypeis Argyraspidas
appellavit. Cum ad Nysan urbem venisset, oppidanis non 6
repugnantibus fiducia religionis Liberi patris, a quo condita
urbs erat, parcere iussit, laetus non militiam tantum, verum
et vestigia se dei secutum. Tunc ad spectaculum sacri mon- 7
tis duxit exercitum, naturalibus bonis, vite hederaque, non
aliter vestiti, quam si manu cultus colentiumque industria
exornatus esset: sed exercitus eius, ubi ad montem acces- 8
sit, repentino impetu mentis in sacros dei ululatus instinctus
cum stupore regis sine noxa discurrit, ut intellegeret non tam
oppidanis se parcendo quam exercitui suo consuluisse. Inde 9
montes Daedalus regnaque Cleophris reginae petit: quae
cum se dedidisset ei, concubitu redemptum regnum ab Ale-
xandro recepit, inlecebris consecuta, quod virtute non po-
terat; filiumque ab eo genitum Alexandrum nominavit, qui 10
postea regno Indorum potitus est. Cleophris regina propter 11
prostratam pudicitiam scortum regium ab Indis exinde ap-
pellata est. Peragrata India cum ad saxum mirae asperitatis 12
et altitudinis, in quod multi populi confugerant, pervenisset,
cognoscit Herculem ab expugnatione eiusdem saxi terrae
motu prohibitum. Captus itaque cupidine Herculis acta supe- 13
rare cum summo labore ac periculo potitus saxo eius omnes
loci gentes in deditionem accepit.

1 8. Unus ex regibus Indorum fuit, Porus nomine, viribus
2 corporis et animi magnitudine pariter insignis, qui bellum
iam pridem audita Alexandri opinione in adventum eius para-
3 bat. Commisso itaque proelio exercitum suum Macedonas
invadere iubet, sibi regem eorum privatum hostem deposcit.
4 Nec Alexander pugnae moram fecit: sed prima congressione
vulnerato equo cum praiceps ad terram decidisset, con-
5 cursu satellitum servatur. Porus multis vulneribus obrutus
6 capitur. Qui victum se adeo doluit, ut, cum veniam ab hoste
accepisset, neque cibum sumere voluerit neque vulnera cu-
7 rari passus sit aegreque sit ab eo obtentum, ut vellet vi-
8 vere. Quem Alexander ob honorem virtutis incolumem in
9 regnum remisit. Duas ibi urbes condidit: unam Nicaean,
10 alteram ex nomine equi Bucephalen vocavit. Inde Adrestas,
Catteanos, Praesidas, Gangaridas caesis eorum exercitibus
11 expugnat. Cum ad Sopithem venisset, ubi eum hostium CC
milia [peditum, XX milia] equitum opperiebantur, exercitus
omnis non minus victoriarum numero quam laboribus fessus
12 lacrimis eum deprecatur, finem tandem bellis faceret; ali-
quando patriae reditusque meminisset; respiceret militum
13 annos, quibus vix aetas ad reditum sufficeret. Ostendere
alius canitiem, alius vulnera, alius aetate consumpta cor-
14 pora, alius cicatricibus exhausta: solos se esse, qui duorum
regum, Philippi Alexandrique, continuam militiam pertule-
15 rint. Tandem orare, ut reliquias saltem suas paternis se-
pulchris reddat, quorum non tam studiis deficiatur quam an-
16 nis, ac, si non militibus vel ipsi sibi parcat, ne fortunam
suam nimis onerando fatiget. Motus his tam iustis precibus
velut in finem victoriae castra solito magnificentiora fieri
iussit, quorum molitionibus et hostis terreretur et posteris
17 admiratio sui relinqueretur. Nullum opus laetius milites fe-
cere. Itaque caesis hostibus cum gratulatione in eadem re-
verterunt.

1 9. Inde Alexander ad anem Acesinem pergit: per hunc
2 in oceanum devehitur, ubi Acensanas Sibosque, quos Hercu-
3 les condidit, in deditionem accepit. Hinc in Mandros et Su-
dracas navigat, quae gentes eum armatis LXXX milibus pe-
4 ditum et LX milibus equitum excipiunt. Cum proelio victor

esset, exercitum ad urbem eorum ducit. Quam desertam a 5
defensoribus cum de muro, quem primus ceperat, animad-
vertisset, in urbis planitiem sine ullo satellite desiliit. Itaque 6
cum cum hostes solum conspexissent, clamore edito undique
concurrunt, si possint in uno capite orbis bella finire et ul-
tionem tot gentibus dare. Nec minus Alexander constanter 7
restitit et unus adversus tot milia proeliat. Incredibile dictu 8
est, ut eum non multitudo hostium, non vis magna telorum,
non tantus lacessentium clamor terruerit, solus tot milia ce-
ciderit ac fugaverit. Ubi vero obrui multitudine se vidit, 9
trunco se, qui tum propter murum stabat, adplicuit: cuius 10
auxilio tutus cum diu agmen sustinasset, tandem cognito pe-
riculo eius amici ad eum desiliunt: ex quibus multi caesi, 11
proeliumque tam diu anceps fuit, quoad omnis exercitus mu-
ris deiectis in auxilium veniret. In eo proelio sagitta sub 12
mamma traiectus cum sanguinis fluxu deficeret, genu posito
tam diu proeliat, donec eum, a quo vulneratus fuerat,
occideret. Curatio vulneris gravior ipso vulnere fuit. 13

10. Itaque ex magna desperatione tandem saluti reddi- 1
tus Polyperconta cum exercitu Babylona mittit, ipse cum
lectissima manu navibus conscensis oceani litora peragrat.
Cum venisset ad urbem Sambi regis, oppidani invictum ferro 2
audientes sagittas veneno armant atque ita gemino mortis
vulnere hostem a muris submoventes plurimos interficiunt.
Cum inter multos vulneratus etiam Ptolemaeus esset mori- 3
turusque iam iamque videretur, per quietem regi monstrata in
remedia veneni herba est, qua in potu accepta statim peri-
culo liberatus est maiorque pars exercitus hoc remedio ser-
vata. Expugnata deinde urbe reversus in nave oceano liba- 4
menta dedit, prosperum in patriam reditum precatus: ac ve- 5
luti curru circa metam acto, positus imperii terminis, quate-
nus aut terrarum solitudines prodire passae sunt aut mare
navigabile fuit, secundo aestu ostio fluminis Indi invehitur.
Ibi in monumenta a se rerum gestarum urbem et arcem con- 6
didit arasque statuit relicto ex numero amicorum litoralibus
Indis praefecto. Inde iter terrestre facturus, cum arida loca 7
medii itineris dicerentur, puteos opportunis locis fieri prae-
cepit, quibus ingenti dulci aqua inventa Babylona redit.

8 Ibi multae devictae gentes praefectos suos accusaverunt,
9 quos sine respectu amicitiae Alexander in conspectu legato-
10 rum necari iussit. Filiam post haec Darei regis Statiram in
11 matrimonium recepit: sed et optimatibus Macedonum lectas
12 ex omnibus gentibus nobilissimas virgines tradidit, ut com-
13 muni facto crimen regis levaretur.

1 11. Hinc ad contionem exercitus vocat et promittit se
2 aes alienum omnium propria inpensa soluturum, ut praedam
3 praemiaque integra domos ferant. Insignis haec munificentia
4 non summa tantum, verum etiam titulo muneris fuit nec a de-
5 bitoribus magis quam creditoribus gratius excepta, quo-
6 niam utrisque exactio pariter ac solutio difficilis erat. XX
7 milia talentum in hos sumptus expensa. Dimissis veteranis
8 exercitum iunioribus supplet. Sed retenti veteranorum dis-
9 cersum aegre ferentes missionem et ipsi flagitabant nec an-
0 nos, sed stipendia sua numerari iubebant, pariter in militiam
1 lectos pariter sacramento solvi aequum censes: nec iam
2 precibus, sed convictio agebant, iubentes eum solum cum
3 patre suo Ammone inire bella, quatenus milites suos fasti-
4 diat. Contra ille nunc castigare milites, nunc lenibus verbis
5 monere, ne gloriosam militiam seditionibus infuscarent. Ad
6 postremum cum verbis nihil proficeret, ad corripandos sedi-
7 tionis auctores e tribunali in contionem armatam inermis ipse
8 desiluit et nemine prohibente tredecim correptos manu sua
9 ipse ad supplicium duxit. Tantam vel illis moriendi patien-
0 tiam metus regis vel huic exigendi supplicii constantiam dis-
1 ciplina militaris dabat.

1 12. Inde separatim auxilia Persarum in contione adlo-
2 quitur. Laudat perpetuam illorum cum in se tum in pristinos
3 reges fidem; sua in illos beneficia commemorat: ut num-
4 quam quasi victos, sed veluti victoriae socios habuerit;
5 denique se in illorum, non illos in gentis suae morem trans-
6 isse; adfinitatibus conubiorum victos victoribus miscuisse.
7 Nunc quoque ait custodiam corporis sui non Macedonibus
8 tantum se, verum et illis crediturum. Atque ita mille ex his
9 iuvenes in numerum satellitum legit auxiliorumque portionem
0 formatam in disciplinam Macedonum exercitui suo miscet.
1 Quam rem aegre Macedones tulerunt, iactantes hostes suos

in officium suum a rege subiectos. Tunc universi flentes 6
7 regem adeunt: orant, supplicii suis potius saturaret se quam
8 contumeliis. Qua modestia obtinuerunt, ut undecim milia mi- 7
9 litum veteranorum exauctoraret. Sed et ex amicis dimissi 8
0 senes Polypercon, Clitos, Gorgias, Polydamas, Amadas,
1 Antigenes. Dimissis Crateros praepositur, iussus praeesse 9
2 Macedonibus in Antipatri locum, Antipatrumque cum supple-
3 mento tironum in locum eius evocat. Stipendia revertentibus 10
4 veluti militantibus data.

Dum haec aguntur, unus ex amicis eius Hephaestion dece- 11
12 dit, dotibus primo formae pueritiaeque, mox obsequiis regi
13 percarus: quem contra decus regium Alexander diu luxit 12
14 tumulumque ei duodecim milium talentum fecit eumque post
15 mortem coli ut deum iussit.

13. Ab ultimis litoribus oceani Babyloniam revertenti 1
2 nuntiatur legationes Carthaginiensium ceterarumque Africae
3 civitatum, sed et Hispaniarum, Siciliae, Galliae, Sardiniae,
4 nonnullas quoque ex Italia adventum eius Babylone opperiri.
5 Adeo universum terrarum orbem nominis eius terror invase- 2
6 rat, ut cunctae velut gentes destinato sibi regi adularentur.
7 Hac igitur ex causa Babylona festinanti, velut conventum ter- 3
8 rarum orbis acturo, quidam ex magis praedixit, ne urbem
9 introiret, testatus hunc locum ei fatalem fore. Ob haec omnia 4
0 Babylone, in Borsipam urbem trans Euphraten, desertam
1 olim, concessit. Ibi ab Anaxarcho philosopho compulsus est 5
2 rursus magorum praedicta contemnere ut falsa et incerta et,
3 si fatis constent, ignota mortalibus ac, si naturae debeantur 6
4 otio datis intermissum olim convivium sollemniter instituit:
5 totusque in laetitiam effusus cum diei noctem pervigilem iun- 7
6 xisset, recedentem iam e convivio Medius Thessalus instau-
7 rata comissatione et ipsum et sodales eius invitat. Accepto 8
8 poculo media portione repente velut telo confixus ingemuit
9 elatusque convivio semianimis [tam mise]re cruciatus est, 9
0 ut ferrum in remedia posceret tactumque hominum velut vul-
1 nera indolesceret. Amici causas morbi intemperiem ebrieta- 10
2 tis disseminaverunt: re autem vera insidiae fuerunt, quarum
3 infamiam successorum potentia oppressit.

1 14. Auctor insidiarum Antipater fuit, qui cum carissimos
2 amicos eius interfectos videret, Alexandrum Lyncistarum,
3 generum suum, occisum, se magnis rebus in Graecia
4 gestis non tam gratum apud regem quam invidiosum esse, a
5 matre quoque eius Olympiade variis se criminationibus vexatum.
6 Huc accedebant ante paucos dies supplicia in praefectos
7 devictarum nationum crudeliter habita. Ex quibus rebus se quoque
8 a Macedonia non ad societatem militiae, sed ad poenam vocatum
9 arbitratur. Igitur ad occupandum regem Cassandrum filium
10 dato veneno subornat, qui cum fratribus Philippo et Iolla ministrare
11 regi solebat: cuius veneni tanta vis fuit, ut non aere, non ferro,
12 non testa contineretur, nec aliter ferri nisi in ungula equi poterat:
13 praemonito filio, ne alii quam Thessalo et fratribus crederet.
14 Hac igitur causa apud Thessalum paratum repetitumque convivium
15 est. Philippus et Iollas praegustare ac temperare potum regis
16 soliti in aqua frigida venenum habuerunt, quam praegustatae iam
17 potioni permiserunt.

18 15. Quarto die Alexander indubitatum mortem sentiens
19 agnoscere se fatum domus maiorum suorum ait: nam ple-
20 rosque Aeacidarum intra XXX annum defunctos. Tumultuantes
21 deinde milites insidiisque perire regem suspicantes ipse sedavit
22 eosque omnes, cum prolatus in editissimum urbis locum esset,
23 ad conspectum suum admisit osculandamque dextram suam flentibus
24 porrexit. Cum lacrimarent omnes, ipse non sine lacrimis tantum,
25 verum sine ullo tristioris mentis argumento fuit, ut quosdam
26 impatientius dolentes consolatus sit, quibusdam mandata ad
27 parentes eorum dederit: adeo sicut in hostem, ita et in mortem
28 invictus animus fuit. Dimissis militibus circumstantes
29 amicos percontatur, videanturne similem sibi reperturi regem?
30 Tacentibus cunctis tum ipse, ut hoc nesciat, ita illud scire vaticinarique se
31 ac paene oculis videre dixit, quantum sit in hoc certamine
32 sanguinis fusura Macedonia, quantis caedibus, quo cruore mortuo
33 sibi parentatura. Ad postremum corpus suum in Ammonis
34 templum condi iubet. Cum deficere eum amici viderent, quaerunt,
35 quem imperii faciat heredem. Respondit dignissimum.
36 Tanta illi magnitudo animi fuit, ut, cum Herculem filium,

cum fratrem Aridaeum, cum Roxanen uxorem praegnantem
relinqueret, oblitus necessitudinum dignissimum nuncupavit
heredem: prorsus quasi nefas esset viro forti alium quam
10 virum fortem succedere, aut tanti regni opes aliis quam probatis
11 relinqui. Hac voce veluti bellicum inter amicos cecidisset
12 aut malum discordiae misisset, ita omnes in aemulationem
13 consurgunt et ambitione vulgi tacitum favorem militum
14 quaerunt. Sexta die praeculsa voce exemptum digito
15 anulum Perdiccae tradidit, quae res gliscentem amicorum
16 dissensionem sedavit. Nam etsi non voce nuncupatus heres,
17 iudicio tamen electus videbatur.

18 16. Decessit Alexander mense Iunio annos tres et XXX
19 natus, vir supra humanam potentiam magnitudine animi praeditus.
20 Qua nocte eum mater Olympias concepit, visa per quietem
21 est cum ingenti serpente volutari, nec decepta somnio est:
22 nam profecto maius humana mortalitate opus utero tulit:
23 quam cum Aeacidarum gens ab ultima saeculorum memoria
24 et regna patris, fratris, mariti ac deinceps maiorum omnium
25 inlustraverint, nullius tamen nomine quam filii clarior fuit.
26 Prodigia magnitudinis eius ipso ortu nonnulla apparuerunt.
27 Nam ea die, qua natus est, duae aquilae tota die petes supra
28 culmen domus patris eius sederunt, omen duplicis imperii
29 Europae Asiaeque praeferentes. Eadem quoque die nuntium
30 pater eius duarum victoriarum accepit: altera belli Illyrici,
31 altera certaminis Olympici, in quod quadrigarum currus
32 miserat: quod omen universarum terrarum victoriam
33 infanti portendebat. Puer acerrimis litterarum studiis
34 eruditus fuit. Exacta pueritia per quinquennium sub Aristo
35 doctore, inclito omnium philosophorum, crevit. Ac cepto
36 deinde imperio regem se terrarum omnium ac mundi appellari
37 iussit tantamque fiduciam sui militibus fecit, ut illo praesente
38 nullius hostis arma nec inermes timerint. Itaque cum nullo
39 hostium umquam congressus est, quem non vicerit; nullam
40 urbem obsedit, quam non expugnaverit; nullam gentem adiit,
41 quam non calcaverit. Victus denique ad postremum est non
42 virtute hostili, sed insidiis suorum et fraude civili.

LIBER XIII.

1 1. Extincto in ipso aetatis ac victoriarum flore Alexandro
2 magno triste apud omnes tota Babylone silentium fuit. Sed
nec devictae gentes fidem nuntio habuerunt, quod ut invic-
3 tum regem ita immortalem esse crediderant, recordantes
quotiens praesenti morte ereptus esset, quam saepe pro
amisso repente se non sospitem tantum suis, verum etiam
4 victorem obtulisset. Ut vero mortis eius fides adfuit, omnes
barbarae gentes paulo ante ab eo devictae non ut hostem,
5 sed ut parentem luxerunt. Mater quoque Darei regis, quae
amisso filio a fastigio tantae maiestatis in captivitatem re-
ducta indulgentia victoris in eam diem vitae non paenituerat,
6 audita morte Alexandri mortem sibi ipsa conscivit, non quod
hostem filio praeferret, sed quod pietatem filii in eo, quem
7 ut hostem timuerat, experta esset. Contra Macedones versa
vice non ut civem ac tantae maiestatis regem, verum ut hos-
tem amissum gaudebant, et severitatem nimiam et adsidua
8 belli pericula execrantes. Huc accedebat, quod principes
regnum et imperia, vulgus militum thesauros et grande pon-
dus auri velut inopinatum praedam spectabant: illi succes-
sionem regni, hi opum ac divitiarum hereditatem cogitan-
9 tes. Erant enim in thesauris L milia talentum et in annuo
10 vectigali tributo tricena milia. Sed amici Alexandri frustra
regnum spectabant. Nam eius virtutis ac venerationis erant,
11 ut singulos reges putares: quippe ea formae pulchritudo et
proceritas corporis et virium ac sapientiae magnitudo in
omnibus fuit, ut qui eos ignoraret, non ex una gente, sed
12 ex toto terrarum orbe electos iudicaret. Neque enim um-
quam ante Macedonia vel ulla gens alia tam clarorum viro-
13 rum proventu floruit, quos primo Philippus, mox Alexander
tanta cura legerat, ut non tam ad societatem belli quam in
14 successionem regni electi viderentur. Quis igitur miretur
talibus ministris orbem terrarum victum, cum exercitus Ma-
15 cedonum tot non ducibus, sed regibus regerentur? qui num-

quam sibi repperissent pares, si non inter se concurrissent,
multosque Macedonia provincia Alexandros habuisset, nisi
fortuna eos aemulatione virtutis in perniciem mutuam ar-
masset.

2. Ceterum occiso Alexandro non ut laeti, ita et securi 1
faere omnibus unum locum competentibus, nec minus milites 2
quam invicem se timebant, quorum et libertas solutior et
favor incertus erat. Inter ipsos vero aequalitas discordiam 3
augebat nemine tantum ceteros excedente, ut ei aliquis se
submitteret. Armati itaque in regiam coeunt ad formandum 4
rerum praesentium statum. Perdicca censet Roxanes ex- 5
pectari partum, quae exacto mense octavo matura iam ex
Alexandro erat, et si puerum peperisset, hunc dari succes-
sorem patri. Meleager negat differenda in partus dubios 6
consilia, neque expectandum, dum reges nascerentur,
cum iam genitis uti liceret: seu puer illis placeat, esse 7
Pergami filium Alexandri natum ex Barsine, nomine Her-
culem: seu mallent iuvenem, esse in castris fratrem Ale- 8
xandri Aridaeum, comem et cunctis non suo tantum, ve-
rum et patris Philippi nomine acceptissimum. Ceterum 9
Roxanes esse originis Persicae, nec esse fas ut Macedoni-
ous ex sanguine eorum, quorum regna delerint, reges con-
stituatur: quod nec ipsum Alexandrum voluisse dicit; de- 10
nique morientem nullam de eo mentionem habuisse. Ptole- 11
maeus recusabat regem Aridaeum non propter maternas
modo sordes, quod ex Larisaeo scorto nasceretur, sed
etiam propter valetudinem maiorem, quam patiebatur, ne
ille nomen regis, alius imperium teneret; melius esse ex 12
his legi, qui pro virtute regi suo proximi fuerint, qui pro-
vincias regant, quibus bella mandentur, quam sub persona
regis indignorum imperio subiciantur. Vicit Perdiccae sen- 13
tentia consensu universorum. Placuit itaque Roxanes ex- 14
pectari partum, et si puer natus fuisset, tutores Leonatum
et Perdiccam et Crateron et Antipatrum constituunt confes-
timque in tutorum obsequia iurant.

3. Cum equites quoque idem fecissent, pedites indignati 1
nullas sibi consiliorum partes relictas Aridaeum, Alexandri
fratrem, regem appellant satellitesque illi ex tribu sua le-

2 gunt et nomine Philippi patris vocari iubent. Quae cum
nuntiata equitibus essent, legatos ad mitigandos eorum ani-
mos duos ex proceribus, Attalum et Meleagrum, mittunt,
qui potentiam ex vulgi adulatione quaerentes omissa lega-
3 tione militibus consentiunt. Stalim et seditio crevit, ubi
4 caput et consilium habere coepit. Tum ad relegandum equi-
5 tatum cuncti in regiam armati inrumpunt: quo cognito
equites trepidi ab urbe discedunt castrisque positis et ipsi
6 pedites terrere coeperunt. Sed nec procerum inter se odia
7 cessabant. Attalus ad interficiendum Perdiccam, ducem
8 partis alterius, mittit: ad quem armatum et ultro vocantem
cum accedere percussores ausi non fuissent, tanta constan-
tia Perdiccae fuit, ut ultro ad pedites veniret et in contio-
9 nem vocatos edoceret, quod facinus molirentur; respicerent
contra quos arma sumpsissent: non illos Persas sed Mace-
donas, non hostes sed cives esse; plerosque etiam cogna-
tos eorum, certe commilitones, eorundem castrorum ac
10 periculorum socios: edituros deinde egregium hostibus suis
spectaculum, ut quorum armis victos se doleant, eorum
mutuis caedibus gaudeant, parentaturosque sanguine suo ma-
nibus hostium a se interfectorum.

1 4. Haec cum pro singulari facundia sua Perdicca per-
orasset, adeo movit pedites, ut probato consilio eius dux ab
2 omnibus legeretur. Tum equites in concordiam revocati
3 in Aridaeum regem consentiunt. Servata est portio regni
4 Alexandri filio, si natus esset. Haec agebant posito in me-
dio Alexandri corpore, ut maiestas eius testis decretorum
esset.

5 His ita compositis Macedoniae et Graeciae Antipater
praeponitur; regiae pecuniae custodia Cratero traditur; cas-
trorum et exercitus et rerum cura Meleagro et Perdiccae
6 adsignatur; iubeturque Aridaeus rex corpus Alexandri in
7 Ammonis templum deducere. Tunc Perdicca, infensus se-
ditionis auctoribus, repente ignaro collega lustrationem
8 castrorum propter mortem regis in posterum edicit. Post-
quam armatum exercitum in campo constituit, consentienti-
9 bus universis evocatos, dum transit, de singulis manipulis
seditiosos supplicio tradi occulte iubet. Reversus inde inter

principes provincias dividit, simul ut aemulos removeret
et munus imperii beneficium sui faceret. Prima Ptolemaeo 10
Aegyptus et Asiae Libyaeque pars sorte evenit, quem
ex gregario milite Alexander virtutis causa provexerat; cui 11
ad tractandam provinciam Cleomenes, qui Alexandriam ae-
dificaverat, additur. Confinem huic provinciae Syriam Lau- 12
medon Mytilenaeus, Ciliciam Philotas accipiunt. Pitho
Illyrius Mediae maiori, Atropatos minori socer Perdiccae 13
praeponitur. Susiana gens Coeno, Phrygia maior Antigono 14
Philippi filio adsignatur. Lyciam et Pamphyliam Nearchus, 15
Cariam Cassander, Lydiam Menander sortiuntur. Leonato 16
minor Phrygia evenit; Thracia et regiones Pontici maris
Lysimacho, Cappadocia cum Paphlagonia Eumeni data.
Summus castrorum tribunatus Seleuco Antiochi filio cessit. 17
Stipatoribus regis satellitibusque Cassander filius Antipatri 18
praeicitur. In Bactriana ulteriore et Indiae regionibus prio- 19
res praefecti retenti. Terras inter amnes Hydaspem et 20
Indum Taxiles habebat. In colonias in Indis conditas Pithon 21
Agenoris filius mittitur. Parapameson finem Caucasi montis
Oxyartes accepit. Arachossi Cedrussique Sibirio traduntur; 22
Dracae et Arei Stasanori. Bactrianos Amyntas sortitur, 23
Sogdianos Sulceus † Stagnor, Parthos Philippus, Hyrcanos
Phrataphernes, Carmanos Tleptolemus, Persas Peucestes, Ba-
bylonios Archon Pellaes, Arcesilaus Mesopotamiam. Haec 24
divisio veluti fatale munus singulis contigisset, ita magna
incrementorum memoria plurimis fuit: siquidem non magno 25
post tempore, quasi regna, non praefecturas divisissent,
sic reges ex praefectis facti magnas opes non sibi tantum
paraverunt, verum etiam posteris reliquerunt.

5. Dum haec in oriente aguntur, in Graecia Athenienses 1
et Aetoli bellum, quod iam vivo Alexandro moverant, sum-
mis viribus instruebant. Causae belli erant, quod reversus 2
ab India Alexander epistulas in Graeciam scripserat, quibus
omnium civitatum exules, praeter caedis damnati, restitue-
bantur. Quae recitatae praesenti universa Graecia in mer- 3
catu Olympiaco magnos motus fecerunt, quia plurimi non 4
legibus pulsati patria, sed per factionem principum fuerunt,
verentibus isdem principibus, ne revocati potentiores in re

5 publica fierent. Palam igitur iam tunc multae civitates liber-
6 tatem bello vindicandam fremebant. Principes tamen omnium
7 Athenienses et Aetoli fuere. Quod cum nuntiatum Alexan-
dro esset, mille naves longas sociis imperari praeceperat,
8 quibus in occidente bellum gereret, excursurusque cum va-
lida manu fuerat ad Athenas delendas. Igitur Athenienses
contracto XXX milium exercitu et ducentis navibus bellum
cum Antipatro, cui Graecia sorte evenerat, gerunt eumque
detractantem proelium et Heraeae urbis moenibus tuen-
9 tem se obsidione cingunt. Eodem tempore Demosthenes,
Atheniensis orator, pulsus patria ob crimen accepti ab Har-
palo auri, qui crudelitatem Alexandri fugerat, quod civita-
tem in eiusdem Alexandri bellum impelleret, forte Megaris
10 exulabat: qui ut missum ab Atheniensibus Hyperidem lega-
tum cognovit, qui Peloponnenses in societatem armorum
sollicitaret, secutus eum Sicyona, Argos et Corinthum ce-
11 terasque civitates eloquentia sua Atheniensibus iunxit. Ob
quod factum missa ab Atheniensibus obviam nave ab exilio
12 revocatur. Interim in obsidione Antipatri Leosthenes, dux
Atheniensium, telo a muris in transeuntem facto occiditur.
13 Quae res tantum animorum Antipatro dedit, ut etiam val-
14 lum rescinderet. Auxilium deinde a Leonato per legatos
petit, qui cum venire cum exercitu nuntiatus esset, obvii
ei Athenienses cum instructis copiis fuere, ibique equestri
15 proelio gravi vulnere ictus extinguitur. Antipater tametsi
auxilia sua videret victa, morte tamen Leonati laetatus est:
quippe et aemulum sublatum et vires eius accessisse sibi
16 gratulabatur. Statim igitur exercitu eius recepto, cum par-
hostibus etiam proelio videretur, solutus obsidione in Ma-
17 cedoniam concessit. Graecorum quoque copiae finibus Grae-
ciae hoste pulso in urbes dilapsae.

1 6. Interea Perdicca bello Ariarathi, regi Cappadocum,
inlato proelio victor nihil praemii praeter vulnera et peri-
2 cula rettulit: quippe hostes ab acie in urbem recepti occisis
coniugibus et liberis domos quisque suas cum omnibus ce-
3 piis incenderunt. Eodem congestis etiam servitiis semet
ipsi praecipitant, ut nihil hostis victor suarum rerum praeter
4 incendii spectaculo frueretur. Inde, ut viribus auctoritatem

regiam acquireret, ad nuptias Cleopatrae, sororis Alexandri
magni et alterius Alexandri quondam uxoris, non asperrante
Olympiade matre eius intendit: sed prius Antipatrum sub 5
adfnitatis obtentu capere cupiebat. Itaque fingit se in matri- 6
monium filiam eius petere, quo facilius ab eo supplementum
tironum ex Macedonia obtineret. Quem dolum praesentiente 7
Antipatro, dum duas eodem tempore uxores quaerit, neutram
obtinuit. Post haec bellum inter Antigonum et Perdiccam 8
oritur. Antigono Crateros et Antipater auxilium ferebant, qui 9
facta cum Atheniensibus pace Polyperconta Graeciae et Ma-
cedoniae praeposunt. Perdicca alienatis rebus Aridaeum et 10
Alexandri magni filium in Cappadocia, quorum cura illi man-
data fuerat, de summa belli in consilium adhibet. Quibusdam 11
placebat bellum in Macedoniam transferri, ad ipsum fontem
et caput regni, ubi et Olympias esset, mater Alexandri, non 12
mediocre momentum partium, et civium favor propter Ale-
xandri Philippique nomina: sed in rem visum est ab Aegypto 13
incipere, ne in Macedoniam profectis Asia a Ptolemaeo oc-
cuparetur. Eumeni praeter provincias, quas acceperat, 14
Paphlagonia et Caria et Lycia et Phrygia adiciuntur. Ibi 15
Crateron et Antipatrum opperiri iubetur: adiutores ei dan-
tur cum exercitibus frater Perdiccae Alcetas et Neoptole-
mus; Clito cura classis traditur; Cilicia Philotae adempta 16
Philoxeno datur; ipse Perdicca Aegyptum cum ingenti exer-
citu petit. Sic Macedonia in duas partes discurrentibus du- 17
cibus in sua viscera armatur, ferrumque ab hostili bello in
civilem sanguinem vertit, exemplo furentium manus ac
membra sua ipsa caesura. Sed Ptolemaeus in Aegypto sol- 18
lerti industria magnas opes parabat: quippe et Aegyptios 19
insigni moderatione in favorem sui sollicitaverat et reges
finitimos beneficiis obsequisque devinxerat; terminos quo- 20
que imperii adquisita Cyrene urbe ampliaverat factusque iam
tantus erat, ut non tam timeret hostem quam timendus ipse
hostibus esset.

7. Cyrene autem condita fuit ab Aristaeo, cui nomen 1
Batto propter linguae obligationem fuit. Huius pater Cirnus, 2
rex Therae insulae, cum ad oraculum Delphos propter de-
decus adolescentis filii nondum loquentis deum depreca-

turus venisset, responsum accepit, quo iubebatur filius eius Battus Africam petere et urbem Cyrenen condere: 3 usum ibi linguae accepturum. Cum responsum ludibrio simile videretur propter solitudinem Therae insulae, ex qua coloni ad urbem condendam in Africam tam vastae regionis 4 proficisci iuebantur, res omissa est. Interiecto deinde tempore velut contumaces pestilentia deo parere compelluntur, quorum tam insignis paucitas fuit, ut vix unam navem conplerent. Cum venissent in Africam, pulsus accolis montem Cyran et propter amoenitatem loci et propter fontis ubertatem occupavere. Ibi Battus dux eorum linguae nodis solutis loqui primum coepit, quae res animos eorum ex promissis dei iam parte percepta in reliquam spem condendae urbis 7 accendit. Positis igitur castris opinionem veteris fabulae accipiunt, Cyrenen, eximia pulchritudinis virginem, a Thessaliae monte Pelio ab Apolline raptam perlatamque in eiusdem montis iuga, cuius collem occupaverant, a deo repletam quattuor pueros peperisse, Nomium, Aristaeum, Autuchum, Agreum: missos a patre Hypseo, rege Thessaliae, qui perquirent virginem, loci amoenitate captos in isdem 9 terris cum virgine resedisse: ex his pueris tres adultos in 10 Thessaliam reversos avita regna cepisse: Aristaeum in Arcadia late regnasse, eumque primum et apium et mellis usum et lactis ad coagula hominibus tradidisse solstitialis- 11 que ortus sideris primum invenisse. Quibus auditis Battus virginis nomine ex responsis agnito urbem Cyrenen condidit.

1 8. Igitur Ptolemaeus huius urbis auctus viribus bellum 2 in adventum Perdiccae parabat. Sed Perdiccae plus odium arrogantiae quam vires hostium habebat, quam exosi etiam 3 socii ad Antipatrum gregatim profugiebant. Neoptolemus quoque in auxilium Eumeni relictus non solum transfugere, 4 verum etiam prodere partium exercitum voluit. Quam rem cum praesensisset Eumenes, cum proditore decernere proelio necesse habuit. Victus Neoptolemus ad Antipatrum et Polyperconta profugit hisque persuadet, ut continuatis mansionibus laeto ex victoria et securo fuga sua Eumeni 6 superveniant. Sed res Eumenea non latuit. Itaque insidiae

in insidiatores versae, et qui securum adgressuros se putabant, securis in itinere et pervigilio noctis fatigatis occursum est. In eo proelio Polypercon occiditur. Neoptolemus quoque cum Eumene congressus diu mutuis vulneribus acceptis conductatus est; in summa victus occumbit. Victor 9 igitur duobus proeliis continuis Eumenes adflictae partes transitione sociorum paululum sustentavit. Ad postremum 10 tamen Perdicca occiso ab exercitu hostis cum Pithone [et] Illyrio et Alceta, fratre Perdiccae, appellatur bellumque adversus eos Antigono decernitur.

LIBER XIII.

1. Eumenes ut Perdiccam occisum, se hostem a Macedonibus iudicatum bellumque Antigono decretum cognovit, ultro ea militibus suis indicavit, ne fama aut rem in 2 maius extolleret aut militum animos rerum novitate terreret; simul ut an circa se animati essent cognosceret, sumptu- 3 rus consilium ex motu universorum. Constanter tamen praefatus est: si cui haec terrori essent, habere eum discedendi potestatem. Qua voce adeo cunctos in studium partium 5 suarum induxit, ut ultro bellum omnes hortarentur rescisurosque se ferro decreta Macedonum adfirmarent. Tunc 6 exercitu in Aeoliam promoti pecunias civitatibus imperat, recusantes dare hostiliter diripit. Inde Sardis profectus ad 7 Cleopatram, sororem Alexandri magni, ut eius voce centuriones principalesque confirmarentur: existimatos ibi maiestatem regiam verti, unde soror Alexandri staret. Tanta 8 veneratio magnitudinis Alexandri erat, ut etiam per vestigia mulierum favor sacraei eius nominis quaereretur. Cum reversus in castra esset, epistulae totis castris abiectae inveniuntur, quibus iis, qui Eumenis caput ad Antigonom detulissent, magna praemia definiebantur. His cognitis Eumenes 10 vocatis ad contionem militibus primo gratias agit, quod nemo inventus esset, qui spem cruenti praemii fidei sacraverit.

11 menti anteponeret; tum deinde callide subnectit confictas
has a se epistulas ad experiundos suorum animos esse.
12 Ceterum salutem suam in omnium potestate esse, nec Anti-
gonum nec quemquam ducum sic velle vincere, ut ipse in
13 se exemplum pessimum statuatur. Hoc facto et in praesenti
labantium animos deterruit et in futurum providit, ut, si
quid simile accidisset, non se ab hoste corrumpi, sed ab
14 duce temptari arbitrarentur. Omnes igitur operam suam
certatim ad custodiam salutis eius offerunt:

1 2. cum interim Antigonus cum exercitu supervenit cas-
2 trisque positus postera die in aciem procedit. Nec Eume-
nes moram proelio fecit, qui victus in munitum quoddam
3 castellum confugit: ubi cum videret se fortunam obsidionis
subiturum, maiorem exercitus partem dimisit, ne aut consensu
multitudinis hosti traderetur aut obsidio ipsa multitu-
4 dine gravaretur. Legatos deinde ad Antipatrum, qui solus
par Antigoni viribus videbatur, supplices mittit: a quo cum
auxilia Eumeni missa Antigonus didicisset, ab obsidione
5 recessit. Erat quidem solutus ad tempus metu mortis Eume-
nes, sed nec salutis dimisso exercitu magna spes erat.
6 Omnia igitur circumspicienti optimum visum est ad Alexandri
magni Argyraspidas, invictum exercitum et tot victoriarum
7 praefulgentem gloria, decurrere. Sed Argyraspides post
Alexandrum omnes duces fastidiebant, sordidam militiam
8 sub aliis post tanti regis memoriam existimantes. Itaque
Eumenes blandimentis agere, suppliciter singulos adloqui,
nunc commilitones suos, nunc patronos appellans, periculorum
orientalium socios, nunc refugia salutis suae et
9 unica praesidia: commemorans solos esse, quorum virtute
oriens sit domitus, solos, qui militiam Liberi patris, qui
10 Herculis monumenta superarint: per hos Alexandrum magnum
factum; per hos divinos honores et immortalem gloriam
11 consecutum: orat, ut non tam ducem se quam commilitonem
recipiant unumque ex corpore suo esse velint.
12 Receptus hac lege paulatim imperium, primum monendo
singulos, mox quae perperam facta erant blande corrigendo
usurpat: nihil in castris sine illo agi, nihil administrari
sine sollertia illius poterat.

3. Ad postremum cum Antigonum venire cum exercitu
nuntiatum esset, compellit in aciem descendere. Ibi dum
2 ducis imperia contemnunt, hostium virtute superantur. In
3 eo proelio non gloriam tantum tot bellorum cum coniugibus
et liberis, sed et praemia longa militia parta perdidit.
Sed Eumenes, qui auctor cladis erat nec aliam spem salu-
4 tis reliquam habebat, victos hortabatur. Nam et virtute eos
5 superiores fuisse adfirmabat: quippe ab his V milia hostium
caesa, et si in bello perstent, ultro hostes pacem petitu-
ros. Damna, quibus se victos putent, duo milia mulierum
6 et paucos infantes et servitia esse, quae melius vincendo
possint reparare quam deserendo victoriam. Porro Ar-
7 gyraspides neque fugam se temptaturos dicunt post damna
patrimoniorum et post coniuges amissas, neque bellum ges-
turos contra liberos suos: utroque eum convitiis agitant, 8
quod se post tot annos emeritorum stipendiorum redeuntes
domum cum praemiis tot bellorum ab ipsa missione rursus
in novam militiam immensaque bella revocaverit, et a laribus
9 iam quodam modo suis et ab ipso limine patriae abductos
inanibus promissis deceperit: nunc quoque amissis omnibus
10 felicitatis quaestibus ne victos quidem in miseria et inopi
senecta quiescere sinat. Ignaris deinde ducibus confestim
11 ad Antigonum legatos mittunt petentes, ut sua reddi iubeat.
Is redditurum se pollicetur, si Eumenes sibi tradant. Qui-
bus cognitis Eumenes cum paucis fugere temptavit: sed
retractus, desperatis rebus, cum concursus multitudinis
factus esset, petit ut postremum sibi adloqui exercitum
liceret.

4. Iussus ab universis dicere facto silentio laxatisque
1 vinculis prolatam, sicut erat catenatus, manum ostendit:
'Cernitis, milites' inquit, 'habitum atque ornamenta ducis
2 vestri, quae mihi non hostium quisquam inposuit: nam hoc
etiam in solacio foret: vos me ex victore victum, vos me
3 ex imperatore captivum fecistis; quater intra hunc annum in
mea verba iure iurando obstricti estis. Sed ista omitto: ne-
4 que enim miseros convitia decent: unum oro, si proposito-
5 rum Antigoni in meo capite summa consistit, inter vos me
velitis mori. Nam neque illius interest, quemadmodum aut
6

7 ubi cadam, et ego fuero ignominia mortis liberatus. Hoc si
 8 inpetro, solvo vos iure iurando, quotiens vos sacramento
 9 mihi devovistis. Aut si ipsos pudet roganti vim adhibere,
 10 ferrum huc date et permittite, quod vos facturos pro im-
 11 peratore iurastis, imperatorem pro vobis sine religione iuris
 12 iurandi facere. Cum non obtineret, preces in iram vertit.
 13 'At vos' ait, 'devota capita, respiciant di periorum vindice-
 14 ces talesque vobis exitus dent, quales vos ducibus vestris
 15 dedistis. Nempe vos idem paulo ante et Perdiccae sanguine
 16 estis aspersi et in Antipatrum eadem moliti. Ipsum denique
 17 Alexandrum, si fas fuisset eum mortali manu cadere, inter-
 18 empturi, quod maximum erat, seditionibus agitastis. Ultima
 19 nunc ego perfidorum victima has vobis diras atque inferias
 20 dico: ut inopes extorresque omne aevum in hoc castrensi
 21 exilio agatis devorentque vos arma vestra, quibus plures
 22 vestros quam hostium duces absumpsistis.' Plenus deinde
 23 ira custodes suos praecedere ad Antigoni castra coepit. Se-
 24 quitur exercitus prodito imperatore suo et ipse captivus,
 25 triumphumque de se ipse ad victoris castra ducit, omnia
 26 auspicia regis Alexandri et tot bellorum palmas laureasque
 27 una secum victori tradentes: et ne quid deesset pompae,
 28 elephantum quoque et auxilia orientalia subsecuntur. Tanto
 29 pulchrior haec Antigono quam Alexandro tot victoriae fue-
 30 runt, ut, cum ille orientem vicerit, hic etiam eos, a quibus
 31 oriens victus fuerat, superaverit. Igitur Antigonus domito-
 32 res illos orbis exercitui suo dividit, redditis eorum quae in
 33 victoria ceperat. Eumenem vero verecundia prioris amicitiae
 34 in conspectum suum venire prohibitum assignari custo-
 35 dibus praecepit.

1 5. Interea Eurydice, uxor Aridaei regis, ut Polyper-
 2 conta a Graecia redire in Macedoniam cognovit et ab eo
 3 arcessitam Olympiada, muliebri aemulatione perculsa, ab-
 4 utens valetudine viri, cuius officia sibi vindicabat, scribit re-
 5 gis nomine Polyperconti: Cassandro exercitum tradat, in
 6 quem regni administrationem rex transtulerit. Eadem et in
 7 Asiam Antigono per epistulas nuntiat. Quo beneficio de-
 8 vinctus Cassander nihil non ex arbitrio muliebris audaciae
 9 gerit. Dein profectus in Graeciam multis civitatibus bellum

infert. Quarum excidio velut vicino incendio territi Spartani 6
 urbem, quam semper armis, non muris defenderant, tunc
 contra responsa fatorum et veterem maiorum gloriam armis
 diffisi murorum praesidio includunt. Tantum eos degenera- 7
 visse a maioribus, ut, cum multis saeculis murus urbi virtus
 civium fuerit, tunc cives salvos se non existimaverint fore,
 nisi intra muros laterent.

Dum haec aguntur, Cassandrum a Graecia turbatus 8
 Macedoniae status domum revocavit. Namque Olympias, 9
 mater Alexandri regis, cum ab Epiro in Macedoniam prose-
 quente Aeacida, rege Molossorum, veniret, prohiberique
 finibus ab Eurydice et Aridaeo rege coepisset: seu memoria 10
 mariti seu magnitudine filii et indignitate rei moti Macedones
 ad Olympiada transiere, cuius iussu et Eurydice et rex oc-
 ciditur, sex annis post Alexandrum potitus regno.

6. Sed nec Olympias diu regnavit. Nam cum principum 1
 passim caedes muliebri magis quam regio more fecisset, fa-
 vorem sui in odium vertit. Itaque audito Cassandri adventu 2
 diffusa Macedonibus cum nuru Roxane et nepote Hercule in
 Pydnam urbem concedit. Proficiscenti Deidamia, Aeacidae 3
 regis filia, et Thessalonice privigna, et ipsa clara Philippi
 patris nomine, multaeque aliae principum matronae, spe-
 ciosus magis quam utilis grex, comites fuere. Haec cum 4
 nuntiata Cassandro essent, statim citato cursu Pydnam venit
 et urbem obsidione cingit. Cum fame ferroque urgueretur 5
 Olympias, longae obsidionis taedio pacta salute victori se
 tradidit. Sed Cassander ad contionem vocato populo, scis- 6
 citaturus quid de Olympiade fieri velint, subornat parentes
 interfectorum, qui sumpta lugubri veste crudelitatem mulie-
 ris accusarent. A quibus accensi Macedones sine respectu 7
 pristinae maiestatis occidendam decernunt, immemores pror- 8
 sus, quod per filium eius virumque non solum vitam ipsi
 inter finitimos tutam habuissent, verum etiam tantas opes im-
 periumque orbis quaesissent. Sed Olympias ubi obstinatos 9
 venire ad se armatos videt, veste regali, duabus ancillis in-
 nixa ultro obviam procedit. Qua visa percussores adtoniti 10
 fortuna maiestatis prioris et tot in ea memoriae occurrenti-
 bus regum suorum nominibus substiterunt: donec a Cas- 11

sandro missi sunt, qui eam confoderent, non refugientem gladium nec vulnera aut muliebriter vociferantem, sed viro-
rum fortium more pro gloria veteris prosapiae morti suc-
cumbentem, ut Alexandrum posses etiam in moriente matre
12 cognoscere. Compsisse insuper expirans capillos et veste
crura contexisse fertur, ne quid posset in corpore eius
13 indecorum videri. Post haec Cassander Thessalonicen, re-
gis Aridaei filiam, uxorem duxit; filium Alexandri cum ma-
tre in arcem Amphipolitanam custodiendos mittit.

LIBER XV.

1 1. Perdicca et fratre eius, Eumene ac Polyperconte
ceterisque ducibus diversae partis occisis finitum certamen
inter successores Alexandri magni videbatur, cum repente
2 inter ipsos victores nata discordia est: quippe postulantibus
Ptolemaeo et Cassandro et Lysimacho ut pecunia in praeda
capta provinciaeque dividerentur, Antigonus negavit se in
eius belli praemia socios admissurum, in cuius periculum
3 solus descenderit; et ut honestum adversus socios bellum
suscipere videretur, divulgat se Olympiadis mortem a Cas-
sandro interfectae ulcisci velle et Alexandri regis sui filium
4 cum matre obsidione Amphipolitana liberare. His cognitis
Ptolemaeus et Cassander inita cum Lysimacho et Seleuco
5 societate bellum terra marique enixe instruunt. Tenebat
Ptolemaeus Aegyptum cum Africae parte maiore et Cypro
et Phoenice. Cassandro parebat Macedonia cum Graecia.
6 Asiam et partes orientis occupaverat Antigonus, cuius filius
Demetrius prima belli congressione a Ptolemaeo apud Ga-
7 malam vincitur. In quo proelio maior Ptolemaei moderatio-
8 nis gloria quam ipsius victoriae fuit: siquidem et amicos
Demetrii non solum cum suis rebus, verum etiam additis in-
super muneribus dimisit, et ipsius Demetrii privatum omne

instrumentum ac familiam reddidit adiecto honore verborum,
non se propter praedam, sed propter dignitatem inisse bel-
9 lum, indignatum, quod Antigonus devictis diversae factionis
ducibus solus communis victoriae praemia corripuisset.

2. Dum haec aguntur, Cassander ab Apollonia rediens 1
incidit in Autariatas, qui propter ranarum muriumque multi-
tudinem relicto patrio solo sedes quaerebant: veritus, ne 2
Macedoniam occuparent, facta pactione in societatem eos
recepit agrosque iis ultimos Macedoniae adsignat. Deinde, 3
ne Hercules Alexandri filius, qui annos XIII excesserat,
favore paterni nominis in regnum Macedoniae vocaretur,
occidi eum tacite cum matre Barsine iubet corporaque eo-
rum terra obrui, ne caedes sepultura proderetur: et quasi 4
parum facinoris in ipso primum rege, mox in matre eius
Olympiade ac filio admisisset, alterum quoque filium cum 5
matre Roxane pari fraude interfecit, scilicet quasi regnum
Macedoniae, quod adfectabat, aliter consequi quam scelere
non posset.

Interea Ptolemaeus cum Demetrio navali proelio iterato 6
congregitur et amissa classe hostique concessa victoria in
Aegyptum refugit. Demetrius filium Ptolemaei Leontiscum 7
et fratrem Menelaum amicosque eius cum privati instrumenti
ministerio, pari provocatus antea munere, Aegyptum remit-
tit: et ut appareret eos non odii, sed dignitatis gloria ac- 8
censos, donis muneribusque inter ipsa bella contendebant.
Tanto honestius tunc bella gerebantur quam nunc amicitiae 9
coluntur. Hac victoria elatus Antigonus regem se cum De- 10
metrio filio appellari a populo iubet. Ptolemaeus quoque, 11
ne minoris apud suos auctoritatis haberetur, rex ab exercitu
cognominatur. Quibus auditis Cassander et Lysimachus et 12
ipsi regiam sibi maiestatem vindicaverunt. Huius honoris or- 13
namentis tam diu omnes abstinnerunt, quam diu filii regis sui
superesse potuerunt. Tanta in illis verecundia erat, ut cum 14
opes regias haberent, regum tamen nominibus aequo animo
caruerint, quoad Alexandro iustus heres fuit. Sed Ptole- 15
maeus et Cassander ceterique factionis alterius duces cum
carpi se singulos ab Antigono viderent, dum privatum sin-
gulorum, non commune universorum bellum ducunt nec

auxilium ferre alter alteri volunt, quasi victoria unus, non
16 omnium foret: per epistulas se invicem confirmantes tempus,
locum coeundi condicunt bellumque communibus viribus
17 instruunt. Cui cum Cassander interesse propter finitimum
bellum non posset, Lysimachum cum ingentibus copiis in
auxilium sociis mittit.

1 3. Erat hic Lysimachus illustri quidem Macedoniae loco
natus, sed virtutis experimentis omni nobilitate clarior;
2 quae tanta in illo fuit, ut animi magnitudine philosophiam
ipsam viriumque gloria omnes, per quos oriens domitus est,
3 vicerit: quippe cum Alexander magnus Callisthenem philo-
sophum propter salutationis Persicae interpellatum morem
insidiarum, quae sibi paratae fuerant, conscium fuisse iratus
4 finxisset eumque truncatis crudeliter omnibus membris
abscisisque auribus ac naso labiisque deforme ac miseran-
5 dum spectaculum reddidisset, insuper in cavea cum cane
6 clausum ad metum ceterorum circumferret: tunc Lysimachus,
audire Callisthenem et praecepta ab eo virtutis accipere
solitus, miseratus tanti viri non culpa, sed libertatis poe-
nas pendens, venenum ei in remedia calamitatum dedit.
7 Quod adeo Alexander aegre tulit, ut eum obici ferocissimo
8 leoni iuberet. Sed cum ad conspectum eius concitatus leo
impetum fecisset, manum amiculo involutam Lysimachus in os
9 leonis inmersit abreptaque lingua feram exanimavit. Quod
cum nuntiatum regi esset, admiratio in satisfactionem cessit,
carioremque eum propter constantiam tantae virtutis habuit.
10 Lysimachus quoque magno animo regis veluti parentis con-
11 tumeliam tulit. Denique omni ex animo huius facti memoria
exturbata post in India insectanti regi quosdam palantes
hostes, cum a satellitum turba equi celeritate desertus esset,
solus ei per immensas harenarum moles cursus comes fuit.
12 Quod idem ante Philippus, frater eius, cum facere voluis-
13 set, inter manus regis expiraverat. Sed Lysimachum de-
siliens equo Alexander hastae cuspidem ita in fronte vulnera-
vit, ut sanguis aliter cludi non posset quam [cum] diadema sibi
demptum rex alligandi vulneris causa capiti eius inponebat.
14 Quod auspiciam primum regalis maiestatis Lysimacho fuit.
15 Sed et post Alexandri mortem, cum inter successores eius

provinciae dividerentur, ferocissimae gentes quasi omnium
fortissimo adsignatae sunt: adeo etiam consensu universorum 16
palmam virtutis inter ceteros tulit.

4. Priusquam bellum inter Ptolemaeum sociosque eius 1
adversus Antigonum committeretur, repente ex Asia maiore
digressus Seleucus novus Antigono hostis accesserat. Huius 2
quoque virtus clara et origo admirabilis fuit: siquidem mater 3
eius Laodice, cum nupta esset Antiocho, claro inter Philippi
duces viro, visa sibi est per quietem ex concubitu Apollinis
concepisse, gravidamque factam munus concubitus a deo 4
anulum accepisse, in cuius gemma anchora sculpta esset,
iussaque donum filio quem peperisset dare. Admirabilem fe- 5
cit hunc visum et anulus, qui postera die eiusdem sculpturae
in lecto inventus est, et figura [anchorae], quae in femore
Seleuci nata cum ipso parvulo fuit. Quamobrem Laodice 6
anulum Seleuco eunti cum Alexandro magno ad Persicam
militiam, edocto de origine sua, dedit. Ubi post mortem 7
Alexandri occupato regno orientis urbem condidit, ibi quoque
geminae originis memoriam consecravit. Nam et urbem ex 8
Antiochi patris nomine Antiochiam vocavit et campos vicinos
urbi Apollini dicavit. Originis eius argumentum etiam in 9
posteris mansit: siquidem filii nepotesque eius anchoram in
femore veluti notam generis naturalem habuere. Multa in 10
oriente post divisionem inter socios regni Macedonici bella
gessit. Principio Babylona cepit: inde auctis ex victoria 11
viribus Bactrianos expugnavit. Transitum deinde in Indiam 12
fecit, quae post mortem Alexandri, veluti cervicibus iugo
servitutis excusso, praefectos eius occiderat. Auctor liber- 13
tatis Sandrocottus fuerat, sed titulum libertatis post victoriam
in servitum verterat: siquidem occupato regno populum, 14
quem ab externa dominatione vindicaverat, ipse servitio
premebat. Fuit hic humili quidem genere natus, sed ad regni 15
potestatem maiestate numinis impulsus: quippe cum procaci-
tate sua Nandrum regem offendisset, interfici a rege iussus
salutem pedum celeritate quaesierat. Ex qua fatigatione 17
eum somno captus iaceret, leo ingentis formae ad dormientem
accessit sudoremque profluentem lingua ei detersit experge-
factumque blande reliquit. Hoc prodigio primum ad spem 18

regni impulsus contractis latronibus Indos ad novitatem regni
 19 sollicitavit. Molienti deinde bellum adversus praefectos
 Alexandri elephantus ferus infinitae magnitudinis ultro se
 obtulit et veluti domita mansuetudine eum tergo ex-
 20 cepit duxque belli et proelior insignis fuit. Sic adquisito
 regno Sandrocottus ea tempestate, qua Seleucus futurae
 21 magnitudinis fundamenta iaciebat, Indiam possidebat: cum
 quo facta pactione Seleucus compositisque in oriente rebus
 22 in bellum Antigoni descendit. Adunatis igitur omnium so-
 ciorum copiis proelium committitur: in eo Antigonus occidi-
 23 tur, Demetrius filius eius in fugam vertitur. Sed socii pro-
 fligato bello denuo in semet ipsos arma vertunt et, cum de
 praeda non convenirent, iterum in duas factiones diducuntur.
 24 Seleucus Demetrio, Ptolemaeus Lysimacho iunguntur. Cas-
 25 sandro defuncto Philippus filius succedit. Sic quasi ex integro
 nova Macedoniae bella nascuntur.

LIBER XVI.

1 1. Post Cassandri regis filiique eius Philippi continuas
 mortes Thessalonice regina, uxor Cassandri, non magno
 post tempore ab Antipatro filio, cum vitam etiam per ubera
 2 materna deprecaretur, occiditur. Causa parricidii fuit, quod
 post mortem mariti in divisione inter fratres regni propensior
 3 fuisse pro Alexandro videbatur. Quod facinus eo gravius
 omnibus visum est, quod nullum maternae fraudis vestigium
 4 fuit: quamquam in parricidio nulla satis causa ad sceleris
 5 patrocina praetexti potest. Post haec igitur Alexander in
 ultionem maternae necis cum fratre gesturus bellum auxilium
 6 a Demetrio petit, nec Demetrius spe invadendi Macedonici
 7 regni moram fecit. Cuius adventum verens Lysimachus per-
 suadet genero suo Antipatro, ut malit cum fratre in gra-
 tiam reverti quam paternum hostem in Macedoniam admitti.

Incohatam igitur inter fratres reconciliationem cum praesen- 8
 sisset Demetrius, per insidias Alexandrum interfecit occupa- 9
 toque Macedoniae regno caedem apud exercitum excusaturus 10
 in contionem vocat. Ibi priorem se petitum ab Alexandro 10
 allegat, nec fecisse se, sed occupasse insidias. Regem autem 11
 se Macedoniae vel aetatis experimentis vel causis iustiore 12
 esse. Patrem enim suum et Philippo regi et Alexandro magno 12
 socium in omni militia fuisse; liberorum deinde Alexandri 13
 ministrum et ad persequendos defectores ducem exstitisse.
 Contra Antipatrum, avum horum adulescentium, amariorem 14
 semper ministrum regni quam ipsos reges fuisse. Cassandrum 15
 vero patrem, extinctorem regiae domus, non feminis, non
 pueris pepercisse nec cessasse, quoad omnem stirpem re- 16
 giae subolis deleret. Horum scelerum ultionem, quia ne 16
 quisset ab ipso Cassandro exigere, ad liberos eius translata.
 Quamobrem etiam Philippum Alexandrumque, si quis manum 17
 sensus est, non interfectores suos ac stirpis suae, sed ultores
 eorum Macedoniae regnum tenere malle. Per haec mitigato 18
 populo rex Macedoniae appellatur. Lysimachus quoque cum 19
 bello Dromichaetis, regis Thracum, premeretur, ne eodem
 tempore adversus eum dimicare necesse haberet, tradita ei
 altera parte Macedoniae, quae Antipatro genero eius obve-
 nerat, pacem cum eo fecit.

2. Igitur Demetrius totis Macedoniae regni viribus in- 1
 structus cum Asiam occupare statuisset, iterato Ptolemaeus,
 Seleucus et Lysimachus, experti priore certamine, quantae
 vires essent concordia, pacta societate adunatisque exerciti-
 bus bellum adversus Demetrium transferunt in Europam.
 His comitem se et belli socium iungit Pyrrus rex Epiri, 2
 sperans non difficiliter Demetrium amittere Macedoniam posse
 quam adquisierat. Nec spes frustra fuit: quippe exercitu 3
 eius corrupto ipsoque in fugam acto regnum Macedoniae oc-
 cupavit. Dum haec aguntur, Lysimachus generum suum An- 4
 tipatrum regnum Macedoniae ademptum sibi fraude soceri
 querentem interfecit filiamque suam Eurydicen, querellarum
 sociam, in custodiam tradit: atque ita universa Cassandri 5
 domus Alexandro magno seu necis ipsius seu stirpis extinctae
 poenas partim caede, partim supplicio, partim parricidio luit.

6 Demetrius quoque a tot exercitibus circumventus, cum posset honeste mori, turpiter se dedere Seleuco maluit.
7 Finito bello Ptolemaeus cum magna rerum gestarum gloria moritur. Is contra ius gentium minimo natu ex filiis ante infirmitatem regnum tradiderat eiusque rei populo rationem
8 reddiderat, cuius non minor favor in accipiendo quam patris
9 in tradendo regno fuerat. Inter cetera patris et filii mutuae pietatis exempla etiam ea res amorem populi inveni conciliaverat, quod pater regno publice ei tradito privatus officium regi inter satellites fecerat omnique regno pulchrius regis esse patrem duxerat.

1 3. Sed inter Lysimachum et Pyrrum regem, socios paulo ante, adsiduum inter pares discordiae malum bellum moverat. Victor Lysimachus pulso Pyrro Macedoniam occupaverat. Inde Thraciae ac deinceps Heracleae bellum intulerat, cuius urbis et initia et exitus admirabiles fuere:
4 quippe Boeotiiis pestilentia laborantibus oraculum Delphis responderat, coloniam in Ponti regione sacram Herculi
5 conderent. Cum propter metum longae ac periculosae navigationis mortem in patria omnibus praeoptantibus
6 res omisa esset, bellum his Phocenses intulerunt: quorum cum adversa proelia paterentur, iterato ad oraculum decurrunt: responsum idem belli quod pestilentiae remedium
7 fore. Igitur conscripta colonorum manu in Pontum delati urbem Heracleam condiderunt, et quoniam fatorum auspiciis in eas sedes delati erant, brevi tempore magnas opes
8 paravere. Multa deinde huius urbis adversus finitimos bella, multa etiam domesticae dissensionis mala fuere. Inter cetera
9 magna vel praecipue illud memorabile fuit. Cum rerum potirentur Athenienses victisque Persis Graeciae et Asiae tributum in tutelam classis descripsissent, omnibus cupide ad praesidium salutis suae conferentibus soli Heracleenses ob
10 amicitiam regum Persicorum conlationem abnuerant. Missus itaque ab Atheniensibus Lamachus cum exercitu ad extorquendum quod negabatur, dum relictis in litore navibus agros Heracleensium populatur, classem cum maiore parte exercitus
11 citus naufragio repentinae tempestatis amisit. Itaque cum neque mari posset amissis navibus, neque terra auderet cum

parva manu inter tot ferocissimas gentes reverti: Heracleenses honestiorem beneficii quam ultionis occasionem rati instructos comitatibus auxiliisque dimittant, bene agrorum suorum populationem impensam existimantes, si quos hostes habuerant amicos reddidissent.

4. Passi sunt inter plurima mala etiam tyrannidem: si quidem cum plebs et tabulas novas et divisionem agrorum divitum inpotenter flagitarent, diu re in senatu tractata, cum exitus rei non inveniretur, postremum adversus plebem nimio otio lascivientem auxilia a Timotheo Atheniensium duce, mox ab Epaminonda Thebanorum petivere. Utrisque negotiis ad Clearchum, quem ipsi in exilium egerant, decurrunt. Tanta calamitatum necessitas fuit, ut cui patriam interdixerant, eum ad tutelam patriae vocarent. Sed Clearchus, 6 exilio facinorosior redditus et dissensionem populi occasionem invadendae tyrannidis existimans, primo tacitus cum Mithridate, civium suorum hoste, colloquitur et inita societate paciscitur, ut revocatus in patriam prodita ei urbe praefectus eius constitueretur. Postea autem insidias, quas civibus paraverat, in ipsum Mithridatem verterat. Namque cum velut arbiter civilis discordiae exilio reversus esset, statuto tempore, quo urbem Mithridati traderet, ipsum cum amicis suis cepit, captum accepta ingenti pecunia dimisit. Atque ut in illo subitum se ex socio fecit hostem, sic ex defensore senatoriae causae repente patronus plebis evasit et adversus auctores potentiae suae, a quibus revocatus in patriam, per quos in arce conlocatus fuerat, non solum plebem accendit, verum etiam nefandissima quaeque tyrannicae crudelitatis exercuit. Igitur populo ad contionem vocato neque adfuturum se amplius grassanti in populum senatui ait: intercessurum etiam, si in pristina saevitia perseveret: quod si pares se crudelitati senatorum arbitrarentur, abiturum cum militibus suis neque civilibus discordiis interfuturum; sin vero diffidant viribus propriis, vindictae se civium non defuturum. Proinde consulant sibi ipsi: iubeant abire se, an sibi malint velut causae popularis socium remanere? His verbis sollicitata plebs summum ad eum imperium defert et, dum senatus potentiae irascitur, in servitum se tyrannicae domi-

17 nationis cum coniugibus et liberis tradit. Igitur Clearchus
 LX senatores comprehensos (nam ceteri in fugam dilapsi
 18 erant) in vincula conpingit. Laetari plebs, quod a duce pot-
 tissimum senatorum senatus deleteretur, versaque vice auxilium
 19 eorum in exitium conversum esse. Quibus dum mortem pas-
 20 sim omnibus minatur, cariora eorum pretia fecit: siquidem
 Clearchus magna pecunia, quasi minis populi occulte eos
 subtracturus, accepta spoliatis fortunis vita quoque spoliavit.
 1 5. Cognito deinde quod bellum sibi ab iis, qui profu-
 gerant, misericordia in auxilium sollicitatis civitatibus para-
 2 retur, servos eorum manumittit et, ne quid mali adflictis ho-
 nestissimis domibus deesset, uxores eorum filiasque nubere
 servis suis proposita recusantibus morte compellit, ut eos
 3 sibi fidiore et dominis infestiores redderet. Sed matronis
 tam lugubres nuptiae graviores repentinis funeribus fuere.
 4 Itaque multae se ante nuptias, multae in ipsis nuptiis occisis
 prius novis maritis interficiunt et se tam funestis calamitati-
 5 bus virtute ingenui pudoris eripiunt. Proelium deinde commi-
 ttitur, quo victor tyrannus captivos senatores in triumpho
 6 modum per ora civium trahit. Reversus in urbem alios vincit
 torquetque talis, alios occidit: nullus locus urbis a crudeli-
 7 tate tyranni vacat. Accedit saevitiae insolentia, crudelitati
 8 adrogantia. Interdum ex successu continuae felicitatis obli-
 9 viscitur se hominem, interdum Iovis filium dicit. Eunti per
 publicum aurea aquila velut argumentum generis praefere-
 10 batur; veste purpurea et cothurnis regum tragicorum et au-
 11 rea corona utebatur; filium quoque suum Ceraunon vocat, ut
 deos non mendacio tantum, verum etiam nominibus inludat.
 12 Haec illum facere duo nobilissimi iuvenes, Chion et Leoni-
 des, indignantes patriam liberaturi in necem tyranni conspi-
 13 rant. Erant hi discipuli Platonis philosophi, qui virtutem,
 ad quam cotidie perfectis praeceptis magistri erudiebantur,
 patriae exhibere cupientes L cognatos veluti clientes in insi-
 14 diis locant. Ipsi more iurgantium ad tyrannum veluti ad
 15 regem in arcem contendunt: qui iure familiaritatis admissi,
 dum alterum priorem dicentem intentus audit tyrannus, ab
 16 altero occupatur. Sed et ipsi sociis tardius auxilium ferenti-
 17 bus a satellitibus obruuntur. Qua re factum est, ut tyran-

nus occideretur, sed patria non liberaretur. Nam frater 18
 Clearchi Satyrus eadem via tyrannidem invadit, multisque an-
 nis per gradus successionis Heracleenses regnum tyranno-
 rum fuere.

LIBER XVII.

1. Per idem ferme tempus Hellesponti et Chersonesi 1
 regionibus terrae motus fuit: maxime tamen Lysimachia urbs, 2
 ante duos et XX annos a Lysimacho rege condita, eversa est.
 Quod portentum dira Lysimacho stirpique eius ac regni rui- 3
 nam cum clade vexatarum regionum portendebat. Nec osten- 4
 tis fides defuit: nam brevi post tempore Agathoclem, filium
 suum, quem in successionem regni ordinaverat, per quem
 multa bella prospere gesserat, non solum ultra patrium, ve-
 rum etiam ultra humanum morem perosus ministra Arsinoë
 noverca veneno interfecit. Haec illi prima mali labes, hoc 5
 initium independentis ruinae fuit. Nam parricidium principum 6
 secutae caedes sunt luentium supplicia, quod occisum iuve-
 nem dolebant. Itaque et ii, qui caedibus superfuerant, et 7
 ii, qui exercitibus praeerant, certatim ad Seleucum defi-
 ciunt eumque pronum iam ex aemulatione gloriae bellum Ly- 8
 simacho inferre compellunt. Ultimum hoc certamen commi- 9
 litonum Alexandri fuit et velut ad exemplum fortunae par-
 reservatum. Lysimachus quattuor et LXX annos natus erat, 10
 Seleucus septem et LXX. Sed in hac aetate utrique animi 11
 juveniles erant imperii cupiderantem insatiabilem gerebant:
 quippe cum orbem terrarum duo soli tenerent, angustiis si- 12
 bimet inclusi videbantur vitaeque finem non annorum spatio,
 sed imperii terminis metiebantur.

2. In eo bello Lysimachus amissis ante variis casibus 1
 quindecim liberis non iustrenue moriens postremus domus
 suae ruinae cumulus accessit. Laetus tanta victoria Seleucus 2
 et, quod maius victoria putat, solum se de cohorte Ale-

xandri remansisse victoremque victorum extitisse, non hu-
 3 manum esse opus, sed divinum munus gloriatur, ignarus
 prorsus non multo post fragilitatis humanae se ipsum exem-
 4 plum futurum: quippe post menses admodum septem a Ptole-
 maeo, cuius sororem Lysimachus in matrimonio habuerat,
 5 per insidias circumventus occiditur regnumque Macedoniae,
 6 quod Lysimacho eripuerat, cum vita pariter amittit. Igitur
 Ptolemaeus cum et in gratiam memoriae magni Ptolemaei
 patris et in favorem ultionis Lysimachi ambitiosus ad popu-
 lares esset, primo Lysimachi filios conciliare sibi statuit
 7 nuptiasque Arsinoës sororis suae, matris eorum petit puero-
 8 rum adoptione promissa, ut cum in locum patris eorum suc-
 cessisset, nihil illi moliri vel verecundia matris vel appella-
 9 tione patris auderent. Fratris quoque regis Aegypti concor-
 diam per epistulas deprecatur, professus deponere se offen-
 sam erepti paterni regni neque amplius a fratre quaesiturum,
 10 quod honestius a paterno hoste perceperit. Omnique arte
 adulatur eum, ne cum Antigono Demetrii filio, Antiocho filio
 Seleuci, cum quibus bellum habiturus erat, et tertius sibi
 11 hostis accederet. Sed nec Pyrrus rex Epiri omissus, in-
 12 gens momentum futurus, utri parti socius accessisset: qui
 et ipse spoliare singulos cupiens omnibus se partibus vendi-
 13 tabat. Itaque Tarentinis adversus Romanos laturus auxilium
 ab Antigono naves ad exercitum in Italiam deportandum mu-
 tuo petit; ab Antiocho pecuniam, qui opibus quam militibus
 instructor erat; ab Ptolemaeo Macedonum militum auxilia.
 14 Sed Ptolemaeus, cui nulla dilationis ex infirmitate virium
 venia esset, quinque milia peditum, equitum III milia, ele-
 15 phantos L non amplius quam in biennii usum dedit. Ob haec
 Pyrrus filia Ptolemaei in matrimonium accepta vindicem
 eum regni reliquit, pacificatus cum omnibus finitimis, ne ab-
 ducta in Italiam iuventute praedam hostibus regnum re-
 linqueret.

1 3. Sed quoniam ad Epiri mentionem ventum est, de origine
 2 regni eius pauca narranda sunt. Molossorum primum in ea
 3 regione regnum fuit. Post Pyrrus Achillis filius amisso per
 absentiam regno in his locis consedit: qui Pyrridae primo,
 4 postea Epirotae dicti sunt. Sed Pyrrus cum in templum

Dodonaei Iovis ad consulendum venisset, ibi Lanassam nep-
 tem Herculis rapuit, ex cuius matrimonio octo liberos sustulit.
 Ex his nonnullas virgines nuptum finitimis regibus tradidit 5
 opesque adfinitatum auxilio magnas paravit: atque ita Heleno 6
 filio Priami regis ob industriam singularem regnum Chao-
 num et Andromachen Hectoris e matrimonio suo (quos in di-
 visione Troianae praedae acceperat) uxorem tradidit, brevi 7
 que post tempore Delphis insidiis Orestae filii Agamemnonis
 inter altaria dei interiit. Successor huic Piales filius fuit. 8
 Per ordinem deinde regnum ad Tharybam descendit: cui, 9
 quoniam pupillus et unicus ex gente nobili superesset, inten-
 10 tiore omnium cura servandi eius educandique publice tutores
 constituuntur. Athenas quoque erudiendi gratia missus. 11
 Quanto doctior maioribus suis, tanto et populo gratior fuit.
 Primus itaque leges et senatum annosque magistratus et rei 12
 publicae formam composuit: et ut a Pyrrro sedes, sic vita 13
 cultior populo a Tharyba statuta. Huius filius Neoptolemus 14
 fuit, ex quo nata est Olympias mater magni Alexandri, et
 Alexander, qui post eum regnum Epiri tenuit et in Italia 15
 bello gesto in Brutiis interiit. Post eius mortem frater Aea- 16
 cides regno successit, qui adsidiis adversus Macedonas bel-
 lorum certaminibus populum fatigando offensam civium con-
 17 traxit ac propterea in exilium actus Pyrrum filium unicum ad-
 modum parvulum in regno reliquit. Qui et ipse, cum a populo 18
 propter odium patris ad necem quaereretur, furtim subtrae-
 19 tus in Illyrios defertur traditusque est Beroae Glaucae regis
 uxori nutriendus, quae et ipsa genus Aeacidarum erat. Ibi 20
 eum seu misericordia fortunae eius seu infantilibus blandi-
 mentis inductus rex adversus Cassandrum Macedoniae re-
 gem, qui eum sub belli comminatione deposcebat, diu pro-
 21 textit, addito in auxilium etiam adoptionis officio. Quibus
 rebus moti Epirotae odio in misericordiam verso annorum XI
 eum in regnum revocaverunt, datis tutoribus, qui regnum us-
 que adultam eius aetatem tuerentur. Adulescens deinde 22
 multa bella gessit tantusque rerum successu haberi coeptus
 est, ut Tarentinos solus adversus Romanos tueri posse vi-
 deretur.

LIBER XVIII.

1. 1. Igitur Pyrrus rex Epiri cum iterata Tarentinorum legatione additis Samnitium et Lucanorum precibus, et ipsi auxilio adversus Romanos indigentibus fatigaretur, non tam supplicum precibus quam spe invadendi Italiae imperii inductus venturum se cum exercitu pollicetur. In quam rem inclinatum semel animum praecipitem agere coeperant exempla maiorum: ne aut inferior patruo suo Alexandro videretur, quo defensore idem Tarentini adversus Bruttios usi fuerant, aut minores animos magno Alexandro habuisse, qui tam longa a domo militia orientem subegit. Igitur relicto custode regni Ptolemaeo filio annos XV nato exercitum in portu Tarentino exponit, duobus parvulis filiis, Alexandro et Heleno, in solacia longiniquae secum expeditionis adductis. Cuius audito adventu consul Romanus Valerius Laevinus festinans, ut prius cum eo congrederetur, quam auxilia sociorum convenirent, exercitum in aciem educit. Nec rex, tamen si numero militum inferior esset, certamini moram fecit. Sed Romanos vincentes iam invisitata ante elephantorum forma stupere primo, mox cedere proelio coegit, victoresque iam nova Macedonum repente monstra vicerunt. Nec hostibus incruenta victoria fuit. Nam et Pyrrus ipse graviter vulneratus est et magna pars militum eius caesa, maioremque gloriam eius victoriae quam laetitiam habuit. Huius pugnae eventum multae civitates secutae Pyrrum se tradunt. Inteceteras etiam Locri prodito praesidio Romano ad Pyrrum deficiunt. Ex ea praeda Pyrrus CC captivos milites gratis Romam remisit, ut cognita virtute eius Romani cognoscerent etiam liberalitatem. Interiectis deinde diebus, cum sociorum exercitus supervenisset, iterato proelium cum Romanis facit, in quo par fortuna priori bello fuit.
2. Interea Mago, dux Carthaginiensium, in auxilium Romanorum cum centum XX navibus missus senatum adiit, aegre tulisse Carthaginienses adfirmans, quod bellum in Italia a peregrino rege paterentur. Ob quam causam missum se, ut

quoniam externo hoste oppugnarentur, externis auxiliis iuventur. Gratiae a senatu Carthaginiensibus actae auxiliaque remissa. Sed Mago Punico ingenio post paucos dies tacitus, quasi pacificator Carthaginiensium, Pyrrum adiit speculaturus consilia eius de Sicilia, quo eum arcessi fama erat. Nam Romanis eadem causa mittendi auxilia Carthaginiensibus fuerat, ut Romano bello, ne in Siciliam transire posset, Pyrrus in Italia detineretur. Dum haec aguntur, legatus a senatu Romano Fabricius Luscinius missus pacem cum Pyrrum componit. Ad quam confirmandam Cineas Romam cum ingentibus a Pyrrum donis missus neminem, cuius domus muneribus pateret, invenit. Huic continentiae Romanorum simile exemplum isdem ferme temporibus fuit. Nam missi a senatu Aegyptum legati cum ingentia sibi a Ptolemaeo rege missa munera sprevisent, interiectis diebus ad cenam invitatis aureae coronae missae sunt: quas illi ominis causa receptas postera die status regis inposuerunt. Igitur Cineas, cum turbatam cum Romanis pacem ab Appio Claudio renuntiasset, interrogatus a Pyrrum, qualis Roma esset, respondit regum urbem sibi visam. Post haec legati Siculorum superveniunt tradentes Pyrrum totius insulae imperium, quae adsiduis Carthaginiensibus bellis vexabatur. Itaque relicto Locris Alexandro filio firmatisque sociorum civitatibus valido praesidio in Siciliam exercitum traiecit.

3. Et quoniam ad Carthaginiensium mentionem ventum est, de origine eorum pauca dicenda sunt, repetitis Tyrionum paulo altius rebus, quorum casus etiam dolendi fuerunt. Tyrionum gens condita a Phoenicibus fuit, qui terrae motu vexati relicto patriae solo Assyrium stagnum primo, mox mari proximum litus incoluerunt, condita ibi urbe, quam piscium ubertate Sidona appellaverunt: nam piscem Phoenices sidon vocant. Post multos deinde annos a rege Ascaloniorum expugnati, navibus impulsus Tyron urbem ante annum Troianae cladis condiderunt. Ibi Persarum bellis diu varieque fatigati victores quidem fuere, sed adtritibus viribus a servis suis multitudine abundantibus indigna supplicia perpessi sunt: qui conspiratione facta omnem liberum populum cum dominis interficiunt atque ita potiti urbe lares domino-

rum occupant, rem publicam invadunt, coniuges ducunt et,
 8 quod ipsi non erant, liberos procreant. Unus ex tot milibus
 servorum fuit, qui miti ingenio senis domini parvulique filii
 eius fortuna moveretur dominosque non truci feritate, sed pia
 9 misericordiae humanitate respiceret. Itaque cum velut oc-
 ciso alienasset servisque de statu rei publicae deliberanti-
 bus placuisset regem ex corpore suo creari eumque potissim-
 um quasi acceptissimum dis, qui solem orientem primus
 vidisset, rem ad Stratonem (hoc enim ei nomen erat) domi-
 10 num occulte latentem detulit. Ab eo formatus, cum medio
 noctis omnes in unum campum processissent, ceteris in
 orientem spectantibus solus occidentis regionem intuebatur.
 11 Id primum aliis videri furor, in occidente solis ortum quaer-
 12 rere. Ubi vero dies adventare coepit editissimisque culmini-
 bus urbis oriens splendere, spectantibus aliis, ut ipsum solem
 aspicerent, hic primus omnibus fulgorem solis in summo fasti-
 13 gio civitatis ostendit. Non servilis ingenii ratio visa; requi-
 14 rentibus auctorem de domino confitetur. Tunc intellectum
 est, quantum ingenua servilibus ingenia praestarent, malitia
 15 que servos, non sapientia vincere. Igitur venia seni filioque
 data est, et velut numine quodam reservatos arbitrantes re-
 16 gem Stratonem creaverunt. Post cuius mortem regnum ad
 17 filium ac deinde ad nepotes transiit. Celebre hoc servorum
 facinus metuendumque exemplum toto orbe terrarum fuit.
 18 Itaque Alexander magnus, cum interiecto tempore in oriente
 bellum gereret, velut ultor publicae securitatis, expugnata
 eorum urbe omnes, qui proelio super fuerant, ob memoriam
 19 veteris caedis crucibus adfixit: genus tantum Stratonis invio-
 latum servavit regnumque stirpi eius restituit, ingenuis et in-
 noxiis incolis insulae adtribuit, ut extirpato servili germine
 genus urbis ex integro conderetur.
 1 4. Hoc igitur modo Tyrrii Alexandri auspiciis conditi
 2 parsimonia et labore quaerendi cito convalescere. Ante cla-
 dem dominorum cum et opibus et multitudine abundarent,
 3 missa in Africam iuventute Uticam condidere: cum interim rex
 [Mutto] Tyro decedit filio Pygmalione et Elissa filia, insignis
 4 formae virgine, heredibus institutis. Sed populus Pygmalioni
 5 admodum puero regnum tradidit. Elissa quoque Acerbae

avunculo suo, sacerdote Herculis, qui honos secundus a rege
 erat, nubuit. Huic magnae, sed dissimulae opes erant, au- 6
 rumque metu regis non tectis, sed terrae crediderat: quam 7
 rem etsi homines ignorabant, fama tamen loquebatur. Qua 8
 incensus Pygmalion oblitus iuris humani avunculum suum
 eundemque generum sine respectu pietatis occidit. Elissa 9
 diu fratrem propter scelus aversata ad postremum dissimulato
 odio mitigatoque interim vultu fugam tacito molitur ad-
 sumptis quibusdam principibus in societatem, quibus par
 odium in regem esse eandemque fugiendi cupiditatem arbi-
 trabatur. Tunc fratrem dolo adgreditur: fingit se ad eum 10
 migrare velle, ne amplius ei mariti domus cupidae oblivionis
 gravem luctus imaginem renovet neve ultra amara admoni-
 tio oculis eius occurrat. Non invitus Pygmalion verba sororis 11
 audivit existimans cum ea et aurum Acerbae ad se venturum.
 Sed Elissa ministros migrationis a rege missos navibus cum 12
 omnibus opibus suis prima vespera inponit propectaque in
 altum compellit eos onera harenae pro pecunia involucris
 involuta in mare deicere. Tunc deslens ipsa lugubrique voce 13
 Acerbam ciet: orat, ut libens opes suas recipiat, quas reli-
 querat, habeatque inferias, quas habuerat causam mortis.
 Tunc ipsos ministros adgreditur: sibi quidem ait optatam 14
 olim mortem, sed illis acerbos cruciatu et dira supplicia in-
 minere, qui Acerbae opes, quarum spe parricidium rex fece-
 rit, avaritiae tyranni subtraxerint. Hoc metu omnibus 15
 iniecto comites fugae accepit. Iunguntur et senatorum in
 eam noctem praeparata agmina, atque ita sacris Herculis,
 cuius sacerdos Acerbas fuerat, repetitis exilio sedes quaerunt.
 5. Primus illis adpulsus terrae Cyprus insula fuit, ubi
 sacerdos Iovis cum coniuge et liberis deorum monitu comi-
 tem se Elissae sociumque praebuit, pactus sibi posterisque
 perpetuum honorem sacerdotii. Condicio pro manifesto 3
 omine accepta. Mos erat Cyprii virgines ante nuptias statu- 4
 tis diebus dotalem pecuniam quaesituras in quaestum ad litus
 maris mittere, pro reliqua pudicitia libamenta Veneri solu-
 ras. Harum igitur ex numero LXXX admodum virgines raptas 5
 navibus inponi Elissa iubet, ut et iuventus matrimonia et urbs
 subolem habere posset. Dum haec aguntur, Pygmalion 6

cognita sororis fuga, cum impio bello fugientem persequi parasset, aegre precibus matris deorumque minis victus quievit: cui cum inspirati vates caerent non inopine laturum, si incrementa urbis toto orbe auspicatissimae interpellasset, hoc modo spatium respirandi fugientibus datum. Itaque Elissa delata in Africae sinum incolas loci eius adventu peregrinorum mutuarumque rerum commercio gaudentes in amicitiam sollicitat: dein empto loco, qui corio bovis tegi posset, in quo fessos longa navigatione socios, quoad proficisceretur, reficere posset, corium in tenuissimas partes secari iubet atque ita maius loci spatium, quam petierat, occupat: unde postea ei loco Byrsae nomen fuit. Confluentibus deinde vicinis locorum, qui spe lucri multa hospitibus venalia inferbant, sedesque ibi statuentibus ex frequentia hominum velut instar civitatis effectum est. Uticensium quoque legati dona ut consanguineis adulerunt hortatique sunt, urbem sibi conderent, ubi sedes sortiti essent. Sed et Afros delinendi advenas amor cepit. Itaque consentientibus omnibus Carthago conditur statuto annuo vectigali pro solo urbis. In primis fundamentis caput bubulum inventum est, quod auspicium fructuosae quidem, sed laboriosae perpetuoque servae urbis fuit; propter quod in alium locum urbs translata. Ibi quoque equi caput repertum, bellicosum potentemque populum futurum significans, urbi auspicatam sedem dedit. Tunc ad opinionem novae urbis concurrentibus gentibus brevi et populus et civitas magna facta.

6. Cum successu rerum florentes Carthaginis opes essent, rex Maxitanorum Hiarbas decem Poenorum principibus ad se accessit Elissae nuptias sub belli denuntiatione petit. Quod legati reginae referre metuentes Punico cum ea ingenio egerunt, nuntiantes regem aliquem poscere, qui cultior res victus eum Afrosque perdoceat: sed quem inveniri posse, qui ad barbaros et ferarum more viventes transire a consanguineis velit? Tunc a regina castigati, si pro salute patriae asperiores vitam recusarent, cui etiam ipsa vita, si res exigat, debeatur, regis mandata aperuere dicentes, quae praecipiat aliis, ipsi facienda esse, si velit urbi consultum esse. Hoc dolo capta diu Acerbae viri nomine cum multis

lacrimis et lamentatione flebili vocato ad postremum ituram se, quo suae urbis fata vocarent, respondit. In hoc trium mensium sumpto spatio, pyra in ultima parte urbis instructa, velut placatura viri manes inferiasque ante nuptias missura multas hostias caedit et sumpto gladio pyram conscendit atque ita ad populum respiciens ituram se ad virum, sicut praeeperint, dixit vitamque gladio finivit. Quam diu Carthago invicta fuit, pro dea culta est. Condita est haec urbs LXXII annis ante quam Roma: cuius virtus sicut bello clara fuit, ita domi status variis discordiarum casibus agitata est. Cum inter cetera mala etiam peste laborarent, cruenta sacrorum religione et scelere pro remedio usi sunt: quippe homines ut victimas immolabant et inpuberes, quae aetas etiam hostium misericordiam provocat, aris admovebant, pacem deorum sanguine eorum exposcentes, pro quorum vita di rogari maxime solent.

7. Itaque adversis tanto scelere numinibus, cum in Sicilia diu feliciter dimicassent, translato in Sardiniam bello, amissa maiore exercitus parte gravi proelio victi sunt: propter quod ducem suum Maleum, cuius auspiciis et Siciliae partem domuerant et adversus Afros magnas res gesserant, cum parte exercitus, quae superfuerat, exulare iusserunt. Quam rem aegre ferentes milites legatos Carthaginem mittunt, qui reditum primo veniamque infelicis militiae petant, tum denuntient, quod precibus nequeant, armis se consecuturos. Cum et preces et minae legatorum spretae essent, interiectis diebus conscensis navibus armati ad urbem veniunt, ubi deos hominesque testati, non se expugnatum, sed recipere patriam venire, ostendurosque civibus suis non virtutem sibi priore bello, sed fortunam defuisse, prohibitis comeatibus obsessaque urbe in summam desperationem Carthaginenses adduxerunt. Interea Carthalo, Malei exulis ducis filius, cum praeter castra patris a Tyro, quo decimam Herculis ferre ex praeda Siciliensi, quam pater eius ceperat, a Carthaginensibus missus fuerat, reverteretur accessitque a patre esset, prius se publicae religionis officia executurum quam privatae pietatis respondit. Quam rem etsi indigne ferret pater, non tamen vim adferre religioni ausus est. Interiectis 9

deinde diebus Carthalo petito comteatu a populo cum rever-
sus ad patrem esset ornatusque purpura et infulis sacerdotii
omnium se oculis ingereret, tum in secretum abducto pater
10 ait: 'aususne es, nefandissimum caput, ista purpura et auro
ornatus in conspectum tot miserorum civium venire et maesta
ac lugentia castra circumfluentibus quietae felicitatis insigni-
bus velut exultabundus intrare? Nusquamne te aliis iactare
11 potuisti? Nullus locus aptior quam sordes patris et exilii in-
12 felicis acrumnae fuerunt? Quid, quod paulo ante vocatus,
non dico patrem, duces certe civium superbe sprevisi?
13 Quid porro tu in purpura ista coronisque aliud quam victo-
14 riarum mearum titulos geris? Quoniam in patre igitur nihil
nisi exulis nomen agnoscis, ego quoque imperatorem me
magis quam patrem iudicabo statuamque in te exemplum,
15 ne quis posthac infelicibus miseris patris inludat.' Atque ita
eum cum ornatu suo in altissimam crucem in conspectu urbis
16 suffigi iussit. Post paucos deinde dies Carthaginem capit
evocatoque populo ad contionem exilii iniuriam queritur,
belli necessitatem excusat, contentumque victoria sua punitis
auctoribus miserorum civium iniuriosi exilii omnibus se ve-
17 niam dare dicit. Atque ita decem senatoribus interfectis ur-
18 bem legibus suis reddidit. Nec multo post ipse adfectati
regni accusatus duplicis et in filio et in patria parricidii
19 poenas dedit. Huic Mago imperator successit, cuius in-
dustria et opes Carthaginiensium et imperii fines et bellicae
gloriae laudes creverunt.

LIBER XVIII.

1 1. Mago Carthaginiensium imperator cum primus om-
nium ordinata disciplina militari imperium Poenorum condi-
disset viresque civitatis non minus bellandi arte quam vir-
tute firmasset, diem fungitur relictis duobus filiis Asdrubale
2 et Amilcare, qui per vestigia paternae virtutis decurrentes

sicuti generi, ita et magnitudini patris successerunt. His du- 3
cibus Sardiniae bellum inlatum: adversus Afros quoque vecti-
gal pro solo urbis multorum annorum repetentes dimicatum.
Sed Afrorum sicuti causa iustior, ita et fortuna superior fuit, 4
bellumque cum his solutione pecuniae, non armis finitum. 5
In Sardinia quoque Asdrubal graviter vulneratus imperio 6
Amilcari fratri tradito interiit, cuius mortem cum luctus ci- 7
vitatibus, tum et dictaturae undecim et triumphus quattuor insig-
nem fecere. Hostibus quoque crevere animi, veluti cum 8
duce vires Poenorum cecidissent. Itaque Siciliae populis 9
propter adsiduas Carthaginiensium iniurias ad Leonidae fra-
trem regis Spartanorum concurrentibus grave bellum natum,
in quo et diu et varia victoria proeliatum fuit. Dum haec 10
aguntur, legati a Dareo Persarum rege Carthaginem venerunt
adferentes edictum, quo Poeni humanas hostias immolare et
canina vesci prohibebantur; mortuorum quoque corpora ere- 11
mare potius quam terra obruere a rege iubebantur; petentes 12
simul auxilia adversus Graeciam, cui inlaturus bellum Dareus
erat. Sed Carthaginienses auxilia negantes propter adsidua 13
finitimorum bella ceteris, ne per omnia contumaces videren-
tur, cupide parvere.

2. Interea Amilcar bello Siciliensi interficitur relictis tri- 1
bus filiis, Imilcone, Annone, Gisgone. Asdrubali quoque par 2
numerus filiorum fuit: Annibal, Asdrubal et Sapho. Per hos 3
res Carthaginiensium ea tempestate regebantur. Itaque et 4
Mauris bellum inlatum et adversus Numidas pugnatum et Afri
compulsi stipendium urbis conditae Carthaginiensibus remit-
tere. Dein, cum familia tanta imperatorum gravis liberae ci- 5
vitati esset omniaque ipsi agerent simul et iudicarent, centum
ex numero senatorum iudices deliguntur, qui reversis a bello
ducibus rationem rerum gestarum exigent, ut hoc metu ita 6
in bello imperia cogitarent, ut domi iudicia legesque respi-
cerent.

In Sicilia in locum Amilcaris imperator Imilco succedit, 7
qui cum navali terrestrique bello secunda proelia fecisset
multaque civitates cepisset, repente pestilentis sideris vi
exercitum amisit. Quae res cum nuntiata Carthagine esset, 8
maesta civitas fuit: omnia ululatibus non secus, ac si urbs

9 ipsa capta esset, personabant; clausae privatae domus, clausa
 10 deorum templa; intermissa omnia sacra, omnia privata officia
 11 contantur. Ut vero dubia antea spe et suspenso metu, in-
 certa orbitatis expectatione casus suorum miseris eluxit,
 tunc toto litore plangentium gemitus, tunc infelicium matrum
 ululatus et flebiles querellae audiebantur.

1 3. Inter haec procedit inops navi sua imperator sordida
 servilique tunica, discinctus, ad cuius conspectum plangen-
 2 tium agmina iunguntur. Ipse quoque manum ad caelum ten-
 3 dens nunc sortem suam, nunc publicam fortunam deflet; nunc
 deos accusat, qui tanta belli decora et tot ornamenta victo-
 4 riarum, quae ipsi dederant, abstulerint; qui captis tot urbi-
 5 bus totiensque hostibus terrestri navalique proelio victis exer-
 6 citum victorem non bello, sed peste deleverint. Deferre se
 7 tamen civibus suis non modica solacia, quod malis eorum
 8 hostes gaudere, non gloriari possent: quippe cum neque
 9 eos, qui mortui sunt, a se occisos, neque eos, qui reversi
 10 sunt, a se fugatos possint dicere. Praedam relictis a se
 11 castris abstulerint: non esse talem, quam velut spoliū victi
 12 hostis ostentent, sed quam possessione vacua fortuitis domi-
 norum mortibus sicuti caduca occuparint. Quod ad hostes
 pertinet, victores se recessisse; quod ad pestem, victos.
 Nihil tamen se gravius ferre, quam quod inter fortissimos
 viros mori non potuerit servatusque sit non ad vitae incundi-
 tatem, sed ad ludibrium calamitatis. Quamquam ubi miseris
 copiarum reliquias Carthaginem reduxerit, se quoque secu-
 10 rorum commilitones suos ostensurumque patriae non ideo se
 11 in eam diem vixisse, quoniam vellet vivere, sed ne hos,
 12 quibus nefanda lues pepercerat, inter hostium exercitus lo-
 catos morte sua proderet. Tali vociferatione per urbem in-
 gressus, ut ad limina domus suae venit, persecutam multi-
 tudinem velut postremo adloquio dimisit obseratisque foribus
 ac nemine ad se, ne filiis quidem admissis mortem sibi
 conscivit.

LIBER XX.

1. Dionysius e Sicilia Carthaginensibus pulsus occupa-
 1 toque totius insulae imperio grave otium regno suo pericu-
 2 losamque desidiam tanti exercitus ratus, copias in Italiam
 3 traiecit, simul ut et militum vires continuo labore acuerentur
 4 et regni fines proferrentur. Prima illi militia adversus Grae-
 5 cos, qui proxima Italici maris litora tenebant, fuit; quibus
 6 devictis finitimos quosque adgreditur omnesque Graeci nomi-
 7 nis Italiam possidentes hostes sibi destinat: quae gentes non
 8 partem, sed universam ferme Italiam ea tempestate occupa-
 9 verant. Denique multae urbes adhuc post tantam vetustatem
 10 vestigia Graeci moris ostentant. Namque Tuscorum populi,
 11 qui oram inferi maris possident, a Lydia venerunt, et Vene-
 12 tos, quos incolae superi maris videmus, capta et expugnata
 13 Troia Antenore duce misit; Adria quoque Illyrico mari pro-
 14 xima, quae et Adriatico mari nomen dedit, Graeca urbs est;
 15 Arpos Diomedes exciso Ilio naufragio in ea loca delatus
 16 condidit. Sed et Pisae in Liguribus Graecos auctores habent;
 17 et in Tuscis Tarquinii a Thessalis, et Spina in Umbris; Peru-
 18 sini quoque originem ab Achaeis ducunt. Quid Caere urbem
 19 dicam? quid Latinos populos, qui ab Aenea conditi videntur?
 20 Iam Falisci, Nolani, Abellani nonne Chalcidensium coloni
 21 sunt? Quid tractus omnis Campaniae? quid Bruttii Sabini-
 22 que? quid Samnites? quid Tarentini, quos Lacedaemone pro-
 23 fectos spuriosque vocatos accipimus? Thurinorum urbem
 24 condidisse Philocteten ferunt; ibique adhuc monumentum eius
 25 visitur, et Hercules sagittae in Apollinis templo, quae fatum
 Troiae fuere.

2. Metapontini quoque in templo Minervae ferramenta,
 1 quibus Epeos, a quo conditi sunt, equum Troianum fabrica-
 2 vit, ostentant: propter quod omnis illa pars Italiae maior
 3 Graecia appellata est.

Sed principio originum Metapontini cum Sybaritanis et
 1 Crotoniensibus pellere ceteros Graecos Italia statuerunt.
 2 Cum primum urbem Sirim cepissent, in expugnatione eius L

iuvenes amplexos Minervae simulacrum sacerdotemque deae
 5 velatum ornamentis inter ipsa altaria trucidaverunt. Ob haec
 cum peste et seditionibus vexarentur, priores Crotonienses
 6 Delphicum oraculum adierunt. Responsum his est, finem mali
 fore, si violatum Minervae numen et interfectorum manes pla-
 7 casset. Itaque cum statuas iuvenibus iustae magnitudinis
 et in primis Minervae fabricare coepissent, et Metapontini
 oraculo cognito deorum, occupanda manium et deae pacem
 rati, iuvenibus modica et lapidea simulacra ponunt et deam
 8 panificiis placant. Atque ita pestis utrobique sedata est, cum
 9 alteri magnificentia, alteri velocitate certassent. Recuperata
 10 sanitate non diu Crotonienses quieverunt. Itaque indignantes
 in oppugnatione Siris auxilium contra se a Locrensibus latum,
 11 bellum his intulerunt. Quo metu territi Locrenses ad Spar-
 12 tanos decurrunt: auxilium supplices deprecantur. Illi lon-
 ginq̄ militia gravati auxilium a Castore et Polluce petere
 13 eos iubent. Neque legati responsum sociae urbis spreverunt
 profectique in proximum templum facto sacrificio auxilium
 14 deorum implorant. Litatis hostiis obtentoque, ut rebantur,
 quod petebant, haud secus laeti quam si deos ipsos secum
 avectori essent, pulvinaria iis in navi componunt faustisque
 profecti ominibus solacia suis pro auxiliis deportant.

1 3. His cognitis Crotonienses et ipsi legatos ad oraculum
 Delphos mittunt, victoriae facultatem bellicae prosperos
 2 eventus deprecantes. Responsum prius votis hostes quam
 3 armis vincendos. Cum vovissent Apollini decimas praedae,
 Locrenses et voto hostium et responso dei cognito nonas
 voverunt tacitamque eam rem habuere, ne votis vincerent-
 4 tur. Itaque cum in aciem processissent et Crotoniensium
 centum viginti milia armatorum constitissent, Locrenses pau-
 citatem suam circumspectantes (nam sola XV milia militum
 habebant) omnia spe victoriae in destinatam mortem con-
 5 spirant: tantusque ardor ex desperatione singulos cepit, ut
 6 victores se putarent, si non inulti morerentur. Sed dum
 mori honeste quaerunt, feliciter vicerunt: nec alia causa
 7 victoriae fuit, quam quod desperaverunt. Pugnantibus Locris
 aquila ab acie numquam recessit eosque tam diu circumvo-
 8 lavit, quoad vincerent. In cornibus quoque duo iuvenes di-

verso a ceteris armorum habitu, eximia magnitudine et albis
 equis et coccineis paludamentis pugnare visi sunt nec ultra
 apparuerunt, quam pugnatum est. Hanc admirationem auxit 9
 incredibilis famae velocitas. Nam eadem die, qua in Italia
 pugnatum est, et Corintho et Athenis et Lacedaemone nunti-
 fiata est victoria.

4. Post haec Crotoniensibus nulla virtutis exercitatio, 1
 nulla armorum cura fuit. Oderant enim quae infeliciter sump- 2
 serant, mutassentque vitam luxuria, ni Pythagoras philo-
 sophus fuisset. Hic Sami de Marmaco locuplete nego- 3
 tiatore natus magnisque sapientiae incrementis formatus
 Aegyptum primo, mox Babylona ad perdiscendos siderum
 motus originemque mundi spectandam profectus summam
 scientiam consecutus erat. Inde regressus Cretam et Lace- 4
 daemona ad cognoscendas Minois et Lycurgi inclitas ea
 tempestate leges contenderat. Quibus omnibus instructus 5
 Crotona venit populumque in luxuriam lapsum auctoritate sua
 ad usum frugalitatis revocavit. Laudabat cotidie virtutem et 6
 vitia luxuriae casumque civitatum ea peste perditarum enu-
 merabat tantumque studium ad frugalitatem multitudinis pro- 7
 vocavit, ut aliquos ex his luxuriatos incredibile videretur.
 Matronarum quoque separatam a viris doctrinam et puerorum 8
 a parentibus frequenter habuit. Docebat nunc has pudicitiam 9
 et obsequia in viros, nunc illos modestiam et litterarum stu-
 dium. Inter haec velut genetricem virtutum frugalitatem 10
 omnibus ingerebat consecutusque disputationum adsiduitate 11
 erat, ut matronae auratas vestes ceteraque dignitatis suae
 ornamenta velut instrumenta luxuriae deponerent eaque om-
 nia delata in Iunonis aedem ipsi deae consecrarent, prae se 12
 ferentes vera ornamenta matronarum pudicitiam, non vestes
 esse. In iuventute quoque quantum profligatum sit, victi 13
 feminarum contumaces animi manifestant. Sed CCC ex iuve- 14
 nibus cum sodalicij iure sacramento quodam nexi separatam
 a ceteris civibus vitam exercerent, quasi coetum clandesti-
 nae coniurationis haberent, civitatem in se converterunt,
 quae eos, cum in unam domum convenissent, cremare voluit. 15
 In quo tumultu sexaginta ferme periire: ceteri in exilium 16
 profecti. Pythagoras autem cum annos XX Crotone egisset, 17

18 Metapontum emigravit ibique decessit: cuius tanta admiratio fuit, ut ex domo eius templum facerent eumque pro deo colerent.

1 5. Igitur Dionysius tyrannus, quem supra a Sicilia exercitum in Italiam traiecisse bellumque Graecis intulisse memoravimus, expugnatis Locris Crotonienses vix vires longo
2 otio ex prioris belli clade resumentes adgreditur, qui fortius cum paucis tanto exercitui eius quam antea cum tot milibus
3 Locrensi paucitati restiterunt. Tantum virtutis paupertas adversum insolentes divitias habet, tantoque insperata interdum sperata victoria certior est. Sed Dionysium gerentem
4 bellum legati Gallorum, qui ante menses Romam incendierant, societatem amicitiamque petentes adeunt: gentem suam inter hostes eius positam esse magnoque usui ei futuram vel in acie bellanti vel de tergo intentis in proelium hostibus
5 adfirmant. Grata legatio Dionysio fuit. Ita pacta societate et auxiliis Gallorum auctus bellum velut ex integro restaurat.
6 His autem Gallis causa in Italiam veniendi sedesque novas quaerendi intestina discordia et adsiduae domi dissensiones
7 fuere, quarum taedio cum in Italiam venissent, sedibus Tuscos expulerunt et Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, Vicentiam condiderunt. Tuscique
8 quoque duce Raeto avitis sedibus amissis Alpes occupavere
9 et ex nomine ducis gentes Raetorum condiderunt. Sed Dionysium in Siciliam adventus Carthaginensium revocavit, qui reparato exercitu bellum, quod deseruerant, auctis viribus
10 repetebant. Dux belli Anno Carthaginensis erat: cuius inimicus Suniatus, potentissimus ea tempestate Poenorum, cum odio eius Graecis litteris Dionysio adventum exercitus et segnitiam ducis familiariter praenuntiasset, comprehensis
11 epistulis proditoris eius damnatur, facto senatus consulto,
12 ne quis postea Carthaginensis aut litteris Graecis aut sermone studeat, ne aut loqui cum hoste aut scribere sine interprete possit. Nec multo post Dionysius, quem paulo ante non Sicilia, non Italia capiebat, adsiduis belli certaminibus victus fractusque insidiis ad postremum suorum interficitur.

LIBER XXI.

1. Extincto in Sicilia Dionysio tyranno in locum eius 1 milites maximum natu ex filiis eius, nomine Dionysium, suffecerunt, et naturae ius secuti, et quod firmius futurum esse 2 regnum, si penes unum remansisset, quam si portionibus inter plures filios divideretur, arbitrantur. Sed Dionysius inter 3 ter initia regni avunculos fratrum suorum veluti aemulos imperii sui hortatoresque puerorum ad divisionem regni tollere gestiebat. Quare paulisper dissimulatum animum prius ad 4 favorem popularium conciliandum intendit, excusatus facturus quod statuerat, si probatus ante omnibus foret. Igitur 5 nexorum tria milia carcere dimittit, tributa populo per triennium remittit, quibuscumque delinquentis potest animos omnium sollicitat. Tunc ad destinatum facinus conversus 6 non cognatos tantum fratrum, sed etiam ipsos interficit, ut, 7 quibus consortium regni debebat, ne spiritus quidem consortium relinqueret, tyrannidem in suos prius quam in externos auspicatus.

2. Sublatis deinde aemulis in segnitiam lapsus saginam 1 corporis ex nimia luxuria oculorumque valetudinem contraxit, adeo ut non solem, non pulverem, non denique splendorem ferre lucis ipsius posset. Propter quae dum contemni se putat, saevitia grassatur nec, uti pater, carcerem nexis, sed caedibus civitatem replet: ob quae non contemptior omnibus 3 quam invidiosior fuit. Itaque cum bellum adversus eum 4 Syracusani decrevissent, diu dubitavit, imperium deponeret an bello resisteret. Sed a militibus praedam et urbis direptionem sperantibus descendere in proelium cogitur. Victus 6 cum iterato non felicius fortunam temptasset, legatos ad Syracusanos mittit spondens se depositurum tyrannidem, si mitterent ad eum, quibuscum sibi de pace conveniret. In 7 quam rem missos primores in carcere retinet, atque ita incautis omnibus nec quicquam hostile metuentibus exercitum ad delendam civitatem mittit. Fit igitur in ipsa urbe anceps 8 proelium, in quo oppidanis multitudine superantibus Diony-

sus pellitur. Qui cum obsidionem arcis timeret, cum omni regio apparatu in Italiam profugit tacitus. Exul Locrensibus sociis acceptus, velut iure regnaret, arcem occupat solitam-
10 que sibi saevitiam exercet. Coniuges principum ad stuprum rapi iubebat, virgines ante nuptias abducebat stupratasque prociis reddebat, locupletissimos quosque aut civitate pellebat aut occidi imperabat bonaque eorum invadebat.

1 3. Dein cum rapinae occasio deesset, universam civitatem callido commento circumvenit. Cum Reginorum tyranni Leophronis bello Locrenses premerentur, voverant, si victores forent, ut die festo Veneris virgines suas prostituerent.
3 Quo voto intermisso cum adversa bella cum Lucanis gererent, in contionem eos Dionysius vocat: hortatur, ut uxores filiasque suas in templum Veneris quam possint ornatissimas
4 mittant: ex quibus sorte ductae centum voto publico fungantur religionisque gratia uno stent in lupanari mense omnibus
5 ante iuratis viris, ne quis ullam adtaminet. Quae res ne virginibus voto civitatem solventibus fraudi esset, decretum facerent: ne qua virgo nuberet, priusquam illae maritis traderentur. Probato consilio, quo et superstitioni et pudicitiae virginum consulebatur, certatim omnes feminae impensius
7 exornatae in templum Veneris conveniunt: quas omnes Dionysius inmissis militibus spoliat ornamentaque matronarum
8 in praedam suam vertit. Quarundam viros ditiores interficit, 9 quasdam ad prodendas virorum pecunias torquet. Cum his artibus per annos sex regnasset, conspiratione Locrorum
10 civitate pulsus in Siciliam redit. Ibi Syracusas securis omnibus post longam intercapedinem pacis per proditionem recepit.

1 4. Dum haec in Sicilia geruntur, interim in Africa princeps Carthaginensium Anno opes suas, quibus vires publicae superabat, in occupandam dominationem intendit
2 regnumque invadere interfecto senatu conatus est. Cui sceleris sollemnem nuptiarum diem iliae suae legit, ut religione
3 votorum nefanda commenta facilius tegerentur. Itaque plebi epulas in publicis porticibus, senatui in domo sua parat, ut poculis veneno infectis secretius senatum et sine arbitris
4 interficeret orbamque rem publicam facilius invaderet. Qua

re magistratibus per ministros prodita scelus declinatum, non vindicatum est, ne in viro tam potenti plus negotii faceret res cognita quam cogitata. Contenti itaque cohibuisse de-
5 creto modum nuptiarum sumptibus statuunt idque observari non ab uno, sed ab universis iubent, ne persona designata, non vitia correctae viderentur. Hoc consilio praeventus iterum
6 servilia concitat statutaque rursus caedium die, cum denuo se proditum videret, timens iudicium munitum quoddam castellum cum XX milibus servorum armatis occupat. Ibi dum
7 Afros regemque Maurorum concitat, capitur virgisque caesus effossis oculis et manibus cruribusque fractis, velut a singulis membris poenae exigerentur, in conspectu populi occiditur: corpus verberibus lacerum in crucem figitur. Filii quo-
8 que cognatique omnes, etiam innoxii, supplicio traduntur, ne quisquam aut ad imitandum scelus aut ad mortem ulciscendam ex tam nefaria domo superesset.

5. Interea Dionysius Syracusis receptus, cum gravior crudeliorque in dies civitati esset, iterata conspiratione obsidetur. Tunc deposito imperio arcem Syracusanis cum
2 exercitu tradidit receptoque privato instrumento Corinthum in exilium proficiscitur. Ibi humillima quaeque tutissima existimans in sordidissimum vitae genus descendit: non contentus in publico vagari, sed potare; nec conspici in popinis lupanaribusque, sed totis diebus desiderare; cum perditissimo
5 quoque de minimis rebus disceptare; pannosus et squalidus incedere; risum libentius praebere quam captare; in macello
6 perstare; quod emere non poterat, oculis devorare; apud aediles adversus lenones iurgare: omniaque ista facere, ut contemnendus magis quam metuendus videretur. Novissime
8 ludi magistrum professus pueros in trivio docebat, ut aut a timentibus semper in publico videretur aut a non timentibus facilius contemneretur. Nam licet tyrannis semper vitis ab-
9 undet, tamen simulatio haec vitiorum, non naturae erat, magisque haec arte quam amisso regali pudore faciebat, expertus, quam invisae tyrannorum forent etiam sine opibus nomina. Laborabat itaque invidiam praeteritorum contemptu
10 praesentium demere; neque honesta, sed tuta consilia circumspiciebat. Inter has tamen dissimulationum artes insi-
11

mulatus est adfectatae tyrannidis, nec aliter quam dum contemnitur, liberatus est.

- 1 6. Inter haec Carthaginienses tanto successu rerum
Alexandri magni exterriti, verentes ne Persico regno et
Africum vellet adiungere, mittunt ad speculandos eius animos
Amilcarem cognomento Rodanum, virum sollertia facundiaque
praeter ceteros insignem. Augebant enim metum
3 et Tyros urbs auctorum originis suae capta et Alexandria
aemula Carthagini in terminis Africae et Aegypti condita
4 et felicitas regis, apud quem nec cupiditas nec fortuna ullo
5 modo terminabantur. Igitur Amilcar per Parmeniona aditu
regis obtento profugisse se ad regem expulsum patria fingit
6 militemque se expeditionis offert. Atque ita consiliis eius
exploratis in tabellis ligneis vacua desuper cera inducta civibus
suis omnia perscribebat. Sed Carthaginienses post mortem
regis reversum in patriam, quasi urbem regi venditasset,
non ingrato tantum, verum etiam crudeli animo necaverunt.

LIBER XXII.

- 1 1. Agathocles Siciliae tyrannus, qui magnitudini prioris
Dionysii successit, ad regni maiestatem ex humili et sordido
2 genere pervenit. Quippe in Sicilia patre figulo natus non
3 honestiorem pueritiam quam principia originis habuit, siquidem
forma et corporis pulchritudine egregius diu vitam stupri
4 patientia exhibuit. Annos deinde pubertatis egressus libidinem
5 a viris ad feminas transtulit. Post haec apud utrumque
6 que sexum famosis vitam latrociniis mutavit. Interiecto tempore,
cum Syracusas concessisset adscitusque in civitatem
7 inter incolas esset, diu sine fide fuit, quoniam nec in fortunis
quod amitteret, nec in verecundia quod inquinaret habere
8 videbatur: in summa gregariam militiam sortitus non minus
tunc seditiosa quam antea turpi vita in omne facinus promp-

tissimus erat: nam et manu strenuus et in contionibus per-
9 facundus habebatur. Brevi itaque centurio ac deinceps tri-
10 bunus militum factus est. Primo bello adversus Aetnaeos
11 magna experimenta sui Syracusanis dedit. Sequenti Campa-
12 norum tantam de se spem omnibus fecit, ut in locum de-
mortui ducis Damasconis sufficeretur: cuius uxorem adul-
13 terio cognitam post mortem viri in matrimonium recepit. Nec
14 contentus, quod ex inope repente dives factus esset, piraticam
adversus patriam exercuit. Saluti ei fuit, quod socii
15 capti tortique de illo negaverunt. Bis occupare imperium
16 Syracusarum voluit, bis in exilium actus est.

2. A Murgantinis, apud quos exulabat, odio Syracusa-
1 norum primo praetor, mox dux creatur. In eo bello et urbem
2 Leontinorum capit et patriam suam Syracusas obsidere coepit,
ad cuius auxilium Amilcar, dux Poenorum, inploratus depo-
3 sitis hostilibus odiis praesidia militum mittit. Ita uno eodem-
4 que tempore Syracusae et ab hoste civili amore defensae et
a cive hostili odio impugnatae sunt. Sed Agathocles cum
5 videret fortius defendi urbem quam oppugnari, precibus per
internuntios Amilcarem exorat, ut inter se et Syracusanos
pacis arbitria suscipiat, peculiaria in ipsum officia sui repro-
mittens. Qua spe inpletus Amilcar societatem cum eo metu
6 eius potentiae iungit, ut quantum virium Agathocli adversus
Syracusanos dedisset, tantum ipse ad incrementa domesticae
potentiae reciperaret. Igitur non pax tantum Agathocli con-
7 ciliatur, verum etiam praetor Syracusis constituitur. Tunc
8 Amilcari expositis insignibus Cereris tactisque in obsequia
Poenorum iurat. Deinde acceptis ab eo V milibus Afrorum
9 potentissimos quosque ex principibus interficit atque ita
10 veluti rei publicae statum formaturus populum in theatrum
ad contionem vocari iubet contracto in gymnasio senatu,
quasi quaedam prius ordinaturus. Sic compositis rebus in-
11 missis militibus populum obsidet, senatum trucidat, cuius
12 peracta caede ex plebe quoque locupletissimos et promptis-
simos interficit.

3. His ita gestis militem legit exercitumque conscribit, 1
quo instructus finitimas civitates nihil hostile metuentes ex
improviso adgreditur. Poenorum quoque socios permittente 2

Amilcare foede vexat: propter quod querellas Carthaginem
 socii non tam de Agathocle quam de Amilcare detulerunt,
 3 hunc ut dominum et tyrannum, illum ut proditorem arguen-
 tes, a quo infestissimo hosti fortunae sociorum interposita
 4 pactione donatae sint: sicut ab initio Syracusae in pignus
 societatis sint traditae, urbs semper Poenis infesta et de
 imperio Siciliae Carthaginis aemula, nunc insuper civitates
 5 sociorum eidem titulo pacis addictas. Denuntiare igitur se
 haec brevi ad ipsos redundatura ac propediem sensuros,
 quantum mali non Siciliae magis quam ipsi Africae adtu-
 6 lerint. His querellis senatus in Amilcarem accenditur: sed
 quoniam in imperio esset, tacita de eo suffragia tulerunt et
 sententias, priusquam recitarentur, in urnam coniectas ob-
 signari iusserunt, dum alter Amilcar, Gisgonis filius, a Si-
 7 cilia reverteretur. Sed haec callida commenta Poenorum et
 sententias inauditas mors Amilcaris praeventit, liberatus-
 que est fati munere, quem per iniuriam cives inauditum
 8 damnaverant. Quae res Agathocli adversus Poenos occa-
 9 sionem movendi belli dedit. Prima igitur illi cum Amilcare,
 Gisgonis filio, proelii congressio fuit, a quo victus maiori
 10 mole reparaturus bellum Syracusas concessit. Sed secundi
 certaminis eadem fortuna quae et prioris fuit.

1 4. Cum igitur victores Poeni Syracusas obsidione cinxis-
 sent, Agathocles, quod se neque viribus parem neque ad
 obsidionem ferendam instructum videret, super haec a sociis
 crudelitate eius offensis desertus esset, statuit bellum in
 2 Africam transferre: mira prorsus audacia, ut, quibus in
 solo urbis suae par non erat, eorum urbi bellum inferret,
 et qui sua tueri non poterat, impugnaret aliena victusque
 3 victoribus insultaret. Huius consilii non minus admirabile
 silentium quam commentum fuit. Populo hoc solum profes-
 sus, invenisse se victoriae viam: animos illi tantum in bre-
 vem obsidionis patientiam firmarent; vel, si cui status praesentis
 fortunae displiceret, dare se ei discedendi liberam
 4 potestatem. Cum mille sescenti discessissent, ceteros ob
 obsidionis necessitatem frumento et stipendio instruit: L tan-
 tum secum talenta ad praesentem usum aufert, cetera ex
 5 hoste melius quam ex sociis paraturus. Omnes deinde

servos militaris aetatis libertate donatos sacramento adegit
 eosque et maiorem partem ferme militum navibus inponit,
 ratus exaequata utriusque ordinis condicione mutuam inter
 eos virtutis aemulationem futuram; ceteros omnes ad tute-
 lam patriae relinquit.

5. Septimo igitur imperii anno comitibus duobus adultis 1
 filiis, Archagatho et Heraclida, nullo militum sciente quo
 veheretur, cursum in Africam dirigit. Cum omnes aut in Ita- 2
 liam praedatum se aut in Sardiniam ituros crederent, tunc
 primum, exposito in Africae litore exercitu, consilium suum
 omnibus aperit. Quo in loco Syracusae positae sint, ostendit, 3
 quibus aliud nullum auxilium superesset, quam ut hostibus
 faciant, quae ipsi patiantur. Quippe aliter domi, aliter foris 4
 bella tractari. Domi ea sola auxilia esse, quae patriae vires
 subministrant: foris hostem etiam suis viribus vinci, de-
 ficientibus sociis et odio diuturni imperii externa auxilia cir-
 cumspicientibus. Huc accedere, quod urbes castellaque 5
 Africae non muris cinctae, non in montibus positae sint, sed
 in planis campis sine ullis munimentis iaceant: quas omnes
 metu excidii facile ad belli societatem perlici posse. Maius 6
 igitur Carthaginensibus ab ipsa Africa quam ex Sicilia exar-
 surum bellum, coituraque auxilia omnium adversus unam
 urbem nomine quam opibus ampliolem, et quas non adtulerit
 vires, inde sumpturum. Et in repentino Poenorum metu non 7
 modicum momentum victoriae fore, qui tanta audacia hostium
 perculsi trepidaturi sint. Accessura et villarum incendia, 8
 castellarum urbiumque contumacium direptionem, tum ipsius
 Carthaginis obsidionem: quibus omnibus non sibi tantum 9
 in alios, sed et aliis in se sentient patere bella. His non 10
 solum Poenos vinci, sed et Siciliam liberari posse: nec enim
 moraturos in eius obsidione hostes, cum sua urgeantur.
 Nusquam igitur alibi facilius bellum, sed nec praedam ube- 11
 riorem inveniri posse: nam capta Carthagine omnem Africam
 Siciliamque praemium victorum fore. Gloriam certe tam 12
 honestae militiae tantam in omne aevum futuram, ut termi-
 nari nullo tempore oblivione possit: ut dicatur eos solos
 mortalium esse, qui bella, quae domi ferre non poterant,
 ad hostes transtulerint ultroque victores insecuti sint et

13 obsessores urbis suae obsederint. Omnibus igitur forti ac laeto animo bellum ineundum, quo nullum aliud possit aut praemium victoribus uberius aut victis monumentum inlustrius dare.

1 6. His quidem adhortationibus animi militum erigebantur, sed terrebat eos portenti religio, quod navigantibus sol de-
2 fecerat. Cuius rei rationem non minore cura rex quam belli reddebat adfirmans: si prius quam proficiscerentur factum esset, crediturum adversum profecturos prodigium esse: nunc quia egressis acciderit, illis, ad quos eatur, portendere. Porro defectus naturalium siderum semper praesentem rerum statum mutare, certumque esse florentibus Carthaginensium opibus adversisque rebus suis commutationem
4 significari. Sic consolatis militibus universas naves consentiente exercitu incendi iubet, ut omnes scirent auxilio fugae
5 adempto aut vincendum aut moriendum esse. Dein cum omnia, quaecumque ingrederentur, prosternerent, castella villasque incenderent, obvius ei fuit cum XXX milibus paganorum Anno: sed proelio commisso duo de Siculis, tria
7 milia de Poenis cum ipso duce cecidere. Hac victoria et Siculorum animi eriguntur et Poenorum franguntur. Agathocles victis hostibus urbes castellaque expugnat, praedas
9 ingentes agit, hostium multa milia trucidat. Castra deinde in quinto lapide a Carthagine statuit, ut damna carissimarum rerum vastitatemque agrorum et incendia villarum de muris
10 ipsius urbis specularentur. Interea ingens tota Africa delati Poenorum exercitus fama occupatarumque urbium divul-
11 gatur. Stupor itaque omnes et admiratio incessit, unde tanto imperio tam subitum bellum, praesertim ab hoste iam victo: admiratio deinde paulatim in contemptum Poenorum ver-
12 titur. Nec multo post non Afri tantum, verum etiam urbes nobilissimae novitatem secutae ad Agathoclem defecere frumentoque et stipendio victorem instruxere.

1 7. His Poenorum malis etiam deletus in Sicilia cum imperatore exercitus velut quidam aerumnarum cumulus accessit. Nam post profectionem a Sicilia Agathoclis in obsidione Syracusarum Poeni segniores redditi ab Antandro fratre
3 regis Agathoclis occisione caesi nuntiabantur. Itaque cum

domi forisque eadem fortuna Carthaginensium esset, iam non tributariae tantum ab his urbes, verum etiam socii reges deficiebant, amicitiarum iura non fide, sed successu ponderantes. Erat inter ceteros rex Cyrenarum Aphellas, qui spe
4 improba regnum totius Africae amplexus societatem cum Agathocle per legatos iunxerat pactusque cum eo fuerat, ut Siciliae illi, sibi Africae imperium victis Carthaginensibus cederet. Itaque cum ad belli societatem cum ingenti
5 exercitu ipse venisset, Agathocles blando alloquio et humili adulatione, cum saepius simul cenassent adoptatusque filius eius ab Aphella esset, incautum interficit occupatoque exer-
6 citu eius iterato Carthaginenses omnibus viribus bellum cientes magno utriusque exercitus sanguine gravi proelio superat. Hoc certaminis discrimine tanta desperatio inlata
7 Poenis est, ut, nisi in exercitu Agathoclis orta seditio fuisset, transiturus ad eum Bomilcar, rex Poenorum, cum exercitu fuerit. Ob quam noxam in medio foro a Poenis patibulo
8 suffixus est, ut idem locus monumentum suppliciorum eius esset, qui ante fuerat ornamentum honorum. Sed Bomilcar
9 magno animo crudelitatem civium tulit, adeo ut de summa cruce veluti de tribunali in Poenorum scelera contionaretur, obiectans illis nunc Annonem falsa adfectati regni in-
10 vidia circumventum, nunc Gisgonis innocentis exilium, nunc in Amilcarem patrum suum tacita suffragia, quod Agathoclem socium illis facere quam hostem maluerit. Haec
11 cum in maxima populi contione vociferatus esset, expiravit.

8. Interea Agathocles profligatis in Africa rebus, tra-
1 dito Archagatho filio exercitu in Siciliam recurrit, nihil actum in Africa existimans, si amplius Syracusae obsiderentur. Nam post occisum Amilcarem Gisgonis filium novus
2 eo a Poenis missus exercitus fuerat. Statim igitur primo adventu eius omnes Siciliae urbes auditis rebus, quas in Africa gesserat, certatim se ei tradunt, atque ita pulsus e
3 Sicilia Poenis totius insulae imperium occupavit. In Africam
4 deinde reversus seditione militum excipitur: nam stipendiorum solutio in adventum patris dilata a filio fuerat. Igitur in
5 contionem vocatos blandis verbis permulsit: stipendia illis non a se flagitanda esse, sed ab hoste quaerenda: communem

6 victoriam, communem praedam futuram. Paulum modo ad-
 7 niterentur, dum belli reliquiae peraguntur, cum sciant Car-
 thaginem captam spes omnium expleturam. Sedato militari
 tumultu interiectis diebus ad castra hostium exercitum ducit;
 8 ibi inconsultius proelium committendo maiorem partem exer-
 citus perdidit. Cum itaque in castra fugisset versamque in
 se invidiam temere commissi belli videret pristinamque offen-
 sam non depensi stipendii metueret, concubia nocte solus
 9 a castris cum Archagatho filio profugit. Quod ubi milites
 cognovere, haud secus quam si ab hoste capti essent, tre-
 pidavere, bis se a rege suo in mediis hostibus relictos esse
 proclamantes, salutemque suam desertam ab eo esse, quo-
 10 rum ne sepultura quidem relinquenda fuerit. Cum persequi
 regem vellent, a Numidis excepti in castra revertuntur,
 comprehenso tamen Archagatho, qui a patre noctis errore
 11 discesserat. Agathocles autem navibus, quibus reversus a
 Sicilia fuerat, cum custodibus earundem Syracusas defer-
 12 tur: exemplum flagitii singulare, rex exercitus sui desertor
 filiorumque pater proditor. Interim in Africa post fugam
 regis milites pactione cum hostibus facta, interfectis Aga-
 14 thoclis liberis Carthaginiensibus se tradidere. Archagathus
 cum occideretur ab Arcesilao, amico antea patris, rogavit
 eum, quid nam liberis eius facturum Agathoclem putet, per
 quem ipse liberis careat? Tunc respondit satis habere se,
 15 quod superstites eos esse Agathoclis liberis sciat. Post haec
 Poeni ad perseguendas belli reliquias duces in Siciliam mi-
 serunt, cum quibus Agathocles pacem aequis conditioni-
 bus fecit.

LIBER XXIII.

1. Agathocles rex Siciliae pacificatus cum Carthagi-
 niensibus partem civitatum a se fiducia virium dissidentem
 2 armis subegit. Dein quasi angustis insulae terminis clauderetur, cuius imperii partem primis incrementis ne speraverat

quidem, in Italiam transcendit, exemplum Dionysii secutus,
 qui multas Italiae civitates subegerat. Primi igitur hostes illi 3
 Bruttii fuere, quia et fortissimi tum et opulentissimi vide-
 bantur, simul et ad iniurias vicinorum prompti. Nam multas 4
 civitates Graeci nominis Italia expulerant; auctores quoque 5
 suos Lucanos bello vicerant et pacem cum his aequis legi-
 bus fecerant. Tanta feritas animorum erat, ut nec origini 6
 suae parcerent. Namque Lucani isdem legibus liberos suos 7
 quibus et Spartani instituere soliti erant. Quippe ab initio 8
 pubertatis in silvis inter pastores habebantur sine ministerio
 servili, sine veste quam induerent vel cui incubarent, ut a
 primis annis duritiae parsimoniaeque sine ullo usu urbis ad-
 fuescerent. Cibus his praeda venatica, potus aut lactis aut 9
 fontium liquor erat. Sic ad labores bellicos indurabantur.
 Horum igitur ex numero L primo ex agris finitimorum prae- 10
 dare soliti, confluyente deinde multitudine sollicitata in prae-
 dam, cum plures facti essent, infestas regiones reddebant. Ita 11
 que fatigatus querellis sociorum Dionysius Siciliae tyrannus
 sexcentos Afros ad concipendos eos miserat: quorum 12
 castellum proditum sibi per Bruttiam mulierem expugnarunt
 ibique civitatem concurrentibus ad opinionem novae urbis
 pastoribus statuerunt Bruttiosque se ex nomine mulieris
 vocaverunt. Primum illis cum Lucanis, originis suae aucto- 13
 ribus, bellum fuit: qua victoria erecti cum pacem aequo 14
 iure fecissent, ceteros finitimos armis subegerunt tantasque
 opes brevi consecuti sunt, ut perniciosi etiam regibus ha-
 berentur. Denique Alexander rex Epiri cum in auxilium 15
 Graecarum civitatum cum magno exercitu in Italiam venisset,
 cum omnibus copiis ab his deletus est. Quare feritas eorum 16
 successu felicitatis incensa diu terribilis finitimis fuit. Ad 17
 postremum inploratus Agathocles spe ampliandi regni a
 Sicilia in Italiam traiecit.

2. Principio adventus opinione eius concussi legatos ad 1
 eum societatem amicitiamque petentes miserunt. Quos Aga- 2
 thocles ad cenam invitatos, ne exercitum traici viderent, et
 in posterum statuta his die conscensa nave frustratus est.
 Sed fraudis haud laetus eventus fuit, siquidem reverti eum 3
 in Siciliam interiectis paucis diebus vis morbi coëgit, quo 4

toto corpore comprehensus per omnes nervos articulosque umore pestifero grassante velut intestino singulorum membrorum bello impugnabatur. Ex qua desperatione bellum inter filium nepotemque eius regnum iam quasi mortui vindicantibus oritur: occiso filio regnum nepos occupavit. Igitur Agathocles, cum morbi cura aegritudo gravior esset et inter se alterum alterius malo cresceret, desperatis rebus uxorem suam Thexenam genitosque ex ea duos parvulos cum omni pecunia et familia regalique instrumento, quo praeter illum nemo regum ditior fuit, navibus inpositos Aegyptum, unde uxorem acceperat, remittit timens, ne praedonem regni sui hostem paterentur. Quamquam uxor diu ne ab aegro divelleretur deprecata est, ne discessus suus adiungi nepotis parricidio posset et tam cruenta haec deseruisse virum quam ille impugnasse avum videretur. Nubendo se non prosperae tantum, sed omnis fortunae inesse societatem, nec invitam periculo spiritus sui empturam, ut extremos viri spiritus exciperet [et] ut exequiarum officium, in quod profecta se nemo sit successurus, obsequio debita pietatis implet. Discedentes parvuli flebili ululatu amplexi patrem tenebant; ex altera parte uxor maritum non amplius visura oculis fatigabat. Nec minus senis lacrimae miserabiles erant. Flebant hi morientem patrem, ille exules liberos: hi discessu suo solitudinem patris, aegri senis, ille in spem regni susceptos relinqui in egestate lugebat. Inter haec regia omnis adsistentium fletibus tam crudelis discidium inpleta resonabat. Tandem finem lacrimis necessitas profectionis inposuit et mors regis proficiscentes filios insecuta est. Dum haec aguntur, Carthaginienses cognitis quae in Sicilia agebantur, occasionem totius insulae occupandae datam sibi existimantes magnis viribus eo traiciunt multasque civitates subigunt.

3. Eo tempore et Pyrrus adversus Romanos bellum gerebat, qui inploratus a Sicilia in auxilium, sicuti dictum est, cum Syracusas venisset, rex Siciliae sicut Epiri appellatur. Quarum rerum felicitate laetus Heleno filio Siciliae velut avitum (nam susceptus ex filia Agathoclis regis erat), Alexandro autem Italiae regnum destinat. Post haec multa

secunda proelia cum Carthaginiensibus facit. Interiecto deinde tempore legati ab Italicis sociis venire nuntiantes, resisti Romanis non posse, deditionemque futuram, nisi subveniat. Anxius tam ambiguo periculo incertusque quid ageret vel quibus primum subveniret, in utrumque pronus consultabat: quippe instantibus hinc Carthaginiensibus, inde Romanis periculosum videbatur exercitum in Italiam non traicere, periculosius a Sicilia deducere, ne aut illi non lata ope aut hi deserti amitterentur. In hoc aestu periculorum tutissimus portus consiliorum visus est omnibus viribus decernere in Sicilia et profligatis Carthaginiensibus victorem exercitum transponere in Italiam. Itaque conserto proelio cum superior fuisset, quoniam tamen a Sicilia abire et pro victo fugere visus est ac propterea socii ab eo defecerunt, 10 et imperium Siciliae tam cito amisit, quam facile quaesierat. Sed nec in Italia meliore felicitate usus in Epirum revertitur. Admirabilis utriusque rei casus in exemplum fuit. Nam sicut ante secunda fortuna rebus supra vota fluentibus Italiae Siciliaeque imperium et tot de Romanis victorias adtraxerat, ita nunc adversa velut in ostentationem fragilitatis humanae destruens quae cumulaverat, Siciliensi ruinae naufragium maris et foedam adversus Romanos pugnam turpemque ab Italia discessum adiecit.

4. Post profectionem a Sicilia Pyrrhi magistratus Hiero creatur, cuius tanta moderatio fuit, ut consentiente omnium civitatum favore dux adversus Carthaginienses primum, mox rex crearetur. Huius futurae maiestatis ipsa infantis educatio quasi praenuntia fuit: quippe genitus erat patre Hierocle, nobili viro, cuius origo a Gelone, antiquo Siciliae tyranno, manabat: sed maternum illi genus sordidum atque adeo pudibundum fuit. Nam ex ancilla natus ac propterea a patre velut dehonestamentum generis expositus fuerat. Sed parvulum et humanae opis egentem apes congesto circa iacentem melle multis diebus aluere. Ob quam rem responso haruspicum admonitus pater, qui regnum infanti portendi canebant, parvulum recolligit omnique studio ad spem maiestatis, quae promittebatur, instituit. Eidem in ludo inter coaequales discenti lupus tabulam in turba puerorum repente

10 conspectus eripuit. Adulescenti quoque prima bella ineunti
 11 aquila in clipeo, noctua in hasta consedit. Quod ostentum
 et consilio cautum et manu promptum regemque futurum
 12 significabat. Denique adversus provocatores saepe pugna
 13 vit semperque victoriam reportavit; a Pyrro rege multis
 14 militaribus donis donatus est. Pulchritudo ei corporis in-
 15 signis, vires quoque in homine admirabiles fuere. In adlo-
 quio blandus, in negotio iustus, in imperio moderatus:
 prorsus ut nihil ei regium decesse praeter regnum videretur.

LIBER XXIII.

1 1. Dum haec in Sicilia geruntur, interim in Graecia
 dissidentibus inter se bello Ptolemaeo Cerauno et Antiocho
 2 et Antigono regibus omnes ferme Graeciae civitates ducibus
 Spartanis, velut occasione data ad spem libertatis erectae,
 missis invicem legatis, per quos in societatis foedera alli-
 3 garentur, in bellum prorumpunt et, ne cum Antigono, sub
 cuius regno erant, bellum coepisse viderentur, socios eius
 4 Aetolos adgrediuntur, causas belli praetendentes, quod
 consensu Graeciae sacratum Apollini Cirraeum campum
 5 per vim occupassent. Huic bello ducem deligunt Area,
 qui adunato exercitu urbem sataque in his campis posita de-
 6 populatur, quae auferri non poterant incendit. Quod cum
 e montibus conspicati pastores Aetolorum essent, congregati
 admodum quingenti sparsos hostes ignorantesque, quanta
 manus esset, quoniam conspectum illis metus et incendio-
 rum fumus abstulerat, consectantur trucidatisque admodum
 7 novem milibus praedones in fugam verterunt. Reparantibus
 deinde Spartanis bellum auxilium multae civitates nega-
 verunt, existimantes eos dominationem, non libertatem Grae-
 8 ciae quaerere. Interea inter reges bellum finitur: nam Pto-
 lemaeus pulso Antigono cum regnum totius Macedoniae

occupasset, pacem cum Antiocho facit adfinitatemque cum
 Pyrro rege data ei in matrimonium filia sua iungit.

2. Exinde externo metu deposito inpium et facinorosum
 1 animum ad domestica scelera convertit insidiasque Arsinoae
 sorori suae instruit, quibus et filios eius vita et ipsam Cas-
 sandreae urbis possessione privaret. Primus ei dolus fuit 2
 simulato amore sororis matrimonium petere: aliter enim ad
 sororis filios, quorum regnum occupaverat, quam concor-
 diae fraude pervenire non poterat. Sed nota scelerata Pto- 3
 lemaei voluntas sorori erat. Itaque non credenti mandat 4
 velle se cum filiis eius regni consortium iungere; cum quibus
 non ideo se armis contendisse, quoniam eripere his regnum,
 sed quod id facere sui muneris vellet. In hoc mitteret ar- 5
 bitrum iuris iurandi, quo praesente apud deos patrios qui-
 bus vellet obsecrationibus se obligaret. Incerta Arsinoë 6
 quid ageret: si mitteret, decipi periurio, si non mitteret,
 provocare rabiem fraternae crudelitatis timebat. Itaque plus 7
 liberis quam sibi timens, quos matrimonio suo protecturam
 se arbitrabatur, mittit ex amicis suis Dionem; quo perducto 8
 in sanctissimum Iovis templum veterrimae Macedonum reli-
 gionis Ptolemaeus sumptis in manus altaribus, contingens
 ipsa simulacra et pulvinaria deorum inauditis ultimisque
 execrationibus adiurat, se sincera fide sororis matrimonium 9
 petere nuncupaturumque se eam reginam, neque in contu-
 meliam eius se aliam uxorem aliosve quam filios eius libe-
 ros habiturum. Arsinoë postquam et spe inpleta est et 10
 metu soluta, ipsa cum fratre colloquitur, cuius vultus et
 blandientes oculi cum fidem non minorem quam ius iurandum
 promitterent, reclamante Ptolemaeo filio fraudem subesse,
 in matrimonium fratris concedit.

3. Nuptiae magno apparatu laetitiaque omnium cele- 1
 brantur. Ad contionem quoque vocato exercitu capiti sororis 2
 diadema inponit reginamque eam appellat. Quo nomine in 3
 laetitiam effusa Arsinoë, quia quod morte Lysimachi prioris
 mariti amiserat recepisset, ultro virum in urbem suam Cas-
 sandream invitat, cuius urbis cupiditate fraus struebatur.
 Praegressa igitur virum diem festum urbi in adventum eius 4
 indicit, domos, templa ceteraque omnia exornari iubet, aras 5

abique hostiasque disponi: filios quoque suos, Lysimachum sedecim annos natum, Philippum triennio minorem, utrumque forma insignem, coronatos occurrere iubet. Quos Ptolemaeus ad celandam fraudem cupide et ultra modum verae affectionis amplexus osculis diu fatigat. Ubi ad portam ventum est, occupari arcem iubet, pueros interfici. Qui cum ad matrem confugissent, in gremio eius inter ipsa oscula trucidantur, proclamante Arsinoë, quod tantum nefas aut nubendo aut post nuptias contraxisset. Pro filiis saepe se percussoribus obtulit, frequenter corpore suo puerorum corpora amplexata protexit vulneraque excipere, quae liberis intendebantur, voluit. Ad postremum etiam spoliata funeribus filiorum scissa veste et crinibus sparsis cum duobus servulis ex urbe protracta Samothraciam in exilium abiit, eo miserior, quod mori ei cum filiis non licuit. Sed nec Ptolemaeo multa scelera fuerunt: quippe dis immortalibus tot perinria et tam cruenta parricidia vindicantibus brevi post a Gallis spoliatus regno captusque vitam ferro, ut meruerat, amisit.

4. Namque Galli abundantanti multitudine, cum eos non caperent terrae quae genuerant, CCC milia hominum ad sedes novas quaerendas velut ver sacrum miserunt. Ex his portio in Italia consedit, quae et urbem Romanam captam incendit; et portio Illyricos sinus ducibus avibus (nam angurandi studio Galli praeter ceteros callent) per strages barbarorum penetravit et in Pannonia consedit: gens aspera, audax, bellicosa, quae prima post Herculem, cui ea res virtutis admirationem et immortalitatis fidem dedit, Alpium invicta iuga et frigore intractabilia loca transcendit. Ibi domitis Pannoniis per multos annos cum finitimis varia bella gesserunt. Hortante deinde successu divisim agminibus alii Graeciam, alii Macedoniam omnia ferro prosternentes petiverunt, tantusque terror Gallici nominis erat, ut etiam reges non lacessiti ultro pacem ingenti pecunia mercarentur. Solus rex Macedoniae Ptolemaeus adventum Gallorum intrepidus audivit iisque cum paucis et incompositis, quasi bella non difficiliter quam scelera patrantur, parricidiorum furis agitatus occurrit. Dardanorum quoque legationem XX milia

armatorum in auxilium offerentem sprevit, addita insuper contumelia actum de Macedonia dicens, si, cum totum orientem soli domuerint, nunc in vindictam finium Dardanis egent: milites se habere filios eorum, qui sub Alexandro rege stipendia toto orbe terrarum victores fecerint. Quae ubi Dardano regi nuntiata sunt, inclitum illud Macedoniae regnum brevi imaturi iuvenis temeritate casurum dixit.

5. Igitur Galli duce Belgio ad temptandos Macedonum animos legatos ad Ptolemaeum mittunt, offerentes pacem, si emere velit: sed Ptolemaeus inter suos belli metu pacem Gallos petere gloriatus est. Nec minus ferociter se legatis quam inter amicos iactavit, aliter se pacem daturum negando, nisi principes suos obsides dederint et arma traderint: non enim fidem se nisi inermibus habiturum. Re nuntiata legatione risere Galli, undique adclamantes brevi sensurum, sibi an illi consulentes pacem obtulerint. Inter iectis diebus proelium conseritur: victi Macedones caeduntur. Ptolemaeus multis vulneribus saucius capitur: caput eius amputatum et lancea fixum tota acie ad terrorem hostium circumfertur. Paucos ex Macedonibus fuga servavit: ceteri aut capti aut occisi. Haec cum nuntiata per omnem Macedoniam essent, portae urbium clauduntur, luctu omnia replentur: nunc orbitatem amissorum filiorum dolebant, nunc excidia urbium metuebant, nunc Alexandri Philippique regum suorum nomina sicuti numina in auxilium vocabant: sub illis se non solum tutos, verum etiam victores orbis terrarum exitisse: ut tuerentur patriam suam, quam gloria rerum gestarum caelo proximam reddidissent, ut opem ad afflictis ferrent, quos furor et temeritas Ptolemaei regis perdidisset, orabant. Desperantibus omnibus non votis agendum Sosthenes unus de principibus Macedonum ratus contracta iuventute et Gallos victoria exultantes conspexit et Macedoniam ab hostili populatione defendit. Ob quae virtutis beneficia multis nobilibus regnum Macedoniae adfectantibus ignobilis ipse praepositus, et cum rex ab exercitu appellatus esset, ipse non in regis, sed in ducis nomen iurare milites compulit.

6. Interea Brennus, quo duce portio Gallorum in Graeciam se effuderat, audita victoria suorum, qui Belgio duce

Macedonas vicerant, indignatus parta victoria opimam praedam et orientis spoliis onustam tam facile relictam esse, ipse adunatis CL milibus peditum et XV milibus equitum in 2 Macedoniam inrumpit. Cum agros villasque popularetur, occurrit ei cum instructo exercitu Macedonum Sosthenes: sed pauci a pluribus, trepidi a valentibus facile vincuntur. 3 Itaque cum victi se Macedones intra muros urbium condissent, victor Brennus nemine prohibente totius Macedoniae agros depraedatur. Inde quasi terrena iam spolia sorderent, animum ad deorum immortalium templa convertit, scurriliter iocatus locupletes deos largiri hominibus oportere. 4 Statim igitur Delphos iter vertit, praedam religioni, aurum offensae deorum immortalium praeferens: quos nullis opibus egere, ut qui eas largiri hominibus solent, adfirmabat. 5 Templum autem Apollinis Delphis positum est in monte Parnasso, in rupe undique impendente: ibi civitatem frequentia hominum fecit, qui ad adfirmationem maiestatis undique concurrentes in eo saxo consedere. Atque ita templum et civitatem non muri sed praecipitia, nec manu facta sed naturalia praesidia defendunt, prorsus ut incertum sit, utrum munimentum loci an maiestas dei plus hic 8 admirationis habeat. Media saxi rupes in formam theatri recessit. Quamobrem et hominum clamor et si quando accedit tubarum sonus, personantibus et resonantibus inter se rupibus multiplex audiri ampliorque quam editur resonare solet. Quae res maiorem maiestatis terrorem ignaris rei et 9 admirationem stupentibus plerumque adfert. In hoc rupis amfractu media ferme montis altitudine planities exigua est, atque in ea profundum terrae foramen, quod in oracula patet: ex quo frigidus spiritus vi quadam velut amento in sublime expulsus mentes vatium in vecordiam vertit inpletasque deo responsa consulentibus dare cogit. Multa igitur 10 ibi et opulenta regum ac populorum visuntur munera, quaeque magnificentia sui reddentium vota gratam voluntatem et deorum responsa manifestant.

1 7. Igitur Brennus cum in conspectu haberet templum, diu deliberavit, an confestim rem adgrederetur an vero fessis via militibus noctis spatium ad resumendas vires

daret. Aenianum et Thessalorum duces, qui se ad praedae 2 societatem iunxerant, amputari moras iubebant, dum inparati hostes et recens adventus sui terror esset: interiecta nocte 3 et animos hostibus, forsitan et auxilia accessura, et vias, quae tunc pateant, obstructum iri. Sed Gallorum vulgus ex 4 longa inopia, ubi primum vino ceterisque com meatibus re-ferta rura invenit, non minus abundantia quam victoria laetum per agros se sparserat, desertisque signis ad occupanda 5 omnia pro victoribus vagabantur. Quae res dilationem Delphis dedit. Prima namque opinione adventus Gallorum pro-6 hibiti agrestes oraculis feruntur messes vinaque villis efferre. Cuius rei salutare praeceptum non prius intellectum est, 7 quam vini ceterarumque copiarum abundantia velut mora Gallis obiecta auxilia finitimorum convenere. Prius itaque 8 urbem suam Delphi aucti viribus sociorum permunivere, quam Galli vino velut praedae incubantes ad signa revocarentur. Habebat Brennus lecta ex omni exercitu peditum 9 sexaginta quinque milia: Delphorum sociorumque non nisi quattuor milia milites erant, quorum contemptu Brennus ad 10 acuendos suorum animos praedae ubertatem omnibus ostendebat statuasque cum quadrigis, quarum ingens copia procul visebatur, solido auro fusas esse plusque in pondere quam in specie habere praedae adfirmabat.

8. Hac adseveratione incitati Galli, simul et hesterno 1 mero saucii sine respectu periculorum in bellum ruebant. Contra Delphi plus in deo quam in viribus deputantes cum 2 contemptu hostium resistebant scandentesque Gallos e summo montis vertice partim saxo, partim armis obruebant. In hoc 3 partium certamine repente universorum templorum antistites, simul et ipse vates sparsis crinibus cum insignibus atque infulis pavidi vecordesque in primam pugnantium aciem procurrunt: advenisse deum clamant, eumque se vidisse desi- 4 lientem in templum per culminis aperta fastigia: dum omnes 5 opem dei suppliciter implorant, iuvenem supra humanum modum insignis pulchritudinis comitesque ei duas armatasque virgines ex propinquis duabus Dianae Minervaeque aedibus occurrisse; nec oculis tantum haec se perspexisse, 6 audisse etiam stridorem arcus ac strepitum armorum: pro- 7

inde ne cunctarentur dis antesignanis hostem caedere et
 victoriae deorum socios se adiungere summis obsecratio-
 8 nibus monebant. Quibus vocibus incensi omnes certatim in
 9 proelium prosiliunt. Praesentiam dei et ipsi statim sensere.
 nam et terrae motu portio montis abrupta Gallorum stravit
 exercitum et confertissimi cunei non sine vulneribus hostium
 10 dissipati ruebant. Insecuta deinde tempestas est, quae
 11 grandine et frigore saucios ex vulneribus absumpsit. Dux
 ipse Brennus cum dolorem vulnerum ferre non posset, pu-
 12 gione vitam finivit. Alter ex ducibus punitis belli auctoribus
 cum decem milibus sauciorum citato agmine Graecia ex-
 13 cedit. Sed nec fugientibus fortuna commodior fuit, siqui-
 14 dem pavidis nulla sub tectis acta nox, nullus sine labore
 et periculo dies; adsidui imbres et gelu nix concreta et
 fames et lassitudo et super haec maximum pervigiliae ma-
 15 lum miseris infelicis belli reliquias obterebant. Gentes
 quoque nationesque, per quas iter habebant, palantes velut
 16 praedam sectabantur. Quo pacto evenit, ut nemo ex tanto
 exercitu, qui paulo ante fiducia virum etiam adversus deos
 contendebat, vel ad memoriam tantae cladis superesset.

LIBER XXV.

1 1. Inter duos reges, Antigonum et Antiochum, statuta
 pace cum in Macedoniam Antigonus reverteretur, novus
 2 eidem repente hostis exortus est. Quippe Galli, qui a Brenno
 duce, cum in Graeciam proficisceretur, ad terminos gentis
 tuendos relictis fuerant, ne soli desides viderentur, peditum
 3 XV milia, equitum tria milia armaverunt fugatisque Getarum
 Triballorumque copiis Macedoniae imminentes legatos ad
 regem miserunt, qui pacem ei venalem offerrent, simul et
 4 regis castra specularentur. Quos Antigonus pro regali mu-
 5 nificentia ingenti apparatu epularum ad cenam invitavit. Sed

Galli expositum grande auri argentique pondus admirantes
 atque praedae ubertate sollicitati infestiores quam venerant
 revertuntur. Quibus et elephantos ad terrorem velut inveni- 6
 tatas barbaris formas rex ostendi iusserat et naves onustas
 copiis demonstrari, ignarus, quod, quibus ostentatione virum 7
 metum se incere existimabat, eorum animos ut ad opimam
 praedam sollicitabat. Itaque legati reversi ad suos omnia in 8
 maius extollentes opes pariter et neglegentiam regis ostendunt;
 referta auro et argento castra, sed neque vallo fos- 9
 save munita; et quasi satis munimenti in divitiis haberent,
 ita eos omnia officia militaria intermisisse: prorsus quasi 10
 ferri auxilio non indigerent, quoniam auro abundarent.

2. Hac relatione avidae gentis animi satis ad praedam 1
 incitabantur; accedebat tamen et exemplum Belgii, qui non 2
 magno ante tempore Macedonum exercitum cum rege trucidaverat.
 Itaque consentientibus omnibus nocte castra regis 3
 adgrediuntur, qui praesentiam tantam tempestatem signum
 pridie dederat, ut omnibus rebus ablatis in proxima silva
 taciti se occultarent. Neque aliter servata castra quam quod
 deserta sunt, siquidem Galli, ubi omnia vacantia nec sine 4
 defensoribus modo, verum etiam sine custodibus vident,
 non fugam hostium, sed dolum arbitrantes diu intrare portas
 timuerunt. Ad postremum integris et intactis munimentis 5
 scrutantes potius quam diripientes castra occupaverunt.
 Nunc ablatis quae invenerant ad litus convertuntur. Ibi dum 6
 naves incautius diripiunt, a remigibus et ab exercitus parte,
 quae eo cum coniugibus et liberis confugerant, nihil tale
 metuentes trucidantur: tantaque caedes Gallorum fuit, ut 7
 Antigono pacem opinio huius victoriae non a Gallis tantum,
 verum etiam a finitimorum feritate praestiterit. Quamquam 8
 Gallorum ea tempestate tantae fecunditatis iuventus fuit, ut
 Asiam omnem velut examine aliquo implerent. Denique ne- 9
 que reges orientis sine mercenario Gallorum exercitu ulla
 bella gesserunt, neque pulsus regno ad alios quam ad Gallos
 confugerunt. Tantus terror Gallici nominis et armorum in- 10
 victa felicitas erat, ut aliter neque maiestatem suam tutari
 neque amissam recuperare se posse nisi Gallica virtute arbi-
 trarentur. Itaque in auxilium a Bithyniae rege invocati 11
 10*

regnum cum eo parta victoria diviserunt eamque regionem Gallograeciam cognominaverunt.

1 3. Dum haec in Asia gerantur, interim in Sicilia Pyrrus a Poenis navali proelio victus ab Antigono Macedoniae rege 2 supplementum militum per legatos petit, denuntians, ni mittat, redire se in regnum necesse habere, incrementa rerum, quae de Romanis voluerit, de ipso quaesitum. 3 Quod ubi negatum legati retulerunt, dissimulatis causis re- 4 pentinam fingit profectionem. Socios interim parere bellum iubet, arcis Tarentinae custodiam Heleno filio et amico 5 Miloni tradit. Reversus in Epirum statim fines Macedoniae invadit: cui Antigonus cum exercitu occurrit victusque 6 proelio in fugam vertitur. Atque ita Pyrrus Macedoniae in deditioem accepit et veluti damna amissae Siciliae Italiaeque adquisito Macedoniae regno pensasset, relictum 7 Tarenti filium et amicum arcessit. Antigonus autem cum paucis equitibus, fugae comitibus, repente fortunae ornamentis destitutus amissi regni speculaturus eventus Thes- 8 salonicam se recepit, ut inde cum conducta Gallorum mer- cennaria manu bellum repararet. Rursus ab Ptolemaeo, Pyrri filio, funditus victus, cum septem comitibus fugiens non iam recipiendi regni spem, sed salutis latebras ac fugae solitudinisque captat.

1 4. Igitur Pyrrus in tanto fastigio regni conlocatus iam nec eo, ad quod votis perveniendum fuerat, contentus Grae- 2 ciae Asiaeque regna meditatur. Neque illi maior ex imperio quam ex bello voluptas erat, nec quicquam Pyrrum, qua 3 tulisset imperium, sustinere valuit. Sed ut ad devincenda regna invictus habebatur, ita devictis adquisitisque celeriter carebat. Tanto melius studebat acquirere imperia quam 4 retinere. Itaque cum copias Cherroneso transposuisset, legationibus Atheniensium et Achaeorum Messeniorumque 5 excipitur. Sed et Graecia omnis admiratione nominis eius, simul et rerum adversus Romanos Poenosque gestarum ad- 6 tonita adventum eius expectabat. Primum illi bellum adversus Spartanos fuit: maiore mulierum quam virorum virtute exceptus et Ptolemaeum filium et exercitus partem robustis- 7 simam amisit: quippe oppugnanti urbem ad tutelam patriae

tanta multitudo feminarum concurrat, ut non fortius victus quam verecundius recederet. Porro Ptolemaeum filium eius 8 adeo strenuum et manu fortem fuisse tradunt, ut urbem Corcyram cum sexagesimo ceperit, idem proelio navali quinquerecem ex scapha cum septimo insiluerit captamque tenuerit, in oppugnatione quoque Spartanorum usque in me- 9 diam urbem equo procucurrerit ibique concursu multitudinis interfectus sit. Cuius corpus ut relatum patri est, dixisse 10 Pyrrum ferunt: aliquanto tardius eum, quam timuerit ipse vel temeritas eius meruerit, occisum esse.

5. Repulsus ab Spartanis Pyrrus Argos petit: ibi dum 1 Antigonum in urbem clausum expugnare conatur, inter confertissimos violentissime dimicans saxo de muris ictus occiditur. Caput eius Antigono refertur, qui victoria mitius usus 2 filium eius Helenum cum Epirotis sibi deditum in regnum remisit eique insepulti patris ossa in patriam referenda tradidit.

Satis constans inter omnes auctores fama est, nullum nec 3 eius nec superioris aetatis regem comparandum Pyrrum fuisse, raroque non inter reges tantum, verum etiam inter illustres viros aut vitae sanctioris aut iustitiae probatoris visum fuisse: scientiam certe rei militaris in illo viro tantam 4 fuisse, ut cum Lysimacho, Demetrio, Antigono, tantis regibus bella gesserit, invictus semper fuerit; Illyriorum quo- 5 que, Sicularum Romanorumque et Carthaginiensium bellis numquam inferior, plerumque etiam victor extiterit: qui 6 patriam certe suam angustam ignobilemque fama rerum gestarum et claritate nominis sui toto orbe inlustrem reddiderit.

LIBER XXVI.

1. Post mortem Pyrri non in Macedonia tantum, verum 1 etiam in Asia Graeciaque magni bellorum motus fuere. Nam 2

3 et Peloponnensii per proditorem Antigono traditi: et vari-
ante hominum partim dolore, partim gaudio, prout singulae
civitates aut auxilium de Pyrro speraverant aut metus sus-
tinerant, ita aut cum Antigono societatem iungebant aut
4 mutuis inter se odiis in bellum ruebant. Inter hunc turba-
tarum provinciarum motum Epiorum quoque urbs ab Aristo-
5 timo principe per tyrannidem occupatur: a quo cum multi
ex primoribus occisi, plures in exilium acti essent, Aetolis
per legatos postulantibus, coniuges liberosque exulum red-
6 deret, primo negavit, postea, quasi paeniteret, proficis-
cendi ad suos potestatem omnibus matronis dedit diemque
7 profectionis statuit. Illae, quasi in perpetuum cum viris
exulatae, pretiosissima quaeque auferentes, cum ad por-
tam quasi uno agmine profecturae convenissent, omnibus
rebus spoliatae in carcerem recluduntur, occisis prius in
gremio matrum parvulis liberis, virginibus ad stuprum di-
8 reptis. Ac tam saeva dominatione stupentibus omnibus prin-
ceps horum Hellanicus, senex et liberis orbus, ut qui nec
aetatis nec pigneris respectu timeret, contractos domum
9 fidissimos amicorum in vindictam patriae hortatur. Cunctan-
tibus privato periculo publicum finire et deliberandi spa-
tium postulantibus accessit servis iubet obserari fores
tyrannoque nuntiare, mitteret qui coniuratos apud se con-
prehenderet; obiectans singulis se, quia liberandae patriae
10 auctor esse non possit, desertae ultorem futurum. Tunc illi
incipiti periculo circumventi honestiorem viam eligentes
coniurant in tyranni necem, atque ita Aristotimus quinto
quam tyrannidem occupaverat mense opprimitur.

1 2. Interea Antigonus cum multiplici bello et Ptolemaei
regis et Spartanorum premeretur novusque illi hostis Gal-
lograeciae exercitus adfluxisset, in speciem castrorum parva
manu adversus ceteros relicta adversus Gallos totis viribus
2 proficiscitur. Quibus cognitis Galli, cum et ipsi se proelio
pararent, in auspicia pugnae hostias caedunt, quarum extis
cum magna caedes interitusque omnium praediceretur, non
in timorem, sed in furorem versi sperantesque deorum minas
expiari caede suorum posse, coniuges et liberos suos tru-
3 cidant, auspicia belli a parricidio incipientes. Tanta rabies

feros animos invaserat, ut non parcerent aetati, cui etiam
hostes pepercissent, bellumque internecivum cum liberis
liberorumque matribus gererent, pro quibus bella suscipi
solent. Itaque quasi scelere vitam victoriamque redemis- 4
sent, sicut erant cruenti ex recenti suorum caede, in proe-
lium non meliore eventu quam omine proficiscuntur: siqui- 5
dem pugnantes prius parricidiorum furiae quam hostes cir-
cumvenere, obversantibusque ante oculos manibus inter-
emptorum omnes occisione caesi. Tanta strages fuit, ut 6
pariter cum hominibus di consensisse in exitium parricida-
rum viderentur. Post huius pugnae eventum Ptolemaeus et 7
Spartani victorem hostium exercitum declinantes in tutiora
se recipiunt. Antigonus quoque ubi eorum discessum videt, 8
recenti adhuc ex priore victoria militum ardore bellum
Atheniensibus infert. In quo cum occupatus esset, interim 9
Alexander, rex Epiri, ulcisci mortem patris Pyrri cupiens
fines Macedoniae depopulatur. Adversus quem cum reversus 10
a Graecia Antigonus esset, transitione militum destitutus
regnum Macedoniae cum exercitu amittit. Huius filius Deme- 11
trius, puer admodum, absente patre reparato exercitu non
solum amissam Macedoniam recepit, verum etiam Epiri
regno Alexandrum spoliatur. Tanta vel mobilitas militum vel 12
fortuna varietas erat, ut vicissim reges nunc exules, [exules]
nunc reges viderentur.

3. Igitur Alexander, cum exul ad Acarnanas confugis- 1
set, non minore Epiotarum desiderio quam sociorum auxi-
lio in regnum restituitur.

Per idem tempus rex Cyrenarum Magas decedit, qui 2
ante infirmitatem Beronicen, unicam filiam, ad finiendam cum
Ptolemaeo fratre certamina filio eius desponderat. Sed post 3
mortem regis mater virginis Arsinoë, ut invita se con-
tractum matrimonium solveretur, misit qui ad nuptias vir-
ginis regnumque Cyrenarum Demetrium, fratrem regis
Antigoni, a Macedonia arcesserent, qui et ipse ex filia
Ptolemaei procreatus erat. Sed nec Demetrius moram fecit. 4
Itaque cum secundante vento celeriter Cyrenas advolasset,
fiducia pulchritudinis, quia animis placere socrus coeperat,
statim a principio superbus regiae familiae militibusque in-

potens erat studiumque placendi a virgine in matrem con-
5 tulerat. Quae res suspecta primo virgini, dein popularibus
6 militibusque invisa fuit. Itaque versis omnium animis in
Ptolemaei filium insidiae Demetrio comparantur, cui, cum
7 in lectum socrus concessisset, percussores inmittantur. Sed
Arsinoë audita voce filiae ad fores stantis et praecipientis,
ut matri parceretur, adulterum paulisper corpore suo pro-
8 texit. Quo interfecto Beronice et supra matris salva
pietate ulla est et in matrimonio sortiendi iudicium patris
secuta.

LIBER XXVII.

1 1. Mortuo Syriae rege Antiocho, cum in locum eius
filius Seleucus successisset, hortante matre Laudice, quae
prohibere debuerat, auspicia regni a parricidio coepit:
2 quippe Beronice, novercam suam, sororem Ptolemaei regis
3 Aegypti, cum parvulo fratre ex ea suscepto interfecit. Quo
facinore perpetrato et infamiae maculam subiit et Ptolemaei
4 se bello implicuit. Porro Beronice, cum ad se interficien-
5 dam missos didicisset, Daphinae se claudit. Ubi cum obsi-
deri eam cum parvulo filio nuntiatum Asiae civitatibus esset,
recordatione paternae maiorumque eius dignitatis casum
tam indignae fortunae miserantes auxilia ei omnes misere.
6 Frater quoque Ptolemaeus periculo sororis exterritus relicto
7 regno cum omnibus viribus advolat. Sed Beronice ante
adventum auxiliorum, cum vi expugnari non posset, dolo
8 circumventa trucidatur. Indigna res omnibus visa. Itaque
[cum] universae civitates [quae defecerant, ingentem
classem comparassent, repente] exemplo crudelitatis exter-
ritae simul et in ultionem eius, quam defensuri fuerant,
9 Ptolemaeo se tradunt, qui nisi in Aegyptum domestica
seditione revocatus esset, totum regnum Seleuci occu-
10 passet. Tantum vel illi odium parricidale scelus vel huic
favorem indigne peremptae mors sororis adtulerat.

2. Post discessum Ptolemaei Seleucus cum adversus 1
civitates, quae defecerant, ingentem classem comparasset,
repente velut dis ipsis parricidium vindicantibus orta tem-
pestate classem naufragio amittit: nec quicquam illi ex tanto 2
adparatu praeter nudum corpus et spiritum et paucos nau-
fragii comites residuos fortuna fecit. Misera quidem res, sed 3
optanda Seleuco fuit: siquidem civitates, quae odio eius ad
Ptolemaeum transierant, velut dis arbitris satis factum sibi
esset, repentina animorum mutatione in naufragi misericor-
diam versae imperio se eius restituunt. Laetus igitur malis 4
suis et damnis ditior redditus veluti par viribus bellum
Ptolemaeo infert: sed quasi ad ludibrium tantum fortunae 5
natus esset nec propter aliud opes regni recepisset, quam
ut amitteret, victus proelio non multo quam post naufra-
gium comitatio trepidus Antiocheam confugit. Inde ad An- 6
tiochum fratrem litteras facit, quibus auxilium eius inplorat
oblata ei Asia intra finem Tauri montis in praemium latae
opis. Antiochus autem cum esset annos XIII natus, supra 7
aetatem regni avidus occasionem non tam pio animo, quam
offerebatur, adripuit: sed latronis more fratri totum eripere
cupiens puer sceleratam virilemque sumit audaciam. Unde 8
Hierax est cognominatus, quia non hominis, sed accipitris
ritu in alienis eripiendis vitam sectaretur. Interea Ptole- 9
maeus cum Antiochum in auxilium Seleuco venire cogno-
visset, ne cum duobus uno tempore dimicaret, in annos
X cum Seleuco pacem facit: sed pax ab hoste data inter- 10
pellatur a fratre, qui conducto Gallorum mercenario exer-
citu pro auxilio bellum, pro fratre hostem inploratus exhi-
buit. In eo proelio virtute Gallorum victor quidem Antiochus 11
fuit, sed Galli arbitantes Seleucum in proelio cecidisse
in ipsum Antiochum arma vertere, liberius depopulaturi
Asiam, si omnem stirpem regiam extinxissent. Quod ubi 12
sensit Antiochus, velut a praedonibus auro se redemit so-
cietatemque cum mercennariis suis iungit.

3. Interea rex Bithyniae Eumenes sparsis consumptisque 1
fratribus bello intestinae discordiae quasi vacantem Asiae
possessionem invasurus victorem Antiochum Gallosque ad-
greditur. Nec difficile saucios adhuc ex superiore congres- 2

3 sione integer ipse viribus superat. Ea namque tempestate
 omnia bella in exitium Asiae gerebantur: uti quisque fortior
 4 fuisset, Asiam velut praedam occupabat. Seleucus et An-
 tiochus fratres bellum propter Asiam gerebant; Ptolemaeus
 5 rex Aegypti sub specie sororiae ultionis Asiae inhiabat. Hinc
 Bithynus Eumenes, inde Galli, humiliorum semper mercen-
 naria manus, Asiam depopulabantur: cum interea nemo
 6 defensor Asiae inter tot praedones inveniebatur. Victo An-
 tiocho cum Eumenes maiorem partem Asiae occupasset, ne
 tunc quidem fratres perditio praemio, propter quod bellum
 gerebant, concordare potuerunt, sed omissa externo hoste
 7 in mutuum exitium bellum reparant. In eo Antiochus denuo
 victus multorum dierum fuga fatigatus tandem ad socerum
 8 suum Ariamenem, regem Cappadociae, pervehitur. A quo
 cum benigne primum exceptus esset, interiectis diebus
 cognito quod insidiae sibi pararentur, salutem fuga quae-
 9 sivit. Igitur cum profugo nusquam in tuto salus esset, ad
 Ptolemaeum hostem, cuius fidem tutiorem quam fratris
 existimabat, decurrit, memor vel quae facturus fratri esset
 10 vel quae meruisset a fratre. Sed Ptolemaeus non amicus de-
 victo quam hosti factus adservari eum artissima custodia
 11 iubet. Hinc quoque Antiochus opera cuiusdam meretricis
 adiutus, quam familiaris noverat, deceptis custodibus ela-
 12 bitur fugiensque a latronibus interficitur. Seleucus quoque
 isdem ferme diebus amisso regno equo praecipitatus finitur.
 Sic fratres quasi et germanis casibus, exules ambo post
 regna scelerum suorum poenas luerunt.

LIBER XXVIII.

1 1. Olympias, Pyrrhi Epirotae regis filia, amisso marito
 eodemque germano fratre Alexandro cum tutelam filiorum
 ex eo susceptorum, Pyrrhi et Ptolemaei, regnique adminis-

trationem in se recepisset, Aetolis partem Acarnaniae,
 quam in portionem belli pater pupillorum acceperat, eripere
 volentibus ad regem Macedoniae Demetrium decurrit eique 2
 habenti uxorem Antiochi, regis Syriae, sororem filiam suam
 Phthiam in matrimonium tradit, ut auxilium, quod miseri-
 cordia non poterat, iure cognationis obtineret. Fiunt igitur 3
 nuptiae, quibus et novi matrimonii gratia acquiritur et veteris
 offensa contrahitur. Nam prior uxor, velut matrimonio pulsa, 4
 sponte sua ad fratrem Antiochum discedit eumque in mariti
 bellum impellit.

Acarnanes quoque diffisi Epirotis adversus Aetolos auxi- 5
 lium Romanorum inplorantes obtinuerunt a Romano senatu,
 ut legati mitterentur, qui denuntiarent Aetolis, praesidia ab 6
 urbibus Acarnaniae deducerent paterenturque liberos esse,
 qui soli quondam adversus Troianos, auctores originis suae,
 auxilia Graecis non miserint.

2. Sed Aetoli legationem Romanorum superbe audivere, 1
 Poenos illis et Gallos, a quibus tot bellis occidione caesi
 sint, exprobrantes dicentesque prius illis portas adversus 2
 Carthaginienses aperiendas, quas clauserit metus Punici
 belli, quam in Graeciam arma transferenda. Meminisse deinde 3
 iubent, qui quibus minentur. Adversus Gallos urbem eos 4
 suam tueri non potuisse captamque non ferro defendisse,
 sed auro redemisse: quam gentem se aliquanto maiore 5
 manu Graeciam ingressam non solum nullis externis viribus,
 sed ne domesticis quidem totis adiutos universam delesse,
 sedemque sepulchris eorum praebuisse, quam illi urbibus
 imperioque suo proposuerant; contra Italiam trepidis ex 6
 recenti urbis suae incendio Romanis universam ferme a Gal-
 lis occupatam. Prius igitur Gallos Italia pellendos quam 7
 minentur Aetolis, priusque sua defendenda quam aliena
 appetenda. Quos autem homines Romanos esse? nempe 8
 pastores, qui latrocinio iustis dominis ademptum solum tene-
 ant, qui uxores cum propter originis dehonesta menta non 9
 invenirent, vi publica rapuerint, qui denique urbem ipsam 10
 parricidio condiderint murorumque fundamenta fraterno san-
 guine adperserint. Aetolos autem principes Graeciae sem- 11
 per fuisse et sicut dignitate, ita et virtute ceteris praesti-

12 tisse: solos denique esse, qui Macedonas imperio terrarum
semper florentes contempserint, qui Philippum regem non
timuerint, qui Alexandri magni post Persas Indosque de-
victos, cum omnes nomen eius horrerent, edicta spreve-
13 rint. Monere igitur se Romanos, contenti sint fortuna
praesenti nec provocent arma, quibus et Gallos caesos et
14 Macedonas contemptos videant. Sic dimissa legatione Ro-
manorum, ne fortius locuti quam fecisse viderentur, fines
Epiri regni et Acarnaniae depopulantur.

1 3. Iam Olympias filius regna tradiderat, et in locum
2 Pyrri, fratris defuncti, Ptolemaeus successerat, qui cum
hostibus instructo exercitu obvius processisset, infirmitate
3 correptus in itinere decedit. Olympias quoque gemino fu-
nerum vulnere adflcta, aegrum spiritum trahens non diu
4 filii supervixit. Cum ex gente regia sola Nereis virgo cum
Laudamia sorore superesset, Nereis nubit Geloni Siciliae
5 tyranni filio, Laudamia autem cum in aram Dianae confu-
6 gisset, concursu populi interficitur. Quod facinus di immor-
tales adsiduis cladibus gentis et prope interitu totius populi
7 vindicaverunt. Nam et sterilitatem famemque passi et in-
testina discordia vexati externis ad postremum bellis paene
8 consumpti sunt. Milo quoque, Laudamiae percussor, in fu-
rorem versus nunc ferro, nunc saxo, in summa dentibus
laceratis visceribus duodecima die interiit.

9 His in Epiro gestis interim in Macedonia Demetrius rex
10 relicto filio Philippo, parvulo admodum, decedit, cui An-
tigonus tutor datus accepta in matrimonium matre pupilli
11 regem se constitui laborat. Interiecto deinde tempore cum
seditione minaci Macedonum clausus in regia teneretur, in
publicum sine satellitibus procedit, [procedit] in vulgus
12 sine diademate ac purpura: dare haec eos alteri iubet, qui
13 aut imperare illis nesciat aut cui parere ipsi sciant: se
adhuc invidiosum illud regnum non voluptatibus, sed labo-
14 ribus ac periculis sentire. Commemorat deinde beneficia
sua: ut defectionem sociorum vindicaverit, ut Dardanos
Thessalosque exultantes morte Demetrii regis conpescuerit,
ut denique dignitatem Macedonum non solum defenderit,
15 verum et auxerit. Quorum si illos paeniteat, deponere im-

perium et reddere illis munus suum, quia regem quaerant,
cui imperent. Cum populus pudore motus recipere eum 16
regnum iuberet, tam diu recusavit, quoad seditionis aucto-
res supplicio traderentur.

4. Post haec bellum Spartanis infert, qui soli Philippi 1
Alexandrique bellis et imperium Macedonum et omnibus
metuenda arma contempserant. Inter duas nobilissimas gen- 2
tes bellum summis utrimque viribus fuit, cum hi pro vetere
Macedonum gloria, illi non solum pro inlibata libertate, sed
etiam pro salute certarent. Victi Lacedaemonii non ipsi 3
tantum, verum etiam coniuges liberique magno animo for-
tunam tulere. Nemo quippe in acie saluti pepercit, nulla 4
amissum coniugem flevit, filiorum mortem senes laudabant,
patribus in acie caesis filii gratulabantur, suam vicem omnes
dolebant, quod non et ipsi pro patriae libertate cecidissent.
Patentibus omnes domibus saucios excipiebant, vulnera 5
curabant, lassos reficiebant. Inter haec nullus in urbe stre- 6
pitus, nulla trepidatio, magisque omnes publicam quam pri-
vatam fortunam lugebant. Inter haec Cleomenes rex post 7
multas hostium caedes toto corpore suo pariter et hostium
cruore madens supervenit ingressusque in urbem non humi 8
consedit, non cibum aut potum poposcit, non denique armo-
rum onus deposuit, sed adclinis parieti, cum III milia sola 9
ex pugna superfuisse conspexisset, hortatur, ut se ad me-
liora rei publicae tempora reservarent. Tum cum coniuge et 10
liberis Aegyptum ad Ptolemaeum proficiscitur, a quo hono-
rifice exceptus diu in summa dignatione regis vixit. Postre- 11
mo post Ptolemaei mortem a filio eius cum omni familia
interficitur. Antigonus autem caesis occidione Spartanis for- 12
tunam tantae urbis miseratus a direptione milites prohibuit
veniamque his, qui superfuerunt, dedit, praefatus bellum 13
se cum Cleomene, non cum Spartanis habuisse, cuius fuga
omnis irae vis finita sit; nec minori sibi gloriae fore, si ab 14
eo servata Lacedaemon, a quo solo capta sit, proderetur.
Parcere igitur solo urbis ac tectis, quoniam homines, quibus 15
parceret, non superfuissent. Nec multo post ipse decedit reg- 16
numque Philippo pupillo annos quattuordecim nato tradidit.

LIBER XXVIII.

1 1. Isdem ferme temporibus prope universi orbis im-
 2 peria nova regum successione mutata sunt. Nam et in Ma-
 3 cedonia Philippus, mortuo Antigono tutore eodemque vitrico,
 4 leuco inpubes adhuc rex Antiochus constitutus est; Cappa-
 5 doeciae quoque regnum Ariarathi puero admodum pater ipse
 6 tradiderat; Aegyptum patre ac matre interfectis occupa-
 7 verat Ptolemaeus, cui ex facinoris crimine cognomentum
 8 Philopator fuit. Sed et Spartani in locum Cleomenis suffe-
 9 cerant Lycurgum. Et ne qua temporibus mutatio deesset,
 10 apud Carthaginienses quoque aetate imatura dux Annibal
 11 constituitur, non penuria seniorum, sed odio Romanorum,
 12 quo inbutum eum a pueritia sciebant, fatale non tam Ro-
 13 manis quam ipsi Africae malum. Etsi nulli senioris aetatis
 14 rectores, erant tamen in suorum quisque maiorum vestigia
 15 intenti: magna indoles virtutis enituit. Solus Ptolemaeus,
 16 sicut scelestus in occupando regno, ita et segnis in admi-
 17 nistrando fuit. Philippum Dardani ceterique omnes finitimi
 18 populi, quibus velut immortale odium cum Macedonum regi-
 19 bus erat, contemptu aetatis adsidue lacescebant. Contra ille
 20 submotis hostibus non contentus sua defendisse ultro Aetolis
 bellum inferre gestiebat.

1 2. Quae agitantem illum Demetrius, rex Illyriorum,
 2 nuper a Paulo Romano consule victus supplicibus precibus
 3 adgreditur, iniuriam Romanorum querens, qui non contenti
 4 Italiae terminis, imperium spe improba totius orbis amplexi,
 5 bellum cum omnibus regibus gerant. Sic illos Siciliae, sic
 6 Sardiniae Hispaniaeque, sic denique totius Africae imperium
 7 adfectantes bellum cum Poenis et Annibale suscepisse: sibi
 8 quoque non aliam ob causam, quam quod Italiae finitimus
 9 videbatur, bellum inlatum, quasi nefas esset aliquem regem
 10 iuxta imperii eorum terminos esse. Sed et ipsi cavendum
 11 exemplum esse, cuius quanto promptius nobilisque sit
 12 regnum, tanto sit Romanos acriores hostes habiturus. Super
 haec cedere se illi regno, quod Romani occupaverint, pro-

fitetur, gratus habiturus, si in possessione imperii sui so-
 cium potius quam hostes videret. Huiusmodi oratione 7
 inpulit Philippum, ut omissis Aetolis bellum Romanis in-
 ferret, minus negotii existimantem, quod iam victos eos ab
 Annibale apud Trasimenum lacum audierat. Itaque ne eodem 8
 tempore multis bellis detineretur, pacem cum Aetolis facit,
 non quasi alio bellum translaturus, sed ut Graeciae quieti
 consulturus, quam numquam in maiore periculo fuisse ad-
 firmabat, siquidem consurgentibus ab occidente novis Poe- 9
 norum ac Romanorum imperiis, quibus una haec a Graecia
 atque Asia sit mora, dum inter se bello discrimen imperii
 faciunt: ceterum statim victoribus transitum in orientem fore.

3. Videre se itaque ait consurgentem in Italia nubem 1
 illam trucis et cruenti belli; videre tonantem ac fulminantem
 ab occasu procellam, quam in quascumque terrarum par-
 tes victoriae tempestas detulerit, magno cruoris imbre omnia
 foedaturam. Frequenter Graeciam ingentes motus passam, 2
 nunc Persarum, nunc Gallorum, nunc Macedonum bellis:
 sed omnia illa levia fuisse existimatos, si ea, quae nunc
 in Italia concurrat manus, extra terram illam se effuderit.
 Cernere se, quam cruenta et sanguinaria inter se bella utri- 3
 que populi et viribus copiarum et ducum artibus gerant,
 quae rabies finiri solo partis alterius interitu sine ruina fini-
 timorum non possit. Feros igitur victorum animos minus 4
 quidem Macedoniae quam Graeciae timendos, quia et remo-
 tior et invicta robustior sit: scire tamen se eos, qui tantis 5
 viribus concurrant, non contentos hoc fine victoriae fore,
 metuendumque sibi quoque certamen eorum, qui superiores
 extiterint. Hoc praetextu finito cum Aetolis bello nihil aliud 6
 quam Poenorum Romanorumque bella respiciens singulorum
 vires perpendebat. Sed nec Romani, tametsi Poeni et An- 7
 nibal in cervicibus erant, soluti metu Macedonico videban-
 tur: quippe terrebat eos et vetus Macedonum devicti orientis 8
 gloria et Philippus studio Alexandri aemulationis incensus,
 quem promptum in bella industriumque cognoverant.

4. Igitur Philippus, cum iterato victos a Poenis Roma- 1
 nos didicisset, aperte hostem se his professus naves, qui-
 bus in Italiam exercitum traiceret, fabricare coepit. Lega- 2

tum deinde ad Annibalem iungendae societatis gratia cum
 3 epistulis mittit: qui comprehensus et ad senatum perductus
 incolumis dimissus est, non in honorem regis, sed ne dubius
 4 adhuc indubitatus hostis redderetur. Postea vero, cum Ro-
 manis nuntiatum esset in Italiam Philippum copias traiectu-
 rum, Laevinum praetorem cum instructis navibus ad prohi-
 5 bendum transitum mittunt. Qui cum in Graeciam traiecisset,
 multis promissis impellit Aetolos bellum adversus Philippum
 suscipere. Philippus quoque Achaeos in Romanorum bella
 6 sollicitat. Interea et Dardani Macedoniae fines vastare coe-
 perunt, abductisque XX milibus captivorum Philippum a
 7 Romano bello ad tuendum regnum revocaverunt. Dum haec
 aguntur, Laevinus praetor iuncta cum Attalo rege societate
 Graeciam populatur. Quibus cladibus percussae civitates
 8 auxilium petentes Philippum legationibus fatigant; nec non
 et Illyriorum reges lateri eius haerentes adsiduis precibus
 promissa exigebant. Super haec vastati Macedones ultionem
 9 flagitabant. Quibus tot tantisque rebus obsessus, cui rei
 primum occurreret, ambigebat: omnibus tamen propediem
 auxilia se missurum pollicetur, non quia facere posset quae
 promittebat, sed ut spe inpletos in societatis iure retineret.
 10 Prima tamen illi expeditio adversus Dardanos fuit, qui ab-
 sentiam eius aucupantes maiore belli mole Macedoniae
 11 iminebant. Cum Romanis quoque pacem facit, contentis
 interim bellum Macedonicum distulisse. Philopoemeni Achae-
 orum duci, quem ad Romanos sociorum animos sollicitare
 didicerat, insidias praetendit. Quibus ille cognitis vitatisque
 discedere ab eo Achaeos auctoritate sua coëgit.

LIBER XXX.

1 1. Philippo in Macedonia magnis rebus intento in Ae-
 2 gypto Ptolemaei diversi mores erant: quippe regno parricid-
 io parto et ad necem utriusque parentis caede etiam

fratris adstructa, velut rebus feliciter gestis luxuriae se
 tradiderat, regisque mores omnis secuta regia erat. Itaque 3
 non amici tantum praefectique, verum etiam omnis exerci-
 tus depositis militiae studiis otio ac desidia corrupti mar-
 cebant. Quibus rebus cognitis Antiochus, rex Syriae, vetere 4
 inter se regnorum odio stimulante repentino bello multas
 urbes eius oppressit ipsamque Aegyptum adgreditur. Trep- 5
 dare igitur Ptolemaeus; legationibus missis, quoad vires
 pararet, morari Antiochum. Magno deinde exercitu in 6
 Graecia conducto secundum proelium facit, spoliassetque
 regno Antiochum, si fortunam virtute iuvisset. Sed contentus 7
 reciperatione urbium, quas amiserat, facta pace avidae ma-
 teriam quietis adripuit revolutusque in luxuriam occisa Eu-
 rydice, uxore eademque sorore sua, Agathocliae meretricis
 inlecebris capitur, atque ita omni magnitudine nominis 8
 ac maiestatis oblitus noctes in stupris, dies in conviviis
 consumit. Adduntur instrumenta luxuriae, tympana et cre- 9
 pundia; nec iam spectator rex, sed magister nequitiae ner-
 vorum oblectamenta modulatur. Haec primo laborantis re- 10
 gliae tacitae pestes et occultae fuere.

2. Dehinc crescente licentia iam nec parietibus regiae 1
 domus contineri meretricis audacia potest, quam protervio- 2
 rem sociata cum Agathocle fratre, ambitiosae pulchritudinis
 scorto, cotidiana regis supra faciebant. Accedebat et ma- 3
 ter Oeanthe, quae geminae subolis inlecebris devinctum
 regem tenebat. Itaque non contenti rege iam etiam regnum 4
 possident, iam in publico visuntur, iam salutantur, iam co-
 mitantur. Agathocles regis lateri iunctus civitatem regebat, 5
 tribunatus et praefecturas et ducatus mulieres ordinabant,
 nec quisquam in regno suo minus poterat quam rex ipse,
 cum interim relicto quinquenni ex Eurydice sorore filio mo- 6
 ritur; sed mors eius, dum pecuniam regiam mulieres rapiunt
 et imperium inita cum perditissimis societate occupare co-
 nantur, diu occultata fuit. Re tamen cognita concursu multi- 7
 tudinis et Agathocles occiditur et mulieres in ultionem Eury-
 dice patibulis suffiguntur. Morte regis, supplicio meretri- 8
 cum velut expiata regni infamia legatos Alexandrini ad Ro-
 manos miserè, orantes ut tutelam pupilli susciperent tue-
 IUSTINUS. 11

renturque regnum Aegypti, quod iam Philippum et Antiochum facta inter se pactione divisisse dicebant.

1 3. Grata legatio Romanis fuit causas belli adversus Phi-
lippum quaerentibus, qui insidiatus temporibus belli Punici
2 fuerat. Huc accedebat, quod Poenis et Annibale superatis
nullius magis arma metuebant, reputantibus quantum motum
3 Pyrrus parva Macedonum manu in Italia fecisset, quantas
que res Macedones in oriente gessissent. Mittuntur itaque
legati, qui Philippo et Antiocho denuntient, regno Aegypti
4 abstineant. Mittitur et M. Lepidus in Aegyptum, qui tutorio
5 nomine regnum pupilli administret. Dum haec aguntur, in-
terim legationes Attali regis et Rhodiorum iniurias Philippi
quaerentes Romam venerunt. Quae res omnem cunctationem
6 Macedonici belli senatui eximit. Statim igitur titulo ferendi
sociis auxilium bellum adversus Philippum decernitur, legio-
7 nesque cum consule in Macedonia mittuntur. Nec multo
post tempore fiducia Romanorum tota Graecia, adversus
Philippum spe pristinae libertatis erecta, bellum ei intulit:
atque ita cum undique rex urgeretur, pacem petere con-
8 pellitur. Dehinc cum expositae condiciones pacis a Roma-
nis essent, repetere sua et Attalus et Rhodii et Aethaei et
9 Aetoli coepere. Contra Philippus adduci se posse, ut Ro-
manis pareat, concedebat; ceterum indignum esse Graecos a
Philippo et Alexandro maioribus suis victos et sub iugum
Macedonici imperii subactos veluti victores leges pacis
sibi dicere, quibus prius sit servitutis ratio reddenda quam
10 libertas vindicanda. Ad postremum tamen petente eo indu-
ctae duorum mensium datae, ut pax, quae in Macedonia non
conveniebat, Romae a senatu peteretur.

1 4. Eodem anno inter insulas Theram et Therasiam medio
2 utriusque ripae et maris spatio terrae motus fuit, in quo cum
admiratione navigantium repente ex profundo cum calidis
3 aquis insula emersit. In Asia quoque eadem die idem motus
terrae Rhodum multasque alias civitates gravi ruinarum
4 labe concussit, quasdam solidas absorbit. Quo prodigio
territis omnibus vates cecinere, oriens Romanorum imperium
vetus Graecorum ac Macedonum voraturum.
5 Interim a senatu repudiata pace Philippus in societatem

belli Nabin tyrannum sollicitat. Atque ita, cum in aciem 6
exercitum instructis e diverso hostibus produxisset, hortari
suos coepit referendo Persas, Bactros Indosque et omnem
Asiam, orientis finem a Macedonibus perdomitam; tantoque 7
hoc bellum fortius quam illa sustinendum, quanto sit imperio
libertas carior. Sed et Flamininus, Romanus consul, rela- 8
tione rerum gestarum recentissime suos stimulabat in proe-
lium, ostendendo hinc Carthaginem cum Sicilia, inde Italiam
et Hispaniam Romana virtute perdomitas. Ne Annibalem qui- 9
dem Alexandro magno postponendum, quo Italia pulso Afri-
cam ipsam, tertiam partem mundi, superaverint. Sed nec 10
Macedonas veteri fama, sed praesentibus viribus aestiman-
dos, quia non cum Alexandro magno, quem invictum audiant, 11
nec cum exercitu eius, qui totum orientem devicerit, bel-
lum gerant, sed cum Philippo, puero immaturae aetatis, qui 12
regni terminos adversus finitimos aegre defendat, et cum
his Macedonibus, qui non ita pridem praedae Dardanis fue-
rint. Illos maiorum decora, se suorum militum commemo- 13
rare. Non enim alio exercitu Annibalem et Poenos et totum 14
ferme occidentem, sed his ipsis, quos in acie habeat, mili-
tibus subactos. His adhortationibus utrimque concitati mili- 15
tes proelio concurrunt, alteri orientis, alteri occidentis im-
perio gloriantes, ferentesque in bellum alii maiorum suorum
antiquam et obsoletam gloriam, alii virentem recentibus ex-
perimentis virtutis florem. Sed Macedonas Romana fortuna 16
vicit. Fractus itaque bello Philippus pace a Flaminio con- 17
sule petita nomen quidem regium retinuit, sed omnibus Grae-
ciae urbibus, velut regni membris extra terminos antiquae
possessionis, amissis solam Macedonia retinuit. Offensi 18
tamen Aetoli, quia non arbitrio eorum Macedonia quoque
adempta regi et data sibi in praemium belli esset, legatos
ad Antiochum mittunt, qui eum adulatione magnitudinis in
Romana bella spe societatis universae Graeciae impellerent.

LIBER XXXI.

- 1 1. Mortuo Ptolemaeo Philopatore, rege Aegypti, con-
temptaque parvuli filii eius aetate, qui in spem regni relictus
praeda etiam domesticis erat, Antiochus, rex Syriae, occu-
2 pare Aegyptum statuit. Itaque Phoenicen ceterasque Syriae
quidem, sed iuris Aegypti civitates cum invasisset, legatos
ad eum senatus mittit, qui denuntiarent, abstineret regno
3 pupilli postremis patris precibus fidei suae traditi. Quibus
spretis interiecto tempore alia legatio supervenit, quae
omissa pupilli persona civitates iure belli factas populi Ro-
4 mani in integrum restitui iubebat. Abnuenti bellum denun-
tium, quod ille facile susceptum infeliciter gessit.
- 5 Eodem tempore et Nabis tyrannus multas Graeciae civi-
6 tates occupaverat. Igitur senatus, ne uno tempore duplici
bello Romanae vires detinerentur, scripsit Flaminio, si ei
videatur, sicuti Macedoniam a Philippo, ita et Graeciam a
7 Nabide liberet. Ob quam causam imperium ei prorogatum.
Terribile quippe Antiochi bellum Annibalis nomen faciebat,
quem aemuli eius occultis mandatis cum Antiocho inisse so-
8 cietatem apud Romanos criminabantur, negantes eum aequo
animo sub legibus vivere adsuetum imperio et immoderata
licentia militari semperque taedio quietis urbanae novas belli
9 causas circumspicere. Quae etsi falsa nuntiata fuissent, apud
timentes tamen pro veris habebantur.
- 1 2. Denique senatus metu percussus ad speculandos actus
Annibalis legatum in Africam Cn. Servilium mittit eique
tacitis mandatis praecipit, ut si posset eum per aemulos
eius interficeret metuque invisi nominis tandem populum Ro-
2 manum liberaret. Sed res Annibalem non diu latuit, virum
ad prospicienda cavendaque pericula paratum nec minus in
3 secundis adversa quam in adversis secunda cogitantem. Igi-
tur cum toto die in oculis principum legatiquae Romani in
foro Carthaginiensium obversatus in supremum fuisset, ad-
propinquante vespere equum conscendit et rus urbanum,
quod propter litus maris habebat, ignaris servis iussisque
4 ad portam revertentem opperiri, contendit. Habebat ibi

naves cum remigibus occulto sinu litoris absconditas; erat
et grandis in eo agro pecunia praeparata, ut, cum res exe-
gisset, nec facultas fugam nec inopia moraretur. Lecta igi- 5
tur servorum iuventute, quorum copiam Italicorum captivo-
rum numerus augebat, navem conscendit cursumque ad An-
tiochum dirigit. Postera die civitas principem suum ac tum 6
temporis consulem in foro exspectabat. Quem ut profectum 7
nuntiatum est, non aliter quam si urbs capta esset, omnes
trepidavere exitiosamque sibi fugam eius ominati sunt. Le- 8
gatus vero Romanus, quasi iam bellum inlatum Italiae ab
Annibale esset, tacitus Romam regreditur trepidumque nun-
tium refert.

3. Interim in Graecia Flamininus iuncta cum quibus-1
dam civitatibus societate Nabidem tyrannum duobus con-
tinuis proeliis subigit et graviter fractum velut exsanguem
in regno reliquit. Sed libertate Graeciae restituta deductis-2
que ab urbibus praesidiis, cum Romanus exercitus in Italiam
reportatus esset, velut vacua rursus possessione sollicitatus
multas civitates repentino bello invasit. Quibus rebus ex-3
territi Aethaci, ne vicinum malum etiam ad se serperet, bel-
lum adversus Nabidem decernunt ducemque praetorem suum
Philopoemenem, insignis industriae virum, constituunt: cuius 4
in eo bello tanta virtus enituit, ut opinione omnium Flami-
nino Romano imperatori compararetur.

Eodem tempore Annibal, cum ad Antiochum pervenisset, 5
velut deorum munus excipitur, tantusque eius adventu ardor 6
animis regis accessit, ut non tam de bello quam de praemiis
victoriae cogitaret. Sed Annibal, cui nota Romana virtus 7
erat, negabat opprimi Romanos nisi in Italia posse. Ad hoc 8
sibi centum naves et decem milia peditum, mille equitum
poscebat, promittens hac manu non minus bellum, quam
gesserit, Italiae restauraturum; et in Asia regi sedenti aut 9
victoriam de Romanis aut aequas pacis condiciones relatu-
rum: quippe et Hispanis bello flagrantibus ducem tantum 10
deesse, et Italiam notiosem sibi nunc quam pridem fuisse:
sed nec Carthaginem quieturam sociamque se ei sine mora
praebituram.

4. Cum regi consilia placuissent, mittitur Carthaginem 1

unus ex eomitibus Annibalis, qui in bellum cupidus hortetur Annibalemque cum copiis adfuturum nuntiet; nihil dicat partibus nisi animos Carthaginiensium deesse: Asiam et vires belli et sumptum praebituram. Haec cum relata Carthaginem essent, nuntius ipse ab inimicis Annibalis comprehenditur perductusque in senatum cum interrogaretur, ad quem missus esset, Punico ingenio respondit se ad universum senatum missum: nec enim opus hoc singulorum, sed universorum esse. Dum multis diebus deliberant, an eum Romam ad purgandam publicam conscientiam mittant, tacitus conscensa nave ad Annibalem revertitur. Quo cognito Carthaginienses ultro rem Romam per legatum deferunt. Romani quoque legatos ad Antiochum misere, qui sub specie legationis et regis apparatus specularentur et Annibalem aut Romanis mitigarent aut adsiduo conloquio suspectum invisumque redderent regi. Itaque legati cum Ephesi convenissent Antiochum, mandata ei senatus tradunt. Dum responsum expectant, omnibus diebus adsidui circa Annibalem fuere, dicentes eum timide a patria recessisse, cum pacem Romani non tam cum re publica eius quam cum eo factam summa fide custodiant; nec bella eum Romanorum magis odio quam patriae amore gessisse, cui ab optimo quoque etiam spiritus ipse debeatur. Has enim publicas inter populos, non privatas inter duces bellandi causas esse. Inde res gestas eius laudare. Quare sermone laetus saepius cupidiusque cum legatis conloquebatur, ignarus quod familiaritate Romana odium sibi apud regem crearet. Quippe Antiochus tam adsiduo conloquio reconciliatam eius cum Romanis gratiam existimans nihil ad eum, sicuti solebat, referre, expertemque totius consilii et veluti hostem proditoremque suum odisse coepit. Quae res tantum apparatus belli cessante imperatoria arte corruptit. Senatus mandata fuerant, contentus terminis Asiae esset, ne ipsis Asiam ingrediendi necessitatem inponeret. Quibus spretis non accipiendum bellum statuit, sed inferendum.

5. Dicitur, cum frequenter de bello consilium remoto Annibalem habuisset, tandem eum vocari iussisse, non ut ex sententia eius aliquid ageret, sed ne per omnia sprevisse vi-

deretur, omnibusque perrogatis postremum interrogasse. Quo ille animadverso intellegere se professus est, non quia egeat consilio, sed ad supplendum numerum sententiarum se vocatum: tamen et odio Romanorum et amore regis, apud quem solum tutum exilium sibi relictum sit, se viam gerendi belli edisseriturum. Veniam deinde libertati praefatus nihil se aut consiliorum aut coeptorum praesentium probare ait, neque sedem belli Graeciam sibi placere, cum in Italia uberior materia sit: quippe Romanos vinci non nisi armis suis posse nec Italiam aliter quam Italicis viribus subigi: siquidem diversum ceteris mortalibus esse illud et hominum et belli genus. Aliis bellis plurimum momenti habere priorem aliquam cepisse occasionem loci temporisque, agros rapuisse, urbes aliquas expugnasse: cum Romano, seu occupaveris prior aliqua seu viceris, tamen etiam cum victo et iacente luctandum esse. Quam ob rem si quis eos in Italia laccessierit, suis eos opibus, suis viribus, suis armis posse vincere, sicut ipse fecerit. Sin vero quis illis Italia velut fonte virium cesserit, proinde falli ac si quis amnes non ab ipsis fontium primordiis derivare, sed concretis iam aquarum molibus avertere vel exsiccare velit. Haec et secreto se censis suis ultroque ministerium consilii sui obtulisse, et nunc praesentibus amicis ideo repetisse, ut scirent omnes rationem gerendi cum Romanis belli, eosque foris invictos, domi fragiles esse. Nam prius illos urbe quam imperio, prius Italia quam provinciis exui posse: quippe et a Gallis captos et a se prope deletos esse; neque umquam se victum prius quam terris eorum cesserit: reverso Carthaginem statim cum loco fortunam belli mutatam.

6. Huic sententiae obtrectatores amici regis erant, non utilitatem rei cogitantes, sed verentes, ne probato consilio eius primum apud regem locum gratiae occuparet. Et Antiocho non tantum consilium quam auctor displicebat, ne gloria victoriae Annibalis, non sua esset. Omnia igitur variis adulationibus corrumpebantur, nihil consilio vel ratione agebatur. Rex ipse per hiemem in luxuriam lapsus novis cotidie nuptiis deditus erat. Contra Acilius, Romanus consul, qui ad hoc bellum missus erat, copias, arma cetera-

que bello necessaria summa industria parabat, civitates so-
 cias confirmabat, dubias inliciebat: nec alius exitus belli
 5 quam adparatus utriusque partis fuit. Itaque prima belli con-
 ditione cum cedentes suos rex cerneret, non laborantibus
 auxilium tulit, sed fugientibus se ducem praebuit castraque
 6 ditia victoribus relinquit. Deinde cum in Asiam praeda Ro-
 manis occupatis fugiendo pervenisset, paenitere neglecti
 consilii coepit revocatoque in amicitiam Annibale omnia ex
 7 sententia eius agere. Interim nuntiatur ei Livium, Romanum
 ducem, cum LXXX rostratis navibus in bellum navale a sen-
 8 natu missum adventare: quae res spem illi restituendae for-
 tunae dedit. Itaque priusquam sociae civitates ad hostes
 delicerent, decernere navali proelio statuit, sperans cladem
 9 in Graecia acceptam nova posse victoria aboleri. Tradita
 igitur Annibali classe proelium committitur. Sed neque Asiani
 milites Romanis neque naves eorum pares rostratis navibus
 10 fuere; minor tamen clades ducis sollertia fuit. Romam non-
 dum opinio victoriae venerat et idcirco in consulibus crean-
 dis suspensa civitas erat.

1 7. Sed adversus Annibalem ducem quis melius quam Afri-
 cani frater crearetur, cum vincere Poenos opus Scipionum
 2 esset? Creatur igitur consul Lucius Scipio, eique datur le-
 gatus frater Africanus, ut intellegeret Antiochus non maio-
 rem fiduciam se in Annibale victo quam Romanos in victore
 3 Scipione habere. Traicientibus in Asiam Scipionibus exer-
 citum iam utrobique profligatum bellum nuntiatum est, victum-
 4 que Antiochum terrestri, Annibalem navali bello invenerunt.
 Primo igitur adventu eorum legatos pacem petentes Antiochus
 5 ad eos mittit peculiare donum Africano ferentes filium ipsius,
 quem rex parvo navigio traicientem ceperat. Sed Africanus
 privata beneficia a rebus publicis secreta dixit, aliaque esse
 patris officia, alia patriae iura, quae non liberis tantum, ve-
 6 rum etiam vitae ipsi praeponantur. Proinde gratum se mu-
 nus accipere privatoque impendio munificentiae regis re-
 sponsurum. Quod ad bellum pacemque pertineat, nihil ne-
 que gratiae dari neque de iure patriae decidi posse respondit.
 7 Nam neque de redimendo filio umquam tractavit nec senatum
 de eo agere permisit, sed, ut dignum maiestate eius erat,

armis se recepturum dixerat. Post haec leges pacis dicun- 8
 tur: ut Asia Romanis cederet, contentus Syriae regno esset,
 naves universas, captivos et transfugas traderet sumptum-
 que omnem belli Romanis restitueret. Quae cum nuntiata 9
 Antiocho essent, nondum ita victum se esse respondit, ut
 spoliari se regno pateretur, bellique ea inritamenta, non
 pacis blandimenta esse.

8. Igitur cum ab utrisque bellum pararetur ingressique 1
 Asiam Romani Ilium venissent, mutua gratulatio Iliensium ac
 Romanorum fuit: Iliensibus Aenean ceterosque cum eo duc-
 ces a se profectos, Romanis se ab his procreatos referenti-
 bus; tantaque laetitia omnium fuit, quanta esse post longum 2
 tempus inter parentes et liberos solet. Iuvabat Ilienses ne- 3
 potes suos occidente et Africa domita Asiam ut avitum
 regnum vindicare, optabilem Troiae ruinam fuisse dicentes,
 ut tam feliciter renasceretur. Contra Romanos avitos lares 4
 et incunabula maiorum templaque ac deorum simulacra inex-
 plebile desiderium videndi tenebat. Profectis ab Ilio Roma- 5
 nis Eumenes rex cum auxiliis occurrit, nec multo post proe-
 lium cum Antiocho commissum. Cum in dexteriore cornu 6
 pulsa legio Romana maiore dedecore quam periculo ad castra
 fugeret, M. Aemilius, tribunus militum, ad tutelam castro-
 rum relictus armare se milites suos et extra vallum progredi
 iubet, strictisque gladiis fugientibus minari, morituros di-
 cens, ni in proelium revertantur, infestioraque sua quam
 hostium castra inventuros. Adtonita tam ambiguo periculo 7
 legio comitantibus commilitonibus, qui fugere eos prohibue-
 rant, in proelium revertitur, magnaue caede edita initium
 victoriae fuit. Caesa hostium L milia, capta XI. Antiocho 8
 pacem petenti nihil ad superiores condiciones additum
 Africano praedicante, Romanos neque, si vincantur, animis
 minui neque, si vincant, secundis rebus insolescere. Captas 9
 civitates inter socios divisere, muneris Romani aptiorem
 Asiam quam possessiones voluptarias iudicantes: quippe
 victoriae gloriam Romano nomini vindicandam, opum luxu-
 riam sociis relinquendam.

LIBER XXXII.

- 1 1. Aetoli, qui Antiochum in bella Romana inpulerant, victo eodem soli adversus Romanos et viribus in pares et
2 omni auxilio destituti remanserunt: nec multo post victi liberatam, quam inlibatam adversus dominationem Atheniensium et Spartanorum inter tot Graeciae civitates soli retinuerant,
3 amiserunt. Quae condicio tanto amarior illis, quanto serior fuit, reputantibus tempora illa, quibus tantis Persarum opibus domesticis viribus restiterint, quibus Gallorum violentiam Asiae Italiaeque terribilem Delphico bello fregerint: quae gloriosa recordatio maius desiderium libertatis augebat.
- 4 Dum haec aguntur, medio tempore inter Messenios et Achaeos de principatu primo dissensio, mox bellum ortum
5 est. In eo nobilis Achaeorum imperator Philopoemen capitur, non quia pugnando vitae pepercerit, sed, dum suos in proelium revocat, in transitu fossae equo praecipitatus a
6 multitudine hostium oppressus est. Quem Messenii iacentem seu metu virtutis seu verecundia dignitatis interficere ausi
7 non fuerunt. Itaque velut in illo omne bellum confecerint, captivum per universam civitatem in modum triumphi circumdixerunt effuso obviam populo, ac si suus, non hostium imperator
8 adventaret, nec victorem Achaei avidius vidissent, quam victum hostes viderunt. Igitur eundem in theatrum duci iusserunt, ut omnes contuerentur, quem potuisse capi
9 incredibile singulis videbatur. Inde in carcerem ducto verecundia magnitudinis eius venenum dederunt, quod ille laetus, ac si vicisset, accepit quaesito prius, an Lycortas, praefectus Achaeorum, quem secundum a se esse scientia militari sciebat, incolumis effugisset. Quem ut accepit evasisse,
10 non in totum dicens male consultum Achaeis expiravit. Nec multo post reparato bello Messenii vincuntur poenasque inperfecti Philopoemenis pependerit.
- 1 2. Interea in Syria rex Antiochus, cum gravi tributo pacis a Romanis victus oneratus esset, seu inopia pecuniae compulsus seu avaritia sollicitatus, qui sperabat se sub specie tributariae necessitatis excusatus sacrilegia commis-

surum, adhibito exercitu nocte templum Elymaei Iovis adgreditur. Qua re prodita concursu insularium cum omni militia interficitur.

Romae, cum multae Graeciae civitates questum de iniuriis Philippi regis Macedonum venissent et disceptatio in senatu inter Demetrium, Philippi filium, quem pater ad satis faciendum senatui miserat, et legatos civitatum esset, turba querellarum confusus adulescens repente obticuit. Tunc senatus verecundia eius motus, quae probata etiam antea, cum obses Romae esset, omnibus fuerat, causam illi donavit: atque ita modestia sua Demetrius veniam patri, non iure defensionis, sed patrocinio pudoris obtinuit, quod ipsum decreto senatus significatum est, ut appareret non tam absolutum regem quam donatum filio patrem. Quae res Demetrio non gratiam legationis, sed odium obrectationis comparavit. Nam et apud fratrem Perseum aemulatio illi invidiam contraxit, et apud patrem nota absolutionis causa offensae fuit, indignante Philippo plus momenti apud senatum personam filii quam auctoritatem patris ac dignitatem regiae maiestatis habuisse. Igitur Perseus perspecta patris aegritudine cotidie absentem Demetrium apud eum criminari et primo invisum, post etiam suspectum reddere; nunc amicitiam Romanorum, nunc proditorem patris ei obiectare. Ad postremum insidias sibi ab eo paratas confingit, ad cuius rei probationem inmittit indices, testes subornat et facinus, quod obicit, admittit. Quibus rebus compulso ad parricidium patrem amentam omnem regiam facit.

3. Occiso Demetrio sublatoque aemulo non neglegentior tantum Perseus in patrem, verum etiam contumacior erat, nec heredem regni, sed regem gerebat. His rebus offensus Philippus impatientius in dies mortem Demetrii dolebat: tunc et insidiis circumventum suspicari, testes indicesque torquere. Atque ita cognita fraude non minus scelere Persei quam innoxia Demetrii morte cruciabatur, peregissetque ultionem, nisi morte praeventus fuisset. Nam brevi post tempore morbo ex aegritudine contracto decessit, relicto magno belli adparatu adversus Romanos, quo postea Perseus usus est. Nam et Gallos Scordiscos ad belli societatem

perpulerat, fecissetque Romanis grave bellum, nisi deces-
 6 sisset. Namque Galli bello adversus Delphos infeliciter
 gesto, in quo maiorem vim numinis quam hostium senserant,
 amisso Brenno duce pars in Asiam, pars in Thraciam ex-
 7 torres fugerant. Inde per eadem vestigia, qua venerant,
 8 antiquam patriam repetivere. Ex his manus quaedam in con-
 fluente Danuvii et Savi consedit Scordiscosque se appellari
 9 voluit. Tectosagi autem, cum in antiquam patriam Tolosam
 venissent comprehensaque pestifera lue essent, non prius san-
 nitatem recipere quam haruspicum responsis moniti au-
 rum argentumque bellis sacrilegiisque quaesitum in Tolo-
 10 sensem lacum mergerent, quod omne magno post tempore
 Caepio Romanus consul abstulit. Fuere autem argenti pondo
 centum decem milia, auri pondo quinque decies centum
 11 milia. Quod sacrilegium causa excidii Caepioni exercitui-
 que eius postea fuit. Romanos quoque Cimbrici belli tu-
 12 multus velut ultor sacrae pecuniae insecutus est. Ex gente
 Tectosagorum non mediocris populus praedae dulcedine Il-
 lyricum repetivit spoliatisque Histris in Pannonia consedit.
 13 Histrorum gentem fama est originem a Colchis ducere, missis
 ab Aëta rege ad Argonautas raptoremque filiae persequen-
 14 dos: qui ut a Ponto intraverunt Histrum, alveo Savi flumi-
 nis penitus inveci vestigia Argonautarum insequentes naves
 suas umeris per iuga montium usque ad litus Hadriatici ma-
 ris transtulerunt, cognito quod Argonautae idem propter
 15 magnitudinem navis priores fecissent: quos ut avectos Colchi
 non reppererunt, sive metu regis sive taedio longae navi-
 gationis iuxta Aquileiam consedere Histrique ex vocabulo
 amnis, quo a mari concesserant, appellati.

16 Daci quoque suboles Getarum sunt: qui cum Orole rege
 adversus Bastarnas male pugnassent, ad ultionem segnitiae
 capturi somnum capita loco pedum ponere iussu regis coge-
 bantur ministeriaque uxoribus, quae ipsis ante fieri sole-
 bant, facere. Neque haec ante mutata sunt quam ignomi-
 niam bello acceptam virtute delerent.

1 4. Igitur Perseus, cum imperio Philippi patris succes-
 sisset, omnes has gentes adversum Romanos in societatem
 belli sollicitabat.

Interim inter Prusiam regem, ad quem Annibal post pa- 2
 cem Antiocho a Romanis datam profugerat, et Eumenem
 bellum ortum est, quod Prusias Annibalis fiducia rupto foe-
 dere prior intulit. Namque Annibal, cum ab Antiocho Ro- 3
 mani inter ceteras condiciones pacis deditioem eius posce-
 rent, admonitus a rege in fugam versus Cretam defertur. Ibi 4
 cum diu quietam vitam egisset invidiosumque se propter
 nimias opes videret, amphoras plumbo repletas in tem-
 plo Dianae, quasi fortunae suae praesidia, deponit atque 5
 ideo nihil de illo sollicita civitate, quoniam velut pignus
 opes eius tenebat, ad Prusiam contendit, auro suo statuis,
 quas secum portabat, infuso, ne conspectae opes vitae no-
 cerent. Dein, cum Prusias terrestri bello ab Eumene victus 6
 esset et proelium in mare transtulisset, Annibal novo com-
 mento auctor victoriae fuit: quippe omne serpentium genus
 in fictiles lagenas conici iussit medioque proelio in naves
 hostium mittit. Id primum Ponticis ridiculum visum, fictili- 7
 bus dimicare, qui ferro nequeant. Sed ubi serpentibus coe-
 pere naves repleri, ancipiti periculo circumventi hosti victo-
 riam cesserunt. Quae ubi Romam nuntiata sunt, missi a se- 8
 natu legati sunt, qui utrumque regem in pacem cogerent An-
 nibalemque deposcerent. Sed Annibal re cognita sumpto
 veneno legationem morte praevenit.

Insignis hic annus trium toto orbe maximorum imperato- 9
 rum mortibus fuit, Annibalis et Philopoemenis et Scipionis
 Africani. Ex quibus constat Annibalem nec tum, cum Ro- 10
 mano tonantem bello Italia contremuit, nec cum reversus
 Carthaginem summum imperium tenuit, aut cubantem cenasse
 aut plus quam sextario vini indulsisse pudicitiamque eum 11
 tantam inter tot captivas habuisse, ut in Africa natum quivis
 negaret. Moderationis certe eius fuit, ut, cum diversarum 12
 gentium exercitus rexerit, neque insidiis suorum militum sit
 petitus umquam neque fraude proditus, cum utrumque hos-
 tes saepe temptassent.

LIBER XXXIII.

1 1. **M**inore quidem rerum motu Romani Macedonicum quam Panicum bellum gesserunt, sed tanto clarius, quanto nobilitate Macedones Poenos antecesserunt: quippe cum gloria orientis domiti, tum et auxilio omnium regum iu-
2 bantur. Itaque Romani et legiones plures numero conscripserunt et auxilia a Masinissa, rege Numidarum, et ceteris omnibus sociis acciverunt; et Eumeni, regi Bithyniae, de-
3 nuntiatum, ut bellum summis viribus iuaret. Perseo praeter Macedonicum invictae opinionis exercitum decennis belli sumptus a patre paratus in thesauris et horreis erat. Quibus rebus inflatus oblitus fortunae paternae veterem Alexandri
4 gloriam considerare suos iubebat. Prima equitum congressio fuit, qua victor Perseus suspensam omnium expectationem
5 in favorem sui traxit: misit tamen legatos ad consulem, qui pacem peterent, quam patri suo Romani etiam victo dedissent, impensas belli lege victi suscepturus. Sed consul
6 P. Licinius non minus graves quam victo leges dixit. Dum haec aguntur, metu tam periculosi belli Romani Aemilium Paulum consulem creant eique extra ordinem Macedonicum bellum decernunt: qui cum ad exercitum venisset, non mag-
7 nam moram pugnae fecit. Pridie quam proelium consereretur, luna nocte defecit, id portentum Persae omnibus praesagientibus finemque Macedonici regni portendi vaticinantibus.

1 2. **I**n ea pugna M. Cato, Catonis oratoris filius, dum inter confertissimos hostes insigniter dimicat, equo delapsus
2 pedestre proelium adgreditur. Nam cadentem manipulus hostium cum horrido clamore veluti iacentem obruncaturus circumsteterat: at ille citius corpore collecto magnas strages edidit. Cum ad unum opprimendum undique hostes convolarent, dum procerum quendam petit, gladius ei e manu
3 elapsus in mediam cohortem hostium decidit: ad quem recipiendum umbone se protegens inspectante utroque exercitu inter hostium mucrones sese inmersit recollectoque gladio multis vulneribus exceptis ad suos cum clamore hos-

tium revertitur. Huius audaciam ceteri imitati victoriam peperere. Perseus rex fuga cum decem milibus talentum
5 Samothraciam deferitur, quem Cn. Octavius ad persequendum missus a consule cum duobus filiis, Alexandro et Philippo, cepit captumque ad consulem duxit.

Macedonia a Carano, qui primus in ea regnavit, usque
6 Persen XXX reges habuit. Quorum sub regno fuit quidem annis DCCCCXXIII, sed rerum non nisi CL duobus annis potita. Ita cum in dicionem Romanorum cessisset, magistra-
7 tibus per singulas civitates constitutis libera facta est legesque, quibus adhuc utitur, a Paulo accepit. Aetolorum uni-
8 versarum urbium senatus cum coniugibus et liberis, qui dubia fide fuerant, Romam missus, ibique, ne in patria aliquid novaret, diu detentus, aegreque per multos annos legationibus civitatum senatu fatigato in patriam quisque suam remissus est.

LIBER XXXIII.

1 **P**oenis ac Macedonibus subactis Aetolorumque viri-
bus principum captivitate debilitatis soli adhuc ex Graecia universa Achaei nimis potentes tunc temporis Romanis videbantur, non propter singularum civitatum nimias opes, sed propter conspirationem universarum. Namque Achaei, licet
2 per civitates velut per membra divisi sint, unum tamen corpus et unum imperium habent singularumque urbium pericula mutuis viribus propulsant. Quarentibus igitur Roma-
3 nis causam belli tempestive fortuna querellam Spartanorum obtulit, quorum agros Achaei propter mutuam odium populabantur. Spartanis a senatu responsum est, legatos se ad in-
4 spiciendas res sociorum et ad iniuriam demendam in Graeciam missuros: sed legatis occulta mandata data sunt: ut
5 corpus Achaeorum dissolverent singulasque urbes proprii

iuris facerent, quo facilius et ad obsequium cogerentur et, si quae urbes contumaces essent, traicerentur. Igitur legati omnium civitatum principibus Corinthum evocatis decretum senatus recitant, quid consilii habeant aperiunt: expedire omnibus dicunt, ut singulae civitates sua iura et suas leges habeant. Quod ubi omnibus innouit, veluti in furorem versi universum peregrinum populum trucidant: legatos quoque ipsos Romanorum violassent, ni audito tumultu trepidi fugissent.

2. Haec ubi Romam nuntiata sunt, statim senatus Mumio consuli bellum Achaicum decernit, qui extemplo exercitu deportato et omnibus strenue provisus pugnandi copiam hostibus fecit. Sed Achaci veluti nihil negotii Romano bello suscepissent, ita apud eos neglecta et soluta omnia fuere. Itaque praedam, non proelium cogitantes et vehicula ad spolia hostium reportanda adduxerunt et coniuges liberosque suos ad spectaculum certaminis in montibus posuerunt. Sed proelio commisso ante oculos suorum caesi lugubre his spectaculum et gravem luctus memoriam reliquerunt. Coniuges quoque liberique eorum de spectatoribus captivi facti praeda hostium fuere. Urbs ipsa Corinthus diruitur, populus omnis sub corona venditur, ut hoc exemplo ceteris civitatibus metus novarum rerum imponeretur.

7. Dum haec aguntur, rex Syriae Antiochus Ptolemaeo, maioris sororis suae filio, regi Aegypti, bellum inferit, segni admodum et cotidiana luxuria ita marcenti, ut non solum regiae maiestatis officia intermitteret, verum etiam sensu hominis nimia sagina careret. Pulsus igitur regno ad fratrem minorem Ptolemaeum Alexandream confugit: participatoque cum eo regno legatos Romam ad senatum mittunt, auxilium petunt, fidem societatis implorant. Movere senatum preces fratrum.

3. Mittitur itaque legatus Popilius ad Antiochum, qui abstinere illum Aegypto aut, si iam incessisset, excedere iuberet. Cum in Aegypto eum invenisset osculumque ei rex obtulisset (nam coluerat inter ceteros Popilium Antiochus, cum obses Romae esset): tunc Popilius facessere interim privatam amicitiam iubet, cum mandata patriae intercedant:

prolatoque senatus decreto et tradito, cum cunctari eum videret consultationemque ad amicos referre, ibi Popilius virga, quam in manu gerebat, amplo circulo inclusum, ut amicos caperet, consulere eos iubet nec prius inde exire quam responsum senatui daret, aut pacem aut bellum cum Romanis habiturum. Adeoque haec austeritas animum regis fregit, ut parituum se senatui responderet. Reversus in regnum Antiochus decedit relicto parvulo admodum filio: cui cum tutores dati a populo essent, patruus eius Demetrius, qui obses Romae erat, cognita morte fratris Antiochi senatum adiit: obsidem se vivo fratre venisse, quo mortuo cuius obses sit, se ignorare. Dimitti igitur se ad regnum petendum aequum esse, quod iure gentium maiori fratri cesserit: ita nunc sibi, qui pupillum aetate antecedit, deberi. Cum se non dimitti animadverteret a senatu, tacito iudicio tutius apud pupillum quam apud eum regnum futurum arbitrante, specie venandi ab urbe profectus Ostiis tacitus cum fugae comitibus navem conscendit. Delatus in Syriam secundo favore omnium excipitur, regnumque ei occiso pupillo a tutoribus traditur.

4. Eodem fere tempore Prusias, rex Bithyniae, consilium cepit interficiendi Nicomedis filii, dum consulere studet minoribus filiis, quos ex noverca eius susceperat et Romae habebat. Sed res adulescenti ab iis, qui facinus susceperant, proditur: hortatique sunt, ut crudelitate patris provocatus occupet insidias et in auctorem retorqueat scelus. Nec difficilis persuasio fuit. Igitur cum accitus in regnum patris venisset, statim rex appellatur. Prusias regno spoliatus a filio privatusque redditus etiam a servis deseritur. Cum in latebris ageret, non minori scelere quam filium occidi iuserat, a filio interficitur.

LIBER XXXV.

1 1. Demetrius occupato Syriae regno novitati suae otium
 2 periculosum ratus ampliare fines regni et opes augere fini-
 3 timorum bellis statuit. Itaque Ariarathi, regi Cappadociae,
 4 propter fastiditas sororis nuptias infestus fratrem eius Oro-
 5 fernen per iniuriam regno pulsum supplicem recepit, datum-
 6 que sibi honestum belli titulum gratulatus restituere eum in
 7 regnum statuit. Sed Orofernes ingrato animo inita cum An-
 8 tiochensibus pactione, offensis tunc Demetrio, pellere ipsum
 9 regno, a quo restituebatur, consilium cepit. Quo cognito
 10 Demetrius vitae quidem eius, ne Ariarathes metu fraterni
 11 belli liberaretur, pepercit, ipsum autem comprehensum vinc-
 tum Seleuciae custodiri iubet. Nec Antiochenses indicio
 territi a defectione destiterunt. Itaque adiuvantibus et Pto-
 lemaeo, rege Aegypti, et Attalo, rege Asiae, et Ariarathe
 Cappadociae, bello a Demetrio lacessiti subornant propalam
 [Balam] quendam, sortis extremae iuvenem, qui Syriae regnum
 velut paternum armis repeteret, et ne quid contumeliae de-
 esset, nomen ei Alexandri inditur genitusque ab Antiocho
 rege dicitur. Tantum odium Demetrii apud omnes erat, ut
 aemulo eius non vires tantum regiae, verum etiam generis
 nobilitas consensu omnium tribueretur. Igitur Alexander ad-
 mirabili rerum varietate, pristinarum sordium oblitus, totius
 ferme orientis viribus subcinctus bellum Demetrio infert
 victumque vita pariter ac regno spoliatur. Quamquam nec
 Demetrio animus in propulsando bello defuit. Nam et primo
 proelio hostem fugavit et regibus bellum restituentibus multa
 inter confertissimos fortissime dimicans cecidit.

1 2. Initio belli Demetrius duos filios apud Gnidium hospi-
 2 tem suum cum magno pondere auri commendaverat, ut belli
 3 periculis eximerentur et, si ita fors tulisset, paternae ultioni
 4 servarentur. Ex his maior, Demetrius, annos pubertatis
 5 egressus audita Alexandri luxuria, quem insperatae opes et
 6 alienae felicitatis ornamenta velut captum inter scortorum

greges desidem in regia tenebant, auxiliantibus Cretensibus
 securum ac nihil hostile metuentem adgreditur. Antiochen-
 ses quoque veterem patris offensam novis meritis correcturi
 se ei tradunt: sed et milites paterni favore iuvenis accensi
 prioris sacramenti religionem novi regis superbiae praefe-
 rentes signa ad Demetrium transferunt: atque ita Alexander,
 non minore impetu fortunae destructus quam elatus, primo
 proelio victus interficitur; deditque poenas et Demetrio, quem
 occiderat, et Antiocho, cuius mentitus originem fuerat.

LIBER XXXVI.

1. Reciperato paterno regno Demetrius, et ipse rerum 1
 2 successu corruptus, vitiis adulescentiae in segnitiam labitur
 3 tantumque contemptum apud omnes inertiae, quantum odium
 4 ex superbia pater habuerat, contraxit. Itaque cum ab impe-
 5 rio eius passim civitates deficerent, ad abolendam segnitiae
 6 maculam bellum Parthis inferre statuit: cuius adventum non
 7 inviti orientis populi videre et propter Arsacidae, regis Par-
 8 thorum, crudelitatem et quod veteri Macedonum imperio ad-
 9 sueti novi populi superbiam indigne ferebant. Itaque cum
 10 et Persarum et Elymaeorum Bactrianorumque auxiliis iuva-
 11 retur, multis proeliis Parthos fudit. Ad postremum tamen
 12 pacis simulatione deceptus capitur traductusque per ora ci-
 vitarum populis, qui desciverant, in ludibrium favoris ostendit.
 Missus deinde in Hyrcaniam benigne et iuxta cultum
 pristinae fortunae habetur. Dum haec aguntur, interim in
 Syria Trypho, qui se tutorem Antiocho, Demetrii privigno,
 substitui a populo laboraverat, occiso pupillo regnum Sy-
 riae invadit. Quo diu potitus tandem exolescente favore re-
 centis imperii ab Antiocho puero admodum, Demetrii fratre,
 qui in Asia educabatur, bello vincitur, rursusque regnum
 Syriae ad subolem Demetrii revertitur. Igitur Antiochus, 9
 memor quod et pater propter superbiam invisus et frater

propter segnitiam contemptus fuisset, ne in eadem vitia incideret, recepta in matrimonium Cleopatra, uxore fratris, civitates, quae initio fraterni imperii defecerant, summa industria persequitur, domitasque rursus regni terminis adicit: 10 Iudaeos quoque, qui in Macedonico imperio sub Demetrio patre armis se in libertatem vindicaverant, subegit. Quorum vires tantae fuere, ut post haec nullum Macedonum regem tulerint domesticisque imperiis usi Syriam magnis bellis infestaverint.

1 2. Namque Iudaeis origo Damascena, Syriae nobilissima civitas, unde et Assyrii regibus genus ex regina Semiramis 2 fuit. Nomen urbi a Damasco rege inditum, in cuius honorem Syrii sepulchrum Athares, uxoris eius, pro templo coluere, 3 deamque exinde sanctissimae religionis habent. Post Damascum Azelus, mox Adores et Abrahames et Israhel reges 4 fuere. Sed Israhel felix decem filiorum proventus maioribus suis clariorem fecit. Itaque populum in decem regna 5 divisum filiis tradidit, omnesque ex nomine Iudae, qui post divisionem decesserat, Iudaeos appellavit colique memoriam eius ab omnibus iussit, cuius portio omnibus accesserat. 6 Minimus aetate inter fratres Ioseph fuit, cuius excellens ingenium fratres veriti clam interceptum peregrinis mercatoribus 7 vendiderunt. A quibus deportatus in Aegyptum, cum magicas ibi artes sollerti ingenio percepisset, brevi ipsi regi 8 percarus fuit. Nam et prodigiorum sagacissimus erat et somniorum primus intellegentiam condidit, nihilque divini 9 iuris humanique ei incognitum videbatur: adeo ut etiam sterilitatem agrorum ante multos annos providerit: perissetque 10 omnis Aegyptus fame, nisi monitu eius rex edicto servari per multos annos fruges iussisset: tantaque experimenta eius fuerunt, ut non ab homine, sed a deo responsa dari viderentur. 11 Filius eius Moyses fuit, quem praeter paternae scientiae hereditatem etiam formae pulchritudo commendabat. 12 Sed Aegyptii, cum scabiem et vitiliginem paterentur, responso moniti eum cum aegris, ne pestis ad plures serperet, 13 terminis Aegypti pellunt. Dux igitur exulum factus sacra Aegyptiorum furto abstulit, quae repetentes armis Aegyptii 14 domum redire tempestatibus compulsi sunt. Itaque Moyses

Damascena, antiqua patria, repetita montem Sinan occupat: in quo, septem dierum ieiunio per deserta Arabiae cum populo suo fatigatus cum tandem venisset, septimum diem more gentis Sabbata appellatum in omne aevum ieiunio sacravit, quoniam illa dies famem illis erroremque finierat. Et 15 quoniam metu contagionis pulsos se ab Aegypto meminerant, ne eadem causa invisit apud incolas forent, caverunt, ne cum peregrinis conviverent: quod ex causa factum paulatim in disciplinam religionemque convertit. Post Moysen 16 etiam filius eius Arruas sacerdos sacris Aegyptiis, mox rex creatur; semperque exinde hic mos apud Iudaeos fuit, ut eosdem reges et sacerdotes haberent, quorum iustitia religione permixta incredibile quantum coaluere.

3. Opes genti ex vectigalibus opobalsami crevere, quod 1 in his tantum regionibus gignitur. Est namque vallis, quae 2 continuis montibus velut muro quodam ad instar castrorum clauditur. Spatium loci ducenta iugera nomine arcus dicitur. In eo silva est et ubertate et amoenitate insignis, siquidem 3 palmeto et opobalsameto distinguitur. Et arbores opobalsami similem formam piceis arboribus habent, nisi quod sunt 4 humiles magis et in vinearum morem excoluntur. Hae certo anni tempore balsamum sudant. Sed non minor loci eius 5 apricitatis quam ubertatis admiratio est: quippe cum toto orbe regionis eius ardentissimus sol sit, ibi tepidi aëris naturalis quaedam ac perpetua opacitas inest. In ea regione 6 lacus [salsus] est, qui propter magnitudinem atque immobilitatem mortuum mare dicitur. Nam neque ventis 7 tur resistente turbinibus bitumine, quo aqua omnis stagnatur; neque navigationis patiens est, quoniam omnia vita 8 carentia in profundum merguntur; nec materiam ullam sustinet, nisi quae alumine incrustatur. Primum Xerxes, rex 9 Persarum, Iudaeos domuit; postea cum ipsis Persis in dicionem Alexandri magni venere diuque in potestate Macedonici imperii subiecti Syriae regno fuere. A Demetrio cum de 9 scivissent, amicitia Romanorum petita primi omnium ex orientalibus libertatem acceperunt, facile tunc Romanis de alieno largientibus.

4. Per eadem tempora, quibus in Syria regni mutatio 1

inter novos reges alternabatur, in Asia rex Attalus florentissimum ab Eumene patr[is] et Attalo patr[is] uo acceptum regnum caedibus amicorum et cognatorum suppliciis foedabat, nunc matrem [anum], nunc Beronicen sponsam maleficiis 2 eorum necatam conflagens. Post hanc scelestam violentiae rabiem squalidam vestem sumit, barbam capillumque in modum reorum submittit, non in publicum prodire, non populo se ostendere, non domi laetiora convivia inire aut aliquod signum sani hominis habere, prorsus ut poenas pendere manibus interfectorum videretur. Omissa deinde regni administratione hortos fodiebat, gramina serebat et noxia innoxiiis permiscebat, eaque omnia veneni suco infecta velut 4 peculiare munus amicis mittebat. Ab hoc studio aerariae artis fabricae se tradit, cerisque fingendis et aere fundendo 5 procudendoque oblectatur. Matri deinde sepulchrum facere instituit, cui operi intentus morbum ex solis fervore contraxit et septima die decessit. Huius testamento heres 6 populus Romanus tunc instituitur. Sed erat ex Eumene Aristonicus, non iusto matrimonio, sed ex paelice Ephesia, citharistae cuiusdam filia, genitus, qui post mortem Attali 7 velut paternum regnum Asiam invasit. Cum multa secunda proelia adversus civitates, quae metu Romanorum tradere se eidem volebant, fecisset iustusque iam rex videretur, 8 Asia Licinio Crasso consuli decernitur, qui intentior Attalicae praedae quam bello, cum extremo anni tempore inordinata acie proelium conseruisset, victus poenas inconsultae 9 avaritiae sanguine dedit. In huius locum missus Perpenna consul prima congressione Aristonicum superatum in potestatem suam redegit Attalicasque gazas, hereditarias populi 10 Romani, navibus inpositas Romam deportavit. Quod aegre ferens successor eius Manius Aquilius consul ad eripiendum Aristonicum Perpennae, veluti sui potius triumphii munus 11 esse deberet, festinata velocitate contendit. Sed contentionem consulum mors Perpennae diremit. Sic Asia Romanorum facta cum opibus suis vitia quoque Romam transmisit.

LIBER XXXVII.

1. Capto Aristonico Massilienses pro Phocaensibus, 1 conditoribus suis, quorum urbem senatus et omne nomen, quod et tunc et antea Antiochi bello infesta contra populum Romanum arma tulerant, deleri iusserat, legatos Romam deprecatum misere veniamque his a senatu obtinere. Post 2 haec regibus, qui adversus Aristonicum auxilia tulerant, praemia persoluta: Mithridati Pontico Phrygia maior, filiis Ariarathis regis Cappadociae, qui eodem bello occiderat, Lycaonia et Cilicia datae. Fidiior tum populus Romanus 3 in socii filios quam mater in liberos fuit: quippe hinc parvulis auctum regnum, inde vita adempta. Namque Laudice 4 ex numero sex filiorum, quos virilis sexus ex Ariarathe rege susceperat, timens ne non diutina administratione regni adultis quibusdam potiretur, quinque parricidalis veneno necavit: unum parvulum sceleri matris cognatorum custodia eripuit, 5 qui post necem Laudices (nam eam propter crudelitatem populus extinxerat) solus regno potitus est. Mithridates 6 quoque repentina morte interceptus filium, qui et ipse Mithridates dictus est, reliquit: cuius ea postea magnitudo fuit, 7 ut non sui tantum temporis, verum etiam superioris aetatis omnes reges maiestate superaverit bellaque cum Romanis per XLVI annos varia victoria gesserit, cum eum 8 summi imperatores, Sylla, Lucullus ceterique, in summa Cn. Pompeius ita vicerit, ut maior clariorque in restaurando bello resurgeret damnisque suis terribilior redderetur. Denique ad postremum non vi hostili victus, sed voluntaria 9 morte in avito regno senex herede filio decessit.

2. Huius futuram magnitudinem etiam caelestia ostenta 1 praedixerant. Nam et eo quo genitus est anno et eo quo 2 regnare primum coepit stella cometes per utrumque tempus LXX diebus ita luxit, ut caelum omne conflagrare videretur. Nam et magnitudine sui quartam partem caeli 3 occupaverat et fulgore sui solis nitorem vicerat; et cum ore-retur occumberetque, IIII horarum spatium consumebat.

4 Puer tutorum insidias passus est, qui eum fero equo inposi-
5 tum equitare iacularique cogebant: qui conatus cum eos fe-
6 ellissent, supra aetatem regente equum Mithridate veneno
7 eum appetivere. Quod metuens antidota saepius bibit et
8 ita se adversus insidias exquisitis tutioribus remediis stagna-
9 vit, ut ne volens quidem senex veneno mori potuerit. Ti-
mens deinde, ne inimici, quod veneno non potuerant, ferro
peragerent, venandi studium finxit, quo per septem annos
neque urbis neque ruris tecto usus est, sed per silvas vaga-
tus diversis montium regionibus pernoctabat ignaris omnibus,
quibus esset locis: aduetus feras cursu aut fugere aut perse-
qui, cum quibusdam etiam viribus congregi. Quibus rebus
et insidias vitavit et corpus ad omnem virtutis patientiam
duravit.

1 3. Ad regni deinde administrationem cum accessisset,
statim non de regendo, sed de augendo regno cogitavit.
2 Itaque Scythas invictos antea, qui Zopyriona, Alexandri
magni ducem, cum XXX milibus armatorum deleverant,
qui Cyrum, Persarum regem, cum CC milibus trucidave-
rant, qui Philippum, Macedonum regem, fugientem cepe-
3 rant, ingenti felicitate perdomuit. Auctus igitur viribus
4 Pontum quoque ac deinceps Cappadociam occupavit. Cum
de Asia tractaret, tacitus cum quibusdam amicis regno pro-
fectus universam nemine sentiente pervagatus est omnium-
5 que urbium situm ac regiones cognovit. Inde in Bithyniam
transcendit et quasi dominus Asiae opportuna quaeque vic-
6 toriae suae metatus est. Post haec in regnum, cum iam
perisse crederetur, reversus est invento parvulo filio, quem
per absentiam eius soror uxorque Laudice enixa fuerat.
7 Sed inter gratulationem adventus sui et filii geniti veneno
periclitatus est, siquidem Laudice soror, cum perisse eum
crederet, in concubitus amicorum proiecta, quasi admissum
facinus maiore scelere tegere posset, venenum advenienti
8 paravit. Quod cum ex ancilla Mithridates cognovisset, fa-
cinus in auctores vindicavit.

1 4. Hieme deinde adpetente non in convivio, sed in cam-
po, nec in avocationibus, sed in exercitationibus, nec inter
sodales, sed inter coaequales aut equo aut cursu aut viribus

contendebat. Exercitum quoque suum ad parem laboris 2
patientiam cotidiana exercitatione durabat, atque ita invictus
ipse inexpugnabilem exercitum fecerat. Inita deinde cum 3
Nicomede societate Paphlagoniam invadit victamque cum
socio dividit. Quam cum teneri a regibus senatui nuntiatum 4
esset, legatos ad utrumque misit, qui gentem restitui in
pristinum statum iuberent. Mithridates, cum se iam parem 5
magnitudini Romanorum crederet, superbo responso here-
ditarium patri suo regnum obvenisse respondit: mirari se,
quod ei relata controversia non fuerit, sibi referatur. Nec 6
territus minis Galatiam quoque occupat. Nicomedes, quo- 7
niam se tueri iure non poterat, iusto regi redditurum respon-
dit. Atque ita filium suum mutato nomine Pylaemenem, 8
Paphlagonum regum nomine, appellat et quasi stirpi regiae
reddidisset regnum, falso nomine tenet. Sic ludibrio habiti 9
legati Romam revertuntur.

LIBER XXXVIII.

1. Mithridates parricidia nece uxoris auspiciatus sororis 1
alterius Laudices filios, cuius virum Ariarathem, regem
Cappadociae, per Gordium insidiis occiderat, tollendos sta-
tuit, nihil actum morte patris existimans, si adulescentes
paternum regnum, cuius ille cupiditate flagrabat, occupas-
sent. Igitur dum in his cogitationibus versatur, interim Ni- 2
comedes, rex Bithyniae, vacuum morte regis Cappadociam
invadit. Quod cum nuntiatum Mithridati fuisset, per simu- 3
lationem pietatis auxilia sorori ad expellendum Cappadocia
Nicomedem mittit. Sed iam Laudice per pactionem se Nico- 4
medi in matrimonium tradiderat. Quod aegre ferens Mithri- 5
dates praesidia Nicomedis Cappadocia expellit regnumque
sororis filio restituit, egregium prorsus factum, ni subsecuta
fraus esset: siquidem interiectis mensibus simulat se Gor- 6

dium, quo ministro usus in Ariarathe interficiendo fuerat, restituere in patriam velle, sperans, si obsisteret adulescens, causas belli futuras, aut, si permetteret, per eundem filium 7 tolli posse, per quem interfecerat patrem. Quod ubi Ariarathes junior moliri cognovit, graviter ferens interfectorem patris per avunculum potissimum ab exilio revocari, ingentem 8 exercitum contrahit. Igitur cum in aciem eduxisset Mithridates peditum LXXX milia, equitum X, currus falcatos sexcentos, nec Ariarathi auxiliantibus finitimis regibus minores copiae essent, incertum belli timens consilia ad insidias 9 transfert sollicitatoque iuvene ad colloquium, cum ferrum occultatum inter fascias gereret, scrutatori ab Ariarathe regio more misso curiosius imum ventrem pertractanti ait: 10 caveret, ne aliud telum inveniret quam quaereret. Atque ita risu protectis insidiis sevocatum ab amicis velut ad secretum sermonem inspectante utroque exercitu interficit: regnum Cappadociae octo annorum filio inposito Ariarathis nomine additoque ei rectore Gordio tradidit.

1 2. Sed Cappadoces crudelitate ac libidine praefectorum vexati a Mithridate deficient fratremque regis, et ipsum Ariarathem nomine, ab Asia, ubi educabatur, revocant, cum quo Mithridates proelium renovat victumque regno Cappadociae expellit. Nec multo post adulescens ex aegritudine collecta 3 infirmitate decedit. Post huius mortem Nicomedes timens, ne Mithridates accessione Cappadociae etiam Bithyniam finitimam invaderet, subornat puerum eximiae pulchritudinis, quasi Ariarathes tres, non duos filios genuisset, qui a senatu 4 Romano paternum regnum peteret. Uxorem quoque Laudicem Romam mittit ad testimonium trium ex Ariarathe susceptorum filiorum. Quod ubi Mithridates cognovit, et ipse pari inudentia Gordium Romam mittit, qui senatui adseverat puerum, cui Cappadociae regnum tradiderat, ex eo Ariarathe genitum, qui bello Aristonici auxilia Romanis ferens 6 cecidisset. Sed senatus studio regum intellecto, aliena regna falsis nominibus furantium, Mithridati Cappadociam et Nicomedi ad solacia eius Paphlagoniam ademit. Ac ne contumelia regum foret ademptum illis, quod daretur aliis, uterque 8 populus libertate donatus est. Sed Cappadoces munus

libertatis abnuentes negant vivere gentem sine rege posse. Itaque rex illis a senatu Ariobarzanes statuitur.

3. Erat eo tempore Tigranes rex Armeniae, obses Parthis ante multum temporis datus, nec olim ab isdem in regnum paternum remissus. Hunc Mithridates mire ad societatem Romani belli, quod olim meditabatur, perlicere cupiebat. Nihil igitur de offensa Romanorum sentientem per 2 Gordium inpellit, ut Ariobarzani segni admodum bellum inferat, et ne quis dolus subesse videatur, filiam suam ei Cleopatram in matrimonium tradit. Primo igitur adventu Tigranis Ariobarzanes sublatis rebus suis Romam contendit, atque ita per Tigranem rursus Cappadocia iuris esse Mithridatis coepit. Eodem tempore mortuo Nicomede etiam filius 4 eius, et ipse Nicomedes, regno a Mithridate pellitur, qui cum supplex Romam venisset, decernitur in senatu, ut uterque in regnum restituantur; in quod tum missi Aquilius et Mallius Maltinus legati. His cognitis Mithridates societatem 5 cum Tigrae bellum adversus Romanos gesturus iungit, pactique inter se sunt, ut urbes agrisque Mithridati, homines vero et quaecumque auferri possent, Tigrani cederent. Post 6 haec Mithridates intellecto quantum bellum suscitarer, legatos ad Cimbros, alios ad Gallograecos et Sarmatas Bastarnasque auxilium petatum mittit. Nam omnes has gentes Romanum 7 manum meditabundus bellum variis beneficiorum muneribus iam ante inlexerat. Scythia quoque exercitum venire iubet omnemque orientem adversus Romanos armat. Non magno 8 igitur labore Aquilium et Mallium Maltinum Asiano exercitu instructos vincit, quibus simul cum Nicomede pulsus ingenti favore civitatum excipitur: multum ibi auri argentique studio 9 veterum regum magnumque belli apparatus invenit, quibus instructus debita civitatibus publica privataque remittit et vacationem quinquennii concedit. Tunc ad contionem milites 10 vocat eosque variis exhortationibus ad Romana bella sive Asiana incitat. Quam orationem dignam duxi, cuius 11 exemplum brevitati huius operis insererem; quam obliquam Pompeius Trogius exposuit, quoniam in Livio et in Sallustio reprehendit, quod contiones directas pro sua oratione operi suo inserendo historiae modum excesserint.

1 4. Optandum sibi fuisse ait, ut de eo liceret consulere,
 2 bellumne sit cum Romanis an pax habenda: quin vero sit
 resistendum impugnantibus, ne eos quidem dubitare, qui spe
 victoriae careant: quippe adversus latronem, si nequeant pro
 3 salute, pro ultione tamen sua omnes ferrum stringere. Ce-
 terum quia non id agitur, an liceat quiescere non tantum
 animo hostiliter, sed etiam proelio congressis, consulendum,
 4 qua ratione ac spe coepta bella sustineant. Esse autem sibi
 victoriae fiduciam, si sit illis animus, Romanosque vinci posse
 cognitum non sibi magis quam ipsis militibus, qui et in Bi-
 5 thynia Aquilium et Maltinum in Cappadocia fuderint. Ac si
 quem aliena magis exempla quam sua experimenta moveant,
 audire se a Pyrrho rege Epiri non amplius quinque mili-
 bus Macedonum instructo fusos tribus proeliis Romanos.
 6 Audire Annibalem sedecim annis Italiae victorem inmoratum,
 et quin ipsam caperet urbem, non Romanorum illi vires re-
 stitisse, sed domesticae aemulationis atque invidiae studium.
 7 Audire populos transalpinae Galliae Italiam ingressos maxi-
 mis eam plurimisque urbibus possidere et latius aliquanto
 solum finium, quam in Asia, quae dicatur inbellis, idem
 8 Galli occupavissent: nec victam solum dici sibi Romam a
 Gallis, sed etiam captam, ita ut unius illis montis tantum ca-
 cumen relinqueretur: nec bello hostem, sed pretio remotum
 9 Gallorum autem nomen, quod semper Romanos terruit,
 partem virium suarum ipse numeret. Nam hos, qui Asiam
 incolunt, Gallos ab illis, qui Italiam occupaverant, sedibus
 tantum distare, originem quidem ac virtutem genusque
 10 pugnae idem habere: tantoque his acriora esse quam illis in-
 genia, quod longiore ac difficiliore spatio per Illyricum
 Thraciamque prodierint, paene operosius transitis eorum fini-
 11 bus quam ubi consedere possessis. Iam ipsam Italiam audire
 se numquam, ut Roma condita sit, satis illi pacatam, sed
 adsidue per omnes annos pro libertate alios, quosdam etiam
 12 pro vice imperii bellis continuis perseverasse; et a multis
 civitatibus Italiae deletos Romanorum exercitus ferri, a
 13 quibusdam novo contumeliae more sub iugum missos. Ac
 ne veteribus inmoremur exemplis, hoc ipso tempore uni-
 versam Italiam bello Marsico consurrexisse, non iam liberta-

tem, sed consortium imperii civitatisque poscentem; et gra- 14
 vius vicino Italiae bello quam domesticis principum factioni-
 bus urbem premi, multoque periculosius esse Italico civile
 bellum. Simul et a Germania Cimbros, immensa milia fero- 15
 rum atque ininitum populorum, more procellae inundasse
 Italiam: quorum etsi singula bella sustinere Romani possent, 16
 universis tamen obruantur, ut ne vacaturos quidem bello
 suo putet.

5. Utendum igitur occasione et rapienda incrementa vi- 1
 rium, ne, si illis occupatis quieverint, mox adversus vacuos
 et quietos maius negotium habeant. Non enim quaeri, an 2
 capienda sint arma, sed utrum sua potius occasione an illo-
 rum. Nam bellum quidem iam tunc secum ab illis geri coep- 3
 tum, cum sibi pupillo maiorem Phrygiam ademerant, quam
 patri suo praemium dati adversus Aristonicum auxilii con-
 cesserant, gentem quam et proavo suo Mithridati Seleucus
 Callinicus in dotem dedisset. Quid, cum Paphlagonia se de- 4
 cedere iusserint, non alterum illud genus belli fuisse? quae
 non vi, non armis, sed adoptione testamenti et regum do- 5
 mesticorum interitu hereditaria patri suo obvenisset. Cum 5
 inter hanc decretorum amaritudinem parendo non tamen eos
 mitigaret, quin acerbius in dies gerant, non obtinuisse.
 Quod enim a se non praebitum illis obsequium? non Phry- 6
 giam Paphlagoniamque dimissas? non Cappadocia filium
 eductum, quam iure gentium victor occupaverat? raptum 7
 tamen sibi esse victoriae ius ab illis, quorum nihil est nisi
 bello quaesitum. Non regem Bithyniae Chreston, in quem 8
 senatus arma decreverat, a se in gratiam illorum occisum?
 tamen nihilo minus inputari sibi, si qua Gordius aut Tigranes
 faciat: libertatem etiam in contumeliam sui a senatu ultro 9
 delatam Cappadociae, quam reliquis gentibus abstulerunt:
 dein populo Cappadocum pro libertate oblata Gordium re-
 gem orante ideo tamen tantum, quoniam amicus suus esset,
 non obtinuisse. Nicomedem praecepto illorum bellum sibi 10
 intulisse: quia ultum ierit se, ab ipsis ventum obviam in eo,
 et nunc eam secum bellandi illis causam fore, quod non in-
 pune se Nicomedi lacerandum, saltatricis filio, praebuerit.

6. Quippe non delicta regum illos, sed vires ac maiesta- 1

tem insequi, neque in uno se, sed in aliis quoque omnibus
 2 hac saepe arte grassatos. Sic et avum suum Pharnacem per
 cognitionum arbitria succidaneum regi Pergameno Eumeni
 3 datum; sic rursus Eumenem, cuius classibus primo in Asiam
 fuere transiecti, cuius exercitu magis quam suo et magnum
 Antiochum et Gallos in Asia et mox in Macedonia regem
 4 Persen domuerant, et ipsum pro hoste habitum eique interd-
 dictum Italia, et quod cum ipso deforme sibi putaverant,
 5 cum filio eius Aristonico bellum gessisse. Nullius apud eos
 maiora quam Masinissae, regis Numidarum, haberi merita-
 huic imputari victum Annibalem, huic captum Syphacem,
 huic Carthaginem deletam; hunc inter duos illos Africanos
 6 tertium servatorem urbis referri: tamen cum huius nepote
 bellum modo in Africa gestum adeo inexpiabile, ut ne victum
 quidem patris memoriae donarent, quin carcerem ac trium-
 7 phi spectaculum experiretur. Hanc illos omnibus regibus
 legem odiorum dixisse, scilicet quia ipsi tales reges habue-
 rint, quorum etiam nominibus erubescant, aut pastores Ab-
 originum, aut haruspices Sabinorum, aut exules Corinthio-
 rum, aut servos vernasque Tuscorum, aut, quod honoratis-
 8 simum nomen fuit inter haec, Superbos; atque ut ipsi fecerint
 conditores suos lupae uberibus altos, sic omnem illum po-
 pulum luporum animos, inexplebiles sanguinis atque imperii
 divitiarumque avidos ac ieiunos habere.

1 7. Se autem, seu nobilitate illis comparetur, clariorem
 illa concluvie convenarum esse, qui paternos maiores suos a
 Cyro Dareoque, conditoribus Persici regni, maternos a magno
 Alexandro ac Nicatore Seleuco, conditoribus imperii Mace-
 donici, referat, seu populus illorum conferatur suo, earum
 se gentium esse, quae non modo Romano imperio sint pares,
 2 sed Macedonico quoque obstiterint. Nullam subiectarum sibi
 gentium expertam peregrina imperia; nullis umquam nisi
 domesticis regibus paruisse, Cappadociam velint an Paphla-
 goniam recensere, rursus Pontum an Bithyniam, itemque Ar-
 meniam maiorem minoremque: quarum gentium nullam ne-
 que Alexander ille, qui totam pacavit Asiam, nec quisquam
 3 successorum eius aut posterorum attingisset. Scythiam duos
 umquam ante se reges non pacare, sed tantum intrare ausos,

Dareum et Philippum, aegre inde fugam sibi expedisse, unde
 ipse magnam adversus Romanos partem virium haberet. Mul- 4
 toque se timidius ac diffidentius bella Pontica ingressum, cum
 ipse rudis ac tiro esset, et Scythiae praeter arma virtutemque
 animi locorum quoque solitudinibus vel frigoribus instructae,
 per quae denuntiaretur ingens militiae periculum ac labor.
 Inter quas difficultates ne spes quidem praemii foret ex hoste 5
 vago nec tantum pecuniae, sed etiam sedis inopi. At nunc se 6
 diversam belli condicionem ingredi. Nam neque caelo Asiae
 esse temperatius aliud, nec solo fertilius nec urbium multi-
 tudine amoenius; magnamque temporis partem non ut mili-
 tiam, sed ut festum diem acturos bello dubium facili magis
 an ubere, si modo aut proximas regni Attalici opes aut ve- 7
 teres Lydiae Ioniaeque audierint, quas non expugnatum eant,
 sed possessum; tantumque se avida exspectat Asia, ut etiam 8
 vocibus vocet: adeo illis odium Romanorum incussit rapaci-
 tas proconsulum, sectio publicanorum, calumniae litium.
 Sequantur se modo fortiter et colligant, quid se duce possit 9
 efficere tantus exercitus, quem sine cuiusquam militum au-
 xilio suamet unius opera viderint Cappadociam caeso rege
 cepisse, qui solus mortalium Pontum omnem Scythiamque
 pacaverit, quam nemo ante transire tuto atque adire potuit.
 Nam iustitiae atque liberalitatis suae nec ipsos milites quin 10
 experiantur testes refugere et illa indicia habere, quod
 solus regum non paterna solum, verum etiam externa regna
 hereditatibus propter munificentiam adquisita possideat, Col-
 chos, Paphlagoniam, Bosporum.

8. Sic excitatis militibus post annos tres et XX sumpti 1
 regni in Romana bella descendit.

Atque in Aegypto mortuo rege Ptolemaeo ei qui Cyre- 2
 nis regnabat Ptolemaeo per legatos regnum et uxor Cleo-
 patra regina, soror ipsius, defertur. Laetus igitur hoc solo 3
 Ptolemaeus, quod sine certamine fratrum regnum recepisset,
 in quod subornari et a matre Cleopatra et favore prin-
 cipum fratris filium cognoverat, ceterum infestus omnibus,
 statim ubi Alexandria ingressus est, fautores pueri truci-
 dari iussit. Ipsum quoque die nuptiarum, quibus matrem eius 4
 in matrimonium recipiebat, inter apparatus epularum et sol-

lemnia religionum in complexu matris interficit atque ita to-
 5 rum sororis caede filii eius cruentus ascendit. Post quod non
 mitior in populares, qui eum in regnum moverant, fuit:
 siquidem peregrinis militibus licentia caedis data omnia san-
 guine cotidie manabant: ipsam quoque sororem filia eius
 6 virgine per vim stuprata et in matrimonium adscita repudiat.
 7 Quibus rebus territus populus in diversa labitur patriamque
 metu mortis exul relinquit. Solus igitur in tanta urbe cum
 suis relictus Ptolemaeus, cum regem se non hominum, sed
 8 vacuarum aedium videret, edicto peregrinos sollicitat. Qui-
 bus confluentibus obvius legatis Romanorum, Scipioni Afri-
 cano et Spurio Mummio et L. Metello, qui ad adspicienda so-
 9 ciorum regna veniebant, procedit. Sed quam cruentus civi-
 bus, tam ridiculus Romanis fuit. Erat enim et vultu deformis
 et statura brevis et sagina ventris non homini, sed beluae
 10 similis. Quam foeditatem nimia subtilitas perlucidae vestis
 augebat: prorsus quasi astu inspicienda praeberentur, quae
 11 omni studio occultanda pudibundo viro erant. Post disces-
 sum deinde legatorum (quorum Africanus, dum inspicit ur-
 bem, spectaculo Alexandrinis fuit) iam etiam peregrino po-
 pulo invisus cum filio, quem ex sorore susceperat, et cum
 uxore, matris paelice, metu insidiarum tacitus in exilium
 proficiscitur contractoque mercenario exercitu bellum so-
 12 rori pariter ac patriae infert. Arcessitum deinde maximum a
 Cyrenis filium, ne eum Alexandrini contra se regem crearent,
 interficit. Tunc populus statuas eius et imagines detrahit.
 13 Quod factum studio sororis existimans filium, quem ex ea
 susceperat, interficit, corpusque in membra divisum et in
 cista compositum matri die natali eius inter epulas offerri
 14 curat. Quae res non reginae tantum, verum etiam universae
 civitati acerba et luctuosa fuit tantumque maerorem festi-
 vissimo convivio intulit, ut regia omnis repentino luctu in-
 15 cenderetur. Verso igitur studio principum ab epulis in exe-
 quas membra lacera populo ostendunt et quid sperare de
 rege suo debeant, filii caede demonstrant.

1 9. Finito luctu orbitatis Cleopatra, cum urgeri se fra-
 terno bello videret, auxilium a Demetrio rege Syriae per
 legatos petit, cuius ipsius varii et memorabiles casus fuere.

Namque Demetrius, sicut supra dictum est, cum bellum Par- 2
 this intulisset et multis congressionibus victor fuisset, re-
 pente insidiis circumventus amisso exercitu capitur. Cui Ar- 3
 sacides parem in Hyrcania non cultum tantum regum prae-
 stitit, sed et filiam in matrimonium dedit regnumque Syriae,
 quod per absentiam eius Trypho occupaverat, restitutum
 promittit. Post huius mortem desperato reditu non ferens 4
 captivitatem Demetrius, privatam etsi opulentam vitam per-
 taesus, tacitus in regnum fugam meditatur. Hortator illi et 5
 comes Callimander amicus erat, qui post captivitatem eius a
 Syria per Arabiae deserta ducibus pecunia comparatis Par-
 thico habitu Babylonem pervenerat. Sed fugientem Phraha- 6
 tes, qui Arsacidae successerat, equitum celeritate per con-
 pendiosos tramites occupatum retrahit. Ut est deductus ad 7
 regem, Callimandro quidem non tantum venia, verum etiam
 praemium fidei datur: Demetrium autem et graviter castiga-
 tum ad coniugem in Hyrcaniam remittit artioribusque custo- 8
 diis observari iubet. Interiecto tempore, cum fidem illi etiam 8
 suscepti liberi facerent, eodem amico comite repetita fuga
 est, sed pari infelicitate prope fines regni sui deprehenditur
 ac denuo perductus ad regem ut invisus a conspectu sub-
 movetur. Tunc quoque uxori et liberis donatus in Hyrca- 9
 niam poenalem sibi civitatem remittitur talisque aureis in
 exprobrationem puerilis levitatis donatur. Sed hanc Partho- 10
 rum tam mitem in Demetrium clementiam non misericordia
 gentis faciebat nec respectus cognationis, sed quod Syriae
 regnum adfectabant usuri Demetrio adversus Antiochum fra-
 trem, prout res vel tempus vel fortuna belli exegisset.

10. His auditis Antiochus occupandum bellum ratus 1
 exercitum, quem multis finitimorum bellis induraverat, ad-
 versus Parthos ducit. Sed per luxuriam non minor appara- 2
 tus quam militiae fuit, quippe LXXX milia armatorum se-
 cuta sunt trecenta lixarum, ex quibus coquorum pistorumque
 maior numerus fuit. Argenti certe aurique tantum, ut etiam 3
 gregarii milites auro caligas figerent proculcarentque mate-
 riam, cuius amore populi ferro dimicant. Culinarum quoque 4
 argentea instrumenta fuere, prorsus quasi ad epulas, non
 ad bellum pergerent. Advenienti Antiocho multi orientales 5

reges occurrere tradentes se regnaque sua cum execratione
 6 superbiae Parthicae. Nec mora congressioni fuit. Antiochus
 tribus proeliis victor cum Babyloniam occupasset, magnus
 haberi coepit. Itaque ad eum omnibus populis deficientibus
 7 nihil Parthis reliqui praeter patrios fines fuit. Tunc Phraha-
 tes Demetrium in Syriam ad occupandum regnum cum Par-
 thico praesidio mittit, ut eo pacto Antiochus ad sua tuenda
 a Parthia revocaretur. Interim, quoniam viribus non poterat,
 8 insidiis Antiochum ubique temptabat. Propter multitudinem
 hominum exercitum suum Antiochus per civitates in hiberna
 diviserat: quae res exitii causa fuit. Nam cum gravari se
 copiarum praebitione et iniuriis militum civitates viderent,
 ad Parthos delinunt et die statuta omnes apud se divisum
 exercitum per insidias, ne invicem ferre auxilia possent, ad-
 9 grediuntur. Quae cum nuntiata Antiocho essent, auxilium
 proximis laturus cum ea manu, quae secum hiemabat, pro-
 greditur. In itinere obvium regem Parthorum habuit, adver-
 10 sus quem fortius quam exercitus eius dimicavit. Ad postre-
 mum tamen, cum virtute hostes vincerent, metu suorum de-
 sertus occiditur: cui Phrahates exequias regio more fecit
 filiamque Demetrii, quam secum Antiochus advexerat, captus
 11 amore virginis uxorem duxit. Paenitere deinde dimissi De-
 metrii coepit: ad quem retrahendum cum turmas equitum
 festinato misisset, Demetrium hoc ipsum metuentem iam in
 regno missi invenerunt frustra que omnia conati ad regem
 suum reversi sunt.

LIBER XXXVIII.

1 1. Antiocho in Parthia cum exercitu deleto frater eius
 Demetrius obsidione Parthorum liberatus dein ac restitutus
 in regnum, cum omnis Syria in luctu propter amissum exer-

citum esset, quasi Parthica ipsius ac fratris bella, quibus 2
 alter captus, alter occisus erat, prospere cessissent, ita
 Aegypto bellum inferre statuit, regnum Aegypti Cleopatra
 socru pretium auxilii adversus fratrem suum pollicente. Sed 3
 dum aliena adfectat, ut adsolet fieri, propria per defectio-
 nem Syriae amisit, siquidem Antiochenses primi duce Try-
 phone, execrantes superbiam regis, quae conversatione Par-
 thicae crudelitatis intolerabilis facta erat, mox Apameni ce-
 teraque civitates exemplum secutae per absentiam regis a
 Demetrio defecere. Ptolemaeus quoque rex Aegypti, bello 4
 ab eodem petitus, cum cognovisset Cleopatram sororem
 suam opibus Aegypti navibus inpositis ad filiam et Deme-
 trium generum in Syriam profugisse, inmittit juvenem quen-
 dam Aegyptium, Protarchi negotiatoris filium, qui regnum
 Syriae armis peteret. Composita fabula, quasi per adoptio- 5
 nem Antiochi regis receptus in familiam regiam esset, nec
 Syris quemlibet regem aspernantibus, ne Demetrii superbiam
 paterentur, nomen iuveni Alexandri inponitur auxiliaque ab
 Aegypto ingentia mittuntur. Interea corpus Antiochi interfecti 6
 a rege Parthorum in loculo argenteo ad sepulturam in Sy-
 riam remissum pervenit, quod ingenti studio civitatum et re-
 gis Alexandri ad confirmandam fabulae fidem excipitur. Quae
 res illi magnum favorem popularium conciliavit omnibus non
 fictas in eo, sed veras lacrimas existimantibus. Demetrius 7
 autem victus ab Alexandro, cum undique circumstantibus
 malis premeretur, ad postremum etiam ab uxore filiisque
 deseritur. Relictus igitur cum paucis servulis cum Tyrum 8
 religione se templi defensurus petisset, navi egrediens prae-
 fecti iussu interficitur. Alter ex filiis, Seleucus, quoniam 9
 sine matris auctoritate diadema sumpsisset, ab eadem inter-
 ficitur; alter, cui propter nasi magnitudinem cognomen
 Grypos fuit, rex a matre hactenus constituitur, ut nomen
 regis penes filium, ius autem omnis imperii penes matrem
 esset.

2. Sed Alexander occupato Syriae regno, tumens suc- 1
 cessu rerum, spernere iam etiam ipsum Ptolemaeum, a quo
 subornatus in regnum fuerat, superba insolentia coepit. Ita- 2
 que Ptolemaeus reconciliata sororis gratia destruere Alexan-

dri regnum, quod odio Demetrii viribus suis adquisierat,
 3 summis opibus instituit. Mittit igitur ingentia Grypo auxilia
 et filiam Tryphaenam Grypo nupturam, ut populos in auxi-
 lium nepotis non societate tantum belli, verum et adfinitate
 4 sua sollicitaret. Nec res frustra fuit: nam cum omnes Gry-
 pum instructum Aegypti viribus viderent, paulatim ab Ale-
 5 xandro deficere coepere. Fit deinde inter reges proelium,
 quo victus Alexander Antiochiam profugit. Ibi inops pecu-
 niae, cum stipendia militibus deessent, templo Iovis soli-
 dum ex auro signum Victoriae tolli iubet, facietis iocis sa-
 crilegium circumscribens: nam Victoriam commodatam sibi
 6 ab Iove esse dicebat. Interiectis deinde diebus, cum ipsius
 Iovis aureum simulacrum infiniti ponderis tacite evelli ius-
 sisset deprehensusque in sacrilegio concursu multitudinis
 esset in fugam versus, magna vi tempestatis oppressus ac
 desertus a suis a latronibus capitur, perductus ad Grypum
 7 interficitur. Grypus porro reciperato patrio regno externis-
 que periculis liberatus insidiis matris adpetitur. Quae cum
 cupiditate dominationis prodito marito Demetrio et altero
 filio interfecto huius quoque victoria inferiorem dignitatem
 suam factam doleret, venienti ab exercitatione poculum ve-
 8 neni obtulit. Sed Grypus praedictis iam ante insidiis, veluti
 pietate cum matre certaret, bibere ipsam iubet; abnuenti in-
 stat: postremum prolato indice eam arguit, solam defensionem
 sceleris superesse adfirmans, si bibat, quod filio obtulit.
 Sic victa regina scelere in se verso veneno, quod alii para-
 9 verat, extinguitur. Parta igitur regni securitate Grypus octo
 10 annis quietem et ipse habuit et regno praestitit. Natus deinde
 illi est aemulus regni, frater ipsius Cyzicenus, eadem matre
 genitus, sed ex Antiocho patruo susceptus, quem cum ve-
 neno tollere voluisset, ut maturius armis cum eo de regno
 contenderet, excitavit.

1 3. Inter has regni Syriae parricidales discordias moritur
 rex Aegypti Ptolemaeus, regno Aegypti uxori et alteri ex
 filiis, quem illa legisset, relicto: videlicet quasi quietior
 Aegypti status quam Syriae regnum esset, cum mater altero
 2 ex filiis electo alterum hostem esset habitura. Igitur cum
 pronior in minorem filium esset, a populo conpellitur maio-

rem eligere: cui prius quam regnum daret, uxorem ademit
 compulsusque repudiare carissimam sibi sororem Cleopa-
 tram minorem sororem Selenen ducere iubet, non materno
 inter filias iudicio, cum alteri maritum eriperet, alteri daret.
 Sed Cleopatra non tam a viro repudiata quam a matre di- 3
 vortio viri dimissa Cyziceno in Syria nubit, eique ne nudum
 uxoris nomen adferret, exercitum Cypri sollicitatum velut
 dotalem ad maritum deducit. Par igitur viribus fratris Cy- 4
 zicenus proelium committit ac victus in fugam vertitur. Tunc 5
 Antiochiam Grypus, in qua erat Cyziceni uxor Cleopatra,
 obsidere coepit: qua capta Tryphaena, uxor Grypi, nihil
 antiquius quam sororem Cleopatram requiri iussit, non ut
 captivae opem ferret, sed ne effugere captivitatis mala pos-
 set, quae sui aemulatione in hoc potissimum regnum inva-
 serit hostique sororis nubendo hostem se eius effecerit. Tum 6
 peregrinos exercitus in certamina fratrum adductos, tum re-
 pudiatam a fratre contra matris voluntatem extra Aegyptum
 nuptam accusat. Contra Grypus orare, ne tam foedum faci- 7
 nus facere cogatur: a nullo umquam maiorum suorum inter
 tot domestica, tot externa bella post victoriam in feminas
 saevitum, quas sexus ipse et periculis bellorum et saevitiae
 victorum eximat; in hac vero praeter commune bellantium 8
 fas accedere necessitudinem: quippe sanguinis ipsius, quae
 tam cruenta saeviat, sororem equidem germanam esse, suam
 vero consobrinam; liberorum deinde communium matertem- 9
 ram. His tot necessitudinibus sanguinis adicit superstitio-
 nem templi, quo abdita profugerit: tantoque religiosius co-
 lendos sibi deos, quo magis his propitiis ac faventibus vi-
 cisset; tum neque necata illa virium se quicquam Cyziceno
 dempturum, nec servaturum reddita. Sed quanto Grypus ab- 10
 nuit, tanto soror muliebri pertinacia accenditur, rata non
 misericordiae haec verba, sed amoris esse. Itaque vocatis
 ipsa militibus mittit qui sororem confoderent. Qui ut in tem- 11
 plum intraverunt, cum evellere eam non possent, manus am-
 plexantis deae simulacrum praeciderunt. Tunc Cleopatra
 execratione parricidarum mandata violatis numinibus ultione
 sui decedit. Nec multo post repetita proelii congressione 12
 victor Cyzicenus uxorem Grypi Tryphaenam, quae paulo

ante sororem interfecerat, capit eiusque supplicio uxoris manibus parentavit.

1 4. At in Aegypto Cleopatra cum gravaretur socio regni, filio Ptolemaeo, populum in eum incitat, abductaque ei Sylene uxore eo indignius, quod ex Sylene iam duos filios habebat, exulare cogit, accessito minore filio Alexandro et 2 rege in locum fratris constituto: nec filium regno expulisse contenta bello Cypri exulantem persequitur. Unde pulso interficit ducem exercitus sui, quod vivum eum e manibus dimisisset, quamquam Ptolemaeus verecundia materni belli 3 non viribus minor ab insula recessisset. Igitur Alexander territus hac matris crudelitate et ipse eam relinquit, periculo 4 oso regno securam ac tutam vitam anteponens. Cleopatra vero timens, ne maior filius Ptolemaeus a Cyziceno ad recipiendam Aegyptum auxiliis iuvaretur, ingentia Grypo auxilia et Selenen uxorem, nupturam hosti prioris mariti, mit- 5 tit Alexandrumque filiam per legatos in regnum revocat: cui cum occultatis insidiis exitium machinaretur, occupata ab eodem interficitur spiritumque non fato, sed parricidio dedit 6 digna prorsus hac mortis infamia, quae et matrem toro expulit et duas filias viduas alterno fratrum matrimonio fecit et filio alteri in exilium acto bellum intulit, alteri erepto regno exitium per insidias machinata est.

1 5. Sed nec Alexandro caedes tam nefanda inulta fuit. Nam ubi primum conpertum est scelere filii matrem interfec- tam, concursu populi in exilium agitur revocatoque Ptolemaeo regnum redditur, qui neque cum matre bellum gerere voluisset, neque a fratre armis repetere, quod prior possedisset.

2 Dum haec aguntur, frater eius ex paelice susceptus, cui pater Cyrenarum regnum testamento reliquerat, herede populo Romano instituto decedit. Iam enim fortuna Romana porrigere se ad orientalia regna, non contenta Italiae terminis, coeperat. Itaque et ea pars Libyae provincia facta est; postea Creta Ciliciaque piratico bello perdomitae in formam 3 provinciae rediguntur. Quo facto et Syriae et Aegypti regna Romana vicinitate artata, quae incrementa de finitimis bellis quaerere solebant, adempto vagandi arbitrio vires

suas in perniciem mutam converterunt, adeo ut adsiduis 5 proeliis consumpti in contemptum finitimorum venerint prae- daeque Arabum genti, inbelli antea, fuerint: quorum rex 6 Erotimus fiducia septingentorum filiorum, quos ex paelicibus susceperat, divisus exercitibus nunc Aegyptum, nunc Syriam infestabat magnumque nomen Arabum viribus finitimorum exsanguibus fecerat.

LIBER XXXX.

1. Mutuis fratrum odiis et mox filiis inimicitiiis parentum 1 succedentibus, cum inexpiabili bello et reges et regnum Syriae consumptum esset, ad externa populis auxilia concurrerit peregrinosque reges sibi circumspicere coepit. Itaque 2 cum pars Mithridatem Ponticum, pars Ptolemaeum ab Aegypto arcessendum censeret, occurreretque quod rex Mithridates implicitus bello Romano esset, Ptolemaeus quoque hostis semper fuisset Syriae: omnes in Tigranem regem Ar- 3 meniae consensere, instructum praeter domesticas vires et Parthica societate et Mithridatis adfinitate. Igitur accitus in 4 regnum Syriae per X et IIII annos tranquillissimo regno positus est; neque bello alium lacessere neque lacessitus inferre alii bellum necesse habuit.

2. Sed sicut ab hostibus tuta Syria fuit, ita terrae motu 1 vastata est, quo CLXX milia hominum et multae urbes perierunt. Quod prodigium mutationem rerum portendere haruspices responderunt. Igitur Tigrane a Lucullo victo rex 2 Syriae Antiochus, Cyziceni filius, ab eodem Lucullo appellatur. Sed quod Lucullus dederat, postea ademit Pompeius, 3 qui poscenti regnum respondit ne volenti quidem Syriae, nedum recusanti daturum se regem, qui X et IIII annos, quibus Tigranes Syriam tenuit, in angulo Ciliciae latuerit, victo autem eodem Tigrane a Romanis alieni operis praemia

4 postulet. Igitur ut habenti regnum non ademerit, ita quo
 cesserit Tigrani, non daturum, quod tueri nesciat, ne rursus
 5 Syriam Iudaeorum et Arabum atrociniis infestam reddat. At-
 que ita Syriam in provinciae formam redegit, paulatimque
 oriens Romanorum discordia consanguineorum regum fac-
 tus est.

LIBER XXXXI.

1 1. Parthi, penes quos velut divisione orbis cum Ro-
 manis facta nunc orientis imperium est, Scytharum exules
 2 fuere. Hoc etiam ipsorum vocabulo manifestatur: nam Scy-
 3 thico sermone exules parthi dicuntur. Hi et Assyriorum et
 Medorum temporibus inter orientis populos obscurissimi
 4 fuere. Postea quoque, cum imperium orientis a Medis ad
 Persas translatum est, velut vulgus sine nomine praeda vic-
 5 torum fuere. Postremum Macedonibus triumphato oriente
 6 servierunt, ut cuius mirum videatur ad tantam eos felicita-
 tem per virtutem provectos, ut imperent gentibus, sub qua-
 7 rum imperio veluti servile vulgus fuere. A Romanis quoque
 trinis bellis per maximos duces florentissimis temporibus la-
 cessiti soli ex omnibus gentibus non pares solum, verum
 8 etiam victores fuere: quamquam plus gloriae est inter As-
 syria et Medica Persicaque memorata olim regna et opulen-
 tissimum illud urbium Bactrianum imperium emergere po-
 9 tuisse quam longinqua bella vicisse. Praeterea cum gravi-
 bus Scythicis et vicinalibus bellis adsidae vexati variis peri-
 10 colorum certaminibus arguerentur, hi domesticis seditio-
 nibus Scythia pulsi solitudines inter Hyrcaniam et Dahas
 11 et Areos et Sparnos et Margianos furtim occupavere. Fi-
 nes deinde non intercedentibus primo finitimis, postea
 etiam prohibentibus in tantum protulere, ut non immensa tan-
 tum ac profunda camporum, verum etiam praerupta collium

montiumque ardua occupaverint. Ex quo fit, ut Parthiae ple- 12
 raque finium aut aestus aut frigoris magnitudo possideat,
 quippe cum montes nix et campos aestus infestet.

2. Administratio gentis post defectionem Macedonici im- 1
 perii sub regibus fuit. Proximus maiestati regum praeposi- 2
 torum ordo est: ex hoc duces in bello, ex hoc in pace rec- 3
 tores habent. Sermo his inter Scythicum Medicumque 3
 medius et utrumque mixtus. Vestis olim sui moris; postea- 4
 quam accessere opes, ut Medis perlucida ac fluida. Ar- 5
 morum patrius ac Scythicus mos. Exercitum non, ut aliae 5
 gentes, liberorum, sed maiorem partem servitorum habent,
 quorum vulgus nulli manumittendi potestate permissa ac per
 hoc omnibus servis nascentibus in dies crescit. Hos pari ac
 liberos suos cura habent et equitare et sagittare magna in-
 dustria docent. Locupletissimus ut quisque est, ita plures 6
 in bello equites regi suo praebet. Denique Antonio bellum
 Parthis inferenti cum L milia equitum occurrerent, soli
 CCCC liberi fuere. Comminus in acie proeliari aut obses- 7
 sas expugnare urbes nesciunt. Pugnant aut procurrentibus
 equis aut terga dantibus; saepe etiam fugam simulant, ut in-
 cautiores adversum vulnera insequentes habeant. Signum his 8
 in proelio non tuba, sed tympano datur. Nec pugnare diu
 possunt: ceterum intolerandi forent, si quantus his est im-
 petus [et] vis, tanta et perseverantia esset. Plerumque in ipso 9
 ardore certaminis proelia deserunt ac paulo post pugnam ex
 fuga repetunt, ut, cum maxime vicisse te putes, tunc tibi
 discrimen subeundum sit. Munimentum ipsis equisque lori- 10
 cae plumatae sunt, quae utrumque toto corpore tegunt. Auri
 argentineque nullus nisi in armis usus.

3. Uxores dulcedine variae libidinis singuli plures ha- 1
 bent, nec ulla delicta adulterio gravius vindicant. Quamob- 2
 rem feminis non convivia tantum virorum, verum etiam con-
 spectum interdiciunt. Carne non nisi venatibus quaesita vescun- 3
 tur. Equis omni tempore vectantur: illis bella, illis convivia, 4
 illis publica ac privata officia obeunt; super illos ire, consistere,
 mercari, colloqui. Hoc denique discrimen inter servos libe-
 rosque est, quod servi pedibus, liberi non nisi equis ince-
 dunt. Sepultura vulgo aut avium aut canum laniatus est: 5

6 nuda demum ossa terra obruant. In superstitionibus atque
7 cura deorum praecipua omnibus veneratio est. Ingenia genti
tumida, seditiosa, fraudulenta, procacia: quippe violentiam
8 viris, mansuetudinem mulieribus adsignant. Semper aut in
externos aut in domesticos motus inquieti, natura taciti, ad
faciendum quam ad dicendum promptiores: proinde secunda
9 adversaque silentio tegunt. Principibus metu, non pudore
10 parent. In libidinem projecti, in cibum parci. Fides dictis
promissisque nulla, nisi quatenus expedit.

1 4. Post mortem Alexandri magni cum inter successores
eius orientis regna dividerentur, nullo Macedonum dignante
2 Parthorum imperium Stagnori, externo socio, traditur. Pos-
tea deductis Macedonibus in bellum civile cum ceteris su-
perioris Asiae populis Eumenen secuti sunt, quo victo ad
3 Antigonum transiere. Post hunc a Nicatori Seleuco ac mox
ab Antiocho et successoribus eius possessi, a cuius prone-
pote Seleuco primum defecere primo Punico bello, L. Man-
4 lio Vulsone, M. Atilio Regulo consulibus. Huius defectionis
impunitatem illis duorum fratrum regum Seleuci et Antiochi
discordia dedit, qui dum invicem eripere sibi regnum volunt,
5 persequi defectores omiserunt. Eodem tempore etiam Theo-
dotos, mille urbium Bactrianorum praefectus, defecit regem-
que se appellari iussit: quod exemplum secuti totius orien-
6 tis populi a Macedonibus defecere. Erat eo tempore Arsa-
7 ces, vir sicut incertae originis, ita virtutis expertae. Hic
solitus latrocinii et rapto vivere accepta opinione Seleu-
cum a Gallis in Asia victum, solutus regis metu, cum prae-
donum manu Parthos ingressus praefectum eorum Andrago-
8 ran oppressit sublatoque eo imperium gentis invasit. Non
magno deinde post tempore Hyrcanorum quoque regnum occu-
pavit, atque ita duarum civitatum imperio praeditus grandem
exercitum parat metu Seleuci et Theodoti, Bactrianorum
9 regis. Sed cito morte Theodoti metu liberatis cum filio
eius et ipso Theodoto foedus ac pacem fecit, nec multo post
cum Seleuco rege ad defectores persequendos veniente
10 congressus victor fuit: quem diem Parthi exinde sollemnem
velut initium libertatis observant.

1 5. Revocato deinde Seleuco novis motibus in Asiam

dato laxamento regnum Parthicum format, militem legit, cas-
tella munit, civitates firmat; urbem quoque nomine Daram 2
in monte Zapaortenon condit, cuius loci ea condicio est, ut
neque munitius quicquam esse neque amoenius possit. Ita 3
enim et praeruptis rupibus undique cingitur, ut tutela loci
nullis defensoribus egeat; et soli circumiacentis tanta uber-
tas, ut propriis opibus expleatur, fontium ac silvarum ea co- 4
pia est, ut et aquarum abundantia inrigetur et venationum
voluptatibus exornetur. Sic Arsaces quaesito simul consti- 5
tutoque regno non minus memorabilis Parthis quam Persis
Cyrus, Macedonibus Alexander, Romanis Romulus, matura
senectute decedit, cuius memoriae hunc honorem Parthi tri- 6
buerunt, ut omnes exinde reges suos Arsacis nomine nuncu-
pent. Huius filius et successor regni, Arsaces et ipse no- 7
mine, adversus Antiochum Seleuci filium centum milibus
peditum et XX milibus equitum instructum mira virtute pug-
navit; ad postremum in societatem eius adsumptus est. Ter- 8
tius Parthis rex Priapatius fuit, sed et ipse Arsaces dictus.
[Nam sicut supra dictum est, omnes reges suos hoc nomine,
sicuti Romani Caesares Augustosque, cognominavere.] Hic 9
actis in regno XV annis decessit relictis duobus filiis, Mithri-
date et Phrahate, quorum maior Phrahates, more gentis he-
res regni, Mardos, validam gentem, bello domuit nec multo
post decessit pluribus filiis relictis: quibus praeteritis fratri 10
potissimum Mithridati, insignis virtutis viro, reliquit impe-
rium, plus regio quam patrio deberi nomini ratus potiusque
patriae quam liberis consulendum.

6. Eodem ferme tempore, sicut in Parthis Mithridates, 1
ita in Bactris Eucratides, magni uterque viri, regna ineunt.
Sed Parthorum fortuna felicior ad summum hoc duce imperii 2
fastigium eos duxit. Bactriani autem per varia bella iactati 3
non regnum tantum, verum etiam libertatem amiserunt, si-
quidem Sogdianorum [et Arachotorum] et Drangarum et Ario-
rum Indorumque bellis fatigati ad postremum ab invalidiori-
bus Parthis velut exsanguis oppressi sunt. Multa tamen Eu- 4
cratides bella magna virtute gessit, quibus adritus cum ob-
sisionem Demetrii regis Indorum pateretur, cum CCC mi-
lilibus LX milia hostium adsidiis eruptionibus vicit. Quinto

5 itaque mense liberatus Indiam in potestatem redegit. Unde cum se reciperet, a filio, quem socium regni fecerat, in itinere interficitur: qui non dissimulato parricidio, velut hostem, non patrem interfecisset, et per sanguinem eius curum egit et corpus abici insepultum iussit. Dum haec apud Bactros geruntur, interim inter Parthos et Medos bellum oritur. Cum varius utriusque populi casus fuisset, ad postremum victoria penes Parthos fuit. His viribus auctus Mithridates Mediae Bacasin praeposit, ipse in Hyrcaniam proficiscitur. Unde reversus bellum cum Elymaeorum rege gessit, quo victo hanc quoque gentem regno adiecit imperiumque Parthorum a monte Caucasio multis populis in dicionem redactis usque flumen Euphraten protulit. Ita adversa valetudine adreptus, non minor Arsace proavo, gloriosa senectute decedit.

LIBER XXXII.

1. 1. Post necem Mithridatis Parthorum regis Phrahates filius eius rex statuitur, qui cum inferre bellum in ultionem temptati ab Antiocho Parthici regni Syriae statuisset, Scytharum motibus ad sua defendenda revocatur. Namque Scythae in auxilium Parthorum adversus Antiochum Syriae regem mercede sollicitati cum confecto bello iam supervenissent et calumnia tardius lati auxilii mercede fraudarentur, dolentes tantum itineris frustra emensum, cum vel stipendium pro vexatione vel alium hostem dari sibi poscerent, superbo responso offensi fines Parthorum vastare coeperunt. 3 Igitur Phrahates, cum adversus eos proficisceretur, ad tutelam regni relinquit Himerum quendam pueritiae sibi flore conciliatum, qui tyrannica crudelitate, oblitus et vitae praeteritae et vicarii officii, Babylonios multasque alias civitates 4 inopportune vexavit. Ipse autem Phrahates exercitum Graecorum, quem bello Antiochi captum superbe crudeliterque tra-

taverat, in bellum secum ducit, inmemor prorsus quod hostiles eorum animos nec captivitas minuerat et insuper iniuriarum indignitas exacerbaverat. Itaque cum inclinatam Parthorum aciem vidissent, arma ad hostes transtulere et diu cupitam captivitatis ultionem exercitus Parthici et ipsius Phrahatis regis cruenta caede executi sunt.

2. In huius locum Artabanus, patruus eius, rex substituitur. Scythae autem contenti victoria depopulata Parthia in patriam revertuntur. Sed et Artabanus bello Thogariis inlato in brachio vulneratus statim decedit. Huic Mithridates 3 filius succedit, cui res gestae magni cognomen dedere: quippe claritatem parentum aemulatione virtutis accensus animi magnitudine supergreditur. Multa igitur bella cum finitimis magna virtute gessit multosque populos Parthico regno addidit. Sed et cum Scythis prospere aliquoties dimicavit 5 ultorque iniuriae parentum fuit. Ad postremum Artavasdi Armeniorum regi bellum intulit.

Sed quoniam in Armeniam transitum facimus, origo eius paulo altius repetenda est. Neque enim silentio regnum tantum praeteriri fas est, cum fines post Parthiam omnium regnorum magnitudinem superent, siquidem Armenia a Cappadocia usque mare Caspium undecies centum milia patet, sed in latitudinem milia passuum septingenta porrigitur. Conditata est autem ab Armenio, Iasonis Thessali comite, quem cum perditum propter insignem periculosamque regno suo virtutem Pelias rex cuperet, denuntiata militia in Colchos abire iubet pellemque arietis memorabilem gentibus reportare, sperans interitum viri aut ex periculis tam longae navigationis aut ex bello tam profundae barbariae. Igitur Iason divulgata opinione tam gloriosae expeditionis, cum ad eum certatim principes iuventutis totius ferme orbis concurrerent, exercitum fortissimorum virorum, qui Argonautae cognominati sunt, comparavit: quem cum magnis rebus gestis incolumem reduxisset, rursus a Peliae filiis Thessalia magna vi pulsus cum ingenti multitudine, quae ad famam virtutis eius ex omnibus gentibus cotidie confluebat, comite Medea uxore, quam repudiatam miseratione exilii rursus receperat, et Medio, privigno ab Aegeo rege Atheniensium

genito, Colchos repetivit socerumque Aeëtam regno pulsum restituit.

1 3. Magna deinde bella cum finitimis gessit captasque
civitates partim regno socii ad abolendam superioris mi-
litiæ iniuriam, qua filiam eius Medeam abduxerat et filium
Aegialium interfecerat, adiunxit, partim populis, quos se-
2 cum adduxerat, adsignavit primusque humanorum post Her-
culem et Liberum, qui reges orientis fuisse traduntur, eam
3 caeli plagam domuisse dicitur. Populis quibusdam † Frudium
et Amphistratum, aurigas Castoris et Pollucis, duces adsig-
4 navit. Cum Albanis foedus percussit, qui Herculem ex Italia
ab Albano monte, cum Geryone extincto armenta eius per
Italiam duceret, secuti dicuntur, quique memores Italicae
originis exercitum Cn. Pompei bello Mithridatico fratres sa-
5 lutavere. Itaque Iasoni totus ferme oriens ut conditori divi-
nos honores templaque constituit, quae Parmenion, dux Ale-
xandri magni, post multos annos dirui iussit, ne cuiusquam
6 nomen in oriente venerabilius quam Alexandri esset. Post
mortem Iasonis Medius aemulus virtutis eius in honorem ma-
tris Mediam urbem condidit regnumque ex nomine suo Me-
dorum constituit, sub cuius maiestate orientis postea impe-
7 rium fuit. Albanis vicinae Amazones sunt, quarum reginam
Thalestrem concubitum Alexandri petisse multi auctores
8 prodidere. Armenius quoque et ipse Thessalus, unus de nu-
mero ducum Iasonis, recollecta multitudine, quae amisso Ia-
9 sone rege passim vagabatur, Armeniam condit, a cuius mon-
tibus Tigris fluvius modicis primo incrementis nascitur; in-
teriecto deinde aliquanto spatio sub terras mergitur, atque
ita post quinque et XX milia passuum grande iam flumen in
regione Sophena emergit ac sic in paludes Euphratis re-
cipitur.

1 4. Igitur Mithridates rex Parthorum post bellum Ar-
meniae propter crudelitatem a senatu Parthico regno pelli-
2 tur. Frater eius Orodes, cum regnum vacans occupasset,
Babyloniam, quo Mithridates confugerat, diu obsidet et fa-
3 me coactos in deditionem oppidanos compellit. Mithridates
autem fiducia cognationis ultro se in potestatem Orodis tradit.
4 Sed Orodes plus hostem quam fratrem cogitans in conspectu

suo trucidari [eum] iussit et post haec bellum cum Roma-
nis gessit Crassumque imperatorem cum filio et omni exer-
citu Romano delevit. Huius filius Pacorus missus ad perse- 5
quendas Romani belli reliquias magnis rebus in Syria gestis
in Parthiam patri suspectus revocatur, quo absente exerci-
tus Parthorum relictus in Syria a Cassio, quaestore Crassi,
cum omnibus ducibus trucidatur. His ita gestis non magno 6
post tempore Romanis inter Caesarem Pompeiumque civile
bellum oritur, in quo Parthi Pompeianarum partium fuere et
propter amicitiam cum Pompeio bello Mithridatico iunctam
et propter Crassi necem, cuius filium in partibus Caesaris
esse audierant, quem ultorem patris victore Caesare futurum
non dubitabant. Itaque victis partibus Pompeianis et Cas- 7
sio et Bruto auxilia adversus Augustum et Antonium misere,
et post belli finem rursus Pacoro duce inita cum Labieno
societate Syriam et Asiam vastavere castraque Ventidii, qui
post Cassium absente Pacoro exercitum Parthicum fuderat,
magna mole adgrediuntur. Sed ille simulato timore diu con- 8
tinuit se et insultare Parthos aliquantis passus est. Ad
postremum in securos laetosque partem legionum emisit,
quarum impetu fusi Parthi in diversa abiere. Pacorus cum 9
fugientes suos abduxisse secum legiones Romanas putaret,
castra Ventidii, veluti sine defensoribus, adgreditur. Tum 10
Ventidius reliqua parte legionum emissa universam Partho-
rum manum cum rege ipso Pacoro interficit: nec ullo bello
Parthi unquam maius vulnus acceperunt. Haec cum in Par- 11
thia nuntiata essent, Orodes pater Pacori, qui paulo ante
vastatam Syriam, occupatam Asiam a Parthis audierat victo-
remque Pacorum Romanorum gloriabatur, repente filii morte
et exercitus clade audita ex dolore in furorem vertitur. Mul- 12
tis diebus non adloqui quemquam, non cibum sumere, non
vocem mittere, ita ut etiam mutus factus videretur. Post mul- 13
tos deinde dies, ubi dolor vocem laxaverat, nihil aliud quam
Pacorum vocabat: Pacorus illi videri, Pacorus audiri vide-
batur: cum illo loqui, cum illo consistere: interdum quasi
amissum flebiliter dolebat. Post longum deinde luctum alia 14
sollicitudo miserandum senem invadit, quem ex numero XXX
filiorum in locum Pacori regem destinet. Multae paelices, 15

ex quibus generata tanta iuventus erat, pro suis quaeque
 16 sollicitae animum senis obsidebant. Sed fatum Parthiae fecit,
 in qua iam quasi sollemne est reges parricidas haberi, ut sce-
 leratissimus omnium, et ipse Phrahates nomine, rex statueretur.
 1 5. Itaque statim, quasi nollet mori, patrem interfecit;
 fratres quoque omnes [XXX]trucidat. Sed nec in filiis ces-
 2 sant parricidia. Nam cum infestos sibi optimates propter ad-
 sidua scelera videret, ne esset qui nominari rex posset, ad-
 3 ultum filium interfici iubet. Huic Antonius propter auxilium
 adversus se et Caesarem latum bellum cum sedecim validis-
 4 a Parthia refugit. Qua victoria insolentior Phrahates reddi-
 tus, cum multa crudeliter consuleret, in exilium a populo
 5 suo pellitur. Itaque cum magno tempore finitimas civitates,
 ad postremum Scythas precibus fatigasset, Scytharum ma-
 6 ximo auxilio in regnum restituitur. Hoc absente regem Par-
 thi Tiridatem quendam constituerant, qui audito adventu
 Scytharum cum magna amicorum manu ad Caesarem in His-
 pania bellum tunc temporis gerentem profugit, obsidem
 Caesari minimum filium Phrahatis ferens, quem negligen-
 7 tius custoditum rapuerat. Quo cognito Phrahates legatos
 statim ad Caesarem mittit, servum suum Tiridatem et filium
 8 remitti sibi postulat. Caesar et legatione Phrahatis audita
 et Tiridatis postulatis cognitis (nam et ipse restitui in reg-
 num desiderabat, iuris Romanorum futuram Parthiam adfir-
 mans, si eius regnum muneris eorum fuisset) neque Tirida-
 tem dediturum se Parthis dixit, neque adversus Parthos Ti-
 9 ridati auxilia daturum. Ne tamen per omnia nihil a Caesare
 obtentum videretur, et Phrahati filium sine pretio remisit et
 Tiridati, quoad manere apud Romanos vellet, opulentum sump-
 10 tum praebere iussit. Post haec finito Hispaniensi bello, cum
 in Syriam ad componendum orientis statum venisset, metum
 11 Phrahati incussit, ne bellum Parthiae vellet inferre. Itaque
 tota Parthia captivi ex Crassiano sive Antonii exercitu recol-
 12 lecti signaque cum his militaria Augusto remissa. Sed et filii
 nepotesque Phrahatis obsides Augusto dati, plusque Caesar
 magnitudine nominis sui fecit, quam armis facere alius impe-
 rator potuisset.

LIBER XXXXIII.

1. Parthis orientalibusque ac totius propemodum or- 1
 bis rebus explicitis ad initia Romanae urbis Trogus veluti
 post longam peregrinationem domum revertitur, ingrati ci-
 vis officium existimans, si, cum omnium gentium res gestas
 inlustraverit, de sola tantum patria taceat. Breviter igitur 2
 initia Romani imperii perstringit, ut nec modum propositi
 operis excedat nec utique originem urbis, quae est caput
 totius orbis, silentio praetermittat.

Italiae cultores primi Aborigines fuere, quorum rex Sa- 3
 turnus tantae iustitiae fuisse dicitur, ut neque servierit quis-
 quam sub illo neque quicquam privatae rei habuerit, sed
 omnia communia et indivisa omnibus fuerint, veluti unum
 cunctis patrimonium esset. Ob cuius exempli memoriam 4
 cautum est, ut Saturnalibus exaequato omnium iure passim
 in conviviis servi cum dominis recumbant. Itaque Italia regis 5
 nomine Saturnia appellata, et mons in quo habitabat Satur-
 nius, in quo nunc veluti ab Iove pulso sedibus suis Saturno
 Capitolium est. Post hunc tertio loco regnasse Faunum 6
 ferunt, sub quo Euander ab Arcadiae urbe Pallanteo in Ita-
 liam cum mediocri turba popularium venit, cui Faunus et
 agros et montem, quem ille postea Palatium appellavit, be-
 nigne adsignavit. In huius radicibus templum Lycaeo, quem 7
 Graeci Pana, Romani Lupercum appellant, constituit: ipsum
 dei simulacrum nudum caprina pelle amictum est, quo habitu
 nunc Romae Lupercalibus decurritur. Fauno uxor fuit no- 8
 mine Fatua, quae adsidue divino spiritu inpleta veluti per
 furorem futura praemonebat. Unde adhuc, qui inspirari
 solent, fatuari dicuntur. Ex filia Fauni et Hercule, qui eodem 9
 tempore extincto Geryone armenta, victoriae praemia, per
 Italiam ducebat, stupro conceptus Latinus procreatur. Quo 10
 tenente regnum Aeneas ab Ilio-Troia a Graecis expugnata in
 Italiam venit statimque bello exceptus, cum in aciem exerci-
 tum eduxisset, ad colloquium vocatus tantam admirationem
 sui Latino praebuit, ut et in societatem regni reciperetur et

11 Lavinia in matrimonium ei data gener adscisceretur. Post haec commune utriusque bellum adversus Turnum, regem Rutulorum, propter fraudatas Laviniae fuit nuptias, in quo et 12 Turnus et Latinus interiire. Igitur cum Aeneas iure victoriae utroque populo potiretur, urbem ex nomine uxoris Lavinium 13 condidit. Bellum deinde adversus Mezentium, Etruscorum regem, gessit: in quo cum ipse occidisset, in locum eius Ascanius filius successit, qui Lavinio relicto Longam Albam condidit, quae CCC annis caput regni fuit.

1 2. Post multos deinde huius urbis reges ad postremum 2 Numitor et Amulius regno potiti sunt. Sed Amulius cum vi aetate potiorum Numitorem oppressisset, filiam eius Ream in perpetuam virginitatem, ne quis vindex regni virilis sexus ex gente Numitoris oriretur, demersit, addita iniuriae specie honoris, ut non damnata, sed sacerdos electa videretur. 3 Igitur clausa in luco Marti sacro duos pueros, incertum 4 stupro an ex Marte conceptos, enixa est. Quo cognito Amulius multiplicato metu proventu duorum pueros exponi iubet et puellam vinculis onerat, ex quorum iniuria decessit. 5 Sed Fortuna origini Romanae prospiciens pueros lupae alendos obtulit, quae amissis catulis distenta ubera exinanire 6 cupiens nutricem se infantibus praebuit. Cum saepius ad parvulos veluti ad catulos reverteretur, rem Faustulus pastor animadvertit subtractosque ferae inter greges pecorum 7 agresti vita nutrit. Martios pueros fuisse, sive quod in luco Martis enixi sunt sive quod a lupa, quae in tutela Martis est, nutriti, veluti manifestis argumentis creditum. 8 Nomina pueris alteri Remo, alteri Romulo fuere. Adultis inter pastores de virtute cotidiana certamina et vires et pernicitatem auxere. Igitur cum latrones a rapina pecorum industrie frequenterque submoverent, Remus ab isdem latronibus captus et veluti ipse esset, quod in aliis prohibebat, regi offertur: crimini datur, quasi greges Numitoris infestare solitus esset. Tunc a rege Numitori in ultionem traditur. 10 Sed Numitor adulescentia invenis permotus et in suspicionem expositi nepotis adductus, cum eum nunc liniamentorum filiae similitudo, nunc aetas expositionis temporibus congruens anxium tenerent, repente Faustulus cum Romulo

supervenit: a quo origine cognita puerorum facta conspiratione et adulescentes in ultionem maternae necis et Numitor in vindictam erepti regni armantur.

3. Occiso Amulio regnum Numitori restituitur et urbs 1 Romana ab adolescentibus conditur. Tunc et senatus centum 2 seniorum, qui patres dicti sunt, constituitur; tunc et vicinis conubia pastorum dedignantibus virgines Sabinae rapiuntur, finitimisque populis armis subiectis primum Italiae et mox orbis imperium quaesitum.

Per ea tempora adhuc reges hastas pro diademate habebant, quas Graeci sceptra dixere. Nam et ab origine rerum pro signis immortalibus veteres hastas coluere, ob cuius religionis memoriam adhuc deorum simulacris hastae adduntur.

Temporibus Tarquinii regis ex Asia Phocaeensium iu- 4 ventus ostio Tiberis invecta amicitiam cum Romanis iunxit: inde in ultimos Galliae sinus pavibus profecta Massiliam inter Ligures et feras gentes Gallorum condidit, magnasque res, sive dum armis se adversus Gallicam feritatem tuentur sive dum ultro lacesunt, a quibus fuerant antea lacesiti, gesserunt. Namque Phocaeenses exiguitate ac macie terrae 5 coacti studiosius mare quam terras exercere: piscando, mercando, plerumque etiam latrocinio maris, quod illis temporibus gloriae habebatur, vitam tolerabant. Itaque in ultimi 6 oceani oram procedere ausi in sinum Gallicum ostio Rodani amnis devenere, cuius loci amoenitate capti, reversi 7 domum referentes quae viderant, plures sollicitavere. Duces 8 classis Simos et Protis fuere. Itaque regem Segobrigiorum, Nannum nomine, in cuius finibus urbem condere gestiebant, amicitiam petentes conveniunt. Forte eo die rex occupatus 9 in apparatu nuptiarum Gyptis filiae erat, quam more gentis electo inter epulas genero nuptum tradere illic parabat. Itaque cum ad nuptias invitati omnes proceres essent, rogantur 10 etiam Graeci hospites ad convivium. Introducta deinde 11 virgo cum iuberetur a patre aquam porrigere ei, quem virum eligeret, tunc omissis omnibus ad Graecos conversa aquam Proti porrigit, qui factus ex hospite gener locum condendae urbis a socero accepit. Condita igitur Massilia est prope 12

ostia Rodani amnis in remoto sinu, velut in angulo maris.
 13 Sed Ligures incrementis urbis invidentes Graecos adsiduis
 bellis fatigabant, qui periculo propulsando in tantum enitue-
 runt, ut victis hostibus in captivis agris multas colonias
 constituerent.

1 4. Ab his igitur Galli et usum vitae cultioris deposita
 ac mansuefacta barbaria et agrorum cultus et urbes moenibus
 2 cingere didicerunt. Tunc et legibus, non armis vivere, tunc
 et vitem putare, tunc olivam serere consuerunt, adeoque
 magnus et hominibus et rebus inpositus est nitor, ut non
 Graecia in Galliam emigrasse, sed Gallia in Graeciam trans-
 lata videretur.

3 Mortuo rege Nanno Segobrigiorum, a quo locus ac-
 ceptus condendae urbis fuerat, cum regno filius eius Coma-
 nus successisset, adfirmante quodam regulo: quandoque
 Massiliam exitio finitimis populis futuram, opprimendamque
 4 in ipso ortu, ne mox validior ipsum obrueret. Subnectit et
 illam fabulam: canem aliquando partu gravidam locum a
 pastore precario petisse, in quo pareret: quo obtento ite-
 rato petisse, ut sibi educare eodem in loco catulos liceret:
 ad postremum adultis catulis fultam domestico praesidio
 5 proprietatem loci sibi vindicasse. Non aliter Massilienses,
 qui nunc inquilini videantur, dominos quandoque regionum
 6 futuros. His incitatus rex insidias Massiliensibus struit. Ita-
 que sollempni Floraliorum die multos fortes ac strenuos viros
 hospiti iure in urbem misit, plures scirpeis latentes frondi-
 7 busque supertectos induci vehiculis iubet, ipse cum exer-
 citu in proximis montibus delitescit, ut, cum nocte a prae-
 dictis apertae portae forent, tempestive ad insidias adesset
 8 urbemque somno ac vino sepultam armatis invaderet. Sed
 has insidias mulier quaedam regis cognata prodidit, quia
 adulterare cum Graeco adolescente adsolita in amplexu iu-
 venis miserata formae eius insidias aperuit periculumque de-
 9 clinare iubet. Ille rem statim ad magistratus defert: atque
 ita patefactis insidiis cuncti Ligures comprehenduntur laten-
 10 tesque de scirpeis protrahuntur. Quibus omnibus interfectis
 insidiant regi insidiae tenduntur. Caesa cum ipso rege hos-
 11 tium septem milia. Exinde Massilienses festis diebus portas

claudere, vigiliis agere, stationes in muris observare, pe-
 regrinos recognoscere, curas habere, ac veluti bellum ha-
 beant, sic urbem pacis temporibus custodire. Adeo illic bene
 instituta non temporum necessitate, sed recte faciendi con-
 12 suetudine servantur.

5. Post haec magna illis cum Liguribus, magna cum 1
 Gallis fuere bella: quae res et urbis gloriam auxit et virtu-
 tem Graecorum multiplicata victoria celebrem inter finitimos
 reddidit. Carthaginiensium quoque exercitus, cum bellum 2
 captis piscatorum navibus ortum esset, saepe fuderunt pa-
 cemque victis dederunt; cum Hispanis amicitiam iunxerunt, 3
 cum Romanis prope ab initio conditae urbis foedus summa
 fide custodierunt auxiliisque in omnibus bellis industrie so-
 cios inveniunt. Quae res illis et virium fiduciam auxit et pa-
 cem ab hostibus praestitit. Cum igitur Massilia et fama 4
 rerum gestarum et abundantia opum et virium gloria virente
 floreret, repente finitimi populi ad nomen Massiliensium de-
 lendum veluti ad commune extinguendum incendium con-
 currunt. Dux consensu omnium Catumandus regulus eligitur: 5
 qui cum magno exercitu lectissimorum virorum urbem hostium
 obsideret, per quietem specie torvae mulieris, quae se
 deam dicebat, exterritus ultro pacem cum Massiliensibus
 fecit, petitoque ut intrare illi urbem et deos eorum adorare 6
 liceret, cum in arcem Minervae venisset, conspecto in por-
 ticibus simulacro deae, quam per quietem viderat, repente
 exclamat illam esse, quae se nocte exterruisset, illam, quae
 recedere ab obsidione iussisset. Gratulatusque Massiliensi- 7
 bus, quod animadverteret eos ad curam deorum immortalium
 pertinere, torque aureo donata dea in perpetuum amicitiam
 cum Massiliensibus iunxit. Parta pace et securitate fundata 8
 revertentes a Delphis Massiliensium legati, quo missi munera
 Apollini tulerant, audiverant urbem Romanam a Gallis cap-
 tam incensamque. Quam rem domi nuntiatam publico funere 9
 Massilienses prosecuti sunt aurumque et argentum publicum
 privatamque contulerunt ad explendum pondus Gallis, a qui-
 bus redemptam pacem cognoverant. Ob quod meritum et 10
 immunitas illis decreta et locus spectaculorum in senatu
 datus et foedus aequo iure percussum.

- 11 In postremo libro Trogi maiores suos a Vocontiiis originem ducere; avum suum Trogi Pompeium Sertoriano
12 bello civitatem a Cn. Pompeio percepisse dicit, patrum Mithridatico bello turmas equitum sub eodem Pompeio duxisse, patrem quoque sub Gaio Caesare militasse epistularumque et legationum, simul et anuli curam habuisse.

LIBER XXXXIII.

- 1 1. Hispania sicuti Europae terminos claudit, ita et huius
2 operis finis futura est. Hanc veteres ab Ibero amne primum Ibe-
3 riam, postea ab Hispano Hispaniam cognominaverunt. Haec
4 inter Africam et Galliam posita oceani freto et Pyrenaeis montibus clauditur. Sicut minor utraque terra, ita utraque fertilior
5 Nam neque ut Africa violento sole torretur, neque ut Gallia adsiduis ventis fatigatur, sed media inter utramque hinc temperato calore, inde felicibus et tempestivis imbribus in omnia frugum genera secunda est: adeo ut non ipsis tantum incolis, verum etiam Italiae urbique Romanae cunctarum
6 rerum abundantia sufficiat. Hinc enim non frumenti tantum magna copia est, verum et vini, mellis oleique [nec ferri solum materia praecipua, sed] et equorum pernices greges;
7 sed nec summae tantum terrae laudanda bona, verum et abs- trusorum metallorum felices divitiae. Iam lini spartique
8 vis ingens; minii certe nulla feracior terra. In hac cursus amnium non torrentes rapidique, ut noceant, sed lenes et vineis campisque inrigui, aestuariis quoque oceani adfati-
9 tim piscosi, plerique etiam divites auro, quod in balucibus
10 vehunt. Uno tantum Pyrenaei montis dorso adhaeret Galliae, reliquis partibus undique in orbem mari cingitur. Forma terrae prope quadrata, nisi quod artantibus freti litoribus in Pyrenaeum coit. Porro Pyrenaei montis spatium sexcenta milia passuum efficit. Salubritas caeli per omnem Hispaniam aequalis, quia aëris spiritus nulla paludum gravi ne-

bula inficitur. Huc accedunt et marinae aerae undique versus adsidui flatus, quibus omnem provinciam penetrantibus eventilato terrestri spiritu praecipua hominibus sanitas redditur.

2. Corpora hominum ad inediae laboremque, animi ad 1 mortem parati. Dura omnibus et adstricta parsimonia. Bel- 2 lum quam otium malant: si extraneus deest, domi hostem quaerunt. Saepe tormentis pro silentio rerum creditarum 3 immortui: adeo illis fortior taciturnitatis cura quam vitae. Celebratur etiam bello Punico servi illius patientia, qui ultus 4 dominum inter tormenta risu exultavit serenaque laetitia crudelitatem torquentium vicit. Velocitas genti pernix, iniquis 5 animus: plurimis militares equi et arma sanguine ipsorum cariora. Nullus in festos dies epularum apparatus. Aqua calida lavari post secundum Punicum bellum a Romanis didicere.

In tanta saeculorum serie nullus illis dux magnus praeter 7 Viriatum fuit, qui annis decem Romanos varia victoria fatigavit: adeo feris propiora quam hominibus ingenia gerunt. Quem ipsum non iudicio populi electum, sed ut cavendi scientem declinandorumque periculorum peritum secuti sunt. Cuius ea virtus continentiaeque fuit, ut, cum consulares exer- 8 citus frequenter vicerit, tantis rebus gestis non armorum, non vestis cultum, non denique victum mutaverit, sed in eo habitu, quo primum bellare coepit, perseveraverit, ut quivis gregarius miles ipso imperatore opulentior videretur.

3. In Lusitanis iuxta fluvium Tagum vento equas fetus 1 concipere multi auctores prodidere. Quae fabulae ex equarum fecunditate et gregum multitudine natae sunt: qui tanti in Gallaecia ac Lusitania et tam pernices visuntur, ut non inmerito vento ipso concepti videantur. Gallaeci autem 2 Graecam sibi originem adserunt: siquidem post finem Troiani belli Teucrum morte Aiaceis fratris invisum patri Telamoni, cum non reciperetur in regnum, Cyprum concessisse atque ibi urbem nomine antiquae patriae Salaminam condidisse; inde accepta opinione paternae mortis patriam repetisse, sed cum ab Eurysace, Aiaceis filio, accessu prohiberetur, 3 Hispaniae litoribus adpulsum loca, ubi nunc est Carthago

Nova, occupasse; inde Gallaeciam transisse et positis sedi-
 4 bus genti nomen dedisse. Gallaeciae autem portio Amphilo-
 chi dicuntur. Regio cum aeris ac plumbi uberrima, tum et
 5 minio, quod etiam vicino flumini nomen dedit. Auro quoque
 ditissima: adeo ut etiam aratro frequenter glebas aureas ex-
 6 cidant. In huius gentis finibus sacer mons est, quem ferro
 violari nefas habetur: sed si quando fulgure terra proscissa
 est, quod in his locis adsidua res est, detectum aurum velut
 7 dei munus colligere permittitur. Feminae res domesticas
 agrorumque culturas administrant, ipsi armis et rapinis ser-
 8 viunt. Praecipua his quidem ferri materia, sed aqua ipso
 ferro violentior: quippe temperamento eius ferrum acrius
 redditur, nec ullum apud eos telum probatur, quod non aut
 9 Bilbili fluvio aut Chalybe tingatur. Unde etiam Chalybes flu-
 vii huius finitimi appellati ferroque ceteris praestare dicuntur.

1 4. Saltus vero Tartesiorum, in quibus Titanas bellum
 adversus deos gessisse proditur, incolere Cunetes, quorum
 rex vetustissimus Gargoris mellis colligendi usum primus in-
 2 venit. Huic cum ex filiae stupro nepos provenisset, pudore
 flagitii variis generibus extinguere parvulum voluit: sed per
 omnes casus fortuna quadam servatus ad postremum ad reg-
 3 num tot periculorum miseratione pervenit. Primum omnium
 cum eum exponi iussisset et post dies ad corpus expositi
 requirendum misisset, inventus est vario ferarum lacte nu-
 4 tritus. Deinde relatum domum tramite angusto, per quem
 armenta commeari consueverant, proici iubet, crudelis prorsus,
 5 qui proculcari nepotem quam simplici morte interfici
 maluit. Ibi quoque cum inviolatus esset nec alimentis egeret,
 6 canibus primo ieiunis et multorum dierum abstinentia
 cruciatis, mox etiam subus obiecit. Itaque cum non solum
 non noceretur, verum etiam quarundam uberibus aleretur,
 7 ad ultimum in oceanum abici iussit. Tum plane manifesto
 quodam numine inter furentes aestus ac reciprocantes undas,
 velut nave, non fluctu veheretur, leni salo in litore exponitur,
 nec multo post cerva adfuit, quae ubera parvulo offerret.
 8 Inde denique conversatione nutricis eximia puero pernicitas
 fuit, interque cervorum greges diu montes saltusque haud
 9 inferior velocitate peragravit. Ad postremum laqueo captus

regi dono datus est. Tunc et liniamentorum similitudine et
 notis corporis, quae inustae parvulo fuerant, nepos agnitus.
 Admiratione deinde tot casuum periculorumque ab 10
 eodem successor regni destinatur. Nomen illi inpositum 11
 Habidis, qui ut regnum accepit, tantae magnitudinis fuit, ut
 non frustra deorum maiestate tot periculis ereptus videretur:
 quippe et barbarum populum legibus vinxit et boves pri-
 mus aratro domari frumentaue sulco quaerere docuit et ex
 agresti cibo mitiora vesci odio eorum, quae ipse passus
 fuerat, homines coëgit. Huius casus fabulosi viderentur, ni 12
 et Romanorum conditores lupa nutriti et Cyrus rex Persarum
 cane alitus proderetur. Ab hoc et ministeria servilia 13
 populo interdicta et plebs in septem urbes divisa. Mortuo 14
 Habide regnum per multa saecula ab successoribus eius re-
 tentum est.

In alia parte Hispaniae et quae ex insulis constat regnum
 penes Geryonem fuit. In hac tanta pabuli laetitia est,
 ut, nisi abstinentia interpellata sagina fuerit, pecora rum-
 pantur. Inde denique armenta Geryonis, quae illis tempo- 15
 ribus solae opes habebantur, tantae famae fuere, ut Hercule-
 lem ex Asia praedae magnitudine inlexerint. Porro Geryo- 16
 nem ipsum non triplicis naturae, ut fabulis proditur, fuisse
 ferunt, sed tres fratres tantae concordiae extitisse, ut uno
 animo omnes regi viderentur, nec bellum Herculi sua sponte
 intulisse, sed cum armenta sua rapi vidissent, amissa bello
 repetisse.

5. Post regna deinde Hispaniae primi Carthaginienses I
 imperium provinciae occupavere. Nam cum Gaditani a Tyro, 2
 unde et Carthaginiensibus origo est, sacra Herculis per
 quietem iussi in Hispaniam transtulissent urbemque ibi con-
 didissent, invidentibus incrementis novae urbis finitimis His-
 paniae populis ac propterea Gaditanos bello lacessentibus
 auxilium consanguineis Carthaginienses misere. Ibi felici 3
 expeditione et Gaditanos ab iniuria vindicaverunt et maio-
 rem partem provinciae imperio suo adiecerunt. Postea quo- 4
 que hortantibus primae expeditionis auspiciis Amilcarem
 imperatorem cum manu magna ad occupandam provinciam
 misere, qui magnis rebus gestis, dum fortunam inconsultius

- 5 sequitur, in insidias deductus occiditur. In huius locum gener ipsius Asdrubal mittitur, qui et ipse a servo Hispani cuiusdam, ulciscente domini iniustam necem, interfectus est.
- 6 Et maior utroque Annibal imperator, Amilcaris filius, succedit, siquidem utriusque res gestas supergressus universam Hispaniam domuit: inde Romanis inlato bello Italiam per
- 7 annos sedecim variis cladibus fatigavit, cum interea Romani missis in Hispaniam Scipionibus primo Poenos provincia expulerunt, postea cum ipsis Hispanis gravia bella gesserunt.
- 8 Nec prius perdomitae provinciae iugum Hispani accipere potuerunt, quam Caesar Augustus perdomito orbe victricia ad eos arma transtulit populumque barbarum ac ferum legibus ad cultiorem vitae usum traductum in formam provinciae redegit.

PROLOGI

HISTORIARUM

PHILIPPICARUM

POMPEI TROGI.

PROLOGUS LIBRI I.

Primo volumine continentur haec. Imperium Assyriorum a Nino rege usque ad Sardanapallum: post quem translatum est per Arbacem ad Medos, usque ad ultimum regem Astyagem. Is a nepote suo Cyro pulsus regno, et Persae regno potiti. Ut Croeso Lydiae regi bellum intulit Cyrus victumque cepit. Hic in excessu dicti Aeolicarum et Ionicarum urbium situs originesque Lydorum et in Italia Tuscorum. Post Cyrum filius Cambyses Aegyptum domuit. Repetitae Aegypti origines urbium. Extincto Cambyse Dareus occisis magis regnum Persicum accepit captaque Babylone bella Scythica molitus est.

PROLOGUS LIBRI II.

Secundo volumine continentur haec. Scythiae et Pontis situs originesque Scythiae usque ad bellum, quo est inde pulsus Dareus: qui post hanc fugam Graeciae bellum intulit per Datim et Artaphernem, quod soli Athenienses sustinere. Hic origines Athenarum repetitae et reges usque ad Pisistrati tyrannidem, qua extincta Marathone vicere Persas. Ut mortuo Dareo filius eius Xerxes bellum Graeciae intulit: ac repetitae origines Thessaliae: expulsoque Graecia Xerxe bellum ab Atheniensibus translatum in Asiam usque ad Xerxis interitum.

PROLOGUS LIBRI III.

Tertio volumine continentur haec. Ut mortuo Xerxe filius Artaxerxes ultus interfectorem patris Artabanum bellum cum defectore Aegypti habuit, primoque dux eius Achaemenes victus est, iterum per Bagabazum Aegyptus recepta. Ut Graecis cum rege pacificatis bella inter ipsos orta sint. Inde repetitae Peloponnensium origines: ut ab Herculis posteris Dorico populo sit occupata. Deinde bella

Argolica et Messania, coalitique Sicyoniae et Corinthi tyranni. Bellum Crisaeum et quod Athenienses primo cum Boeotis, dein cum Peloponnesiis gesserunt.

PROLOGUS LIBRI IV.

Quarto volumine continentur res Siculae, ab ultima origine usque ad deletam Syracusis Atheniensium classem.

PROLOGUS LIBRI V.

Quinto volumine continentur haec. Bellum inter Athenienses et Lacedaemonios, quod Deceleicum vocatur, usque ad captas Athenas. Ut expulsi sunt Athenis triginta tyranni. Bellum quod Lacedaemonii in Asia cum Artaxerxe gesserunt propter Cyrum initum. Hinc repetitum in excessu Cyri cum fratre bellum et Graecorum, qui sub eo militaverunt.

PROLOGUS LIBRI VI.

Sexto volumine continentur haec. Bellum Lacedaemoniorum gestum in Asia cum Persicis praefectis, ducibus belli Derculide et Agesilao, usque ad proelium navale factum Cnido: quo victis illis Athenienses repetiere imperium. Dein bellum Corinthiacum et bellum Boeotium, quo Leuctris et Mantinea victi Spartani amisere imperium. In Thessalia deinde Iasonis et post illum Alexandri Pheraei coalitum atque extinctum imperium. Tum sociale bellum gestum adversus Athenienses a Chiis et Rhodiis et Byzantiis. Transitus hinc ad res Macedonicas.

PROLOGUS LIBRI VII.

Septimo volumine continentur origines Macedonicae resque a conditore gentis Carano usque ad magnum Philippum: ipsius Philippi res gestae usque ad captam urbem Methonen. Additae in excessu Illyriorum et Paeonum origines.

PROLOGUS LIBRI VIII.

Octavo volumine continentur res gestae Philippi magni post captam urbem Methonen, a principio belli Phocensis,

quod sacrum vocant, usque ad finem eius: interiectumque huic bellum, quod Philippus cum Chalcidicis urbibus gessit, quarum clarissimam delevit Olynthon. Ut Illyrici reges ab eo victi sunt, et Thracia atque Thessalia subactae, et rex Epiro datus Alexander eiecto Aryba, et frustra Perinthos oppugnata.

PROLOGUS LIBRI VIII.

Nono volumine continentur haec. Ut Philippus a Perintho summotus. Byzantii origines, a cuius obsidione summotus Philippus Scythiae bellum intulit. Repetitae inde Scythicae res ab his temporibus, in quibus illa prius finierant, usque ad Philippi bellum, quod cum Aetha Scythiae rege gessit. Unde reversus Graeciae bellum intulit victorque Chaeroneae, cum bella Persica moliretur praemissa classe cum ducibus, a Pausania occupatis angustiis nuptiarum filiae die occisus est, priusquam bella Persica inchoaret. Repetitae res inde Persicae a Dareo Notho, cui successit filius Artaxerxes cognomine Mnemon, qui post fratrem Cyrum victum pulsaque Cnido per Conona classe Lacedaemoniorum bellum cum Euagora rege Cyprio gessit: originesque Cypri repetitae.

PROLOGUS LIBRI X.

Decimo volumine continentur Persicae res. Ut Artaxerxes Mnemon pacificatus cum Euagora rege Cyprio bellum Aegyptium in urbe Ace comparavit, ipse in Cadusiis victor, defectores in Asia purpuratos suos persecutus, primum Datamem praefectum [Paphlagoniae]: Paphlagonon origo repetita: deinde praefectum Hellepontii Ariobarzannem, deinde in Syria praefectum Armeniae Orontem, omnibusque victis decesserit filio successore Ocho. Is deinde occisis optimatibus Sidona cepit: Aegypto bellum ter intulit. Ut post mortem Ochi regnarit Arsen, dein Dareus, qui cum Alexandro Macedonum rege bello conflavit.

PROLOGUS LIBRI XI.

Undecimo volumine continentur res gestae Alexandri magni usque ad interitum regis Persarum Darei, dictaeque in excessu origines et reges Cariae.

PROLOGUS LIBRI XII.

Duodecimo volumine continentur Alexandri magni bella Bactriana et Indica usque ad interitum eius, dictaeque in excessu res a praefecto eius Antipatro in Graecia gestae, et ab Archidamo, rege Lacedaemoniorum, Molossoque Alexandro in Italia, quorum ibi est uterque cum exercitu deletus. Additae his origines Italicae Apulorum, Lucanorum, Samnitum, Sabinorum, et ut Zopyrion in Ponto cum exercitu periit.

PROLOGUS LIBRI XIII.

Tertio decimo volumine continentur haec. Ut mortuo Alexandro optimates castrorum eius provinciarum imperia sint partiti; ut veterani, qui ab eodem lecti erant in colonias, moliti relictis illis in Graeciam redire a Pithone sint deleti. Bellum Lamiacum, quod Antipater in Graecia gessit. Bellum quo Perdicas regem Ariarathem occidit; ut occisus est. Bellum quo Eumenes Neoptolemum et Crateron occidit. Additae in excessu origines regesque Cyrenarum.

PROLOGUS LIBRI XIII.

Quarto decimo volumine continentur haec. Bellum inter Antigonum et Eumenem gestum: quem ut Cappadocia expulit Antigonus, sic Phrygia minore Aridaem, et Cliton vicit in Hellesponto navali bello. Repetitur rursus bellum ab Eumene per Argyraspidas, quo victus ab Antigono interiit. Ut in Macedonia Cassander victo Polyperconte receptaque a defectore [Nicanore] Munychia matrem Alexandri Olympiada Pydnae obsessam interfecit.

PROLOGUS LIBRI XV.

Quinto decimo volumine continentur haec. Ut Demetrius Antigoni filius Gazae victus est ab Ptolemaeo. Ut Cassander in Macedonia filium Alexandri regis interfecit, ac alterum Polypercon. Ut [Cypro] Ptolemaeum vicit classe Demetrius idemque ab obsidione Rhodi summotus est. Repetita in excessu origo Rhodiorum: unde digressus Demetrius libe-

ravit a Cassandro Graeciam. Dein pater eius Antigonus bellum cum Lysimacho et Seleuco habuit. Repetitae Seleuci res et regis Indiae Sandrocotti. Ut victus bello Antigonus interiit reliquiaeque imperii sunt a filio collectae. Cleonymi deinde Spartani res gestae Corcyrae et [in] Illyrico et in Italia: [qui] ablata Corcyra rex Cassander interiit.

PROLOGUS LIBRI XVI.

Sexto decimo volumine continentur haec. Ut mortuo Cassandro ortisque inter filios eius certaminibus Demetrius adiutor alteri adhibitus occiso eo Macedoniae regnum tenuit: quo mox eiectus a Pyrro Epiri rege, translatis in Asiam bellis captus a Seleuco decessit. Ut Ptolemaeus nuncupato successore filio Philadelpho decessit. Ut Lysimachus in Ponto captus ac missus ab Dromichaete rursus in Asia civitates, quae sub Demetrio fuerant, et in Ponto Heracleam occupavit. Repetitae inde Bithyniae et Heracleoticae origines, tyrannique Heracleae Clearchus et Satyrus et Dionysius, quorum filiis interfectis Lysimachus occupavit urbem.

PROLOGUS LIBRI XVII.

Septimo decimo volumine continentur haec. Ut Lysimachus occiso filio Agathocle per novercam Arsinoën bellum cum rege Seleuco habuit, quo victus interiit: ultimumque certamen commilitonum Alexandri fuit. Ut Seleucus amissis in Cappadocia cum Diodoro copiis interfectus est ab Ptolemaeo fratre Arsinoës uxoris Lysimachi, in cuius vicem Ptolemaeus cognomine Ceraunus, creatus ab exercitu rex, Macedoniam occupavit; bella cum Antiocho et Pyrro composuit, datis Pyrro auxiliis, quibus iret contra Romanos defensum Tarentum. Inde repetitae origines regum Epiroticorum usque ad Pyrrum, ipsiusque Pyrri res gestae priusquam in Italiam traiecit.

PROLOGUS LIBRI XVIII.

Octavo decimo volumine continentur res a Pyrro Epirota in Italia gestae contra Romanos, postque id bellum

transitus eius in Siciliam adversus Carthaginienses. Inde origines Phoenicum et Sidonis et Veliae Carthaginiensiumque res gestae in excessu dictae.

PROLOGUS LIBRI XVIII.

Undevicesimo volumine continentur res Carthaginiensium in Africam per † rubellum annorum gestae et in Siciliam, cum Selinuntem et Agrigentum et Camerinam et Gelam ceperunt: quo bello Dionysius Syracusanus Siciliae regnum occupavit. Bellum, quod cum eo Poeni per Imilconem gesserunt, qui obsidione Syracusarum exercitum et classem amisit.

PROLOGUS LIBRI XX.

Vicesimo volumine continentur res gestae Dionysii Siculi patris. Ut pulsus Poenis Italica bella sit molitus. Inde repetitae origines Venetorum et Graecorum et Gallorum, qui Italiam incolunt. Deductisque Dionysii rebus ad interitum eius dictae quas Anno magnus in Africa gessit.

PROLOGUS LIBRI XXI.

Uno et vicesimo volumine continentur haec. Ut in Sicilia Dionysius filius a patre amisso tractarit imperium. Per [Dionem] Dionysius eiectus bellum cum Siculis gessit, donec amissis liberis et fratre [abiit] Corinthum. Ut a Timoleonte Carthaginiensium bello sit liberata. Sicilia mortuoque Sosistratos iterum facta seditione recessitque ab illo Carthaginienses obsederint Syracusas: quo bello Agathocles nactus imperium est.

PROLOGUS LIBRI XXII.

Secundo et vicesimo volumine continentur haec. Res gestae Agathoclis: ut a Poenis nactus imperium bellum cum ipsis gessit, primum in Sicilia; dehinc victus traiecit in Africam, ubi possessa provincia Aphellam regem Cyrenarum interfecit. Ut rursus in Siciliam reversus, occupata totius insulae dominatione, cum revertisset in Africam, amissis copiis solus inde profugit in Siciliam, belloque ibi repetito et cum Poenis pacem composuit et dissidentes a se Siculos subiecit.

PROLOGUS LIBRI XXIII.

Tertio et vicesimo volumine continentur haec. Ut Agathocles domita Sicilia bellum in Italia Bruttis intulerit. Repetitae inde Bruttiorum origines. Omnibus subactis rex seditione filii exheredati ac nepotis oppressus interiit. Inter peregrinos deinde milites eius et Siculos bellum motum, quae causa Pyrrum, regem Epiri, in Siciliam adduxit, bellaque Pyrrus cum Poenis et Mamertinis ibi gessit et a Sicilia reversus in Italiam victus proelio a Romanis revertit in Epirum.

PROLOGUS LIBRI XXIII.

Quarto et vicesimo volumine continentur haec. Bellum, quod inter Antigonum Gonatam et Antiochum Seleuci filium in Asia gestum est. Bellum, quod Ptolemaeus Ceraunus in Macedonia cum Monunio Illyrio et Ptolemaeo Lysimachi filio habuit, utque Arsinoën sororem suam imperio Macedonicarum urbium exiit, ipse cum Belgio Gallorum duce congressus interiit. Repetitae inde Gallorum origines, qui Illyricum occuparunt; atque ut ingressi Graeciam Brenno duce Delphis victi deletique sint.

PROLOGUS LIBRI XXV.

Quinto et vicesimo volumine continentur haec. Ut Antigonus Gallos delevit, deinde cum Apollodoro, Cassandreae tyranno, bellum habuit. Ut Galli transierunt in Asiam bellumque cum rege Antiocho et Bithynis gesserunt: quas regiones Tylene occuparunt. Ut Pyrrus ex Italia reversus regno Macedoniae Antigonum exuerit, Laedaemona obsederit, Argis interiit; filiusque eius Alexander Illyricum cum Mytilo bellum habuerit.

PROLOGUS LIBRI XXVI.

Sexto et vicesimo volumine continentur haec. Quibus in urbibus Graeciae dominationem Antigonus Gonatas constituerit. Ut defectores Gallos Megaris delevit regemque Laedaemoniorum Area Corinthi interfecit, dehinc cum fra-

tris sui Crateri filio Alexandro bellum habuit. Ut princeps Achaiae Aratus Sicionem et Corinthum et Megara occupavit. Ut in Syria rex Antiochus cognomine Soter altero filio occiso, altero rege nuncupato Antiocho decesserit. Ut in Asia filius Ptolemaei regis socio Timarcho desciverit a patre. Ut frater Antigoni Demetrius occupato Cyrenis regno interierit. Ut mortuo rege Antiocho filius eius Seleucus Callinicus regnum acceperit.

PROLOGUS LIBRI XXVII.

Septimo et vicesimo volumine continentur haec. Seleuci bellum in Syria adversus Ptolemaeum: item in Asia adversus fratrem suum Antiochum Hieracem, quo bello Ancurae victus est a Gallis: utque Galli Pergamo victi ab Attalo Ziaclam Bithunum occiderint. Ut Ptolemaeus Adaeum denuo captum interfecerit, et Antigonus Andro proelio navali Sophrona vicerit, et a Callinico fusus in Mesopotamia Antiochus insidiantem sibi effugerit Ariamenem, dein postea custodes Tryphonis: quo a Gallis occiso Seleucus quoque frater eius decesserit, maioremque filium eius Apaturios occiderit.

PROLOGUS LIBRI XXVIII.

Octavo et vicesimo volumine continentur haec. Ut mortuo rege Epiri Alexandro Laudamiam Epirotae occiderint. Dictique in excessu Bastarnici motus. Ut rex Macedoniae Demetrius sit a Dardanis fusus: quo mortuo tutelam filii eius Philippi suscepit Antigonus, qui Thessaliam et in Asia Cariam subiecit et adiutis Achaeis contra regem Spartanum Cleomenem cepit Lacedaemona: amissoque regno Cleomenes Spartanus confugit Alexandriam atque ibi interiit. Dicitur in excessu bellum Illyricum, quod Romani gessere cum Teuta.

PROLOGUS LIBRI XXVIII.

Undetricesimo volumine continentur haec. Res gestae Philippi regis adversus Dardanos et Aetolos, repetitaeque inde Creticae origines, post cuius insulae societatem Phi-

lippus cum Illyriis et Dardanis et rursus Aetolis bello congressus est adiuvantibus Aetolos Romanis: quo finito intulit Attalo bellum.

PROLOGUS LIBRI XXX.

Tricesimo volumine continentur haec. Ut mortuo Ptolemaeo Tryphone filius eius Philopator Antiochum regem vicit Raphiae, ipse amore Agathocleae corruptus decessit relicto filio pupillo, in quem cum Philippo rege Macedonum consensus Antiochus. Philippi deinde gesta in Asia, cum movisset Attalo bella: a quibus reversus bellum habuit cum ducibus Romanis Sulpicio et Flaminino: quo bis victo pax. Transitus deinde ad res Antiochi, qui post regnum acceptum persecutus defectores in Media Molonem, in Asia Achaeum, quem obsedit Sardibus, pacata superiore Asia Bactris tenus in bella Romana descendit.

PROLOGUS LIBRI XXXI.

Uno et tricesimo volumine continentur haec. Bellum, quod cum Lacedaemonio Nabide Titus Flamininus et Philopoemen dux Achaeorum gessit. Item bellum, quod cum Antiocho in Achaia per Acilium consulem, et in Asia per Scipionem gestum est, Poenique Annibalis ad regem ab Carthagine fuga. Bellum cum Aetolis gestum per eundem Acilium, qui Antiochum Graecia expulerat.

PROLOGUS LIBRI XXXII.

Secundo et tricesimo volumine continentur haec. Defectio ab Achaeis Lacedaemoniorum et Messeniorum, qua Philopoemen interiit. Romanorum in Asia duce Manlio adversus Gallos bellum. Regis Philippi propter ablatas sibi civitates alienatus in Romanos animus, et ob hoc alter filiorum Demetrius occisus, concitatusque ab eo Bastarnae transire conati in Italiam. Inde in excessu dictae res Illyricae: ut Galli, qui occupant Illyricum, rursus redierunt in Galliam: originesque Pannoniorum et incrementa Daciorum per Burobosten regem. In Asia bellum a rege Eumene gestum adversus Gallium Ortiagontem, Pharnacem Ponticum et Pru-

siam, adiuvante Prusiam Annibale Pœno. Res gestae Annibalis post victum Antiochum et mors. Mortuo Seleuco filio magni Antiochi successit regno frater Antiochus.

PROLOGUS LIBRI XXXIII.

Tertio et tricesimo volumine continentur haec. Ut cum Perse Philippi filio, rege Macedonum, Romani bellum gesserint: quo capto deleta est Epiros. Achaicae civitates ab unitate corporis deductae, inter Achaeos et Laedaemonios certamine orto. Bellum rursus in Macedonia gestum a Romanis cum Pseudophilippo.

PROLOGUS LIBRI XXXIII.

Quarto et tricesimo volumine continentur haec. Bellum Achaicum, quod Romani per Metellum et Mummium gessere, quo diruta est Corinthus. Bellum regis Eumenis cum Gallograecis et in Pisidia cum Selegensibus. Res quas gessit Syriae rex Antiochus, et rex Aegypti Ptolemaeus Epiphanes. Ut mortuo Ptolemaeo relictis ab eo filii duo Philometor et Euergetes primum cum Antiocho habuere bellum, quod per Romanos finitum est, deinde inter se, quo maior est expulsus, restitutoque Romani inter fratres regna diviserunt. Ut mortuo Antiocho rege Syriae Demetrius cognomine Soter, qui Romae fuerat obses, clam fugit occupataque Syria bellum cum Timarcho Medorum rege habuit [et] Ariarathe rege Cappadocum. Repetita inde origines regum Cappadocum. Ut habita inter Ariarathem et Orophernem regni certamina. Ut mortuo rege Asiae Eumene suffectus Attalus bellum cum Selegensibus habuit et cum rege Prusia.

PROLOGUS LIBRI XXXV.

Quinto et tricesimo volumine continentur haec. Bellum piraticum inter Cretas et Rhodios: seditio Chytriorum adversum Cerymenses. Ut adversus Demetrium Sotera subornatus est Alexander tamquam genitus Epiphane Antiocho; quo bello victus Demetrius [interiit. Ut deinde maior filiorum eius Demetrius] invisum stultitia Alexandrum bello vicit adiuvante Ptolemaeo Philometore, qui eo bello interiit. Ut deinde

orta Demetrio bella sint cum Diodoto Tryphone expulsusque a Tryphone regno Syriae Demetrius. Repetit inde superioris Asiae motus factos per Aretaeum et Arsacem Parthum.

PROLOGUS LIBRI XXXVI.

Sexto et tricesimo volumine continentur haec. Ut Trypho pulso Syria Demetrio captoque a Parthis bellum gessit cum fratre eius Antiocho cognomine Sidete. Ut Antiochus interfecto Hyrcano Iudaeos subegit. Repetita inde in excessu origo Iudaeorum. Ut rex Asiae Attalus Caenos Thracas subegit successoremque imperii Attalum Philometora reliquit. Mortuo denique Philometore [Aristonicus] regno Asiae occupato bellum cum Romanis gessit, quo captus est.

PROLOGUS LIBRI XXXVII.

Septimo et tricesimo volumine continentur haec. Repetitit regum Ponticorum originibus, ut ultimum in Mithridatem Eupatora series imperii deducta sit, atque ut ingressus ille regnum subegit Pontum et Paphlagoniam, priusquam in bella Romana descendit. Dictaeque in excessu regum Bosporanorum et Colchorum origines et res gestae.

PROLOGUS LIBRI XXXVIII.

Octavo et tricesimo volumine continentur haec. Ut Mithridates Eupator occiso Ariarathe Cappadociam occupavit victoque Nicomede et Maltino Bithyniam. Ut mortuo Ptolemaeo Philometore frater eius Physcon accepto regno Aegypti seditioem populi, deinde bellum cum uxore sua Cleopatra et cum rege Syriae Demetrio habuit. Inde repetitum, ut Demetrius captus sit a Parthis [et frater eius victo in Syria Tryphone bellum Parthis] intulerit, qui cum exercitu suo deletus est.

PROLOGUS LIBRI XXXVIII.

Nono et tricesimo volumine continentur haec. Ut extincto a Parthis Antiocho Sidete frater eius Demetrius dimissus regnum Syriae recepit subornatoque in bellum ad-

versus eum Alexandro Zabbinæo interit: filiusque Antiochus Grypos victo Zabbinæo regnum occupavit: dehinc cum fratre suo Antiocho Cyziceno bellum in Syria Ciliciaque gessit. Ut Alexandreae mortuo rege Ptolemaeo Physcone filius eius Ptolemaeus Lathyros accepto regno expulsus est a matre Cyprum et in Syria bello petitus ab eadem, suffectus in locum eius fratre Alexandro, donec occisa per Alexandrum matre recepit Aegypti regnum. Ut post Lathyrum filius Alexandri regnarit expulsoque eo suffectus sit Ptolemaeus Notus. Ut Syriam Iudaei et Arabes terrestribus latrocinii infestarent, mari Cilices piraticum bellum moverint, quod in Cilicia Romani per Antonium gesserunt. Ut in Syria Heraclæo post mortem regis occupavit imperium.

PROLOGUS LIBRI XXXX.

Quadragesimo volumine continentur haec. Ut mortuo Grypo rege Cyzicenus cum filiis eius bello congressus interit: his deinde a filio Cyziceni Eusebe [extinctis] extinctaque regum Antiochorum domo Tigranes Armenius Syriam occupavit, quo mox victo Romani abstulere eam. Ut Alexandreae post interitum Ptolemaei Lathyri substituti sint eius filii: alteri data Cypros, cui P. Clodii rogatione Romani abstulerunt eam; alter seditione flagitatus Alexandreae Romam profugit belloque per Gabinium gesto recepit imperium: quo mortuo successit filius, qui cum sorore Cleopatra certamine insumpto et Pompeium magnum interfecit et bellum cum Caesare Alexandreae gessit. Ut successit eius soror regno Cleopatra, quae inligato in amorem suum M. Antonio belli Actiaci sine extinxit regnum Ptolemaeorum.

PROLOGUS LIBRI XXXXI.

Uno et quadragesimo volumine continentur res Parthicae et Bactrianae. In Parthicis ut est constitutum imperium per Arsacem regem. Successores deinde eius Artabanus et Tigranes cognomine Deus, a quo subacta est Media et Mesopotamia. Diciturque in excessu Arabiae situs. In Bactriana autem rebus ut a Diodoto regnum constitutum est: deinde qua re pugnantes Scythicae gentes Saraucæ et Asiani Bac-

tra occupavere et Sogdianos. Indicae quoque res additæ, gestæ per Apollodotum et Menandrum, reges eorum.

PROLOGUS LIBRI XXXXII.

Secundo et quadragesimo volumine continentur Parthicae res. Ut praefectus Parthis a Phraate [Himerus] Messenis bellum intulit et in Babylonios et Seleucenos saeviit: utque Phraati successit rex Mithridates cognomine magnus, qui Armeniis bellum intulit. Inde repetitæ origines Armeniorum et situs. Ut varia conplurium regum in Parthis successione imperium accepit Orodes, qui Crassum delevit et Syriam per filium Pacorum occupavit. Illi successit Phraates, qui et cum Antonio bellum habuit et cum Tiridate. Additæ res Scythicae. Reges Thogororum Asiani interitusque Saraucarum.

PROLOGUS LIBRI XXXXIII.

Tertio et quadragesimo volumine continentur origines priscorum Latinorum, situs urbis Romæ et res usque ad Priscum Tarquinium. Origines deinde Liguria et Massiliensium res gestæ.

PROLOGUS LIBRI XXXXIII.

Quarto et quadragesimo volumine continentur res Hispaniae et Punicae.

IO. CHR. FR. WETZELII

INDEX NOMINUM PROPRIORUM

EMENDATUS.

A.

- Abdalonymus* hortulanus, ab Alexandro m. rex Sidoniae constitutus 11, 10, 8.
- Abellani* (incolae Abellae, urbis Campaniae) Chalcidensium coloni 20, 1, 13.
- Aborigines* antiquissimi Italiae incolae 43, 1, 3; 38, 6, 7.
- Abrahames* Damasci rex 36, 2, 3.
- Abydus* Phrygiae ad Bosphorum urbs 2, 13, 5 et 8.
- Acarnanes* soli Graecorum adversus Troiam auxilia non miserunt 28, 1, 6; Alexandrum in regnum restitunt 26, 3, 1; Romanorum auxilium implorant contra Aetolos 28, 1, 5.
- Ace* urbs Phoeniciae pr. 10.
- Acensanae* Indiae populus, ab Hercule conditus, Alexandro se dedit 12, 9, 2.
- Acerbas* Elissae avunculus et maritus, a Pygmalione occisus 18, 4, 5—8.
- Acesines* Indiae amnis 12, 9, 1.
- Achaei* (Achaiae incolae) Perusiam in Italia condunt 20, 1, 11; ad Pyrrum legatos mittunt 25, 4, 4; a Philippo ad Romanos desciscunt 29, 4, 5 et 11; bellum gerunt cum Nabide 31, 3, 3; cum Messeniis 32, 1, 5; cum Romanis 34, 2, 1; eorum foedus diruta Corintho dissolvitur 34, 1—2. *Achaicum* bellum pr. 34.
- Achaemenes* dux Artaxerxis in Aegypto pr. 3.
- Achaeus* satrapa Antiochi in Asia pr. 30.
- Acheron* fl. in Brutiis 12, 2, 14; in Epiro 12, 2, 3, ubi *Acherusius* amnis dicitur.
- Achilius* (M. *Achilius Glabrio*) es. Rom. Antiochum vincit 31, 6, 4.
- Actiacum* bellum pr. 40.
- Adaeus* pr. 27.
- Adores* Damasci rex 36, 2, 3.
- Adrastii campi* (ad Atrasteam, urbem Mysiae) 11, 6, 10.
- Adrestae* (Indiae populus) ab Alexandro subacti 12, 8, 9.
- Adria* urbs Italiae superioris, Graecae originis, nomen dedit mari adiacenti 20, 1, 9.
- Adriaticum mare* 20, 1, 9 sive *superum* 4, 1, 1; 20, 1, 8.
- Aeacidae* posteri Aeaci, Iovis filii, regis Aeginae, qui Pelei pater, avus Achilles; ab Hercule descendere dicuntur 11, 4, 5; ab eorum gente antiquissima genus ducit Olympias 12, 16, 3 (cum Epiri reges genus referrent ad Pyrrum, Achilles filium 17, 3; ergo et Alexander, Olympiadis filius 12, 15, 1; 11, 3, 1); plerumque intra tricesimum annum defuncti 12, 15, 1.

- Aeacides* Molossorum rex 14, 5, 9; Pyrrii pater 17, 3, 16 et Deidamia 14, 6, 3; regno pellitur 17, 3, 17.
- Aeetes* Colchorum rex 32, 3, 13; 42, 2, 12.
- Aegeadae* partis Macedoniae antiquum nomen 7, 1, 10.
- Aegeae* Macedoniae urbs, quae ante Edessa 7, 1, 10.
- Aegus* Athenarum rex, Thesei pater 2, 6, 14 et Medii ex Medea *ibid.* et 42, 2, 12.
- Aegiathus* Medesae frater 42, 3, 1.
- Aegyptus* (regnum Africae antiquissimum) temperata et fecundissima 2, 1, 7, 8; diligentissime exculta et munita 2, 1, 20; paludibus Scythas a se prohibens 2, 3, 14. Aegyptiorum superstitiones et Apis 1, 9, 2; magicae artes 36, 2, 7; astronomia 20, 4, 3; cum Scythis contentio de antiquitate 2, 1; cum eisdem bellum 2, 3, 14; rex antiquissimus Sesosis 1, 1, 6; 2, 3, 8; Iudaeos terminis suis expellunt 36, 2, 12; subiguntur a Cambyse, Persarum rege 1, 9, 1; deficient (sub Inaro) pr. 3; eorum rex Hercynion Lacedaemonios contra Persas adinvat 6, 2, 1, cl. c. 6, 3; rebellant sub Ocho pr. 10; subiguntur ab Alexandro magno 11, 11; in cuius imperii divisione cedunt Ptolemaeo Lagi (e cuius progenie insequentes reges) 13, 4, 10; foedus cum Romanis 30, 2, 9.
- Aegyptium* mare 2, 1, 19.
- Aemilius* (Marcus) tribunus militum in exercitu Scipionis Asiatici adversus Antiochum 31, 8, 6.
- Aemilius Paullus* (Lucius) vincit captumque in triumpho ducit Persen 33, 1, 6—2, 1—7; leges dat Macedonibus 33, 2, 7.
- Aeneas* Troia eversa in Italiam venit 43, 1, 10; fit Latinorum rex 31, 8, 1, quos condidisse dicitur 20, 1, 12; pugnant contra Mezentium occumbit 43, 1, 13.
- Aeniunes* ad Spercheum incolentes 24, 7, 1.
- Aeolia* Asiae minoris civitas 14, 1, 6. — *Aeolicae* urbes pr. 1.
- Acolides* (Liparae) insulae (Siciliam inter et Lucaniam, ignem evomentes) 4, 1, 11.
- Aeropus* rex Macedoniae, filius Philippi, infans in aciem defertur 7, 2, 5.
- Aethiopia* (Africae regnum) a Semiramide subacta 1, 2, 8.
- Aetna* Siciliae mons ignivomus 4, 1, 5 et 11.
- Aetnaei* incolae oppidi Aetnae impositi 22, 1, 11.
- Aetoli* Brundisium condunt 12, 2, 7; bellum in Graecia movent 13, 5, 1; eorum civitatibus pecuniam imperat Pyrrus 14, 1, 6; Spartanos caedunt 23, 1, 3 *sqq.*; Elio- rum exules recipiunt 26, 1, 5. Acarnaniae partem Epirotis eripere conantur 28, 1, 1 legatisque Romanorum intercedentibus superbe respondent 28, 2, 1; lacessuntur a Philippo, Macedonum rege 29, 1, 11 eumque vicissim lacessunt a Romanis impulsus 29, 4, 5, quibus infensi contra eos excitant Antiochum 30, 4, 18; 32, 1, 1; victi libertatem amittunt 32, 1, 2; inde eorum senatus Romam missus 33, 2, 8.
- Afri* (sensu strictiore Carthaginiensium vicini) bella cum Carthaginiensibus gerunt 19, 1, 3; his stipendium impositum (18, 5, 14) remittunt 19, 2, 4; ad Alexandrum legatos mittunt 12, 13, 1; ad Agathoclem a Carthaginiensibus deficient 22, 6, 12; stipendia faciunt sub Dionysio minore 23, 1, 11.
- Africa* tertis mundi pars 30, 4, 9;

- vastae regionis 13, 7, 3; violento sole torretur 44, 1, 4; (*sensu strictiore*) regiones Carthaginiensibus vicinae) describitur 22, 5, 5 *sqq.*
- Africanus v. Scipio.*
- Agamemnon* Orestae pater 17, 3, 7.
1. *Agathocles* Lysimachi filius a patre occisus 17, 1, 4.
2. *Agathocles* Siciliae tyrannus; eius origo, res gestae, finis *libb. XXII et XXIII c. 1 et 2.*
3. *Agathocles* Ptolemaei Philopatoris scortum 30, 2, 2; occiditur 30, 2, 7.
- Agathoclia* antecedentis soror, eiusdem regis meretrix 30, 1, 7; patibulo suffigitur 2, 7.
- Agenor* Pithonis pater 13, 4, 21.
- Agelaitas* rex Spartaee, altero pede claudus 6, 2, 5; eius res in Asia gestae 6, 2, 4—17. c. 4, 9—13; victor ad Coroneam 6, 4, 13.
1. *Agis* (Agasilai frater) rex Spartaee 5, 2, 5.
2. *Agis* (Agasilai nepos) rex Spartaee cadit contra Antipatrum fortissime pugnans 12, 1, 8—11.
- Agreus* Apollinis et Cyrenes filius 13, 7, 7.
- Agriantum* *pr.* 19.
- Ajax* Telamonis filius, Teuceri frater, Eurysacis pater 44, 3, 2—3.
- Aiba Longa* conditur ab Aescanio, Aeneae filio 43, 1, 13.
- Albani* in Asia ab Hercule conditi 42, 3, 4.
- Alcetas* Perdicae frater 13, 6, 15; fratre occiso hostis indicatur ab exercitu 13, 8, 10 et occiditur 15, 1, 1.
- Alcibiades* Atheniensium dux in Sicilia 4, 4, 3; revocatur ad reatum 4, 4, 4; Elidem proficiscitur in exilium *ibid.* Insequens eius vita ad necem usque 5, c. 1—5 et c. 8, 12—14. Vir formosissimus, eloquentissimus, simul vitiosissimus
- 5, 2, 6—7; bello felicissimus c. 4, 10.
1. *Alexander* Amyntae I filius 7, 2, 13; Persicorum legatorum iniurias ultus 7, 3, 4—7. Macedoniae rex regnum egregie administrat et ampliat 7, 4, 1—2; obit § 8.
2. *a. Alexander* Amyntae II filius 7, 4, 5; Macedoniae rex cum Illyriis infeliciter pugnat pacem ab his Philippo fratre obside dato redimens 7, 5, 1; matris scelere perit § 4.
2. *b. Alexander* Pheraeus Thesaliae tyrannus *pr.* 6.
3. *Alexander* Olympiadis frater Alexandri magni avunculus, Epiri rex 8, 6, 5; 9, 7, 5 et 7; Molossus dictus *pr.* 12; ducit in matrimonium Cleopatram, Philippi et Olympiadis filiam 9, 6, 1, 12, 2, 1; bellum gerit in Italia 12, 1, 4. c. 2, 1; 18, 1, 2; ibique perit 12, 2, 14, cum omnibus copiis 23, 1, 15.
4. *Alexander* magnus, Philippi filius, Macedoniae rex. Eius res gestae *libb. XI et XII.* discipulus Aristotelis 12, 6, 17. c. 16, 8; annos 20 natus patri successit 11, 1, 9; decessit 33 annos natus 12, 16, 1. Persarum rege Dareo Codomanno tribus proeliis ad Granicum, Issum et Arbelam victo imperium Persarum ad Macedonas transtulit 10, 3, 7; 11, 14, 6; totius orientis victor 14, 2, 9; 14, 4, 19; 24, 4, 9; 29, 3, 8; 18, 1, 2; 33, 1, 1; animo fortissimo et pugnavit et mortem obit 12, 15, 4; 14, 6, 11; et vitis et virtutibus maior patre 9, 8, 11; vir supra humanam potentiam animo magno praeditus 12, 16, 1—2; longe omnium clarissimus § 3; Europae Asiaeque dominus § 5 cl. § 6

- et 9; invictus ipse omnium victor § 11; hostium terror 11, 6, 15; maior sorte humana 14, 4, 12; consecutus gloriam immortalem, honores divinos 14, 2, 10; 4, 12; 1, 8; 24, 5, 9; 13, 4, 4; 15, 2, 14; 13, 6, 12. Clemens parit Darei victi matri, uxori et filiabus 11, 9, 12. c. 12, 6; liberalis in duces et milites 12, 1, 1; 11, 1; comis, litteris Graecorum excultus 11, 11, 12; 12, 12, 11. Bessum ulciscitur 12, 5, 10; 11, 15, 15. severus in seditiosos 12, 11, 8; saeviens in Thebanos 11, 4, 7; luxurians more Persarum potitus horum opibus 11, 10, 1—2. 12, 3, 8—11; 12, 12, 1 et 4; insolens 11, 11, 12; Iovis filius vult credi 11, 11 et in Iovis Ammonis templo condit 12, 15, 7 cl. 7, 2, 4; 13, 4, 6; Persarum regum more adorari 11, 11, 11; 12, 7, 1; occidit Alexandrum Lyncistarum 12, 14, 1; Amyntam consobrinum 12, 6, 14; Attalum *ib.*; Callisthenem, *q. v.*; Caranum fratrem 11, 2, 3; Clitum, amicum senem 12, 6, 3; Eurylochum 12, 6, 14; fratres *ib.* et 11, 2, 3; nocentem Cleopatram per Olympiadem matrem 9, 7, 12; Parmenionem eiusque filium Philotam 12, 5, 3; c. 6, 14; Pausaniam 12, 6, 14; saevit in Lysimachum 15, 3, 7; concumbit cum pellicibus Darei captivis 12, 3, 10; cum Thalestri, Amazonum regina 12, 3, 5—7; 2, 4, 33; cum Cleophide, Indorum regina 12, 7, 9; amat Barsinen, ex qua suscepit Herculem 11, 10, 2—3; Statiram, Darei filiam 12, 10, 9; Roxanen, Bactrianorum regis filiam 12, 5, 9; in eius matrem posterosque saevit Cassander 14, 6, 11; 15, 2, 13, per quem omnis Alexandri domus extinguitur 15, 1, 15. coll. 16, 2.
3. [*Praeter haec per alios libros sparsa leguntur*: eius dux Zopyrion cum omni exercitu a Scythiis deletur 2, 3, 4; 12, 1, 5; 37, 3, 2; Alexandri prima rudimenta 9, 1, 10; stirpis suae ultimus, quare 7, 2, 4. Athenas proficiscitur 9, 4, 5; caedis paternae conscius 9, 7, 1; comparatur cum patre 9, 8, 12. Mortem eius quae secula sint 15, 1 *sqq.*; corpus ad Ammonem delatum 13, 4, 6; Graecorum exules restituit 13, 5, 2; Athenas deleturus, si vixisset 13, 5, 7; post eum duces fastidiunt Argyraspides 14, 2, 7; Lysimachum leoni obicit 15, 3, 7; Sandrocottum interficere iubet 15, 4, 16. — *Plurimum. Alexanderi, i. e. similes Alexandri* 13, 1, 15.]
5. *Alexander* Alexandri m. filius ex Cleophide Indorum regina 12, 7, 10.
6. *Alexander* Lyncistarum 11, 2, 2. Antipatri gener 12, 14, 1, ob insidias Alexandro m. structas in vincula coniectus 11, 7, 2, occiditur 12, 14, 1.
7. *Alexander* Cassandri filius occiditur 10, 1, 2 et 5.
8. *a. Alexander* Pyrri filius 18, 1, 3; caedem patris ulciscens Macedonia occupatam amittit cum Epiro 26, 2, 9—12; restituitur in regnum c. 3, 1; sororis maritus moritur 28, 1, 1.
8. *b. Alexander* filius Crateri, fratris Antigoni Gonatae *pr.* 26.
9. *Alexander* Persei filius cum patre capitur et in triumpho ducitur 33, 2, 5.
10. *Alexander* Balas Demetrium I. Syriae regem regno et vita privat 35, 1, 6 *sqq.*; victus a Demetrio II perit 35, 2, 4.
11. *Alexander* Zabbinacus *pr.* 39; antecedentis filium se ferens, a Ptolemaeo Physcone in regnum

- Syriae subornatus, eiusdem Demetrii adversarius 39, 1, 4, 5; perit 2, 6.
12. *Alexander* Ptolemaei Physconis filius, Lathuri frater, matre Cleopatra occisa 39, 4, 5, pellitur 5, 1.
1. *Alexandria* in Aegypto condita ab Alexandro m. 11, 11, 13, opera Cleomenis 13, 4, 11; Carthaginis aemula 21, 6, 3.
2. *Alexandria* ab eodem ad Tanaim condita 12, 5, 12.
- Alexandrinii* (Alexandriae incolae) regi suo tutorem a Romanis petunt 30, 2, 8.
- Alpes* Raeticae a Tuscis occupatae 20, 5, 9; post Herculeum a Gallis superatae 24, 4, 4.
- Amadas* Alexandri amicus, dux exactoratus remittitur in Macedonia 12, 12, 8.
- Amazones* unde dictae 2, 4, 11; a Scythis ortae 2, 1, 3; 3, 6, 4, 1 et 27; earum sedes, instituta, gesta 2, c. 4; Albanis vicinae 42, 3, 7; paulo post Alexandrum esse desiderunt 2, 4, 33; ad quem regina eorum proficiscitur 2, 4, 33; 12, 1, 5; 42, 3, 7.
1. *Amilcar* Carthaginiensis, Magonis filius 19, 1, 1; perit in Sicilia cum omni exercitu 19, 2, 1; 4, 2, 7. Huius filii 19, 2, 1.
2. *Amilcar* cogn. *Rodanus*, ad Alexandrum legatus huius consilia explorat 21, 6, 1—7.
3. *Amilcar* cum Agathocle societatem inquit 22, 2, 6; tacito suffragio a suis damnatus opportune moritur 22, 3, 6—7; Bomilearis pater 22, 7, 10.
4. *Amilcar* Gisgonis III filius 22, 3, 6; Agathoclis victor 22, 3, 9—10; Syracusas obsidet 22, 4, 1; occiditur c. 7, 1; 22, 8, 2.
5. *Amilcar* Annibalis pater, dux
- Carthaginiensium in Hispania, ubi occiditur 41, 5, 4.
- Ammon* Iupiter, cuius filius creditur vult Alexander 11, 11, 2—12; 12, 11, 6; habet templum et oraculum (in Marmarica Africae) 1, 9, 3, quod Alexander adit, et ubi vult sepeliri 12, 15, 7; 13, 4, 6.
- Amphictyon* rex Athenarum 2, 6, 9.
- Amphilochi* Gallaeciae populus et urbs 44, 3, 4.
- Amphipolitana arx* 14, 6, 13.
- Amphistratus* Dioscurorum auriga 42, 3, 3.
- Amulius* Numitorem fratrem regno pellit 43, 2, 2; occiditur ab huius nepote Romulo 43, 3, 1.
1. *Amyntas I* rex Macedoniae 7, 2, 13.
2. *Amyntas II* Menelai filius, rex Macedoniae 7, 4, 3; progenies eius § 5.
3. *Amyntas* dux a Philippo in Asiam praemisus 9, 5, 8; consobrinus Alexandri ab hoc occisus 12, 6, 14.
4. *Amyntas* Alexandro mortuo praeficitur Bactrianis 13, 4, 23.
- Anaxarchus* philosophus, Alexandri comes 12, 13, 5.
- Anaxilaus* Siciliae tyrannus, iustissimus 4, 2, 4.
- Ancura* urbs Asiae pr. 27.
1. *Andragoras* nobilis Persa, ab Alexandro Parthis praefectus 12, 4, 12.
2. *Andragoras* (a Seleuco Syriae rege Parthis praefectus) ab Arsace oppressus 41, 4, 7.
- Andromache* Hectoris uxor et hoc occiso captiva Pyrrhi et hoc occiso Heleni uxor 17, 3, 6.
- Andrus* insula pr. 27.
1. *Annibal* Asdrubalis filius 19, 2, 2.
2. *Annibal* Amilcaris filius, dux in Hispania 44, 5, 6; bello Punico altero Romanos in Italia fatigavit *ibid.* cl. 29, 2, 7 et c. 4, 1; 38, 4,

- 6; dux summus nec Alexandro postponendus 30, 4, 9—12; eius laudes 32, 4, 9; idemque callidissimus 31, 2, 2. Patria profugus confert se ad Antiochum, Syriae regem 31, c. 2—6; inde ad Prusiam, Bithyniae regem, ubi Eumenem vincit dolo 32, 4, peritque veneno sumpto 32, 4, 8. — Eius de Romanis opprimendis sententia 31, 3, 7 et c. 5, 3—10.
1. *Anno* Hamilcaris I filius 19, 2, 1.
2. *Anno* dux Carthaginiensium contra Dionysium 20, 5, 11; tyrannidis affectatae reus cum tota domo interficitur 21, 4 cl. 22, 7, 10.
3. *Anno* dux contra Agathoclem pugnant perit 22, 6, 5—6.
- Antandrus* Agathoclis tyranni frater 22, 7, 2.
- Antenor* Troia eversa Venetos condit 20, 1, 8.
- Antigenes* Alexandri amicus, exactoratus dimittitur in Macedonia 12, 12, 8.
1. *Antigonus* Philippi filius Alexandro mortuo sortitur Phrygiam maiorem 13, 4, 14; bellum cum Perdica gerens 13, 6, 8, vincit Eumenem 14, 2, 2, quem iterum victum in custodia habet 14, 3, 2 et 14, 4, 21; arrogans in socios 15, 1, 2, primus ducum Alexandri regem se appellari iubet 15, 2, 10, victusque a Lysimacho occiditur 15, 4, 22; Demetrii pater, *ib.*; Alexandro et Philippo in omni militia socius 16, 1, 12.
2. *Antigonus* Gonatas, superioris nepos, Demetrii filius 17, 2, 10; a Ptolemaeo Cerauno Macedonia pulsus 24, 1, 8; bellum gerit cum Antiocho Sotere pr. 24; reversus 25, 1, 1, Gallos caedit 25, 2, 7; iterum pulsus a Pyrrho 25, 3, 5, Peloponnesios subigit 26, 1, 2, Gallos caedit 26, 2, 4, ad Megara pr. 26, et Atheniensibus bellum infert 26, 2, 8; victus ab Alexandro, Pyrrhi filio, Macedoniae amittit 26, 2, 10.
3. *Antigonus* cogn. *Doson*, antecedentis nepos, Philippi, qui Demetrii filius est, tutor 28, 3, 10, iussu populi rex Macedoniae § 11—16. Lacedaemoniis victis et Sparta capta 28, 4, 3, 12 moritur *ib.* § 16.
- Antiochenses* (Antiochiae incolae) in Demetrium conspirant 35, 1, 3 et 5; iterum 39, 1, 3; ad filium eius deficiunt 35, 2, 3.
- Antiochia* (urbs Syriae princeps ad Orontem) a Seleuco ex nomine patris condita 15, 4, 8; a Grypo capitur 39, 3, 5.
1. a. *Antiochus* Philippi dux clarus 15, 4, 3; Seleuci pater 13, 4, 17.
1. b. *Antiochus* Soter (pr. 26), Seleuci filius, rex Syriae 17, 2, 10; pacem inquit cum Ptolemaeo Cerauno 24, 1, 8.
2. a. *Antiochus* Deus 27, 1, 1 rex Syriae.
2. b. *Antiochus* Hierax, Dei filius Seleuci II frater et adversarius 27, 2, 6; ab Eumene, Bithyniae rege, victus 27, 3, 2, interficitur a latronibus § 11.
3. *Antiochus* magnus, Seleuci II filius, Asiae rex adhuc impubes 29, 1, 3; aggreditur Ptolemaeum Philopatorem 30, 1, 4; eiusque filio Epiphani insidiatur 30, 2, 8 bellumque infert 31, 1, 1. His rebus cum Romanos offendisset 31, 1, 4, Annibalemque patria profugum recepisset 31, 2, 5, ab Aetolis praeterea contra hos excitatus esset 30, 4, 18, spreto consilio Annibalis 31, c. 5 et 6 *in.*, ab Acilio victus c. 6, 5, donat Scipioni filium 7, 4; ab hoc tamen reiectis pacis condicionibus c. 7, victus gravem inquit pacem 31, c. 8; denique sacrilegus perit 32, 2, 2.

4. *Antiochus* Epiphanes, magni filius, rex Syriae, Ptolemaei Philometoris adversarius a Popilio, legato Romano, superbe tractatur 34, 3, 1—4. cl. c. 2, 7.
5. *Antiochus* Deus, filius Alexandri Balas, Demetrii II adversarius, a tutore Tryphone occiditur 36, 1, 7.
6. *Antiochus* Sidetes sive Euergetes, Demetrii II frater, Tryphonem regno pellit 36, 1, 7—8; Iudaeos subigit § 10; Parthis bellum inferens Babylonem occupat 38, 10, 1—6; occiditur § 10; corpus eius in patriam remittitur 39, 1, 6.
7. *Antiochus* Grypus vel Philometor, Demetrii II filius, rex Syriae opera matris, fratre occiso 39, 1, 9, vincit Alexandrum Zabbinam 39, 2, 1—6; adversarium habet fratrem patrualem 39, 2, 10 *sqq.*
8. a. *Antiochus* Cyzicenus, filius Antiochi Euergetae, rex Syriae; res eius gestae 39, 2, 10 *sqq.* et c. 3.
- b. *Antiochus Eusebes*, filius Cyziceni *pr.* 40.
9. *Antiochus XIII* Asiaticus (in Asia educatus), Cyziceni nepos, rex Syriae a Lucullo constitutus regno privatur a Pompeio 40, 2, 2—4.
- Antiope* Amazonum regina 2, 4, 20; captam ab Hercule sororem liberat § 25.
1. *Antipater* Philippi amicus et dux 9, 4, 5; Macedoniae ab Alexandro in bellum proficiscente praefectus 11, 7, 1; Spartanos Agide duce vincit 12, 1, 6—11, evocaturque in Asiam ad regem c. 12, 9; auctor necis Alexandri esse arguitur 12, 14, 1; tutor filio regis, qui expectabatur, constituitur 13, 2, 13; mortuo Alexandro Graeciae et Macedoniae praepositus 13, 4, 5 et 5, 8; bellum gerit Lamiaeum 13, 5,
- 8—17; Antigoni et Eumenis socius bellum gerit cum Perdicca 13, 6, 9; 14, 2, 4; amarior regni minister quam reges ipsi fuisse arguitur a Demetrio 16, 1, 14; Macedonum insidiis petitur 14, 4, 11. Huius filii 12, 14, 6; 13, 4, 18.
2. *Antipater* Cassandri filius matrem occidit 16, 1, 1, regnoque privatus § 19 a Lysimacho socio occiditur c. 2, 4.
- Antonius (Marcus)* triumvir piraticum bellum in Sicilia gerit *pr.* 39; bellum Parthis infert 41, 2, 6; ab eisdem vincitur 42, 5, 3; amor Cleopatrae *pr.* 40.
- Apament* (incolae Apameae, urbis Coelesyriae) a Demetrio deficiunt 39, 1, 3.
- Apaturios* occidit filium Seleuci *pr.* 27.
- Aphellus* Cyrenarum rex, Agathoclis Siculi socius 22, 7, 4.
- Apis* (apud Aegyptios bos, divinis honoribus cultus) 1, 9, 2.
- Apollinis* templum Delphicum spoliatur a Xerxe 2, 12, 8; a Phoenicibus 8, 1, 8; a Gallis, quos perdit 24, 6, 4 *segg.*, quo munera mittunt Massilienses 43, 5, 8; eisdem campi Antiocheni dicantur 15, 4, 8; gladius consecratur, quo Philippus occidit 9, 7, 13; hunc legum suarum auctorem facit Lycurgus 3, 3, 10. Ex Cyrene virgine Thessala raptus genuit quattuor filios 13, 7, 7; Seleuci quoque pater creditur 15, 4, 3.
- Apollodorus* Cassandreae tyrannus *pr.* 25.
- Apollodotus* rex Indiae *pr.* 41.
- Apollonia* Thraciae urbs 15, 2, 1.
- Apollontenses* Scythias auxilium a Philippo petunt 9, 2, 1.
- Appius Claudius* dissuadet pacem cum Pyrrho 18, 2, 10.

- Apuli* (in Italia) bellum cum Alexandro Epirota gerunt 12, 2, 5—11.
- Aquileia* ab Histris habitata 32, 3, 15.
- Aquilius (Mantius)* es. contra Aristonicum missus 36, 4, 10.
- Aquilius (Mantius)* legatus ad Mithridatem 38, 3, 4, ab eo victus § 8, in Bithynia 38, 4, 4.
- Arabes* 39, 5, 5; eorum nomen magnum facit rex Erotimus § 8.
- Arachossi*, (ad Indum flumen) Alexandro mortuo cedunt Silyrtio 13, 4, 22.
1. *Aratus* Spartanorum iuventutem e bellis Messeniis domam remittendi auctor 3, 4, 8.
2. *Aratus* foederis Achaici conditor *pr.* 26.
- Araxes* vid. *Oaxes*.
- Arbactus* Mediae praefectus Sardanapollo occiso imperium ab Assyriis ad Medos transfert 1, 3, 6.
- Arbaces* *pr.* 1.
- Arcades* Spartanos vincunt 6, 6, 7.
- Arcadia* Peloponnesi regio; eius rex Aristaeus 13, 7, 10.
1. *Arcestianus* Alexandro mortuo Mesopotamiam sortitur 13, 4, 23.
2. *Arcestilianus* Agathoclis amicus eius filium occidit 22, 8, 14.
- Archagathus* Agathoclis filius 22, 5, 1; occiditur 22, 8, 14.
- Archelaus* Amyntae filius 7, 4, 5; a Philippo fratre occisus 8, 3, 10.
1. *Archidamus* Laconum dux vulneratur 6, 6, 8.
2. *Archidamus* rex Lacedaemoniorum; eius res in Italia *pr.* 12.
- Arcus* regio Palaestinae 36, 3, 2.
- Archon* Alexandro mortuo sortitur Babylonios 13, 4, 23.
- Arcti* vel *Arii* 41, 1, 10; bellant cum Baetrianis 41, 6, 3; Alexandro mortuo cedunt Stasanori 13, 4, 22.
- Arctaeus* motus facit in Asia superiore *pr.* 35.
- Arcus* Spartanorum dux contra Aetolos, Antigoni Gonatae socios 24, 1, 5; Corinthi interfectus *pr.* 26.
- Argaeus* Perdiccae filius, rex Macedonum 7, 2, 2 et 5.
- Argi* (Peloponnesi civitas antiquissima) recipiunt Atheniensium exules a 30 tyrannis eiectos 5, 9, 4; iungunt se Atheniensibus contra Antipatrum 13, 5, 10; obsidentur a Pyrrho, qui ibi perit 25, 5, 1.
- Argolica* bella *pr.* 3.
- Argonautae* Iasonis comites 42, 2, 11; in reditu navem humeris vehunt 32, 3, 13—15.
- Argyraspides* Alexandri cohors argeis clypeis 12, 7, 5; Eumenis socii et proditores 14, 2, 6—c. 4.
- Ariamenes* Darei filius, Xerxis frater, quocum de regno disceptat 2, 10, 2 *segg.*
- Ariamenes* rex Cappadociae 27, 3, 7; insidiatur Antiocho *pr.* 27.
1. *Ariarates* filius Artaxerxis Mneomonis 10, 1, 1.
2. *Ariarathes* rex Cappadociae a Perdicca regno pulsus 13, 6, 1.
3. *Artarathes* Ariamenes filius, puer admodum rex Cappad. 29, 1, 4.
4. *Ariarathes* Cappad. rex Orofernem fratrem regno pellit 35, 1, 2; adiuvat Balam Demetrii adversarium 35, 1, 6, et Romanos contra Aristonicum 37, 1, 2, ubi cecidit.
5. *Ariarathes* Cappad. rex, Mithridatis sororis maritus, ab hoc occisus 38, 1, 1.
6. *Artarathes* antecedentis filius, ab eodem Mithridate avunculo occisus 38, 1, 10.
7. *Ariarathes* antecedentis frater, Cappad. rex 38, 2, 1 a Mithridate pulsus moritur § 2.
8. *Ariarathes* Mithridatis filius, Cappadociae rex impositus 38, 1, 10.
1. *Aridaeus* Amyntae filius 7, 4, 5, a Philippo fratre occisus 8, 3, 10.

2. *Aridaeus* Philippi ex saltatrice Larisaea filius 13, 2, 11; 9, 8, 2; morbo laborans comitali 13, 2, 11; 14, 5, 2; Alexandri mortui successor nominatur a Meleagro, tum a pedithibus et equitibus 13, 2, 8 et c. 3, 1 et c. 4, 2, licet ab ipso Alexandro praeteritus 12, 15, 9, et a Ptolemaeo recusatus 13, 2, 11; *Philippi* patris nomine insignitus 13, 3, 1; iubetur Alexandri corpus in Ammonis templum deferre 13, 4, 6. Occisus una cum Eurydice uxore ab Olympiade 14, 5, 10.
1. *Ariobarzanes* praefectus Hellesponti *pr.* 10.
2. *Ariobarzanes* Cappadociae rex a Romanis constitutus 38, 2, 8; a Tigrane pellitur 38, 3, 3.
1. *Aristaeus* [sive potius *Aristoteles*] Grini filius, Cyrenen condit 13, 7, 1.
2. *Aristaeus* Apollinis ex Cyrene filius 13, 7, 7, mellis usum, lactis coagula et astronomiam invenit § 10.
- Aristides* (Atheniensium imperator) Pausaniae Spartani proditorem detegit 2, 15, 13—16.
- Aristonicus* Eumenis, Bithyniae regis, filius spurius a Romanis victus captusque 36, 4, 6—9; 38, 5, 3 et 6, 4.
- Aristoteles* Alexandri et Callisthenis praceptor 12, 6, 17; inclitus omnium philosophorum 12, 16, 8.
- Aristotimus* Eliorum tyrannus 26, 1, 4.
- Armenia* (Asiae superioris regio) conditur ab Armenio 42, 3, 8; describitur 42, 2, 7—c. 3; eius praefectus Orontes *pr.* 10; maior et minor 38, 7, 2; eius rex Artavasdes 42, 2, 6; Tigranes 38, 3, 1; 40, 1, 3; bellum in ea 42, 4, 1.
- Armenii* sub Codomanno Persa 10, 3, 4.
- Armenius* Iasonis comes, conditor Armeniae 42, 2, 10; 3, 8.
- Arpi* (Apuliae oppidum) a Diomede conditum 20, 1, 10.
- Arruas* Mosis filius 36, 2, 16.
- Arrybas* (rex Epiri, frater Neoptolemi, hinc patruus Olympiadis) regno a Philippo privatus 7, 6, 10—12; 8, 6, 7.
- Arsaces* conditor Parthorum regni 41, 4, 6; hinc idem nomen omnium Parthiae regum 41, 5, 6. — Unus motus facit in Asia superiore *pr.* 35.
- Arsacides* (Arsaces) Parthorum rex, Demetrii victor 38, 9, 3; eius crudelitas 36, 1, 3.
- Arsen* rex Persarum *pr.* 10.
1. *Arsinoë* (Ptolemaei Lagi filia) Lysimachi uxor Agathoclem primum veneno tollit 17, 1, 4; a fratre Ptolemaeo Cerauno in matrimonium petitur 17, 2, 4—7; 24, 2, 1, et in exilium pellitur 24, 3, 1—9; eius ex Lysimacho filii 24, 3, 5.
2. *Arsinoë* uxor Magae Cyrenarum regis, mater Beronices cum genero concumbit 26, 3, 2—8.
1. *Artabanus* Xerxem obruncat 3, 1, 2; ipse ab Artaxerxe obruncatur § 8.
2. *Artabanus* Parthorum rex 42, 2, 1.
- Artaphernes* Darei frater, Xerxis patruus 2, 10, 9; *pr.* 2.
- Artavasdes* Armeniorum rex 42, 2, 6.
1. *Artaxerxes* (Longimanus) rex Persarum, Xerxis filius, ulciscitur patrem 3, 1, 3; *pr.* 3.
2. *Artaxerxes* Mnemon *pr.* 9, Darei II Nothi filius, Cyri minoris frater, Persarum rex, 5, 8, 13, c. 5, 1 et c. 11, 1; bellum gerit cum fratre 5, 11; classi praeficit Conona Atheniensem contra Spartanos 6, 1, 9; Graecos ab armis dis-

- cedere iubet 6, 6, 1; bellum cum Euagora, rege Cyprio *pr.* 9 et 10; filios 115 habet 10, 1, 1; ex quibus multos ipsi insidiantes interficit 10, 2, 5.
- Artemisia* Halicarnasi regina, Xerxis in pugna Salaminae socia fortissima 2, 12, 23.
- Ascaloniurum* regis bellum cum Phoenicibus 18, 3, 5.
- Ascanius* Aeneae filius et successor, Albae longae conditor 43, 1, 13.
1. *Asdrubal* Magonis filius, imperator magnus 19, 1, 1—2, perit in Sardinia § 6; tres eius filii 19, 2, 2.
2. *Asdrubal* antecedentis filius 19, 2, 2.
3. *Asdrubal* Amilcaris (nr. 5) gener, dux in Hispania, soceri successor 44, 5, 5.
- Asia* maior 15, 4, 1, a Cyro subacta 1, 8, 1; a Scythis 1, 3, 1 et 18; per annos 1500 ab eisdem possessa 2, 3, extr.
- Asta* minor intra Taurum 27, 2, 6; civitates quaedam ab Amazonibus subactae 2, 4, 14; Persarum subdicionem inde a Cyro Croesi victore 9, 5, 8; affectatur a Spartanis 6, 1, 1, c. 2, 7; civitates eius occupatae ab Atheniensibus 3, 6, 13; 4, 3, 5; vastatur ab Alcibiade 5, 4, 6; a Gallis occupata 25, 2, 8; a Syris et Aegyptiis appetita 27, 3, 3; quaedam civitates motu terrae absorptae 30, 4, 3.
- Asia* (praesertim *Pergamus*) Romanorum facta corrumpit eos opibus suis 36, 4, 12; milites Asiani 31, 6, 9; 38, 3, 8. Asiae coelum temperatissimum, solum fertilissimum, urbium multitudine amoenissimum 38, 7, 6; 31, 8, 9.
- Asiani* gens Scythica *pr.* 41.
- Aspasia* Cyri minoris pellex, a fratre eius Artaxerxe in matrimo-
- nium recepta, eademque ab huius filio Dareo appetita 10, 2, 2.
- Assyrii*, quorum imperium fuit Asiae antiquissimum, quorumque rex primus Ninus, ultimus Sardanapallus, regnarunt per annos 1300. 1, c. 1—3; primo Syri dicti 1, 2, 13; eorum regum origo Damascena 36, 2, 1; regnum 41, 1, 8.
- Assyrium* stagnum a Phoenicibus olim habitatum 18, 3, 3.
- Asteropaeus* Pelegonis filius, Paconius, pugnat pro Troianis 7, 1, 5.
- Astyages* ultimus Medorum rex *pr.* 1; eius somnium 1, 4, 2; crudelitas in Harpagum 1, 5, 6; regno privatur a Cyro nepote 1, c. 6.
- Athare* regina Damascena 36, 2, 2.
- Atheas* Scytharum rex 9, 2, 1; astu a Philippo victus § 16.
- Athenae* et *Athenienses*; origines et vetus historia a Cecrope ad Cimodem usque 2, c. 6—15; bellum cum Lacedaemoniis 3, c. 2; classem in Aegyptum mittunt 3, 6, 6; bellum contra Spartanos sub Pericle 3, c. 7; idem in Siciliam transferunt 4, c. 3—5; posteriores anni belli Peloponnesiaci 5, c. 3—6; sub triginta tyrannis c. 7—9; qui per Thrasybulum expelluntur c. 10; varia fortuna Conone res gerente 6, c. 1—5; bellum sociale adversus eos *pr.* 6. A Philippo Macedone victi 8, c. 3—4; 9, 3, 10; deficiunt ab Alexandro 11, 2, 7, et cum eo reconciliati 11, 3, 3, iterum 11, 4, 9—12; bellumque gerunt cum eius duce Antipatro Lamiacum 13, 5, 1 *sqq.*; bellum cum Antigono Gonata 26, 2, 8. Laudantur ob studium litterarum 2, 6, 6; 8, 2, 12; eloquentiae 5, 9, 9; 2, 6, 6, cl. 5, 2, 6; ob nauticae peritiam 6, 1, 8; alter oculus Graeciae 5, 8, 4; vituperantur ut superbi 5, 3, 6 et Epas-

minonda extincto languescens 6, 9, 1. Urbs Minervae sacra 2, 6, 9, a Xerxe incensa 2, 12, 11; c. 14, 2-3; 6, 5, 10, restituitur 2, 15, 1; capta a Spartanis muris portuque privata 5, 8, 1-5; restituitur ex Persicis et Laconicis spoliis ornatio a Conone 6, c. 5.

Attilus Regulus (Marcus) cs. Rom. 41, 4, 3.

Atropatus Alexandro mortuo sortitur Mediam minorem 13, 4, 13.

1. *Attalus* dux Philippi in Asiam praemissus 9, 5, 8; Pausaniam in se et Philippum irritat 9, 6, 5-8; eius soror aut potius sororis filia Cleopatra fit Philippi uxor 9, 5, 9; ipse ab Alexandro interficitur 12, 6, 14.
2. *Attalus* alius Alexandri dux 13, 3, 2.
3. *Attalus* rex Pergami bellum habet cum Selegensibus *pr.* 34; Thracas subegit *pr.* 36.
4. *Attalus* Pergami rex 20, 4, 7 cl. 30, 3, 5; bellat cum Philippo *pr.* 29, 30; moriens populum Romanum instituit heredem 36, 4, 1; *Attalica* praeda 36, 4, 8; *Attalicae* gazae § 9; *Attalicum* regnum 38, 7, 7.

Attis Cranai filia Atticae nomen dedit 2, 6, 8.

Attici fines 3, 7, 2; 5, 9, 6.

Augustus cum Antonio (et Lepido) triumvir bellum gerit contra Brutum et Cassium 42, 4, 7; perdomuit Hispanos 44, 5, 8 cl. 42, 5, 6; ei signa capta a Parthis remittuntur 42, 5, 6-11. Ab hoc *Augusti* dicti omnes Romanorum imperatores 41, 5, 8.

Audariatae fugati a ranis 15, 2, 1.

Auduchus Apollinis et Cyrenes filius 13, 7, 7.

Azelus Damasci rex 36, 2, 3.

B.

Babylon (urbs Chaldaeorum princeps) condita a Semiramide 1, 2, 7; capta a Cyro 1, 7, 3-4; a Dareo Zopyri dolo 1, 10, 15; a Seleuco 15, 4, 11; ab Orode, 42, 4, 2. Ibi moritur Alexander 12, 13-15.

Babylonia, (regio et regnum Babyloniorum) 20, 4, 3, *apud Iust. saepissime pro* Babylone urbe 1, 10, 15, 16; 1, 2, 7; 12, 10, 1; 12, 13, 4 et 6; 11, 12, 1 *alibi*; Alexandro mortuo cessit Archonti 13, 4, 23; inde a Seleuco sub dicionem Syrorum red acta 15, 4, 11.

Babylonii colunt studium astronomiae 20, 4, 3.

Bacasis Mediae a Mithridate, Parthorum rege, praefectus 41, 6, 7.

Bactriani (sive *Bactri*) 41, 6, 1 et 6; 30, 4, 6) orti a Scythis 2, 1, 3; 2, 3, 6; antiquissimus horum rex Zoroaster occisus a Nino 1, 1, 9; sunt sub dicione Alexandri 13, 4, 19; cuius priores praefectos retinet Bactriana ulterior; citerior Amyntam sortitur § 23; deficient a Syris, sub quorum dicionem eos redegerat Seleucus 15, 4, 11, duce Theodoto 41, 4, 5; mille urbium imperium 41, 4, 5 et 8; post oppressi a Parthis 41, 6, 3.

Bagabazus prodit Artaxerxi insidias Artahani 3, 1, 5; Aegyptus per eum recepta *pr.* 3.

Balas v. Alexander Balas nr. 10.

Barene urbs prope Echatana Croeso a Cyro victore donata 1, 7, 7.

Barsine Alexandri coniux, unde suscepit Herculem 11, 10, 2; 13, 2, 7; occisa a Cassandro 15, 2, 3.

Bastarnae vincunt Getas 32, 3, 16; Mithridatis socii contra Romanos

38, 3, 6. — *Bastarnici* motus *pr.* 28.

Battus Aristaei muti cognomen 13, 7, 1.

Belgius Gallorum dux 24, 5, 1; *pr.* 24.

Bergomum a Gallis in Gallia Cisalpina conditum 20, 5, 8.

Beroë uxor Glauciae, Illyriorum regis, nutrix Pyrrhi 17, 3, 19.

1. *Beronice* Cyrenaica Demetrium sponsum interficit 26, 3, 6-8.
2. *Beronice* (Ptolemaei Philadelphii filia, Euergetae soror, Antiochi II uxor altera) a Seleuco privigno occiditur 27, 1, 2.
3. *Beronice* Attali sponsa 36, 4, 1.

Bessus Darei amicus, praefectus, interfectus excruciat 12, 5, 10-11.

Bithyllis Hispaniae fl. 44, 3, 8.

Bithynia (Asiae minoris provincia) Cappadociae finitima 38, 1, 3; eius rex Eumenes 27, 3, 1; Nicomedes 38, 1, 2; Chrestos 38, 5, 8; eius pars Gallograecia 25, 2, 11. — *Bithynus* 27, 3, 5.

Boeolia (Atticam inter et Thessaliam) 2, 14, 3, cuius imperium amiserunt Thebani 3, 6, 10. *Boeotium* bellum *pr.* 6.

Boeotii 8, 4, 4; Heracleam, Ponti urbem, condunt 16, 3, 4-7.

Bomilcar Carthaginiensium dux cruci suffigitur 22, 7, 7-11.

Borsipa urbs Babyloni vicina 12, 13, 4.

Bosporus (Cimmerius inter Tanain et Pontum Euxinum ad paludem Maeotidem) 38, 7, 10. *Bosporani* *pr.* 37.

Bottia regio Macedoniae 7, 1, 2.

Brennus Gallorum dux 24, 6, 1, mortem ipse sibi consciscit c. 8, 11.

Brixia in Gallia Cisalpina a Gallis condita 20, 5, 8.

Brundisium Calabriae urbs 3, 4, 12, a Diomede, Aetolorum doce, condita 12, 2, 7.

Bruttii (Calabriae populus) dicti a Bruttia muliere 23, 1, 12, bella gerunt cum Tarentinis 12, 2, 1; Alexandrum Epiri regem caedunt 12, 2, 12-14; orti a Lucanis 23, 1, 5; 20, 1, 14; res ab his gestae 23, 1, 3-16.

Brutus et Cassius a Parthis adiuti contra triumviros 42, 4, 7.

Bubares Persa a Dareo in Macedonia missus Amyntae, Macedonum regis, filiam ducit 7, 3, 7-8.

Bucephale urbs Indiae ab Alexandro condita 12, 8, 8.

Burobostes Dacorum rex *pr.* 32.

Byrsa unde dicta 18, 5, 9.

Byzantium socia belli contra Athenienses *pr.* 6; a Philippo obsidetur 9, 1, 2, at frustra 9, 2, 10.

C.

Cadusii Asiae populus (mare Caspium inter et Pontum Euxinum) 10, 3, 2. *pr.* 10.

Caeni Thracas ab Attalo subacti, *pr.* 36.

Caepio consul Rom. Tolosanum aurum auferi ideoque punitur 32, 3, 10-11.

Caere urbs Italiae, Graeciae originis 20, 1, 12.

Caesar (C. Julius) procs. Galliarum 43, 5, 12, bellum gerit cum Pompeio 42, 4, 6. ab hoc imperatores dicti *Caesares* 41, 5, 8. *Caesar Augustus* 44, 5, 8.

Callimander Demetrii amicus fidus 38, 9, 5 et 8.

Callisthenes philosophus, Aristotelis discipulus, Alexandrum a morte revocat 12, 6, 17, ab eodem interfectus 12, 7, 2; 15, 3, 3-6.

Camarina Siciliae urbs *pr.* 19.

1. *Cambyses* Persa, Astyagis Medorum regis gener 1, 4, 4.

2. *Canbyses* Cyri filius et successor; eius res 1, 9, 1—8.
Campani a Graecis conditi 20, 1, 14; bellum gerunt cum Syracusanis 22, 1, 12.
Campaniae tractus 20, 1, 14.
Candaules Lydorum rex 1, 7, 14.
Capitolium 43, 1, 5.
Cappadoces et *Cappadocia* Armeniis vicini 42, 2, 9 (in Asia minore inter Pontum et Ciliciam), quorum oram possederunt Amazones 2, 4, 2; magnanimi, a Perdicca victi et Eumeni attributi 13, 6, 2. cl. c. 4, 16; a Mithridate occupati 37, 3, 3 et 38, 1; a Romanis libertate donati regem expetunt et accipiunt 38, 2, 6—8.
Cappadocia (?) 8, 3, 6.
 1. *Caranus* primus Macedoniae rex 7, 1, 7—12; 33, 2, 6.
 2. *Caranus* Philippi filius ex Cleopatra susceptus ab Alexandro fratre interficitur 11, 2, 3.
Caria (regio Asiae minoris) mortuo Alexandro evenit Cassandro 13, 4, 15, deinde Eumeni c. 6, 14; subiecta ab Antigono Dosone pr. 28. Ante regnaverant ibi proprii reges pr. 11.
Carmani Alexandro mortuo Tleptolemo cedunt 13, 4, 23.
Carthaginenses; eorum historia 18, c. 3—7 et 19, c. 1—3 et in maiore parte *libb. XX—XXIII*, ubi Siciliae fata enarrantur, cuius insulae imperium affectant 4, 2, 6; 5, 4, 5; 18, 2, 11; 18, 7, 1; 20, 5, 10; inde Syracusanis obsessis 22, 4, 1 pelluntur 22, 8, 3; sed redeunt 23, 2, 13; bellum cum Pyrrho gerunt 23, 3, 4. Non minus inhiant imperio *Sardiniae* 18, 7, 1; 19, 1, 3; inprimisque *Hispaniae* 44, 5, 1—6. Persarum regi auxilia contra Graecos denegant 19, 1,

- 10—13; a Massiliensibus vincuntur 43, 5, 2; Romanis auxilia mittunt 18, 2, 1; Italiam duce Annibale per 16 annos vastant 44, 5, 6; ad Alexandrum legatos mittunt 12, 13, 1; 21, 6, 1; crudeliter in imperatores suos, Annonem 21, 4, 1; Amilcarem 22, 3, 6; Bomilcarem 22, 7, 8; Amilcarem Rodanum 21, 6, 7; homines immolant 18, 6, 12; 19, 1, 10; canina carne vescuntur 19, 1, 10; consules habent 31, 2, 6; dictatorem 19, 1, 7; regem 22, 7, 7; triumphant 19, 1, 7; astutia famosi 18, 2, 4; c. 6, 2. Graecae litteras Scto prohibent 20, 5, 13.
Carthago nova in Hispania 44, 3, 3.
Carthalo Carthaginensis sacerdos a patre in crucem tollitur 18, 7, 7—15.
Caspium mare 42, 2, 9.
Cassander Antipatri filius 13, 4, 18; veneno necat Alexandrum 12, 14, 6; eiusque matrem Olympiadem 14, 6, 12; et in omnem eisdem familiam saevit 15, 2, 3 *sqq.*; 16, 1, 15; Alexandro mortuo praeficitur satellitibus et sortitur Cariam 13, 4, 15 et 18, regnique fit administrator, i. e. Macedoniae, regni sedem, accipit 14, 5, 3, et exemplo Antigoni, quocum bellum gerit 15, 1, 4, rex appellatur 15, 2, 12; moritur 15, 4, 25; uxor eius 16, 1, 1; 14, 6, 13; filii 16, 1, 1—2. universa eius domus crudeli morte extincta 16, 2, 5.
Cassandra olim Polidaea, a Cassandro restituta novis ibi colonis positus ab eoque denominata, iuxta mare in Pallene peninsula; eam scelestissime occupat Ptolemaeus Ceraunus 24, 2, 1; 3, 3.
Cassius quaestor Crassi a Parthis caesi 42, 4, 5; caedit Parthos *ibid.*; ipse cum Bruto bellum gerit

- contra triumviros a Parthis adiutus 42, 4, 7.
Castor et Pollux Locrensibus adsunt 20, 2, 12; eorum aurigae 42, 3, 5.
Catinienses (incolae urbis Cataniae in Sicilia) a Syracusanis infestati Atheniensem auxilium implorant 4, 3, 4. c. 4, 1.
 1. *Cato* (*M. Porcius, Censorius*) otii sui operam reddendam putat *praef.* § 5.
 2. *Cato* (Censorii filius) fortissime pugnat contra Macedonas 33, 2, 1.
Catteani Indiae populus ab Alexandro subactus 12, 8, 9.
Catumandus rex Massiliam obsidet 43, 5, 5.
Caucasus (mons Asiae amplissimus.) Parthorum regni limes 41, 6, 8; eius accolae ab Alexandro subacti 12, 5, 9; hoc mortuo cedunt Oxyartae 13, 4, 21.
Cecrops Athenarum conditor et rex, biformis 2, 6, 7.
Cedrussi Persidis populus 13, 4, 22.
 1. *Ceraunus* Clearchi tyranni filius 16, 5, 11.
 2. *Ceraunus* Ptolemaei cognomen 24, 1, 1.
Cereris initiorum mysteria 5, 1, 1, eius insignia tanguntur in iure iurando 22, 2, 8.
Cerymenses seditione Chytriorum infestati pr. 35.
Chaeronea, ibi victor Philippus, pr. 9.
Chalcidenses (incolae urbis in Euboea) conditores Faliscorum, Nola, Abellae 20, 1, 13.
Chalcidicae urbes pr. 8.
Chalybs Hispaniae fl. 44, 3, 8.
Chalybes eius accolae § 9.
Chaones Epiri populus 17, 3, 6.
Charasmi (ad Oxum fl.) ab Alexandro subacti 12, 6, 18.
Chariades dux Atheniensium in Sicilia 4, 3, 6.
Charillus Lycurgi ex fratre nepos 3, 2, 5.
Charybdis, eius fabula unde orta 4, 1, 13.
Chersonesus (Thracica); eius civitates a Philippo expugnatae 9, 1, 7; eius regiones terrae motu concussae 17, 1, 1; pro Peloponneso 25, 4, 4.
Chii (incolae insulae) bellum adversus Athenienses gerunt pr. 6.
Chion et Leonides, Platonis discipuli, Clearchum, Heracleae tyrannum, occidunt et ipsi occiduntur 16, 5, 12—16.
Chrestos Bithyniae rex 38, 5, 8.
Chytriorum seditio adversum Cerymenses pr. 35.
Cilicia ab Alexandro occupata (?) 11, 11, 1; hoc mortuo cessit Philotae 13, 4, 12; et deinde Philoxeno 13, 6, 16. *Cilices* piraticum bellum movent pr. 39.
Cimbri Germani 38, 4, 14; gerunt bellum cum Romanis 32, 3, 11; contra eosdem socii Mithridatis 38, 3, 6.
Cimon Atheniensium dux 2, 15, 18.
Cineas Pyrrhi ad Romanos legatus 18, 2, 7.
Cirrus Therae rex, Aristaei pater 13, 7, 2.
Cirraeus campus Apollini sacer 24, 1, 4.
Cleadas Thebanus pro patria dicitur ad Alexandrum 11, 4.
Clearchus tyrannus Heracleae saevissimus 16, 4; occiditur c. 5, 15.
 1. *Cleomenes* Spartaе rex 28, 4, 7; interit pr. 28.
 2. *Cleomenes* Alexandriam aedificat iussu Alexandri 13, 4, 11.
Cleonymus Spartanus, eius res gestae pr. 15.
 1. *Cleopatra* Attali soror, Philippi

- coniux praelata Olympiadi 9, 7, 2 cl. c. 5, 9, a qua necatur 9, 7, 12.
2. *Cleopatra* Philippi ex Olympiade filia, Alexandri Epirotae uxor 9, 6, 1; a Perdicca in matrimonium petitur 13, 6, 4, ob magnam eius apud Macedonas auctoritatem 14, 1, 7.
3. *Cleopatra* Demetrii Nicanoris, deinde fratris eius coniux 36, 1, 9.
4. *Cleopatra* Mithridatis filia, Tigranis uxor 38, 3, 3.
5. *Cleopatra* Ptolemaeorum Philometoris et Physconis uxor 38, 8, 2, a Physcone repudiata 38, 8, 5, confugit ad Demetrium Syriae regem, generum suum 39, 1, 4, 5.
6. *Cleopatra* antecedentis filia, matris pellex 38, 8, 5, Aegypto praeposita 39, 3, 1, filiorum maiorem, Lathurum, pellit c. 4, 1, a minore Alexandro pellitur et necatur §. 5.
7. *Cleopatra* antecedentis filia, fratris Lathuri uxor, ab hoc dimissa Cyziceno Syriae regi nubit 39, 3, 2—3; sororis iussu interficitur §. 5—11.
8. *Cleopatra* filia Ptolemaei Auletae, soror Ptol. Dionysi, cum hoc bellum habet *pr.* 40; regina, regnum extinxit, *ibid.*
- Cleophs* Indorum regina regnum concubita Alexandri m. redimit 12, 7, 9—11.
1. *Clitus* Alexandri amicus et dux, inter pocula ab hoc occiditur 12, 6, 3.
2. *Clitus* Alexandri amicus et dux exactoratus in Macedoniam remittitur 12, 12, 8; hoc mortuo a Perdicca classi praeficitur 13, 6, 15; in Hellesponto vincitur *pr.* 14.
- Clodius (Publius)* rogat Cyprum Aegyptiis regibus auferendam esse *pr.* 40.
- Cludus* (urbs Cariae), proelium ibi factum *pr.* 6 et 9.
- Cocalus* primus rex Siciliae 4, 2, 2.
- Codrus* rex Atheniensium ultimus 2, 6, 19—21 c. 7, 1.
- Coenus* Alexandro mortuo accipit Susianam 13, 4, 14.
- Colchi* conditores Histrorum 32, 3, 13 cl. 42, 2, 10.
- Comanus* Nanni filius, Segobrigiorum rex 43, 4, 3.
- Comum* in Gallia Cisalpina a Gallis conditum 20, 5, 8.
- Canon* Atheniensium dux 5, 5, 4, victus a Lysandro exulat Cypro 5, 6, 10; 6, 1, 7; regem Persarum Artaxerxem Mnemonem adorare noluit 6, 2, 13, ab hoc tamen classi praeficitur 6, 1, 9; patriam urbem restituit c. 5, 9.
- Corecra* (insula maris Ionici et huius insulae urbs princeps) infestatur a Cleonymo *pr.* 15; a Ptolemaeo, Pyri filio, capitur 25, 4, 8.
- Corinthii* Laedaemoniis irati 5, 10, 13; Atheniensibus se iungunt, Demosthenis eloquentia excitati 13, 5, 10.
- Corinthus* (urbs Peloponnesi); eius tyranni *pr.* 3; Corinthiacum bellum *pr.* 6; huc Graeciae concilium convocat Philippus 9, 5, 1; et Alexander 11, 2, 5; hic exulat Dionysius, Siciliae tyrannus, 21, 5, 2; ab Arato occupata *pr.* 26; diruitur a Mummio 34, 2, 6.
- Cranus* rex Atheniensium 2, 6, 8.
1. *Crassus (M. Licinius)* cum omni exercitu et filio deletur a Parthis 42, 4, 4.
2. *Crassus (Licinius, Publius)* consul, victus ab Aristonico 36, 4, 7—8.
1. *Craterus* Alexandri dux, in Antipatri locum Macedoniae praeficitur 12, 12, 9; Alexandro mortuo tutor constituitur filio Alexandri, qui expectabatur, 13, 2, 13; regiae pecuniae custos 13, 4, 5; An-

- tigoni socius contra Perdiccam, 13, 6, 9; occiditur c. 8, 6 cl. *pr.* 13.
2. *Craterus* frater Antigoni Gonatae *pr.* 26.
- Creta* insula 3, 3, 12; leges accipit a Minoe 20, 4, 4; fit provincia Romana 39, 5, 3.
- Cretenses* Demetrium (*Soterem*) in regnum restitunt 35, 2, 2.
- Crisaeum* bellum *pr.* 3.
- Critias* tyrannus Atheniensium saevissimus perit 5, 9, 15.
- Croesus* rex Lydorum a Cyro capitur 1, 8, 2—10.
- Croto* (Graeciae magnae urbs) et *Crotonienses* Graecorum coloni 20, 2, 3; vincuntur a Locrensibus 20, 3; torpor eorum inde ortus per Pythagoram, qui eo venit, est pulsus c. 4; vincunt Dionysium c. 5, 1—3.
- Cunetes* Hispanorum gens 44, 4, 1.
- Cyclopes* Siciliae olim incolae 4, 2, 2.
- Cydnus* Ciliciae fluvius 11, 8, 3; Assyriae fl. 11, 14, 3.
- Cynegirus* Atheniensis, Marathone fortissime pugnans 2, 9, 16.
- Cyprus* (maris mediterranei insula) et *Cyprii*; Cypriarum virginum dotem colligendi mos 18, 5, 4. Cypri urbs Salamis a Teucro condita 44, 3, 2; ipsa paret Ptolemaeo Lagi 15, 1, 5; ibi exulat Conon 6, 1, 7.
- Cyras* Africae mons 13, 7, 5.
- Cyrene* Hypsaeci, Thessaliae regis, filia, ex Apolline quattuor filios peperit 13, 7, 7—8.
- Cyrene* (regio Aegypto confinis); eius origo et historia 13, 7; acquiritur a Ptolemaeo Lagi 13, 6, 2 et c. 8, 1; testamento regis ad Romanos devenit 39, 5, 2.
1. *Cyrus* Persarum regni conditor, Cambysis et Mandanes filius, Astyagis nepos; eius historia 1, c. 4—8; nutritus a cane 44, 4, 12; caeditur a Scythis, 2, 3, 3; 37, 3, 2; eius filia Darei uxor 1, 10, 14.
2. *Cyrus* minor Lydiae praeficitur a patre Dareo Nolho 5, 5, 1; eius bellum cum fratre Artaxerxe Mnemone 5, c. 11; interficitur §. 9.
- Cyzicenus* v. *Antiochus* nr. 9.

D.

- Daci* (Daciae incolae) Getarum sobiles 32, 3, 16.
- Daedali* montes Indiae 12, 7, 9.
- Dahae* (ad Oxum fl.) subacti ab Alexandro 12, 6, 18.
- Damascon* Syracusanorum dux 22, 1, 12.
- Damascus* urbs Syriae antiquissima, a rege Damasco denominata 36, 2, 2.
- Danuvii* et Savi conflens 32, 3, 8.
- Daphne* Antiochia suburbium 27, 1, 4 cl. 15, 4, 8.
- Dara* Parthiae urbs 41, 5, 2.
- Dardani* (incolae regionis Moesiae superioris) sub rege 24, 4, 11; expugnantur a Philippo 8, 6, 3 cl. 11, 1, 6; non fideles 11, 1, 6; offerunt Ptolemaeo Ceranno auxilium contra Gallos 24, 4, 9; fundunt Demetrium, Macedonum regem *pr.* 28; ab Antigono Dosone compescuntur 28, 3, 14; assidui Macedonum hostes Philippum quoque lacessunt 29, 1, 10 et Macedoniae finibus vastatis viginti milia captivorum abducunt 29, 4, 6.
1. *Dareus*, Hystaspis filius, fit Persarum rex 1, 10, 6; a Scythis sub rege Ianthyro fugatus 1, 10, 23; 2, 3, 2; 7, 3, 1; 2, 5, 9—11; Macedoniae et Asiam domat 2, 5, 12; 7, 3, 1; capit Babylonem 1, 10, 15; vincitur ad Marathonem a Mil-

- tiade 2, 9, 7—21; obit 2, 10, 1; eius ad Carthaginienses legatio 19, 1, 10.
2. *Dareus* Xerxis filius, antecedentis nepos interficitur 3, 1, 3—4.
 3. *Dareus* cogn. *Nothus* pr. 9, Artaxerxis Longimani filius, Persarum rex, Spartanorum socius contra Athenienses 5, 1, 7; moritur 5, 8, 7; c. 11, 1; eius filii Artaxerxes Mnemon et Cyrus minor 5, 11, 1; c. 5, 1.
 4. *Dareus* Artaxerxis Mnemonis filius, antecedentis nepos 10, 1, 1.
 5. *Dareus* Codomannus, ultimus Persarum rex 10, 3, 3—7, tribus proeliis, ad Granicum 11, 6, 10, ad Issum 11, 9, 9, ad Arbelam 11, 14, 1 ab Alexandro victus, a Besso victus et interfectus 11, c. 15; sepelitur ab Alexandro § 14; eius mors vindicatur 12, 5, 10; eius imperium cedit Alexandro 11, 14, 6; 10, 3, 7. Ipse rex fortis, magnae fiduciae et industriae 11, 6, 8; c. 9, 8; dux ingentium copiarum 11, 6, 11; 9, 1; 12, 5; dominus magnarum opum 11, 10, 1; mater eius capta 11, 9, 12, Alexandri obitu audito sponte moritur 13, 1, 5; uxor eius capta 11, 9, 12, moritur 11, 12, 6; frater 12, 5, 11; filius et filiae 11, 9, 12; una Alexandro nubit 12, 10, 9.
- Datanes* praefectus Paphlagoniae pr. 10.
- Datis* dux Darei Hystaspis pr. 2.
- Deceleicum* bellum pr. 5.
- Deidamia* Aeacidae, Epirotarum regis, filia 14, 6, 3. (Pyrrhi soror, Demetrii uxor.)
- Delos* Aegaei maris insula, aerarium Graecorum 3, 6, 4.
- Delphi* Phocidis urbs, celeberrima Apo linis oraculo 2, 12, 13; c. 11, 8; 3, 3, 10; 3, 4, 14; 6, 2, 4; 8, 2, 11; cl. c. 1, 8; 12, 2, 3; 13, 7,

2; 16, 3, 4; 20, 2, 5; c. 3, 1. templum monti inaedificatum 24, 6, 6, diripitur a Xerxe 2, 12, 8; a Phocensibus 8, 1, 8; tentatur a Gallis 24, 6, 5; donis ornatur a Massiliensibus 43, 5, 8. *Delphi* urbem suam permuniunt 24, 7, 8; plus in deo quam in viribus deputant 24, 8, 2.

Demaratus rex Spartae, exul Xerxis consilia Spartanis detegit 2, 10, 13.

1. *Demetrius* cogn. *Poliorectes*, Antigoni filius, vincitur a Ptolemaeo Lagi ad Gamalam 15, 1, 6 (Gazam pr. 15); rex cum patre appellatur 15, 2, 10; amittit patrem 15, 4, 22; liberat a Cassandro Graeciam pr. 15; Alexandro, Cassandri filio, occiso 16, 1, 8, rex fit Macedoniae 16, 1, 9; Seleuco se dedit 16, 2, 6, cuius hostis fuerat 15, 4, 1; deinde socius 15, 4, 24; iterum hostis 16, 2, 1.

2. *Demetrius* antecedentis filius, Antigoni Gonatae frater, a sponsa sua interficitur 26, 3, 7.

3. *Demetrius* Antigoni Gonatae fil., primi nepos, Macedoniae et Epirum occupat 26, 2, 11; inde Macedoniae rex neptem Pyrrhi ducit uxorem iam habens 28, 1, 2; moritur 28, 3, 9.

4. *Demetrius* Philippi alterius filius, Persei frater, a patre occisus 32, 2, 3—10.

5. *Demetrius* Seleuci IV filius, Antiochi m. nepos, *Soter* pr. 34; rex Syriae 34, 3, 6; occiditur 35, 1, 11.

6. *Demetrius* Soteris filius, *Nicator*, Syriae rex Alexandro Bala victo 35, 2, 4; capitur a Parthis 36, 1, 5; 38, 9, 2, et fuga frustrata § 9, dimittitur 38, 10, 8, et occiditur 39, 1, 8.

7. *Demetrius* Ilyriorum rex, ab Aemilio Paulo victus 29, 2, 1.

8. *Demetrius* Indorum rex 41, 6, 4.

Demophon Thesci filius 2, 6, 15.

1. *Demosthenes* Atheniensium dux in Sicilia 4, 4, 11; mortem sibi consciscit 4, 5, 10.

2. *Demosthenes* Atheniensis orator, corruptus a Persis 11, 2, 7, exul revocatur 13, 5, 9—11.

Derculides Spartanorum dux in Asia contra Persas 6, 1, 2, pr. 6.

Deucalion generis humani conditor 2, 6, 7 et 11.

Diana Delphis aedem habet 24, 8, 5.

Diocles Pisisirati, Atheniensium tyranni filius patrisque successor, occiditur 2, 9, 1.

Diodorus dux Seleuci Nicatoris pr. 17.

Diodotus conditor regni Bactrianorum pr. 41.

Diodotus Tryphon pr. 35.

Diomedes Argivus, Troia eversa conditor Brundisii 12, 2, 7, et Arporum 20, 1, 10.

1. *Dion* elicit Dionysium minorem pr. 21.

2. *Dion* Arsinoes legatus ad fratrem 24, 2, 7.

1. *Dionysius* pater, Siciliae tyrannus, bellum in Italia gerit 20, 1, 3; c. 5, 1; Gallorum ad hunc legati 20, 5, 4; perit 20, 5, 14.

2. *Dionysius* filius, patris successor in tyrannide 21, c. 1—3; exulat Corinthi 21, 5, 2.

3. *Dionysius* tyr. Heracleae pr. 16.

Dodonaeus Iuppiter 12, 2, 3; 17, 3, 4.

Doricus *populus* Herculis posteriori pr. 3.

Dorienses (Heraclidae) bellum inferunt Athenis 2, 6, 16.

Dracae vel *Drangae*, *populus* Caucasus, ab Alexandro subacti 12, 5, 9; Alexandro mortuo traduntur Stasanori 13, 4, 22; eorum bella cum Bactrianis 41, 6, 3.

Dromichaetes Thraciae rex, Lysimachi adversarius 16, 1, 19; pr. 16.

E.

Ecbatana urbs Mediae princeps 12, 1, 3.

Edessa Macedoniae urbs, eadem et *Aegae* 7, 1, 7 et 10.

Eleusis Atticae urbs 2, 6, 13.

Eleusinia sacra celebrabantur Cereri 2, 8, 1 cl. 2, 6, 13; 5, 1, 1.

Elis Peloponnesi regio et urbs 5, 1, 2.

Elissa Tyria Carthaginem condit 18, 4—6 cl. 11, 10, 13; post mortem voluntariam pro dea culta 18, 6, 7—8.

Elymaei (Elymaidis in Perside incolae); eorum rex victus a Mithridate, Parthorum rege, 41, 6, 8; hostes Parthorum societate cum Demetrio, Syriae rege, iuncta 36, 1, 4. Elymaei Iovis templum 32, 2, 1.

Emathia antiquum nomen Macedoniae 7, 1, 1 et 7, a rege, qui est *Emathion* *ibid.*

Epaminondas Thebanorum imperator summus et philosophus 6, 8, 2; 7, 5, 3; 6, 4, 4; Spartam tentat 6, 7, 1; moritur 6, 8, 1.

Epeos equi Troiani fabricator Metapontum condit 20, 2, 1.

Ephesus Ioniae urbs ab Amazonibus condita 2, 4, 15. *Ephesia* peller 36, 4, 6.

Epigoni qui dicti 12, 4, 11.

Epit (i. e. Elii in Peloponneso) tyrannidem patiuntur 26, 1, 4.

Epiri origo 17, c. 3; deleta pr. 33.

Epirotae antea Pyrridae dicti 17, 3, 3; iis diffisi Acarnanes, 28, 1, 5.

Erechtheus Athenarum rex 2, 6, 12.

Erotimus Arabum rex 39, 5, 6.

Etrusci bellum cum Aenea gerunt 43, 1, 13.

- Euagoras* Cypri rex 5, 6, 10; bellum cum Artaxerxe Mnemone habuit *pr.* 9 et 10.
- Euander* in Italiam venit 43, 1, 6.
- Eucratides* Bactrianorum rex 41, 6, 1.
- Evergetae* (populus Caucasus) ab Alexandro subacti 12, 5, 9.
- Eumenes* Alexandri dux hoc mortuo accipit Cappadociam et Paphlagoniam 13, 4, 16; deinde Cariam quoque, Lyciam et Phrygiam 13, 6, 14; Neoptolemum hostem perfidum occidit 13, 8, 8; hostisque indicatus 13, 8, 9, vincitur ab Antigono 14, 2, 2, iterumque cum Argyraspidis c. 3, 1; inde a suis victori traditus in custodia tenetur c. 3—4; imperator prudens c. 13, 8, 6; 14, c. 1.
 - Eumenes I* Bithyniae (ant potius Pergam) rex Antiochum Hieracem et Gallos vincit 27, 3, 2, maioremque Asiae (mimoris) partem occupat § 6.
 - Eumenes II* Romanis auxiliatur contra Antiochum 31, 8, 5; 38, 6, 3; contra Persen 33, 1, 2, c. 38, 6, 3; bellum gerit cum Prusia 32, 4, 2, Gallis et Pharnace *pr.* 32; ingrati in hunc Romani, de quibus optime erat meritis 38, 6, 3 et 4.
- Euphrates* fluvius 11, 12, 10; 12, 13, 4; Tigridem recipiens 42, 3, 8; Parthici regni limes 41, 6, 13; eius paludes 42, 3, 11; trans eum Borsipa urbs 12, 13, 4.
- Europa*, eius terminus Hispania 44, 1, 1; pars maior sub Amazonibus 2, 4, 14; pro *Europia* 7, 1, 6.
- Europos* regnum tenet in *Europia* 7, 1, 6.
- Eurydice* uxor Amyntae II, mater Alexandri, Perdicae, Philippi et Euryones 7, 4, 5; maritum insidiis petit § 7, filios Alexandrum et Perdicaem per insidias occidit 7, 5, 4 et 6.
 - Eurydice* Aridaei uxor 14, 5, 1, ab Olympiade occisa § 10.
 - Eurydice* Lysimachi filia 16, 2, 4, Antipatri II uxor *ibid.*
 - Eurydice* Ptolemaei Philopatoris soror et uxor, ab eo occisa 30, 1, 7.
- Eurylochus* ab Alexandro interfectus 12, 6, 14.
- Eurymedon* Atheniensium in Sicilia dux 4, 4, 11; fortissime pugnans cadit 4, 5, 7.
- Euryone* Amyntae filia 7, 4, 5
- Eurysaces* Aiacis filius 44, 3, 3.
- Eusebes* v. *Antiochus* n. 8, b.
- F
- Fabricius Luscinus* Romanorum ad Pyrrum legatus 18, 2, 6.
- Falisci* in Etruria Chalcidensium coloni 20, 1, 13.
- Fatua* Fauni uxor 43, 1, 8.
- Faunus* tertius rex Latii 43, 1, 6—9.
- Faustulus* pastor, Romuli nutritor 43, 2, 6.
- Flaminius* cs. Rom 30, 4, 8; pro rogato imperio 31, 1, 6, Nabidem vincit 31, 3, 1.
- Floralia* 43, 4, 6, *h. l. non Florae festum.*
- Fru dius* (?) Dioscurorum auriga 42, 3, 3.
- G
- Gabinus* bellum gerit pro rege Aegypti *pr.* 40.
- Gaditani* (incolae Gadium) Carthaginiensium consanguinei, quippe orti a Tyriis 44, 5, 2.
- Galatia* 37, 4, 6; eadem quae *Gallo-graecia.*
- Gallaeci* et *Gallaecia* in Hispania,

- ferax* equorum 44, 3, 1, Graecae orginis § 2.
- Galli* cum Massiliensibus bella gerunt 43, 5, 1; legatos ad Alexandrum m. mittunt 12, 13, 1; patria relicta transeunt Alpes, capiunt Romam 6, 6, 5; 20, 5, 4; 24, 4, 2; 28, 2, 4; 38, 4, 7; 43, 5, 8; multas in Italia superiore urbes condunt 20, 5, 8; totam ferme Italiam occupant 28, 2, 6; 38, 4, 7; insequenti tempore ducibus Brenno et Belgio Macedoniam, Thraciam et Graeciam occupant 24, 4, 6—c. 8, nec non Asiam, ubi consistunt in *Gallo-graecia* 25, 2, 11; 38, 3, 6; mercennarii Antiochi Hieracis 27, 2, 10; ab Eumene petiti *pr.* 32; non minus aviditate et perfidia famosi quam virtute clari 25, 2, 1; 27, 2, 12; multitudine rebusque gestis terribiles 25, 2, 8 et 10; 24, 4, 7; feri 43, 3, 4; a Phocaeensibus exculi 43, 4, 1; augurandi studio callent 24, 4, 3; caedunt Ptolemaeum Ceraunum 24, 5, 6; plures contra pereunt apud Delphos 24, 6, 8; caedunturque ab Antigono Gonata 25, 2, 6 et 26, c. 2; nec non ab Eumene 27, 3, 2 et a Romanis 38, 6, 3.
- Gallia* ab Hispania Pyrenaeis montibus divisa assiduis ventis fatigatur 44, 1, 3 et 4. Gallia Transalpina 33, 4, 9.
- Gallo-graeci* in Bithyniae parte (*Gallo-graecia*) 25, 2, 11; bellum cum Antigono gerunt 26, 2, 1; cum Eumene *pr.* 34; Mithridati auxiliantur contra Romanos 38, 3, 6.
- Ganata* 15, 1, 6.
- Ganguridae* (Indiae populus) ab Alexandro expugnati 12, 8, 9.
- Gargoris* Cunctum rex 44, 4, 1.
- Gaza* Phoeniciae urbs *pr.* 15.
- Gela* Siciliae urbs *pr.* 19.
- Gelo* Siciliae tyrannus 23, 4, 4.
 - Gelo* Hieronis filius uxorem ducit Nereidem, Pyrrhi neptem 28, 3, 4.
- Germania* 38, 4, 15.
- Geryon* rex Erythraeae insulae ad Hispaniam 42, 3, 4 43, 1, 9; 44, 4, 14—16.
- Getae* (ad Pontum Euxinum et Danuvii ostium) superati a Gallis 25, 1, 3; Dacos condiderunt, 32, 3, 16.
- Gisgo* Amilcaris I filius 19, 2, 1.
 - Gisgo* in exilium pellitur 22, 7, 10.
 - Gisgo* pater Amilcaris 22, 3, 6 et 9.
- Glaucia* Ilyriorum rex 17, 3, 19.
- Gnidius* (ex urbe Cariae) hospes 35, 2, 1.
- Gobryas* Persa nobilis, unus e septem contra Pseudo-Smerdin coniuratis 1, 9, 22.
- Gometes* magus 1, 9, 7.
- Gordion* Phrygiae urbs 11, 7, 3.
- Gordius* Phrygiae rex, Midae pater 11, 7, 5—14.
 - Gordius* Cappadox 38, 1, 1.
- Gorgias* Alexandri amicus exactoratus dimittitur in Macedoniam 12, 12, 8.
- Graeci* (Graeciae incolae) Troiam capiunt 43, 1, 17; Xerxen vincunt 2, 5, 21; veteres Persarum hostes 11, 9, 4; eorum exercitus contra Mardonium 2, 14, 4; decem milia ex Persis redeuntia 5, 11, 9 *sqq.*; iis pax iniungitur ab Artaxerxe 6, 6, 1; doctrina maxime exculi 2, 2, 14; 11, 11, 12; *et praef.*; possident Italiam inferiorem (*Graeciam magnam*) 20, 1, 3—16 et c. 2, 1—2. A maioribus suis degeneres adulantur Philippo 8, 4, 7; hunc eiusque filium Alexandrum sibi imponunt dominum 9, 4, 2; 11, 2, 5.
- Graecia*; eius maiorem partem illuvies aquarum absorbit 2, 6, 10;

eius regnum affectat Pausanias 2, 15, 14; bellum intestinum 3, 2, 1; aerarium Delos 3, 6, 4; commune concilium 8, 1, 1; introitur Thermopylis 8, 2, 8; laus 8, 4, 7; fatalis dies 9, 3, 11; vires 9, 5, 6; Graeciae regna concurrunt 5, 1, 5; universa 13, 5, 3.

Grypus v. *Antiochus* nr. 8.

Gygaea Amyntae uxor altera 7, 4, 5.

Gyges Lydiae rex 1, 7, 17—19.

Gylippus Spartanorum dux in Sicilia 4, 4, 7 et c. 5.

Gyptis Segobrigiorum regis filia 43, 3, 9.

H.

Habis Hispaniae rex 34, 4, 1—13.

Haemus Thraciae mons 7, 4, 1.

Halicarnasus Cariae urbs 2, 12, 23.

Harpagus Astyagis amicus Cyrum servat 1, 4, 6—7. c. 5, 6; illiusque crudelitatem expertus hunc contra illum excitat 1, 5, 6—10, exercitumque Medorum ei prodit c. 6, 8—9.

Harpalus Alexandrum fugiens cum divitiis Athenas se confert 13, 5, 9.

1. *Helenus* Priami filius, Troia eversa captus, fit Pyrrhi servus, mox Chaonum rex et Andromaches maritus 17, 3, 6.

2. *Helenus* Pyrrhi ex Agathoclis filia filius 18, 1, 3; 23, 3, 3, quem pater ex Italia abiens custodem Tarenti relinquit 25, 3, 4, mox arcescit § 6; patreque necato Antigonus Gonatas, cui fuerat deditus, eum in regnum remittit 25, 5, 2.

Hellanicus senex Elius opprimit Aristotimum, Eliorum tyrannum 26, 1, 8—10.

Hellespontus 5, 4, 10; regio Hellespontu 17, 1, 1.

Hephaestion Alexandri familiaris moritur 12, 12, 11.

1. *Heraclea* (in Phthiotide) obsessa ab Atheniensibus 13, 5, 8.

2. *Heraclea* illustrissima Ponti urbs; eius origines et historia 16, c. 3—5. Incolae: *Heracleotae* 16, 3, 11.

Heracleo Syriae occupat imperium pr. 39 extr.

Heractides Agathoclis filius 22, 5, 1, in Africa a Poenis occisus c. 8, 13.

1. *Hercules* heros laboribus illustris, in his expeditone contra Amazonas 2, 4, 18—25; itinere in Indiam suscepto 12, 7, 12, ubi Acensanas et Sibos condit 12, 9, 2, nec non Albanos Iberis, Hyrcanis ac Medis confines 42, 3, 4; orientis rex 42, 3, 2; Geryonis Hispaniarum armentis abductis 42, 3, 4; 43, 1, 9; 44, 4, 15; Alpibus superatis 24, 4, 4; unde cum in Italiam devenisset, ex Fauni filia suscipit Latinum 43, 1, 9; eius res gestas superare voluit Alexander 14, 2, 9; 12, 7, 12; eidem statuum vovit Philippus 9, 2, 11; ab eo ortus 11, 4, 5; eius sagittae olim fatum Troiae fuere 20, 1, 16. — Eius posterii, doricus populus, Peloponnesum occupant pr. 3.

2. *Hercules* Tyrius a suis consecratus et cultus instar tutelaris dei 11, 10, 10, cuius sacerdos Tyri primum a rege locum tenebat 18, 4, 5 et 15; cui etiam Carthaginienses Tyro orti praedurum decimam mittebant 18, 7, 7. Cf. 39, 1, 8.

3. *Hercules* Alexandri ex Barsine filius 11, 10, 3; 13, 2, 7, a patre praeteritur 12, 15, 9; cum Olympiade Pydnam ablatas, a Cassandro captus et Amphipoli custoditus occiditur 14, c. 6 et 15, 2, 3.

Hercynio Aegypti rex, Lacedaemoniorum socius contra Artaxerxem Mnemonem 6, 2, 1 et 2; ideoque bello ab eodem petitus 6, 6, 3.

Hirbas rex Maxitanorum Elissam in matrimonium petit 13, 6, 1.

Hierax v. *Antiochus* nr. 2. b.

Hiero Siciliae rex; eius ortus, inventus, laudes 23, c. 4.

Hierocles Hieronis pater 23, 4, 4.

Himerus Phrahatis vicarius, superbus et crudelis 42, 1, 3.

Himera Siciliae urbs, cuius veterani infidi et crudeles in Reginos 4, 3, 1.

Hippias Pisistrati filius alter, Hipparchi (*Dioclis*) frater et successor, Athenarum tyrannus, Athenis pulsus, Persarum dux adversus patriam perit 2, c. 9.

Hippolyte Amazonum reginae soror, ab Hercule capta, Thesei uxor 2, 4, 23—24.

Hippolytus Thesei ex Hippolyte filius 2, 4, 24.

Hippomachus unus e 30 tyrannis perit 5, 9, 15.

Hispani et Hispania; describitur 44, c. 1—4; nomen habet ab Hispano c. 1, 2; est Europae terminus c. 1, 1; terra fertilissima c. 1, 5; Hispanorum feritas c. 2, 9; Hispaniarum legati ad Alexandrum 12, 13, 1; Hispaniense bellum 42, 5, 11.

Hispanus Hispaniae nomen dedit 44, 1, 2.

Hister Scythiae flumen 2, 5, 10; 9, 2, 11; 32, 3, 16, unde

Histri appellati 32, 3, 15 et 13, ubi eorum origo Colchica narratur.

Histriani (Moesiae inferioris incolae) cum Scythis bellum gerunt 9, 2, 1; eorum rex § 2.

Hydaspes Indiae fl. 13, 4, 20.

Hyperides Atheniensium ad Peloponnesios legatus 13, 5, 10.

Hypseus Thessaliae rex, Cyrenes pater 13, 7, 7—8.

Hyrcania (ad meridionalem Caspii maris partem) ab Alexandro subacta 12, 3, 4; hoc mortuo cedit

Philippo 13, 4, 23; a Parthis subigitur 41, 4, 8; olim sub Persarum ditione 1, 6, 14.

Hyrcanus dux Iudaeorum occiditur ab Antiocho Sidete pr. 36.

I.

Ianthyrus Scytharum rex 2, 5, 8.

1. *Iason* Argonautarum dux; eius res gestae 42, 2, 10—c. 3, 5.

2. *Iason* tyrannus Thessaliae pr. 6.

Iberus Hispaniae fl. nomen dedit Iberiae, quae post Hispania 44, 1, 2.

Ilensium et Romanorum mutua gratulatio 31, 8, 1.

Itium regio Troianorum 43, 1, 10; excisum ibi; heroes ibi occisi 11, 5, 12.

Illyricum 32, 3, 12; 38, 4, 10; eius incolae *Illyrii* graves Macedonum hostes 7, 2, 7 et c. 4, 6; caesi a Philippo 7, 6, 7; sunt sub ditione Alexandri 11, 1, 6, c. 9, 4; quo mortuo cedunt Phratapherni 13, 4, 23; occupatum a Gallis 32, 3, 12; pr. 24. Mare Illyricum 20, 1, 9; bellum Illyricum Alexandri, Pyrrhi f. pr. 25, 28.

Imileo Amilcaris I filius 19, 2, 1; Carthaginiensium dux in Sicilia amisso exercitu 19, 2, 7, sibi ipse mortem consciscit 19, 3, 12.

India olim ab Hercule, Baccho et Semirami adita 12, 7, 12 et 6; c. 9, 2 cl. 14, 2, 9; ab Alexandro intrata et partim subacta 12, 7, 4—c. 12; hoc mortuo priores praefectos retinet 13, 4, 19 et, cum iugum Macedonicum excussisset, recipitur a Seleuco, Syriae rege 15, 4, 12; occupatur ab Eucratide 41, 6, 4; coloniae ab Alexandro in India conditae cedunt hoc mortuo Pithoni 13, 4, 21.

Indus Indiae fluvius 12, 10, 5; 13, 4, 20.

Inferum mare 20, 1, 7.
Iollas Antipatri filius venenum propinat Alexandro 12, 14, 6 et 9.
Iones (vel *Ionit* 2, 5, 13; 5, 2, 9) victi a Dareo 2, 5, 12; desciscunt a Xerxe in pugna Salaminia 2, 12, 15; iterum subacti parent Persis 5, 5, 1. — Ionicae urbes *pr.* 1.
Ioseph Israelis filius 36, 2, 6.
Iphicrates viginti annos natus Atheniensium imperator optimus 6, 5, 2.
Ismenias Thebanorum princeps 5, 9, 8.
Israhel Damasci rex 36, 2, 3.
Itali legatos ad Alexandrum mittunt 12, 13, 1.
Italia Aboriginibus inhabitata 43, 1, 3; Italia (*Latium*) paret Saturno 43, 1, 8, quare dicta Saturnia; inferior (*magna Graecia*) Graecis occupata 10, 1, 3; superior (*Gallia Cisalpina*) Gallis occupata 28, 2, 6; (inferior) saepe insurgit contra Romanos 38, 4, 14; frumentum petit ex Hispania 44, 1, 4; Siciliae vicinitas 4, 1, 16. Italicum bellum Alexandri Epirotae 12, 1, 4; c. 2, 1; Italici socii 23, 3, 5; captivi 31, 2, 5; origo 42, 5, 4; mare 20, 1, 3.
Iudaei, eorum historia 36, c. 2—3; denominati a Iuda c. 2, 5; subacti ab Antiocho Sidete *pr.* 36; Syriam infestant *pr.* 39.
Iunonis aedes 20, 4, 11.
Iuppiter Dodonaeus, v. *Dodonaeus*; Elymaeus 32, 2, 1; Ammon, v. *Ammon*. Saturnum pellit 43, 1, 5; Iovis simulacrum aureum Antiochiae sufferre conatur Alexander Zabinaeus 39, 2, 6; Iovis Ammonis templum expugnare vult Cambyses 1, 9, 3; Iovis Elymaei templum spoliatus Antiochus m. occiditur 32, 2; eius filium se dicit Clearchus 16, 5, 8.

L

Labiens contra Triumviros cum Parthis societatem init 42, 4, 7.
Lacedaemon 2, 15, 4; muris cingitur 14, 5, 6 cl. 6, 7, 3; numquam capta ante Antigonum Dosonem 28, 4, 14. *At. cf.* 25, 4, 9. s. Pyrrho obsidetur *pr.* 25.
Luceadaemonii, eorum historia 3, c. 2—5; leges accipiunt a Lycurgo 3, 2, 4—c. 3; gerunt tria bella cum Messeniis 3, c. 4—6; pugnant ad Thermopylas cum Persis 2, c. 11; inde rixae et certamina cum Atheniensibus de muris 2, c. 15; 3, c. 6; Peloponnesiacum bellum, quod cum Atheniensibus habuerunt c. 7; 4, c. 4, 5 et *lib.* 5, c. 1—10; Cyro auxilia in Asiam decernunt 5, 11, 6; bella cum Persis sub Agesilao et cum Thebanis *lib.* VI. Accusantur apud Amphictyonas et damnantur 8, 1, 3 et 7; Philippi et Alexandri imperium contemnant et motus incipiunt 9, 5, 3; 28, 4, 1; 11, 2, 7; 12, 1, 6; condunt Byzantium 9, 1, 3; et Tarentum 20, 1, 15; 3, 4, 8.
Laches Atheniensium dux in Sicilia 4, 3, 6.
 1. *Lacotus* (*P. Valerius*) vincitur a Pyrrho 18, 1, 4—6.
 2. *Lacotus* (*M. Valerius*) mittitur contra Philippum 29, 4, 4.
Lagus Ptolemaei I pater 13, 4, 10.
 1. *Lanachus* Atheniensium dux contra Heracleotas 16, 3, 10—12.
 2. *Lanachus* Atheniensium dux in Sicilia 4, 4, 3; perit § 9.
Lamiacum bellum *pr.* 13.
Lampedo Amazonum regina 2, 4, 12.
Lamponius Atheniensium dux in Sicilia 4, 3, 5.
Lanassa neptis (proneptis) Herculis, uxor Pyrrhi 17, 3, 4.

Larissa (Thessaliae urbs nobilissima ad Peneum fl.) a Philippo capitur 7, 6, 7.
Larisaea saltatrix, Aridae mater 9, 8, 2; scortum 13, 2, 11.
Latini (Latii incolae), quorum rex Latinus eiusque gener Aeneas 43, 1, 9—10; ab Aenea conditi 20, 1, 12.
Latinus Herculis filius, Fauni ex filia nepos 43, 1, 9—10.
Laudamia Pyrrhi II filia, ultima ex Aeacidarum gente, a populo occiditur 28, 3, 5.
 1. *Laudice* Seleuci Nicatoris mater 15, 4, 3.
 2. *Laudice* Seleuci Callinici mater 27, 1, 1.
 3. *Laudice* Mithridatis soror et coniux veneno contra eum parato ipsa perit 37, 3, 6—8.
 4. *Laudice* Ariarathis uxor in quinque filios scelestas a populo occiditur 37, 1, 4—5.
 5. *Laudice* Mithridatis soror, uxor Ariarathis 38, 1, 1, et hoc occiso Nicomedis § 4; Romam missa 38, 2, 4.
Laomedon Mytilenaeus dux Alexandri, quo mortuo Syriam accipit 13, 4, 12.
Lavinia Latini filia, Aeneae coniux 43, 1, 10.
Lavinium urbs ex Laviniae nomine condita ab Aenea 43, 1, 12.
Leonatus Euni filius, Pella ortus, tutor regi nascendo constitutus 13, 2, 13, Alexandro mortuo sortitur Phrygiam minorem 13, 4, 16; perit c. 5, 14.
 1. *Leonidas* Sparta rex 2, 10, 16; Thermopylas contra Persas fortissime defendens perit 2, c. 11.
 2. *Leonidas* Spartanorum rex 19, 1, 9.
Leontides Heracleensis, Platonis auditor, Clearchum tyrannum occidit 16, 5, 12.
Leontini Siciliae urbis Catanam inter et Syracusas incolae 22, 2, 2.
Leontiscus Ptolemaei Lagi filius 15, 2, 7.
Leophron Reginorum tyrannus 21, 3, 2.
Leosthenes Atheniensium dux 13, 5, 12.
Leptidus legatus a Romanis Alexandriam missus 30, 3, 4.
Leuctra (oppidum Boeotiae), ibi proelium *pr.* 6.
Liber pater 12, 7, 6 cl. 14, 4, 9; Indiae domitor, orientis rex 42, 3, 2.
Libyae fines attingit Ninus 1, 1, 5; eius pars Ptolemaeo evenit 13, 4, 10; provincia facta 39, 5, 3.
Licinius (*Publius*) consul 33, 1, 6.
Licinius, v. *Crassus* nr. 2.
Ligures Massiliensium hostes assidui 43, 3, 4; c. 4, 9; c. 5, 1; in iis sitae Pisae 20, 1, 11. *Liguria* *pr.* 43.
Livius Romanus dux Annibalem vincit 31, 6, 7—9.
Livius historiarum scriptor a Trogo reprehensus 38, 3, 11.
Locrenses vel *Locri* (Bruttiorum urbis incolae) ad Spartanos decurrunt 20, 2, 11; Leophronis Regini bello premuntur 21, 3, 2; Crotoniensium exercitum ingentem eaggunt 20, 3, 6; a Dionysio maiore expugnantur 20, 5, 1; a Dionysio minore subiguntur et spoliantur 21, 2, 9—c. 3; eum ipsi pellunt c. 3, 9; Pyrrho auxiliantur contra Romanos 18, 1, 9.
Lucani bellum gerunt cum Locrensisibus 21, 3, 3; cum Alexandro, Epiri rege 12, 2, 12; Pyrrum in Italiam vocant 18, 1, 1; vincuntur a Brutiis, progenie sua 23, 1, 5; duri 23, 1, 8.

Lucullus (Lucius) imperator summus vincit Mithridatem 37, 1, 8 et Tigranem 40, 2, 2.
Lupercus Romanus est qui Graecis Pan 43, 1, 7.
Lupercalia Luperci sacra *ib.*
Luscinus, v. *Fabricius*.
Lusitanus equus 44, 3, 1.
Lycæus idem qui Lupercus 43, 1, 7.
Lycæonia (Asiae minoris regio) Syriae adempta a Romanis dono attribuitur Cappadociae 37, 1, 2.
Lycia (Asiae minoris regio) Alexandro mortuo venit Nearchus 13, 4, 15.
Lycortas Achaeorum dux 32, 1, 9.
 1. *Lycurgus* Spartanorum legumlator 3, 2, 4—c. 3; 20, 4, 4.
 2. *Lycurgus* Spartanorum rex 29, 1, 6.
Lydorum reges, Gyges 1, 7, 14 *sqq.*; deinde Croesus 1, 7, 3; a Cyro victi 1, 7, 4 *sq.*; rebellantes molles redduntur *ib.* § 11 *sqq.* et Persis serviunt; his victis subiguntur ab Alexandro, quo mortuo *Lydia* evenit Menandro 13, 4, 15; in altera divisione Clito *pr.* 14; conderunt Tuscos 20, 1, 7.
Lyncistae 11, 2, 2; c. 7, 1; 12, 14, 1.
Lysander Spartanorum dux vincit Alcibiadem 5, 5, 2; Cononem 5, 6, 4; Athenienses ditione exiit et Athenas capit 5, 7—8; perit 6, 4, 6.
Lysias orator et exul Syracusanus Athenienses collectis stipendio suo 500 militibus adiuvat 5, 9, 9.
Lysimachia Thraciae urbs, a Lysimacho condita, terrae motu evertitur 7, 1, 2.
 1. *Lysimachus*, eius vita et laudes 15, c. 3; Alexandro mortuo praeficitur Thraciae et Ponto 13, 4, 16; bellum parat adversus Antigonom 15, 1, 4; c. 2, 17; Cassandri

filium, generum occidit 16, 2, 4; Asiae civitates et Heracleam occupat *pr.* 16; Pyrrum Macedonia pelit 16, 3, 2; perit cum Seleuco pugnans 17, 1, 8; c. 2, 1. — Uxor eius altera Arsinoë 17, 1, 4; c. 2, 4; filius Agathocles, quem ipse occidit 17, 1, 4; filia Enrydice, cuius maritum Antipatrum H. occidit 16, 2, 4.
 2. *Lysimachus* antecedentis filius a Ptolemaeo Cerauno avunculo occiditur 24, 3, 5.

M.

Macedones et *Macedonia*. Origines et historia ad Alexandrum m. usque *libb. VII, VIII, IX et XI, XII.* Macedones inter Graecorum olia emergunt 6, 9, 6; gaudent amisso Alexandro 13, 1, 7; eorum virtus bellis indurata 9, 3, 9; 11, 6, 11; 11, 9, 5; 33, 1, 3; 29, 3, 7; nobilitas 33, 1, 1. Macedonia caput regni Alexandri 13, 6, 11; Macedoniae s. *Macedonicum* imperium 16, 2, 1; c. 1, 6; 15, 4, 10; 30, 3, 9; 33, 1, 7; status turbatus 14, 5, 8; regni finis 33, 2, 7; ubi et numerus regum.
Maeotis 2, 1, 19.
Magas rex Cyrenarum decedit desponsata fratris filia 26, 3, 2.
Magi Babyloniorum 12, 1, 3; Persarum 1, 9, 9; Aegyptiorum 36, 2, 7; Bactrianorum 1, 1, 9.
 1. *Mago* Carthaginiensium imperator magnus 18, 7, 19; 19, 1, 1.
 2. *Mago* Carthaginiensium imperator Romanis contra Pyrrum auxilium laturus 18, 2, 1—5.
Maleus Carthaginiensium imperator exul vi se restituit, scelestus in filium, occiditur 18, c. 7.
Mallius Mallinus legatus ad Mithridatem et deinde cum exercitu con-

tra eundem missus vincitur ab hoc 38, 3, 4 et 8, in Cappadocia 38, 4, 4.
Mamertini (Campani in Sicilia) *pr.* 23.
Mandri Indiae populus, quem Alexander vincit 12, 9, 4.
Manlius Vulso (Lucius) cs. Rom. 41, 4, 3.
Mantineia (in Arcadia); ibi proelium *pr.* 6.
Marathon (campus haud procul Athenis) 2, 15, 18; *pr.* 2. Marathonii campi 2, 9, 9; Marathonica pugna 2, 11, 2; 12, 12.
Mardi (in Armenia maiore inter Sussianam et Hyrcaniam) subiguntur ab Alexandro 12, 3, 4; a Phrahate, Parthorum rege 41, 5, 9.
Mardontus cum exercitu in Graecia a Xerxe relictus, Olyntho expugnata victus ad Plataeas fugatur 2, c. 13—14.
Margiani 41, 1, 10.
Marmacus Pythagorae pater 20, 4, 3.
Marpessa Amazonum regina perit 2, 4, 12—16.
Mars genitor Amazonum 2, 4, 13 et Romuli Remique 43, 2, 4. Pro bello 3, 6, 9.
Marsicum bellum 38, 4, 13.
Mastissa Numidiae rex, Romanorum socius 33, 1, 2; eius merita in Romanos 38, 6, 5; nepos Ingurtha § 6.
Massilia a Phocaensibus condita 43, 3, 4; cl. 37, 1, 1; adversarios habet vicinos Gallos c. 4—5, nec non Ligures c. 5, 1 et Carthaginienses c. 5, 2; *Massilienses* Romanos pecunia sublevant 43, 5, 9; eorum instituta 43, 4, 15.
Mauri (incolae Mauritanae) Carthaginiensium hostes 19, 2, 4; 21, 4, 7.
Maximus in Africa vicini Carthaginiensibus 18, 6, 1.
Medea Aetiae, Colchorum regis, filia, uxor Iasonis 42, 2, 12 et ab hoc dimissa Aegei 2, 6, 14; ex hoc mater Medii, quocum redit in patriam 42, 2, 12; 2, 6, 14.
Medi conditi a Medio, Medae filio 42, 3, 6; subiecti Assyrii ab his desciscunt duce Arbacto et ad se imperium transferunt, donec Astyages, rex ultimus, a Cyro nepote privatur regno 1, c. 3—6. Ab hoc inde tempore *Persis* parent, deinde Alexandro, hoc mortuo cedunt Atropato et Pithoni Illyrio 13, 4, 13; deinde subiguntur a *Syris* 15, 4, 11; quibus horum imperium eripit *Parthorum* rex Mithridates 41, 6, 6.
Media maior et minor 13, 4, 13. — *Medicus* sermo 41, 2, 5; imperium 1, 3, 6; 41, 1, 8.
Medta urbs a Medio, Medae filio, condita 42, 3, 6.
Mediolanum in Italia a Gallis conditum 20, 5, 8.
 1. *Medius* Medae et Aegei filius 42, 2, 12; 2, 6, 14; condit Mediam urbem Medorumque regnum constituit 42, 3, 6.
 2. *Medius* Thessalus 12, 13, 7.
Megabazus a Dareo ad Thraciam subigendam missus 7, 3, 1; Macedonia temptat per Bubaren *ibid.*
Megara a Pisistrato paene capta 2, 8, 5; Galli ibi ab Antigono deleti *pr.* 26; ab Arato occupata *ibid.*
Megarenses cum Atheniensibus de Salamine certantes ab his vincuntur 2, 7, 7 et c. 8.
Melanippe Amazonum reginae soror, ab Hercule capta armis traditis redimitur a sorore 2, 4, 23—25.
Meleager dux Alexandri; eius de successore Alexandri constituendo sententia 13, 2, 6; legatus equitum consentit peditibus seditiosis 13, 3, 2; bello gerendo praeficitur cum Perdica 13, 4, 5.

1. *Menander* Alexandro mortuo sortitur Lydiam 13, 4, 15.
 2. *Menander* rex Indiae pr. 41.
 1. *Menelaus* Amyntae pater 7, 4, 3.
 2. *Menelaus* Philippi frater 7, 4, 5; ab eodem occisus 8, 3, 10.
 3. *Menelaus* Ptolemaei Lagi frater, captus a Demetrio Aegyptum remittitur 15, 2, 7.
Mergis Cambysi frater, huius iussu interfectus 1, 9, 4 et 9.
Mesopotamia (inter Tigrim et Euphratem) Alexandro mortuo cedit Arcesilao 13, 4, 23.
Messene urbs Peloponnesi 3, 4, 1; eius incolae
Messenii tria bella gerunt cum Spartanis gravissima 3, c. 4—6; legatos ad Pyrrum mittunt 25, 4, 4; Achaeorum victores 32, 1, 4—9; vincuntur paulo post ab isdem § 10.
Messenii populus Asiae superioris pr. 42.
Metapontini (incolae Lucaniae urbis ad sinum Tarentinum) conditi a Graecis duce Epeo 20, 2, 1; Alexandro Epirotae se adiungunt 12, 2, 12.
Metellus (Lucius) Romanorum legatus ad Ptolemaeum Physconem 38, 8, 8. — Conficit Achaicam bellum pr. 34.
Methone a Philippo capitur 7, 6, 14.
Mezentius Etruscorum rex, Aeneae hostis 43, 1, 13.
Micythus Anaxilae, Siculorum tyranni, servus et huius liberorum tutor 4, 2, 5.
Midas Gordii filius et successor, Orphei discipulus, Macedoniae et hinc pulsus Phrygiae rex 7, 1, 11; 11, 7, 14.
 1. *Milo* a Pyrrho Tarenti custos relictus 25, 3, 4.
 2. *Milo* Laudamiae, quae Pyrrhi neptis

erat, percussor misere perit 28, 3, 8.

Miltiades Atheniensium imperator summus, Darei victor 2, 9, 10; moritur in carcere 2, 15, 19.

Mindarus Spartanorum dux vincitur ab Atheniensibus 5, 4, 1.

Minerva colitur Athenis, quae ipsi sacrae sunt 2, 6, 9; Metaponti placatur panificiis 20, 2, 1—7; Massiliensium hostem terret 43, 5, 6; pro Delphis pugnat 24, 8, 5.

Minthya Amazonum regina Alexandri tempore 12, 3, 5; c. 4, 33; 42, 3, 7.

Minos Cretensium legumlator celeberrimus 20, 4, 4.

1. *Mithridates* Ponti rex, Clearchi, Heraeleensium tyranni, socius 16, 4, 6.

2. *Mithridates* (quintus) Ponti rex, Romanorum socius dono accipit Phrygiam maiorem 37, 1, 2.
 3. *Mithridates Eupator* (pr. 37), antecedentis filius, Romanorum hostis acerrimus 37, c. 1—4; 38, c. 1—7; 8, § 1.

4. *Mithridates* Parthorum rex 41, 6, 1.

5. *Mithridates* Parthorum rex, cognomine *magnus* 42, 2, 3, quem Iustinus confundit cum

6. *Mithridate* tertio, qui a suis regno pulsus a fratre interficitur 42, 4, 1—4.

Molon satrapa Antiochi m. in Media pr. 30.

Molossi Epiri gens 17, 3, 2; 7, 6, 10—11; 14, 5, 9. *Molossus* Alexander pr. 12.

Monuntius Illyriorum dux vel rex pr. 24.

Mortuum mare 36, 3, 6.

Moyses Israelitarum dux 36, 2, 11—15.

Mummius (Spurius) cs. Rom. vincit

Achaeos 34, 2, 5; legatus ad Ptolemaeum Physconem 38, 8, 12.

Murgantini (incolae Siciliae urbis) Syracusarum hostes 22, 2, 1.

Multo rex Tyri 18, 4, 3.

Mycale mons sive potius promuntorium Ioniae, Sanae insulae adversum 2, 14, 7.

Myrtale nomen Olympiadis parvulae 9, 7, 13.

Mytilenaeus Launedon 13, 4, 12.

Mytilus Illyrius pr. 25.

N.

Nabis Sparta tyrannus 30, 4, 5; multas Graeciae civitates occupat 31, 1, 5; victus a Flaminio 31, 3, 1; bellum repetit cum Achaeis c. 3, 3.

Nannus Segobrigiorum rex 43, 3, 4.
Nearchus Alexandro mortuo sortitur Lyciam et Pamphyliam 13, 4, 15.

1. *Neoptolemus* Eumenis socius 13, 6, 15 et proditor perit 13, 8, 5 et 7.

2. *Neoptolemus* Arrybae frater, Tharybae filius (vel potius nepos), Olympiadis pater 7, 6, 16; 17, 3, 14.

Nereis Pyrrhi II filia, Gelonis uxor, ultima Aencidarum 28, 3, 4.

Nicaea Indiae urbs ab Alexandro condita 12, 8, 8.

Nicanor defector Macedonum pr. 14.

Nicias Atheniensium dux in Sicilia 4, 4, 3; Syracusanos duobus proeliis victos obsidet § 4 et 5; victus captusque interficitur c. 5, 11.

1. *Nicomedes* Prusiae, Bithynorum regis, filius patrem sibi insidiantem interficit 34, 4, 4.

2. *Nicomedes* antecedentis filius in Italia cum Mithridate societate Paphlagoniam invadit 37, 4, 3; Cappadocia a socio pellitur 38, 1, 5; a Romanis Paphlagonia privatur c. 2, 6.

3. *Nicomedes* antecedentis ex saltatrice filius 38, 5, 10; a Mithridate regno pulsus Romam confugit c. 3, 4—7.

Nilus Aegypti fl. 2, 1, 20.

Ninus Assyriorum rex primus, orientis victor, Semiramidis maritus 1, c. 1; 2, 3, 18.

Ninyas Nini filius 1, 1, 10; ignavus, post matrem regnavit 1, 2, 10—11.

Nolani (incolae Campaniae urbis) a *Chalcidensibus* conditi 20, 1, 13.

Nomius Apollinis et Cyrenes filius 13, 7, 7.

Nomidae 19, 2, 4; 22, 8, 10 33, 1, 2.

Numitor Amulii, a quo pellitur, frater, Reae Sylviae pater, Romuli Remique avus 43, c. 2—3.

Nysa Indiae urbs a Libero condita 12, 7, 6.

O.

Oaxes fluvius Asiae 1, 8, 2.

Oceanus (mare Indicum) 12, 10, 4; c. 13, 1; in occidente 43, 3, 6; 44, 1, 3.

Ochus (Artaxerxes) Artaxerxis Mnemonis filius et successor, crudelissimus 10, 3, 1—5.

Octavius (Cn.) praetor capit Persen 33, 2, 5.

Oenante Agathoclis et Agathocliae mater 30, 2, 3.

Olympium certamen 7, 2, 14, 12, 10, 6; *Olympiacus* mercatus 13, 5, 3.

1. *Olympias* filia Neoptolemi, Epirotarum regis 7, 3, 10; 17, 3, 14; uxor Philippi 7, 6, 10, a quo repudiatur 9, 5, 9; 11, 11, 3—5; hinc eius caedis conscia fuisse creditur 9, c. 7; Alexandri et Cleopatrae mater 9, 5, 9; c. 7, 1; criminatur Antipatrum apud Alexandrum filium 12, 14, 3; interficit

- Aridaeum et Eurydicae 14, 5, 10; ipsa interficitur a Cassandro 14, 6, 11; 15, 1, 3.
2. *Olympias* Pyrrhi filia, Alexandri fratris uxor 28, 1, 1.
- Olympus* mons (in confinio Thessaliae et Macedoniae) 7, 4, 1.
- Olynthus* (Macedoniae urbs maritima) a Mardonio expugnata 2, 14, 1; a Philippo excinditur 8, 3, 11; *Olynthii* enim Macedonibus infesti 7, 4, 6.
- Onomarchus* Phocensium dux 8, 1, 14.
- Orchomeni* Thebanis inimici 11, 3, 8.
- Orestes* Agamemnonis filius Pyrrum, Achillis filium, occidit 17, 3, 7.
- Oriens* subactus a Nino 1, 1, 8; ab Hercule et Baccho 42, 3, 2; a Cyro 1, 8, 1; ab Alexandro 14, 4, 19; 18, 1, 8; totius vires adversus Athenienses 5, 1, 9; calidissimus 2, 1, 16; barbarus 12, 3, 3. — *Orientalis* reges 38, 10, 5; res 43, 1, 1; auxilia 14, 4, 18; pericula 24, 2, 8.
- Orithya* Amazonum regina 2, 4, 17—20, bellum infert Atheniensibus § 26.
- Orodes* Mithridate fratre occiso Parthorum rex Crassi exercitum delet 42, 4, 4.
- Oroles* Getarum rex ignavos punit 32, 3, 16.
- Orontes* praefectus Armeniae *pr.* 10.
- Oropasta* vel *Oropastes* magus, Persarum rex subditivus 1, 9, 9.
- Orophernes* Cappadociae rex pulsus, a Demetrio Syriae rege receptus huic insidias struit 35, 1, 2—3.
- Orpheus* sacris iniicit Midam, Phrygiae regem 11, 7, 14.
- Ortiagon* vel *Ortiagones* Gallus, contra quem bellat Eumenes *pr.* 32.
- Ostanes* Persa sagacissimus fraudem magorum detegit 1, 9, 14.
- Oxyartes* mortuo Alexandro Parapameson accipit 13, 4, 21.

P.

- Pacorus* Orodis filius pugnans cum Romanis perit lugeturque immodice a patre 42, c. 4.
- Pacones* *pr.* 7.
- Paeonia* 7, 1, 5.
- Palatium* mons Romae 43, 1, 6.
- Pallanteum* Arcadiae urbs 43, 1, 6.
- Pamphylia* Alexandro mortuo evenit Nearcho 13, 4, 15.
- Pan* Arcadium deus 43, 1, 7.
- Panasagorus* Scytherum regis filius 2, 4, 28.
- Pandostia* urbs a. Epiri 12, 2, 3; b. Italiae in finibus Lucanorum et Bruttiorum 12, 2, 14.
- Pannonia* occupatur a Gallis 24, 4, 3; 32, 3, 12; *pr.* 32.
- Paphlagonia*, praefectus Datames *pr.* 10; Alexandro mortuo datur Eumeni 13, 4, 16; occupatur a Mithridate et Nicomede. Ponti et Bithyniae regibus 37, 4, 3; regum nomen Pylaemenes 37, 4, 8; libertate donatur a Romanis 38, 2, 7.
- Parapamesadae* Caucasi populus ab Alexandro subactus 12, 5, 9, hoc mortuo traditur Oxyartae 13, 4, 21.
- Parmentio* Philippi dux in Asiam praemissus 9, 5, 8; Alexandri comes 11, 8, 5; occupat Persicam classem 11, 10, 4; Iasonis templa diruit 42, 3, 5; pecuniae praeficitur 12, 1, 3; interficitur ab Alexandro 12, 5, 3.
- Parnassus* (mons in finibus Locridis et Phocidis) 24, 6, 6.
- Partheniae* Lacones duce Phalanto condunt Tarentum 3, 4, 7.
- Parthi*, eorum historia *libb.* 41 et 42; imperii fines 41, 6 extr.; orti sunt a Scythia 2, 1, 3; 2, 3, 6; eorum reges ab Andragora orti 12, 4,

- 12, *Arsacidae* dicti 41, 5, 5—6; succedunt imperio Persarum, quibus paruerant 11, 15, 2; a Macedonibus domiti sub Andragora 12, 4, 12; Alexandro mortuo cedunt Philippo 13, 4, 23. Varia bella gerunt cum Syriae regibus 36, 1, 2—6; 38, 9, 10 et c. 10; cum Romanis caedentes Crassum *q. v.*; adiuvantes Pompeium, Brutum et Cassium 42, 4, 6—7, et Labienum § 7; bellum inferunt Ventidio et Antonio § 7—13, c. 5, 3. Eorum crudelitas 39, 1, 4, superbia 38, 10, 5. — *Adi. Parthicus* locis multis.
- Parthia* describitur 41, 1, 11.
- Paruetae* Indiae populus ab Alexandro subactus 12, 5, 9.
- Pavillus* (*L. Aemilius*) consul vincit Demetrium, Illyriorum regem 29, 2, 1 et Persen Macedonum 33, 5, 2.
1. *Pausanias* dux Spartanorum, Byzantii conditor 9, 1, 3, proditiōnis damnatur 2, 15, 14—16.
2. *Pausanias* rex Spartanorum motus Atheniensium componit 5, 10, 6; proditiōnis damnatus in exilium abit 6, 4, 7.
3. *Pausanias* occidit Philippum 9, 6, 4; fortasse ab Olympiade immisus 9, c. 7.
- Pelasgi* incolae Bottiae 7, 1, 3.
- Pelegonus* vel *Pelagon* rex Paeoniae tempore belli Troiani 7, 1, 5.
- Pelias* Thessalorum (*Iolci*) rex, Iasonis patruus 42, 2, 10.
- Pellion* Thessaliae mons 13, 7, 7.
- Pellaeus* (?) Archon 13, 4, 23.
- Pelopidas* Thebanorum imperator 6, 6, 7.
- Peloponneses* vel *Peloponnesii* pro Spartanis bellant cum Atheniensibus 3, 6, 5; pro Siculis 4, 4, 12; Antigono parent 26, 1, 2.
- Peloponnesus* ab Herculis posteris occupatur *pr.* 3.
- Penthesilea* Amazonum regina tempore belli Troiani 2, 4, 31.
1. *Perdicca* Macedoniae rex 7, 2, 1.
2. *Perdicca* Amyntae filius 7, 4, 5; matris insidiis occumbit 7, 5, 6.
3. *Perdicca* Alexandri dux, Orontis filius, Macedo, cui ille moribundus anulum tradidit 12, 15, 12; dicit de successore Alexandri constituendo sententiam 13, 2, 5; ipse regis, qui exspectatur, tutor constituitur 13, 2, 13; summae rerum praeficitur c. 4, 5, seditiosisque necatis provincias imperii Alexandri inter principes dividit c. 4, 9; Cappadociam Eumeni vindicat c. 6, 1; Alexandri sororem in matrimonium petit c. 6, 4, simul Antipatri filiam c. 6, 5—6; neutram obtinet § 7; bellum cum Antigono gerens et in Aegyptum transferens perit § 8—17 et c. 8, 9; per Argyraspidas 14, 4, 11; vir arrogans, constans tamen et facundus 13, 8, 2; c. 4, 1; c. 3, 8.
- Pergamus* urbs et castellum Asiae (Mysiae) 13, 2, 7.
- Pericles* Atheniensium dux contra Spartanos 3, 6, 12; Spartam depraedatur, suos agros patriae donat 3, 7, 5—10.
- Perinthos* frustra a Philippo oppugnata *pr.* 8 et *pr.* 9.
- Perpenna* consul Aristonico victo ingentem praedam devehit Romam 36, 4, 9.
- Persae* gens ante obscura 1, 4, 4, reges suos, quos non nisi morte mutant 10, 1, 2, quorumque persona sub specie maiestatis occultitur 1, 9, 11, adorans 6, 2, 13; 12, 7, 1; solem deum unum colens 1, 10, 5; mos in conviviis 7, 3, 3; duce Cyro a Medis desciscunt Asiaeque imperium ad se transferunt 1, c. 4—6; bella gerunt cum Atheniensibus 2, 9; cum Graecis 2,

- 11 *sqq.*; cum Alexandro *q. v.*; cum Parthis 36, 1, 4; cum Scythis 1, 8, 10; 37, 3, 2; ab Alexandro corporis custodes delecti 12, 12, 4, qui imperium ab iis ad Macedonas transtulit 11, 4, 7; post mortem eius sorte eveniunt Peneceae 13, 4, 23. — *Adi.*: *Persicum aurum* 2, 14, 6; 11, 5, 9; imperium perpetuum 11, 9, 8.
- Persepolis* caput regni Persici 1, 6, 3, caput ab Alexandro 11, 14, 10.
- Perseus* sive *Perses* Philippi filius patri fratrem Demetrium reddid suspectum 32, 2, 7—10; bello a patre parato 32, 3, 4—5, ab ipso continuato c. 4, 1, victus a Romanis capitur 33, c. 1—2.
- Perusini* (urbis Italiae Perusiae incolae) ab Achaëis conditi 20, 1, 11.
- Peneceae* Alexandro mortuo sortitur Persas 13, 4, 23.
- Phalantus* Spartanus, Partheniarum dux, Tarenti conditor 3, 4, 8; Brundisium concedit § 12; divinos honores adipiscitur § 18.
1. *Pharnabazus* Darei Nothi satrapa 5, 4, 1.
 2. *Pharnabazus* Artaxerxis Mnemonis satrapa 6, 1, 2.
- Pharnaces* Mithridatis avus 38, 6, 2; cum eo bellat Eumenes *pr.* 32.
- Phasis* fl. terminus Scythiae 2, 2, 1.
1. *Philippus* Argaei filius, Macedoniae rex 7, 2, 5.
 2. *Philippus* Amyntae et Eurydice filius 7, 4, 5; rex Macedoniae c. 5, 10, Olympiadis maritus, pater Alexandri m., Cleopatrae et Aridaei; fratres eius 7, 4, 5; obses Thebis 7, 5, 2; 11, 4, 5; 6, 9, 7; res gestae *libb. VII, c. 6, VIII, IX.* Eius aetas 9, 8, 1; eius apud Graecos existimatio 8, 2, 5; etiam post mortem favor apud suos 13, 2, 8, c. 6, 6; 12, 6, 3; 24, 5, 9; simul et odium 11, 1, 2—3; fugatur a Scythis 37, 3, 2; repudiat Olympiadem et Alexandrum non agnoscit 11, 11, 4, 5.
 3. *Philippus* Antigoni pater 13, 4, 14.
 4. *Philippus* Antipatri filius, Alexandri interfecto 12, 14, 6 et 9.
 5. *Philippus* Aridaeus, filius spurius Philippi nr. 2, rex Macedoniae; *v. s. v.* 2.
 6. *Philippus* Cassandri filius et successor 15, 4, 24; moritur 16, 1, 1.
 7. *Philippus* Demetrii filius, Macedoniae rex 29, 1, 2; 28, 4, 16; eius res gestae 29, c. 2—4; 30, c. 3—4; 32, c. 2—3.
 8. *Philippus* Persei filius una cum patre captus 33, 2, 5.
 9. *Philippus* Alexandri dux hoc mortuo Parthos sortitur 13, 4, 23.
 10. *Philippus* Lysimachi frater moritur 15, 3, 12.
 11. *Philippus* Lysimachi filius ab avunculo Ptolemaeo Cerauno occisus 24, 3, 5.
 12. *Philippus* Alexandri medicus 11, 8, 5.
- Philoctetes* sagittis Herculis expugnat Troiam 20, 1, 16; condit Thuriis *ibid.*
- Philomelus* Phocensium dux Delphico templo spoliato et Thebanis fugatis perit 8, 1, 8—13.
- Philopator* v. *Ptolemaeus* nr. 4.
- Philopoemen* Achaeorum dux Flaminio par 31, 3, 4; 32, 4, 9; insidiis a Philippo Macedone petitus 29, 4, 11, captusque a Messeniis perit veneno 32, 1, 6—9.
1. *Philotas* una cum patre Parmenione occisus ab Alexandro 12, 5, 3.
 2. *Philotas* Alexandro mortuo Cilicium accipit 13, 4, 12, et amittit c. 6, 16.
- Philozenus* Cilicium Philotae ademptam accipit 13, 6, 16.
1. *Phocaenses* (incolae Phocaeae,

- Ioniae* urbis in Asia minore) condunt Massiliam 37, 1, 1; 43, 3, 4.
2. *Phocenses* (Phocidis incolae) bellum gerunt sacrum 8, c. 1—5; horum et Thebanorum odium 8, 4, 5; 11, 3, 8.
- Phoenice* Alexandro mortuo cedit Ptolemaeo Lagi 15, 1, 5.
- Phoenices* condunt Tyrum 18, 3, 2.
1. *Phrahates* Parthorum rex 41, 5, 9.
 2. *Phrahates* Parthorum rex 42, c. 1; Demetrium captivum retinet 38, 9, 6.
 3. *Phrahates* Parthorum rex saevissimus 42, 5, 1, Antonii victor § 3.
- Phrataphernes* Alexandro mortuo accipit Hyrcaniam 13, 4, 23.
- Phrygia maior* mortuo Alexandro cedit Antigono 13, 4, 14; *minor* Leonato § 16; in altera divisione Aridaeo *pr.* 14; tota deinde Eumeni 13, 6, 14.
- Phthia* Pyri neptis, Demetrii (*nr.* 3) uxor 28, 1, 2.
- Phyle* Atticae castellum capitur a Thrasybulo 5, 9, 6.
- Piales* Pyri filius, Epiri rex 17, 3, 8.
- Piraeus* Athenarum portus 5, 8, 5.
- Piraticum* bellum inter Cretas et Rhodios *pr.* 35; Cilicum *pr.* 39.
- Pisae* Ligurum urbs a Graecis condita 20, 1, 11.
- Pisandrus* Spartanorum dux 6, 3, 1.
- Pisidia* Asiae regio *pr.* 34.
- Pisistratus* Megarensium victor, Atheniensium tyrannus 2, c. 8.
- Pithon* Illyrius delet Graecos veteranos *pr.* 13; Mediae maiori praepositur 13, 4, 13; ab exercitu hostis appellatus 13, 8, 10.
- Pithon* Agenoris filius in colonias in Indis conditas mittitur 13, 4, 21.
- Plataeae* Boeotiae urbs incensa a Xerxe 2, 12, 11; eius incolae Alexandrum incitant contra Thebas 11, 3, 8.
- Plataeenses* Atheniensium contra Dardanium socii 2, 9, 9.
- Plato* discipulos ad virtutem erudit 16, 5, 13.
- Poediculi* Italiae populus 12, 2, 12.
- Poeni* 18, 6, 1; 19, 1, 1; *v. Carthaginenses*. *Poeni* et Annibal 29, 3, 7. *Poenus* Annibal *pr.* 31, 32.
- Pollux* v. *Castor*.
- Polydamas* Alexandri amicus, exauctoratus dimittitur in Macedoniam 12, 12, 8.
- Polydectes* Sparta rex, Charilli pater, Lycurgi frater 3, 2, 5.
- Polypercon* Alexandri dux dimittitur Babylonem ex India 12, 10, 1; inde exauctoratus in Macedoniam c. 12, 8; ab Antipatro praeficitur Graeciae et Macedoniae 13, 6, 9; Olympiadi favet 14, 5, 1; occidit Herculem Alexandri *pr.* 14; occiditur 13, 8, 7.
- Pompeius* (*Cn.*) magnus, Sertorii victor 43, 5, 11; et Mithridatis 37, 1, 8, cl. 42, 3, 4; c. 4, 6; 43, 5, 12; Syriam Antiocho ademptam in provinciae formam redigit 40, 2, 3—4; bellum civile gerit cum Caesare 42, 4, 6; *Pompeianae* partes *ibid.*
- Pompeius Trogus* v. *Trogus*.
- Pontus* regio Scythis propinqua 2, 2, 1; 12, 2, 16; cuius fines attingit Sesosis 1, 1, 6; cuiusque sinus ab Amazonibus edomitus est 2, 4, 26; Alexandro mortuo datur Lysimacho 13, 4, 16. — *Ponticum* mare 2, 1, 19; 13, 4, 16.
- Popilius* Romanorum ad Antiochum Epiphanem legatus 34, 3, 1.
- Porus* Indiae rex 12, c. 8.
- Praesidae* Indiae populus ab Alexandro subactus 12, 8, 9.
- Priamus* Troiae rex ultimus, Heleni pater 17, 3, 6.
- Priapattus* Parthorum rex 41, 5, 8.
- Protarchus* negotiator 39, 1, 4.

- Proris* Phocaeensium dux 43, 3, 8.
Prusias Bithyniae rex, Eumenis adversarius 32, 4, 2, a filio occiditur 34, 4, 1—5.
Pseudophilippus in Macedonia rebellans *pr.* 33.
 1. *Ptolemaeus* Lagi filius 17, 2, 9, Alexandri dux, mirifice sanatus 12, 10, 3; Alexandro mortuo Aridaem regem recusat 13, 2, 11; ipse sortitur Aegyptum, Asiae Libyaeque partem 13, 4, 10, cui adiungit Cyrenen 13, 6, 20; adversarium habet Perdiccam 13, 8, 1, et Antigonom 15, 1, 4, cuius filium Demetrium vincit § 6, a quo deinde vincitur c. 2, 6; rex appellatur 15, 2, 11; bellum contra Demetrium transfert in Europam 16, 2, 1; regnum cum minori filiorum tradidisset, moritur 16, 2, 7.
 2. a. *Ptolemaeus Philadelphus* antecedentis filius minor et successor 16, 2, 7; reconciliatur fratri Cerauno 17, 2, 9; dona offert legatis Romanis 18, 2, 9; bellum infert Antigone Gonatae, Macedonum regi 26, 2, 1.
 2. b. *Ptolemaeus Ceraunus pr.* 17, antecedentis frater maior 24, 1, 1; Seleucum occidit 17, 2, 4 et Lysimachum *ibidem*; eiusque viduam, suam sororem cum uxorem duxisset, eius filis occisis ipsam regno privat 17, 2, 7; 24, c. 2—3; Macedoniamque cum occupasset 17, 2, 5—15; 24, 1, 8 et alia bella composuisset *pr.* 17; 26, 2, 1, occiditur a Gallis 24, 5, 6; filia eius privigna Antigone, Pyrrhi uxor 17, 2, 15.
 3. *Ptolemaeus Evergetes* rex Aegypti, etiam *Trypho* dictus *pr.* 30 et 27; Beronice Cyrenaeam ducit 26, 3, 2—8; cum Antigone Gonata, cum Seleuco Callinico, Syriae rege; bellum habet 27, 1, 6; c. 2, 5; c. 3, 4; eiusque fratrem Hieracem ad se confugientem in custodia tenet c. 3, 11; occiditur a filio 28, 4, 11; 29, 1, 5; Cleomenem, Spartanorum regem, exulem recipit 28, 4, 10.
 4. *Ptolemaeus Philopator* parricida 29, 1, 5; rex pessimus 30, c. 1—2.
 5. *Ptolemaeus Epiphanes* 30, 2, 6; *pr.* 34; bello petitur ab Antiocho magno, Syriae rege 31, 1, 1.
 6. *Ptolemaeus Philometor pr.* 34; bello petitur ab Antiocho Epiphane avunculo 34, 2, 7; ipse Alexandrum Balam adiuvat contra Demetrium 35, 1, 6; 39, 1, 5; deinde Demetrii filium contra Alexandrum 39, 2, 3.
 7. *Ptolemaeus Physcon* sive *Evergetes pr.* 34, antecedentis frater et adversarius 34, 2, 8; rex Aegypti factus 38, 8, 2; pessimus *ibid.*; moritur 39, 3, 1.
 8. *Ptolemaeus Lathurus pr.* 39, regno a matre pulsus 39, 4, 1, post huius mortem revocatur 39, 5, 2.
 8. a. *Ptolemaeus Alexander* pulso Lathuro regnat *pr.* 39.
 8. b. *Ptolemaeus Nothus* superioris filio suffectus *pr.* 39.
 8. c. *Ptolemaeus Dionysus pr.* 40.
 9. *Ptolemaeus Apion* Philometoris filius spurius, Cyrenarum rex, heredem instituit populum Romanum 39, 5, 2.
 10. *Ptolemaeus* Pyrrhi filius 18, 1, 3; Antigonom Gonatam, Macedoniae regem, vincit 25, 3, 8 perit c. 4, 6 *sqq.*
 11. *Ptolemaeus* Pyrrhi ex filio Alexandro et filia Olympiade nepos 28, 1, 1; c. 3, 1
Panicum ingenium 18, 2, 4; 6, 2; 31, 4, 2.
Pydna Macedoniae urbs, a Cassandro capta 14, 6, 2—5.

- Pygmalion* Tyri rex sororis maritum necat 18, 4, 3—8.
Pylaemenes Paphlagoniae regum nomen 37, 4, 8.
Pyrenaei montes Hispaniam a Gallia dividentes 44, 1, 3 et 8 et 9.
Pyrridae Pyrrhi posterii, postea *Epirotae* dicti 17, 3, 3.
 1. *Pyrrus* Achillis filius, Epirotarum conditor 17, 3, 3.
 2. *Pyrrus* Epiri rex; eius genus et infantis pericula 17, c. 3; Demetrium Macedoniae regno exiit 16, 2, 2—3; sed inde a Lysimacho pellitur 16, 3, 2; expeditio eius in Italiam 18, c. 1—2; 38, 4, 7; in Siciliam 18, 2, 12, cuius rex appellatur § 11; 23, 3, 2; sed ea amissa in regnum revertitur 23, c. 3; res in Peloponneso gestae 25, c. 3—5; obitus et elogium 25, 5, 1—6; ingenium 17, 2, 12; 25, 4, 3; coll. 23, 3, 10. Antigone uxor, Ptolemaei Cerauni privigna 17, 2, 15; 24, 1, 8; altera, Agathoclis filia 23, 3, 3; filii 18, 1, 3; 23, 3, 3.
 3. *Pyrrus* Pyrrhi antecedentis ex filio Alexandro et filia Olympiade nepos 28, 1, 1; rex Epiri moritur c. 3, 1.
Pythagoras philosophus Crotone docet, Metaponti moritur 20, c. 4.
- R.
- Raeti* Tusci a Gallis pulsus Alpes occupant 20, 5, 9.
Raetus dux Tuscorum 20, 5, 9.
Raphia urbs, ubi Ptol. Philopator Antiochum vicit *pr.* 30.
Rea Numitoris filia, Vestalis, mater Romuli et Remi 43, 2, 2—7.
Regium (urbs Bruttiorum Neapolitans) unde dictum 4, 1, 7.
Regini a sociis perfide tractantur 4, c. 3; sub tyrannis 21, 3, 2.
Remus Romuli frater 43, 2, 7.
Rhodi bellum adversus Athenienses gerunt *pr.* 6; Romae queruntur de Philippo 30, 3, 5, 8.
Rhodus ab Alexandro occupatur 11, 1, 1; terrae motu concutitur 30, 4, 3.
Rhiphaei montes Scythiae termini 2, 2, 1.
Rodanus Galliae fl. 43, 3, 6.
Rodanus v. Amilcar *nr.* 2.
Roma conditur 43, 3, 1; 18, 6, 9; qualis indicante Cineas 18, 2, 10; a Gallis capta 6, 6, 5; 20, 5, 4. *Romana* urbs 6, 6, 5; 44, 1, 4; 43, 3, 1.
Romani; eorum origines 43, c. 1—2; c. 3, 1, 2; Nio orti 31, 8, 1; pessime notati ab Aetolis et Mithridate 28, 2, 2—13; 38, c. 4—7; nam lupa aliti lupinos animos habent 38, 6, 7—8; quaeruntque causas bellorum 30, 3, 1; 34, 1, 3, cum sint imperandi cupidi 24, 2, 2, nec quicquam nisi bello quaesitum habeant 38, 5, 7. Hinc facile de alieno largiuntur 36, 3, 9. Foedus cum Alexandro Epirota 12, 2, 12. Victi sunt a Samnitibus 38, 4, 12; a Pyrrho 18, 1, 6 et 11 cl. 38, 4, 5; ab Annibale *q. v.* Victores ad postremum totius terrarum orbis 41, 1, 1; quamquam non Seytharum 2, 3, 5; bellum gerunt cum Pyrrho, Tarentinis, Annibale, Aetolis, Achaeis, Antiocho magno et Epiphane, Philippo, Perse, Mithridate, Parthis, Hispanis, *quos vide*; victores Asiae Asiatico luxu corrumpuntur 36, 4, 12; laudantur prius continentes 18, 2, 7 et 9; munera regum spernentes 18, 2, 7—9; foris invicti, domi fragiles 31, 5, 7—8; in secundis moderati, in adversis constantes 31, 8, 8.
Romulus filius Reae et Martis, nepos Numitoris 43, 2, 1—7; iussu Amulii expositus, a Faustulo pastore edu-

catus Amulio occiso Romam condit 43, 2, 4—10; c. 3, 1 cl. 44, 4, 12.

Roxane Alexandro peperit filium postumum (Alexandrum Aegum) 12, 15, 9; 13, 2, 5; fugit cum filio et Olympiade Pydnam 13, 6, 3; Amphipoli custodita 14, 6, 13, interficitur 15, 2, 5.

Rutulii populus Italiae 43, 1, 11.

S.

Sabbata Iudaeorum 36, 2, 14.

Sabini Graecis orti 20, 1, 14; eorum virgines a Romanis rapiuntur 43, 3, 3.

Sagytus Scytharum rex 2, 4, 27.

Salamis (insula haud procul Athenis et Megara) Tencri patria 44, 3, 2; *Salaminium* fretum 2, 12, 18. De proprietate *Salaminae* insulae certant Athenae et Megara 2, 7, 7.

Salamis vel Salamina Cypri urbs a Teucro condita 44, 3, 2.

Sallustius a Trogo reprehensus 38, 3, 11.

Sambus Indorum rex 12, 10, 2.

Sannites a Graecis orti 20, 1, 14, evocant Pyrrum contra Romanos 18, 1, 1.

Samothracia (in Chersoneso Thraciae) 24, 3, 9; 33, 2, 6.

Samus (Icarii maris insula) patria Pythagorae 20, 4, 3.

Sandrocoltus Indorum rex 15, 4, 13—21.

Sapho Asdrubalis I filius 19, 2, 2.

Saraucae Scythicus populus *pr.* 41, 42.

Sardanapallus Assyriorum rex ultimus occisus ab Arbacto Medo 1, c. 3.

Sardes Lydiae urbs princeps 14, 1, 7.

Sardinia insula a Poenis appetita

18, 7, 1; 19, 1, 3; legatos mittit ad Alexandrum 12, 13, 1.

Sarmatae 38, 3, 6.

Saturnia nunc Italia 43, 1, 5.

Saturnius mons (Capitolinus) 43, 1, 5.

Saturnus Aboriginum rex 43, 1, 3; *Saturnalia* § 4.

Satyros Heraeae tyrannus 16, 5, 18.

Savus Pannoniae fl. 32, 3, 8 et 16.

1. *Scipiones* bellum in Hispania contra Poenos gerunt 44, 5, 7.

2. *Scipio Africanus* maior, fratris *nr.* 3 legatus 31, 7, 2, cui Antiochus m. filium captum remittit 31, 7, 4; summus imperator, moritur 32, 4, 9.

3. *Scipio Asiaticus* antecedentis frat. vincit Antiochum m. 31, 7, 2 *seqq.*

4. *Scipio Africanus* minor, maioris nepos adoptivus, legatus ad Ptolemaeum Physconem 38, 8, 8—11.

Scotopitos Scythia exul Cappadocia occupata occiditur 2, 4, 1—3.

Scordisci Gallorum gens in Gallia Narbonensi 32, 3, 5.

Scylla, quam fabulae peperere 4, 1, 13.

Scythae septemtrionis incolae 2, 1, 10; c. 2, 1—2; antiquissimi 2, 1, 5; eorum historia ad Dareum usque 2, c. 1—5. — Sesosin ad Aegyptum usque persequuntur 2, 3, 8—14; inde Asiam domant vectigalemque tenent per annos 1500 ad Nimum usque 2, 3, 8—18, cl. 1, 1, 6. Bellicosissimi 2, 3, 1—7; ad Mithridatem usque invicti 37, 3, 2 (*at quid* 9, 2, 14?); bello petunt Theseum 2, 4, 27; Cyrum cum omni exercitu delent 1, 8, 11; 37, 3, 2; Dareum fugant 2, c. 5; a Philippo contra vincuntur dolo 9, 2, 14; et a Mithridate 37, 3, 2; vincunt Alexandri ducem 2, 3, 4;

12, 1, 4, c. 2, 16; 37, 3, 2; Parthos 42, 1, 5, cl. c. 5, 5. Gentes Scytharum sunt Massagetae 1, 8, 1; orti ab iis Parthi 2, 3, 6, c. 1, 3; Bactriani 2, 1, 3, c. 3, 6; Amazones 2, c. 4. Ipsi sunt moribus simplices, incorrupti, pauperes 2, 2, 3—9; 9, 2, 7 et 16; 2, 3, 10; 12, 2, 17. Reges eorum Atheas, Ianthyrus, Tamyris, quos *vide*. — *Adi.*: *Scythicus* sermo 41, 1, 2; *al. saepe*.

Segobrigii gens Gallorum 43, 3, 8, 15; c. 4, 3.

Selegenses in Pisidia, bellum habent cum Euuene et Attalo *pr.* 34.

Selene Ptolemaeo Lathuro in matrimonium data 39, 3, 2, mox a matre ablata Grypo nubit 39, 4, 1—4.

Seleucia Syriae urbs 35, 1, 4. *Seleuceni* *pr.* 42.

1. *Seleucus Nicator* Alexandri dux; eius origo et virtus 15, c. 4; Alexandro mortuo accipit summum castrorum tribunatum 13, 4, 17; inde Syriae rex et totius fere orientis domitor, ut conditor regni Macedonici dici possit 38, 7, 1; bellum gerit cum Antigono et huius filio Demetrio, quem capit 15, 1, 4; 16, 2, 7; Lysimacho occiso solus superest ex Alexandri ducibus 17, 1, 10—12; occiditur a Ptolemaeo Cerauno 17, 2, 4, annos 77 natus c. 1, 10; posterum 15, 4, 9.

2. *Seleucus Callinicus* antecedentis pronepos, rex Syriae, vincitur a Parthis 41, 4, 9; a Ptolemaeo Euergeta 27, 2, 5; a fratre Hierace 27, 2, 6—12; obit 27, 3, 12; 29, 1, 3.

3. *Seleucus* Demetrii Nicanoris filius, rex Syriae, a matre interficitur 39, 1, 9.

Selinus urbs Siciliae *pr.* 19.

Semiramis uxor Nini 1, 1, 10; cui succedit, tandem occisa a filio c. 2, 1—10; Damasco orta 36, 2, 1.

Sertorianum bellum 43, 5, 11.

Servilius (*Cn.*) legatus Romanorum Carthaginem missus 31, 2, 1.

Sesosis antiquissimus Aegypti rex 1, 1, 6; 2, 3, 8—18; eius bella cum Scythiis *ibid.*

Sestus Chersonesi Thracicae urbs 5, 4, 1.

Sibi, Indiae populus ab Hercule conditus, Alexandro se dedunt 12, 9, 2.

Sibyrtius Alexandro mortuo sortitur Arachosset et Cedrossos 13, 4, 22.

Sicania Siciliae nomen antiquum 4, 2, 1.

Sicilia insula; eius situs, origines, historia 4, c. 1—5; bello a Carthaginensibus petitur 5, 4, 5; Dionysio paret 20, 1, 1. — *Adi.*: *Siciliensis* 18, 7, 7; 19, 2, 1; 23, 3, 12.

Siculi legatos ad Alexandrum mittunt 12, 13, 1; Pyrrus insulae imperium tradunt 18, 2, 11; auxilium a Spartanis petunt contra Carthaginenses 19, 1, 9.

Sicyon Peloponnesi urbs 13, 5, 10; ab Arato occupata *pr.* 26. — *Sicyoniae* tyranni *pr.* 3.

Sidon Phoenicum colonia 18, 3, 4; quid significet *ibid.*; capta ab Artaxerxe Ocho *pr.* 10; *Sidonia* rex 11, 10, 8.

Simos Phocaeensium dux 43, 3, 8.

Sina mons 36, 2, 14.

Siris Italiae inferioris urbs a Crotoniensibus capta 20, 2, 4.

Soebares Cyri in expeditione comes 1, 6, 2; Persis praeficitur c. 7, 1.

Sogdiani Alexandro mortuo cedunt Stagnaori 13, 4, 23; in quibus Bactrianisque ille 12 urbes condidit 12, 5, 13; bellum gerunt cum Bactrianis 41, 6, 3; *pr.* 41.

Sol deus Persarum, cui equi sacri
1, 10, 5; eius sacerdotium 10, 2, 4.
Solon Atheniensium legumlator 2, 7,
4—5; 3, 2, 4.
Sophene Armeniae regio 42, 3, 9.
Sophocles tragoediarum scriptor,
Atheniensium dux cum Pericle 3,
6, 12.
Sophon ab Antigono victus *pr.* 27.
Sopithes Indorum rex 12, 8, 10.
Sosistratos Siciliae tyrannus *pr.* 21.
Sosthenes dux egregius Macedonum
pellit Gallos 24, 5, 12.
Spacos Cyri nutrix 1, 4, 14.
Sparni Asiae populus ad Caspium
mare 41, 1, 10.
Sparta pro ditione Spartanorum 3,
7, 5. *v. Lacedaemon.*
Spina in Umbris a Graecis condita
20, 1, 11.
Spurius Mummium *v. Mumm.*
Stagmor Sogdianis praeficitur 13, 4,
23; Parthis 41, 4, 1.
Stasanor Alexandro mortuo sortitur
Drancas et Areos 13, 4, 22.
Statira Darei filia Alexandri uxor
12, 10, 9.
Straton Tyrionum rex a servis crea-
tur 18, 3, 6—19.
Sudracae Indiae populus ab Alexan-
dro subactus 12, 9, 3.
Sulceus + Stagnor 13, 4, 23.
Suniatius Carthaginensis, Annonis
inimicus, proditionis damnatur 20,
5, 12.
Susa Persidis urbs princeps 11,
14, 9.
Susiana Alexandro mortuo assigna-
tur Coeno 13, 4, 14.
Sybaritani ceteros Graecos Italia
pellere statuunt 20, 2, 3.
Sylla bellum gerit cum Mithridate
37, 1, 8.
Syphax Numidia rex a Romanis
Masinissae opera captus 38, 6, 5.
Syracusae urbs Siciliae maxima, de
Siciliae imperio aemula Carthagi-

nis 22, 3, 4; obsessa ab Athenien-
sibus 4, 4, 5; ab Agathocle 21, 2,
2; a Carthaginensibus 22, 4, 1;
capta a Dionysio 21, 4, 1.
Syracusan Catiniensibus imminent
4, 3, 4; 4, 4, 1; auxilium a Lacedae-
monis petunt contra Athenien-
ses 4, 4, 6; hos vincunt c. 5, 6;
bellum cum Dionysio minore 21,
2, 4, quem urbe pellunt 21, 2, 8;
denuo 21, 5, 2. *Alia per lib.* 4,
c. 1—5 *et libb.* 19—23 *de Syra-
cusis sparsa sunt.*
Syri, qui prius Assyrii 1, 2, 13; *Sy-
rii* 36, 2, 2; Assyrii regibus e
Semirami genus 36, 2, 1.
Syria occupata ab Alexandro 11, 10,
6; eo mortuo Laumedonti cedit 13,
4, 12; deinde sub Seleuco est et
18 deinceps regibus, donec in pro-
vinciae formam redigitur 40, 2, 6.

T.

Tagus Lusitaniae fl. 44, 3, 1.
Tamyris Scytharum regina 1, 8, 2;
Cyrum trucidat § 11.
Tanais flumen 12, 5, 12.
Tanaus Scytharum rex antiquissi-
mus usque Aegyptum excessit 1,
1, 6.
Tarentum occupatur a Partheniis
duce Phalanto 3, c. 4, cl. 20, 1, 15.
Tarentini 20, 1, 15; veteres Brun-
disium migrant 3, 4, 12; decepti
a Phalanto *ibid.*; hostes Bruttio-
rum arcessunt Alexandrum Epiro-
tum 12, 2, 1; hostes Romanorum
Pyrrum 17, 2, 13; c. 3, 22.
Tarquinii Tusciae urbs a Thessalis
condita 20, 1, 11.
Tarquinus (Priscus) Romanorum rex
43, 3, 7.
Tarsus Ciliciae urbs princeps 11,
8, 3.
Tartessii incolae Tartessi, urbis His-
paniae 44, 4, 1.

Taurus Asiae mons 11, 8, 2; 27,
2, 6.
Taxiles Indorum rex 13, 4, 20.
Tectosagi Gallorum gens, cuius urbs
princeps Tolosa 32, 3, 9.
Telamon Salaminis insulae rex, Aia-
cis et Teucris pater 44, 3, 2.
Tauceer Telamonis filius, Aiakis fra-
ter in Cyprum, inde in Gallaeciam
migrat 44, 3, 2—3.
Teuta regina Illyrici *pr.* 28.
Thalestris vel *Minithya* Amazonum
regina 2, 4, 33; 12, 3, 5; 42, 3, 7.
Thara Parthorum vicus 11, 15, 1.
Tharybas Molossorum legumlator 17,
3, 13.
Thebae recipiunt Atheniensium ex-
ules 5, 9, 4; antiquae severitatis
urbs 7, 5, 3; dirutae ab Alexandro
11, 4, cl. c. 2, 7, c. 3, 6.
Thebani hostes Atheniensium 3, 6,
10; Spartanorum 6, 4, 3; 6, 6, 7;
8, 4, 9; Phocensium 8, 1, 9; Phi-
lippi 9, 3, 5, cl. 7, 5, 2; favent
Persis 8, 1, 4; 3, 6, 10; 11, 3, 9;
surgunt et cadunt cum Epaminonda
6, c. 8; cl. c. 4, 4.
Themiscyrii campi (ad ostia Ther-
modontis) habitati ab Amazonibus
2, 4, 2.
Themistocles Atheniensium dux, Per-
sarum victor ad Salamina 2, 12,
ante clarus pugna Marathonica 2,
9, 15; callidus 2, 12, 14—21; c.
13, 6; c. 15, 4; princeps inter du-
ces indicatus civitatum testimonio
2, 14, 11.
Theodotus Bactrianorum rex 41, 4,
5; *in prof.*: Diodotus.
Thera insula ex Sporadibus 13,
7, 2; apud Theram nova insula
emergit e mari 30, 4, 1.
Theramenes unus e 30 tyrannis
Atheniensium ab ipsis interfectus
5, 9, 2.
Therasia insula Therae vicina 30,
4, 1.
Thermodon Cappadociae flumen 2,
4, 2.
Thermopylarum angustiae 2, 11, 2;
8, 2, 8; 8, 4, 12.
Theseus Aegaei, Athenarum regis,
filius, Demophoontis pater 2, 6,
14 et 15, et Hippolyti ex Hippolyte
Amazone 2, 4, 23.
Thespieae Boeotiae urbs a Xerxe in-
censa 2, 12, 11; Thebis inimica
11, 3, 8.
Thessalia *pr.* 2; eius auraria 8, 3,
12; a Philippo subigitur 7, 6, 8.
Thessali hostes Phocensium 8, 2, 1,
c. 4, 5, comescuntur ab Antigono
Dosone 28, 3, 14; Tarquinius con-
dant 20, 1, 11; nobiles equitatu 7,
6, 8. — *Thessalus* Medius 12,
13, 7.
Thessalonica Macedoniae urbs 25,
3, 7.
Thessalonice Aridaei filia 14, 6, 3,
Cassandri uxor, Antipatri, a quo
occiditur, et Alexandri mater 14,
6, 13; 16, 1, 1.
Theaena Agathoclis tyranni uxor
23, 2, 6 *sqq.*
Thogarii Scytharum gens, Partho-
rum hostis 42, 2, 2; *pr.* 42.
Thracia et Thraces subiguntur a Da-
reo 7, 3, 1; a Philippo 8, 3, 12—
15, hostili semper in Macedonas
animo 7, 2, 6; hinc sub ditione
Macedonum 11, 1, 6; c. 9, 4; Alex-
andro mortuo cedit Lysimacho 13,
4, 16, cl. 15, 3, 15; nobilis bello
15, 3, 15, et argentifodinis 8, 3, 12.
Thrasylulus patriam liberat a 30
tyrannis 5, c. 9—10.
Thurii (Italiae inferioris urbs, antea
Sybaris) 12, 2, 15. *Thurini* a
Philoctete conditi 20, 1, 16.
Tiberis 43, 3, 4.
Tigranes Armeniae rex 38, 3, 4, so-
cietatem inicit cum Mithridate con-
tra Romanos 38, 3, 1 et 5; eligitur
rex Syriae 40, 1, 3, 4; a Lu-

- culo victus regno Syriae exulur c. 2, 2. — *Tigranes* cogn. Deus Parthorum rex (?) *pr.* 41.
- Tigris* flumen oritur in Armenia 42, 3, 8.
- Timarchus* socius Ptolemaei filii in Asia *pr.* 26.
- Timarchus* Medorum rex bellat cum Demetrio Sotere *pr.* 34.
- Timoleon* liberat Siciliam a Carthaginensibus *pr.* 21.
- Timotheus* Atheniensium dux 16, 4, 3.
- Tiridates* Parthorum rex a Phraate pulsus confugit ad Augustum 42, 5, 6—9.
1. *Tisafernes* Lydiae praefectus a Laedaemonis per Alcibiadem retrahitur ad Athenienses 5, 1, 7; c. 2, 5—14; removetur praefectura c. 5, 1.
2. *Tisafernes* Artaxerxis Mnemonis praefectus 6, 1, 2; revocatur § 7.
- Titanes* bellum gerunt cum dis 44, 4, 1.
- Tleptolemus* Alexandro mortuo sortitur Carmanos 13, 4, 23.
- Tolosae* Tectosagorum patria 32, 3, 9; *Tolosensis* lacus *ibid.*
- Transalpina* Gallia 38, 4, 7.
- Trasimenus* lacus 29, 2, 7.
- Triballi* (Moesiae inferioris populus) Philippum vulnerant 9, 3, 1—2; vicisse dicuntur Alexandrum 11, 2, 8; superantur a Gallis 25, 1, 3.
- Tridentum* Italiae urbs a Gallis condita 20, 5, 8.
- Trinacria* Siciliae nomen primo 4, 2, 1.
- Triptolemus* frugum repertor 2, 6, 13.
- Troas* Olympiadis soror, Arrybae coniux 7, 6, 11.
- Trogus Pompeius*, eius genus 43, 5, 13 *sq.*; scriptor *praef.* 1; Sallustium et Livium reprehendit 38, 3, 19.
- Troia* a Graecis capta 43, 1, 10, ope
- Herculis sagittarum 20, 1, 16, et equi lignei 20, 2, 1; inde orti Romani 31, 8, 1—4; 28, 1, 6; 43, 1, 10, et Veneti 20, 1, 8. — *Troianum* bellum 2, 4, 31; 2, 6, 15; 7, 1, 5; 44, 3, 2.
- Tryphaena* Ptolemaei Physconis filia, Grypi uxor 39, 2, 3, sororem occidit c. 3, 5—11, ab eius marito Cyziceno vicissim occiditur § 12.
1. *Tryphon* regnum Syriae sceleris occupatum victus ab Antiocho Sidete cum vita amittit 36, 1, 7—8; 38, 9, 3. Diodotus Tryphon *pr.* 35.
2. *Tryphone* duce Antiochenses a Demetrio II deficient 39, 1, 3. — *Trypho* cognomen Ptolemaei Euergetis, quem *vid.*
- Turnus* Rutulorum rex, Aeneae hostis 43, 1, 11.
- Tusci* conditi a Lydis 20, 1, 7; a Gallis pulsati 20, 5, 8, condunt Raetos in Alpibus § 9; eorum urbs Tarquinii 20, 1, 11.
- Tyleni* in Asia *pr.* 25.
- Tyranni* triginta Athenarum *pr.* et *lib.* 5.
- Inferum* mare vel *Tyrrenum* 20, 1, 7.
- Tyrtaeus* poeta pede claudus, Spartanorum dux fugat Messenios 3, 5, 5—15.
- Tyros* et *Tyrri* incolae, condita a Phoenicibus 18, 3, 2; urbs antiquissima § 5; condit Carthaginem 18, 5, 14; 21, 6, 2; a servis caeduntur 18, 3, 7, ab Alexandro occupata 11, 10, 10—14 et quasi denuo condita 18, 4, 1; colit Herculem *q. v. nr.* 2. — *Tyrus* vetus (*Palaetyros*) 11, 10, 11.

U.

- Utica* Africae urbs a Tyriis condita 18, 4, 2.
- Uticenses* 18, 5, 12.

V.

- Velia* *pr.* 18.
- Veneti* a Troianis conditi 20, 1, 8.
- Ventidius* Antonii triumviri legatus vincit Parthos 42, 4, 7.
- Venus*, eius templum Locris 21, 3, 2.
- Verona* a Gallis condita 20, 5, 8.
- Vicentia* a Gallis condita 20, 5, 8.
- Victoria* dea 5, 4, 10; 39, 2, 5.
- Virriatus* Hispanus, dux virtute insignis 44, 2, 7—8.
- Vulso* v. *Manlius*.

X.

- Xerxes* Persarum rex, Darei filius et successor 2, c. 10; bellum contra Graecos parat 2, 10, 12; infelicissime pugnat contra Leonidam 2, c. 11; in templum Delphicum 2, 12, 8—10; contra Themistoclem 2, 12; foede aufugit in Asiam 2, 11, 1, c. 13, 9—10; rex timidus c. 10, 23 et c. 12, 24; eius

copiae 2, 10, 18; Macedonum regem Alexandrum (*nr.* 1) Thessaliae parte donat 7, 4, 1; primus Iudaeos subigit 36, 3, 8; trucidatur a suis 3, 1, 3.

Y.

Ymas, nobilis Seytha, colonorum dux 2, 4, 1.

Z.

- Zabinaeus* Alexander *pr.* 39.
- Zapaortenon* Hyrcaniae mons 41, 5, 2.
- Ziaetas* Bithynus a Gallis occisus *pr.* 27.
- Zopyrion* Alexandri m. dux a Scythis caesus 2, 3, 4; 12, 1, 4; 12, 2, 16; 37, 3, 2.
- Zopyrus* in potestatem Darei Babylonem redigit 1, 10, 15—22.
- Zoroastres* Bactrianorum rex a Nino victus et occisus; astronomus, physicus magiae inventor 1, 1, 9—10.